

Akademie musicckých umění v Praze, divadelní fakulta,
katedra divadelní vědy a dramaturgie.

DIPLOMNÍ PRÁCE

podává : J o s e f N a j m a n

obor : div.věda a dramaturgie

název tématu :

P O Č Á T K Y J I R Á S K O V Ý C H H R O N O V Ů

Vedoucí diplomní práce : docent Dr.František Černý

Vyhotoveno ve 3 exemplářích, obr.přílohy v 1 exempláři

Stran : 135

Datum uložení ákolu : 13.6.1959

Datum zahájení dipl.práce : 1.9.1959

Datum odevzdání dipl.práce : 1.9.1960

Ú v o d :

Od poloviny minulého století rozvíjelo se u nás, ve speciálních podmínkách českého národního života, t.zv. ochotnické divadlo, dnes významná součást lidové umělecké tvořivosti. Jeho význam právě v současné době nepochybně vzrůstá. Má své důležité místo v kulturní revoluci. Forma a funkce ochotnického divadla souvisí přímo s cílem kulturní revoluce, s jejím výsledkem. Uskutečnění socialismu a cesta ke komunismu, nastoupená pronikavou změnou ekonomické struktury naší společnosti, odráží se stále zřetelněji také v oblasti lidského myšlení, v kulturní nadstavbě, v umění. Nový a bohatější způsob života bude doprovázen - jak je to již dnes patrné - také rozvíjením lidové tvořivosti, která svým podílem dodá tomuto životu další a svébytné rysy zatím sotva tušeného charakteru a nebývalé krásy.

Ochotnické divadlo nepatří k hlavní oblasti zájmu divadelní vědy, ale z uvedeného důvodu nemůže zůstat trvale oblastí zcela opomíjenou. Po pravdě byla již věnována pozornost některým dílčím etapám jeho vývoje : dnes i v minulosti především počátkům ochotnického divadla za obrození, v poslední době pak zejména dělnickému ochotnickému divadlu. Při tom však každý, kdo se chce zabývat problematikou lidové divadelní tvořivosti, jejím významem v naznačených souvislostech dovršení kulturní revoluce, naráží na známé její kaž-

doroční přehlídky, na Jiráskovy Hronovy. Nelze je obejít, nejen proto, že jsou touto přehlídkou d n e s . Konají se letos už po třicáté.

J i r á s k o v y H r o n o v y vznikly ve třicátých letech, tedy v době, kdy už existovala v Praze i jinde na venkově tradice dělnického ochotnického divadla. Až do února 1949 byly spjaty s buržoasní ochotnickou organizací ÚMDOČ, Ústřední Maticí Divadelního Ochotnictva Československého. Z jakého důvodu by nás tedy jejich počátky mohly zajímat ?

Kolem Jiráskových Hronovů se od jejich založení vznášela otázka, jaký je vůbec s m y s l o c h o t n i c k é h o d i v a d l a . Stejně tak se ptáme i nyní. Jestliže tedy nemůžeme / a ani nechceme / tuto otázku od historie Jiráskových Hronovů oddělovat, nelze při hledání odpovědi na ni na druhé straně ani obejít Jiráskovy Hronovy. Právem při tom soustředíme pozornost především k jejich vzniku, abychom v něm a kolem něho hledali ideje, které jim daly životnost až do dneška. Pro tuto práci je to zároveň nutné vymezení úkolu.

Na založení Jiráskových Hronovů se samozřejmě nelze dívat jako na zjev náhlý, nepřípravený narůstáním vnitřních podmínek a vnějších okolností. Mnozí z ještě žijících zakladatelů a prvních účastníků si je v celém rozsahu možná ani dnes ještě neuvědomují. Takový široký ~~MBYNN~~ pohled ovšem předpokládá znalost předchozích událostí a proudů v celém ochotnickém divadle. Je nutno říci, že materiál k podobnému studiu je zatím neurovnaný a ve stavu, který neposkytuje téměř žádný přehled. Ochotnické divadlo, přes to, že jsme si vědomi jeho kulturní závažnosti pro české maloměsto a venkov, nebylo a ani není dost často střízlivě historicky a kriticky hodnoceno. Záznamy a zprávy o něm jsou roztráštěné a nesoustavné. Nemáme takřka kritických recenzí o ochotnických divadelních představeních ze starší i nedávné doby.

Netvrdím ovšem, že bychom neměli vůbec žádné zprávy a publikace o ochotnickém divadle. / Viz soupis pramenů v závěru práce. / Pro jeho nečetné historiky byly však zajímavé především počátky ochotnické činnosti v první polovině 19. století. V pokračování následuje dlouhá pomlka, mnohá mlčení až podnes. Jubilejní publikace / na př. stoleté výročí ochot. spolku a pod. / mají jen místní význam. Jejich společným rysem je vzpomínkový charakter, nekritičnost a shovívavost, někde až přehnaně oslavný tón. Jsou buď neúplné, nebo podávají suchý výčet ne vždy spolehlivých dat. Až na výjimky nemáme tu co činit s odbornými pracemi - nerozlišují tedy podstatné

od vedlejších podrobností. Zachycují spíše tyto, než ono hlavní, ~~na~~ ulpívají na detailech a chybí jim tak přehled i o menším celku.

Katnost uspořádat archivy, doplnit je materiály ze soukromých rukou, zachránit je a vědecky využít, systematicky zpracovat - to je podmínka pro syntetické hodnocení, které dlužíme českému ochotnickému divadlu, zjevu v jeho kulturní závažnosti jinde neopakovatelnému.

Také o počátcích Hronovů máme dnes už jen sporé zprávy. Spolehlivost pramenů je třeba téměř vždy znovu ověřovat. Zpravidla zjistíme, že přejímaly údaje nekriticky jeden od druhého. Časopisecké stati a pravidelné ročenky Jiráskových Hronovů jsou tak skoro výhradně psány rukou zúčastněných tvůrců, a tedy ne bez zaujatosti. Chybí jim dostatečný odstup. Ale také vnější pozorovatelé se dostávali k objektivnímu posouzení jen výjimkou. Když pronášeli takový soud, zřídka zdůvodnili, jak k němu došli. Neanalýzovali podrobněji. Vzpomínky současníků / ať písemné, ať ústní / nepostihují, než přibližnou vlastní představu. Nečetné recenze jsou spíše přátelské než odborné : jednak se jim jaksi nezdálo volit taková měřítko pro něco, co podle názoru jejich pisatelů zasluhovalo spíše shovívavosti, než kritiky - jednak také z propagačních důvodů raději chválili nebo povšechně omlouvali a vady raději zamlčeli. Dnes víme, že takový postup věcem právě nejméně prospěl.

Přesný obraz nebude už asi možné v úplnosti sestavit. Síly jednotlivce na to zatím nestačí. Připusťme,

že to pro účel této práce není ani nutné. Nelze totiž zcela vyloučit překvapení dalších objevů, ke kterým bychom mohli dojít rozsáhlejší veřejnou akcí. Doufám však, že to, co se mi podařilo shromáždit, a závěry, které z tohoto materiálu lze již nyní vytvořit, poskytnou látku, již bude lze zužitkovat průkaznějším zařazením do celkových souvislostí a k definitivním soudům.

Pro metodu výkladu bude značná potíž v tom, že bude třeba uvést množství faktického materiálu, který buď vůbec nebyl publikován, nebo je otištěn v pramenech málo přístupných, a ten uvést do souvislostí se skutečnostmi naopak obecně známými. Práce je určena pracovníkům lidové tvořivosti, ale chce být též příspěvkem do historie divadla jako společenského zjevu. Leccos, co by mohlo odpadnout jako samozřejmost vzhledem k druhému, bude nutné připomenout se zřetelem na širší čtenářskou obec. Problém je tedy v tom, jak se zároveň vyhnout záplavě matoucích údajů, které by k nepřehlednosti přetížily poznámkový aparát - a současně poskytnout i méně informovanému čtenáři dostatečný přehled, aniž by míra jeho trpělivosti a zájmu byla zbytečně vystavována zkoušce příliš častou citací přímo v textu. Z toho důvodu bude místy nutno se spokojit všeobecným odvoláním.

I. KAPITOLA

Cestou ke zrození myšlenky
Jiráskova Hronova.

O ž i v é d i v a d e l n í t r a d i c i ----- v k r a j i . -----

Zvláštním projevem lidové divadelní tvořivosti na českém venkově bylo / zejména koncem 18.stol. / t.zv. s e l s k é n e b o s o u s e d s k é d i v a d l o .^① Najdeme v něm stopy jak lidových polodivadelních slavností, zvyků a obyčejů, tak středověkých moralií a mysterií, náboženských her, a konečně i knižního dramatu. Podmínky pro jeho vznik, rozkvět a postupné vymizení byly patrně v celých Čechách podobné, ne příliš různé. Zachované zprávy a památky však svědčí o tom, že ve východních Čechách nacházelo toto divadlo zvlášť živnou půdu, že zde silněji než jinde bylo pěstováno. Vytvořila se tu živá divadelní tradice, pro kterou tu patrně byly podmínky v povaze lidu a kraje, ve způsobu života a převládajícím světovém názoru, v příznivěji než jinde se vytvořivší jeho historii.

Sousedské, nebo také selské divadlo vytvořilo si ve východních Čechách dvě významné a velké oblasti : v Podkrkonoší a v Podorlicku. V této souvislosti je ovšem nápadné, že také o p o š á t c í e h o c h o t n í c k é h o d i v a d l a máme z tohoto kraje četnější a rannější zprávy, než odjinud. Z této okolnosti bychom ovšem těžko dokazovali prvotnost podobného zjevu na Hradecku, přesto, že všechny prameny^② poukazují na data skutečně velmi ranná. Činí tak ve snaze připomenout co nejstarší údaje a dopouštějí se při tom té chyby, že nerozlišují, o jaké

divadlo vlastně jde. Směšují divadlo školské, jezuitské, resp. jeho pozůstatky, s doznívajícím divadlem selským, i s kvalitativně novým, odlišným druhem ochotnického divadla. Všechny dohromady mají ovšem společný rys - že byla totiž provozována v českém jazyce - ale takovéto údaje o nich jsou zřejmě neúplné, na př. neochráněné směrem zpět, do 17. stol. / podobným postupem bychom došli k zcela nekritickému vyjmenování pouhých souvislostí, až k samým počátkům /, a stejně tak neukončené, t.j. následující ani s postupem doby zánik jednotlivých druhů.

Takové rozlišení není však jen formální, nýbrž dotýká se přímo společenského významu jednotlivých druhů. Ovšem, toto třídění není úkolem této práce. K jejímu účelu není ani třeba sledovat podrobněji, jakým způsobem se „divadlo naší hrůsty“, doznívající v divadle selském, roztavilo v nadšení „herců z libosti“ - ochotníků, přínášejících kvalitativně nový druh s novým obsahem, novou ideologií a v nové formě. K uvedenému směšování pramenů docházelo totiž také proto, že v Hradeckém kraji bychom mohli skutečně sledovat plynulé spojení mezi starým divadlem selským a novým divadlem ochotnickým, jak je vytvořilo české obrození. Můžeme se o tom přesvědčit jednak analýzou repertoáru, jednak inscenačních postupů, pokud o nich máme zprávy. Vliv lidového dramatu je zřejmý, na dochovaných textech vidíme, jak působil při stavbě hry, pojímání osob atd. / K selskému div. - viz pozn. ³ /

Pro kraj mezi Krkonošemi a Orlickými horami je to zjev příznačný, který svědčí o tom, jak se tu vytvořilo charakteristické ovzduší, příznivé trvalejšímu povědomí divadelní tradice zcela určitého druhu, v němž hrál svou

rolí i polohou i dějinami kraje posilovaný písmácký smysl pro historii.

Avšak Hronov leží - sice někde uprostřed - ale na vnější straně oblouku obou těchto východočeských divadelních oblastí. Jak tedy došlo právě tam k vytvoření tak silné místní ochotnické tradice? Neboť není pochyby, že ona byla jednou z podmínek pro vznik myšlenky hronovských přehlídek.

Tu je třeba si povšimnout, jak se v přechodném období přeměny dostávají do popředí městečka nejzazšího, východního cípu Čech. Souvisí to s jejich společenskou aktivitou v té době.

Období přechodu k novému společenskému zřízení kapitalistickému u nás je doprovázeno poslední vývojovou fází feudalismu; je to rozsáhlý časový úsek od osmdesátých let 18.století do r.1848, nazývaný obecně *n á r o d n í m o b r o z e n í m*. Nemíním se pokoušet jej tu / ani okrajově / zachytit a odkazuji na dnes už bohatou literaturu. Složitost tohoto zjevu si názorně představíme, když srovnáme dvě data : první české představení v Praze 1771 /známý KNÍŽE HONZÍK v Kotečích / předchází o čtyři roky poslední velké selské povstání, jež se rozšířilo z Náchodska r.1775 na celé východní Čechy.

Není tu místo na zachycení těchto politických a kulturních problémů. Pro náš účel postačí si především povšimnout, jak se těžiště společenského a politického života přesunuje z venkova do města. Strážná funkce české vesnice se vyčerpala vykonáním dějinného úkolu, zachováním živého jazyka a národního života vůbec. Zároveň s ní ovšem zaniká i forma vesnického divadla. Spolu s tím, jak v počátečním stadiu kapitalismu nabývají také venkovská města na hospodářském významu, přibývá jim i na kulturní důležitosti. Sociální struktura venkovského / ale i vesnického / lidu se při tom mění. I tato okolnost přispívá k vzniku nového druhu divadla na venkově.

Počátky českého ochotnického divadla, které vzniká ve východních Čechách ⁽⁴⁾ za obrození, klademe do prvních desetiletí 19.století. Je to divadlo malých měst : máme záznamy o prvních představeních v České Skalici r.1813, v Jaro-
měři a Novém Městě n.M. 1819, v Červeném Kostelci r.1820,
v Hronově r. 1826. ⁽⁵⁾

Neobyčejná síla národního hnutí těchto let byla v tom, že vlastenský program buditelů se obracel k jednotnému národu. Pojem národa a lidu spojoval ve své počáteční formaci různé vrstvy společným zájmem. V české buržoasii nebylo tehdy ještě velkých rozdílů. Úroveň českých podnikatelů / podmínkou kapitalismu je průmysl, a ten je zprvu německý, ve třicátých letech - český průmysl dorůstá teprve o dvacet let později / byla stále zatím nejvýš ve vrstvě řemeslníků a živnostníků, nabývajících zámožnosti v první, průkopnické generaci. Česká bohatá vrstva nebyla čísná. Převládali střední maloměšťáci, kteří se dostali do pohybu pod tlakem německé buržoasie, daleko dříve a vydatněji těžící z průmyslové revoluce na konci 18. stol. Základ boje, do kterého se museli dát, jestliže nechtěli zahynout, byl očividně hospodářský. Že to však nebyla fronta jediná, že šlo zároveň o bytí národní, našla buržoasie - v této fázi progresivní a vedoucí síla - pro svůj zápas spojence v lidových masách na venkově i ve městech. Její ekonomické cíle nebyly při tom v rozporu se zájmy národa jako celku. Naopak, mohly jej dokonce posílit.

Toto sjednocení bylo podporováno tedy tím, že na všechny vrstvy národa doléhal jak hospodářský německý tlak, tak národnostní útisk. Boj nebyl nejprve ani třídně vyhraněný, poněvadž třída městských proletářů teprve současně vzniká. Jsou to ostatně známé skutečnosti, jak nedostatek těchto rozlišovacích zřetelů vyznačuje typické rysy třicátých let od vyšší společenské situace let čtyřicátých a pozdějších. I ony skutečnosti potom, jak počínající třídní diferenciací je dlouho brzděna společnými národními zájmy.

Vedoucí vrstvou byli tedy zámožnější drobní podnikatelé, mlynáři, sládci, majitelé píl, tkalcovští faktoři, osamostatňující se obchodem. Z nich vycházela též vedoucí inteligence, která na rozdíl od svých osvícených předchůdců se už neuzavírá do pracovny k výhradně vědecké práci, ale přechází energicky do čela národní a demokratické mobilizace.

Malá města / ve kterých nyní t a k é začíná tato inteligence působit / dobře cítí, že jsou hospodářsky slabá, že na boj nestačí sama. Sdružují se, a tato družnost, důsledek sociálních poměrů a kulturního klidu, se odráží i v jejich společenském životě. Poukázal na to už Z. Nejedlý / Bedřich Smetana, III. Praha a venkov, zejména str. 459, vyd. Melantrich 1929, Praha /, upozorňuje, jakým důležitým momentem byla v hradeckém kraji soudržnost malých měst od Nového Města n.M. k Polici a České Skalici. Existence národně kompaktního celku na samých hranicích byla rovněž stmelovacím prvkem. Nežela vznikat tříšti kroužků a samostatným individuálním podnikům jednotlivců.

Na společenské podniky, plesy, výlety a akademie, jiřinkové výstavy, na všechny podobné události se sjížděl celý kraj. Měl své vlastní středisko, kde byla vychovávána jeho inteligence - Hradec Králové. A je známé, že se v té době Hradec vyrovnal Praze, jejíž společenský život i myšlenkový kvas ovšem i tady působil podnětně. Hradec Králové měl své vlastní a významné nakladatelství. Nejedlý sám ukázal, jak v tomto kraji obrození brzo a hluboce působilo, a to přímo v lidu, jinak, než v ostatních krajích. / Z. Nejedlý, B. Smetana II., str. 340, Praha 1925, nákl. Hudební Matice Um. Besedy : /

„Hradec byl živým střediskem všeho nového ruchu a života na českém severovýchodě. Sem přicházeli na poradu a pro osvěžení vlastenci z hor i z kraje, jako zase obráceně odchovanci Hradce Králové se rozházeli po celém hradeckém kraji dále a všude působili v duchu hradecké společnosti. V žádném kraji proto také nebylo tolik těch drobných, ale horlivých buditelů jako v hradeckém kraji, kde takřka každé městečko mělo takového pracovníka.“ / podtrhuji, JN. /

Ale důležitým činitelem v ideologickém boji těchto lidí bylo právě divadlo. Za obrození byly tu tak položeny základy ochotnické divadelní tradice, která si potom právě v tomto kraji zachovala zvláštní životnost. Ovšem, jak jsem již vpředu naznačil, činnost studentů a probudilých kněží v kraji nezačínala ani na divadelní půdě z ničeho. Navázala na něco, co tu bylo už před nimi – silné divadelní cítění v povaze lidu. Vždyť konečně sotva také bychom mohli mluvit o náhodě, že ze všech českých nářečí to bylo právě východočeské, které se jako první octlo v dramatickém díle / Selských námluvách jičínského rodáka a čestolovického faráře Fr. Raymana, 1762-1829 /.

Při svém divadelním usilování nacházeli tu naši buditelé ochotné herce a vnímavé publikum, jimž oběma tímto způsobem zprostředkovali a vštěpovali nové myšlenky. Pomáhala v tom jistě i silná místní tradice čtenářská. Ochotnické divadlo v kraji se rychle rozrůstalo. Ve shodě s uvedeným tvrzením o místních pracovnících nacházíme skutečně také s připomínkami prvních ochotnických představení spojena známá jména českých buditelů na venkově. Není pa-

trně ani třeba znovu připomínat hradeckého profesora V.K. Kliepera / v Hradci Král. od r.1819 do r.1846 /; byli to dále na př. v Poličce purkmistr Š.Hněvkovský / 1770-1847/, v Ústí n.O. rada J.S.Rettig /1774-1812 /- působící později v Litomyšli, v Jičíně profesor S.K.Macháček /1799-1846 /, v nedaleké Libuni „jemnostpán,, A.Marek /1785-1877 /, v České Skalici a v Náchodě J.M. Ludvík / 1796-1856 /, v Novém Městě n.M.,rovněž kněz, J.K.Rojak /1804-1877 /, v České Třebové Jan Hýbl /1785 - 1834 / ... atd., jak jen namátkou uvádím, o hronovském páteru Havlovickém ani nemluvě. A k nim se družila jména maloměstských inteligentů a řemeslníků, zaznamenaná dnes už jen v kronikách místních ochotnických spolků. V Novém Městě n.M. stál při založení divadla měšťan a kupec Ferdinand Vanclík, v Úpici studovaný pekař a mlynář Jan Záruba, v Jaroměři purkmistr Jan Coll a hostinský Zouzel, a dále ostatní,jako hodinář Knehl v Hronově,mydlář Nyklíček v Úpici,pekař Kulda ve Rtyni,perníkář Baudyš v Malých Svatoňovicích a j. Že to byli především y řemeslníci,mohl se také vrchní náchodského panství Essenter při zákazu divadelních her odvolat na normální nařízení z 25.října 1801 / obnov. pres. výn. 19.11.1812 /,jímž se zapovídalo pořádání divadelních her všem řemeslníkům ...

Nový druh divadla přinesl i nový pojem -
o c h o t n í k . Říkalo se zprvu „herce z libosti.“
Vyjadřoval se tak vztah, který měli k divadlu jeho lidové
tvůrci jistě už před tím, s důrazem na to, že vytvářená
krása je něco, čím se člověk těší z přebytku životní ra-
dosti a tvůrčí síly.“Ochotník“ to už vyjadřuje nový vztah,
vztah městského člověka, který hraje divadlo p o p r á -

c i , za nějakým účelem navíc, kterému propůjčuje ochotně a nezištně své síly. Termín na dlouhou dobu vystihuje buditelský, osvětový, výchovatelský smysl tohoto divadla. Společenská funkce je od divadla, zejména ochotnického, neoddělitelná. V „pozdě,“ buržoasní společnosti dostává název ochotník nový smysl, ale i tak postihuje ještě činnost nadměrnou, ne nutně, navíc vykonávanou. Postupem doby je s ním však, právě pro ztrátu společenské funkce, stále hůře, až se stává i hanlivým označením pro neumění, neprávem provozované umění. Zdá se, že bude na čase ohlížet se po termínu, který by dnešní smysl ochotnictví vystihoval přiléhavěji, nebo ještě více se přičiňovat, aby navyklý název zcela ztratil podstativou příchut.

V obrození se intelligence stala podněcovatelem, vedoucím a mluvčím lidové tvořivosti. V tom je ovšem protimluv, který je základem pozdějších stále zřetelnějších rozporů. Jestliže totiž buditelé ještě podněcovali v poznání, že jejich cíle jsou shodné s touhou lidu, výchovná činnost jejich pokračovatelů se dostala do rozporu s jedním podstatným znakem lidové tvořivosti, jímž je spontánnost. Didakse nahradila původní agitační pádnost. Šťastná shoda, připomínající buditelské počátky, nastala teprve zas v proletářském divadle, v prolínání činnosti pokrokových umělců a dělnických divadelních ochotníků.

Konečně dnes zas jsou tu předpoklady, aby došlo k harmonisování těchto rozporů ve spolupráci umělců se soubory lidové umělecké tvořivosti.

H r o n o v a j e h o o c h o t n í c i .

Hronov byl založen asi v polovině 13.století Hronem, pánem hradu a města Náchoda. Nazýval se původně „nad Bílou horou“. V druhé polovině toho století se tu připomíná asi dvacet příbytků ve čtverhranu, které tvořily obec. A poněvadž - jak vypráví pověst - byla hrazena jen z poloviny, přezdělí prý tenkrát hronovským „půlpání“, a ta přezdívka jim už zůstala.

Město leží v nadmořské výšce 366 m. v údolí při řece Metuji, otevřeném do široka rovinnými logy k Náchodu a do kladského koutu, se hřbety Orlických hor od Dobrošova k Deštné a Vrchmezí v pozadí. Vklíní se do vonících strání a modravých lesů při úzké soutěsce, vedoucí kolem Střeziny do Police a dál, do broumovského výběžku a do Polska / Slezska /. Jeho skalnaté stěny, Jiráskovy a Teplické skály, divoké rokle Hvězdy a Koruny, uzavírají z této strany panorama krajiny, které dominuje náhorní rovina Boru, spadajícího na českou stranu rovněž příkrou skalní stěnou, viditelnou z daleka v hradecké rovině.

Na hronovských kopečích voní podnes mateřidouška, šumí les a bělají se břízky, k podzimu kvete vřes, je cítit „vlahou vůni půdy mateřské“, stejně, jako v době, kdy se tu procházel Alois Jirásek. Každoroční poutníci do Hronova, po třicet let účastníci ochotnických slavností, vyhledávají jeho romantické okolí, ale paměť místních oby-

vetel opředla si s láskou bájemí nevysoký Turov, sídlo strážného rytířského vojska. Mnozí si zamilovali tento kout země pro jeho nenápadnou, tichou krásu, ze všech nejvíce však jeho rodáci, jichž odtud tolik vybíhá do světa, aby se sem po celý život znovu vraceli. Provází je při tom všude kronika domova, Jiráskovo U NÁS a PAMĚTI, v nichž pověděl největší z nich nejvíce o lásce k rodnému kraji, za ně za všechny...

Dějiny tohoto kusu země nejsou však idylou, nýbrž peripetemií dramatu zemské stezky, kde šlo mnohokrát o holý život. Těch válečných nájezdů a katastrof: Nejedlému je Náchodsko krajem nesmírně vážným, posvěceným utrpením lidu / Z. Nejedlý, Jirásek a Náchodsko /. 8 Ale také K. Čapek, druhý velký rodák, z Malých Svatoňovic, poznamenal: „Málokterý kraj u nás má tolik válečné minulosti, jako ta mírná končina; Jiráskův historismus je přímo lokální tradice. - Ten kout země leží na silnici dějin...“ / K. Čapek, Kraj Jiráskův. Památce Mistra A. Jiráska škola hrnovská, str. 22, Dědictví Komenského, Praha, 1930 /

Na počátku husitských válek, r. 1420, táhl Hronovem císař Zikmund od Police, ze Slezska. Byla to dvacetitisícová armáda a řádila tu zle, zejména na Ostaši, kam se obyvatelé utekli do skal. Početem o něco ještě větší vojsko husitské tu rovněž tábořilo, a obě strany se tu několikrát vystřídaly. Doba a počet obětí se připomínají podnes.

Ve válce třicetileté tudy táhli císařští i Švédové a nanovo plenili, vraždili, pálili. Obyvatelé před těmi hrůzami prošli z kraje. Podle záznamů platilo na Náchodsku r. 1620 kontribuci jen 128 osedlých. V r. 1630 stoupl počet obyvatel s navrátilci na 864, ale v r. 1635 znovu

klesl na 120. O čtyři léta později, v r.1639, obléhali Švédové Náchod, nadobyli hrad a pomstili se vypálením okolí, také Hronova. Město lehlo znovu popelem při požáru r.1742. Za války o rakouské dědictví, v letech 1744- 5, leželi tu Prusové. Za sedmileté války přinesli Hronova nová utrpení. V r.1775 se kraj zdvihl v povstání, vedené „selským gubernem,, ve Rtyni.

Ve válkách napoleonských tábořilo na Hronovsku 60 000 Rusů a Prusů. Roka 1830 pomřela značná část lidí na cholera, v r.1866 byla tato část Čech postižena novou válkou, jejíž bojiště jsou poseta hroby od Náchoda k České Skalici a Hradci Králové. Bylo by to dlouhé vyprávění, kdybychom chtěli popsat všechno, co zakusili předkové dnešních obyvatel Hronova. Poněkde vyličením kronikářů a připomeneme si houževnatost a pracovitost tohoto lidu, který přes všechna protivénství znovu a znovu stavěl rostoucí městečko.

V době panství Smiřických / kolem smrti Albrechta Václava, + 1618 / bylo Hronovsko osídleno takto :

Hronov	8 sedláků	8 zahradníků	5 chalupníků
/t.j.jako již 1594	8 statků		5 chalup /
Velké Poříčí 18	..	5 ..	1 ..
Žďárky 8	..		1 ..
Zlínko 3	..	1 ..	1 mlýn
Žabokřky 3	..		
Vel.Dřevíč 9	..		1 ..
Rokytník 7	..	1 ..	
Zbečnick 13	..	1 ..	

Z obcí, které tvoří dnešní / velký / Hronov, nebyla původní hronovská obec ani největší. V roce 1700 měl 35 příbytků se školou a kostelem, a obyvatel žilo v Hronově 240 duší. Arch. Jidř. Freiburga, projektant Jiráskova divadla, uvádí v článku Staré Padolí ve Stavebních listech roč. 1941, č. 15 str. 229, tyto další údaje, čerpané vesměs patrně z náchoďské gruntovní knihy : v roce 1771 pop. čísel 49, v roce 1780 čísel 56, v roce 1794 domů 85 a 537 obyvatel, v roce 1800 na 100 domů, v roce 1824 / tedy dva roky před prvním divadelním představením v Hronově / 115 domů a 758 obyvatel, z nichž se jistě jen malá část vešla do „klasy“, hronovské školy, kde se prvně tehdy hrálo. V letech 1836 a 1854 postihly městečko zhoubné požáry, takže se vzpamatovalo těžce a dlouho. V roce 1871 měl tedy Hronov opět jen 46 příbytků, ale potom už rychle roste a v r. 1881 napočítalo se znovu 184 domů a 1 682 obyvatel.

V době, kterou Jirásek popisuje v kronice U NÁS, měl Hronov asi 1 200 obyvatel, to je o málo více, než sousední vesnice Žďárky / za lesem směrem k Boru /, kde žilo na 1000 lidí. Zemědělské obce, jak je konečně vidět též z uvedeného přehledu / Velké Poříčí, Zbečnick /, si žily tehdy lépe a bohatěji, než Hronov. V době, kdy hlavním zdrojem živobytí bylo polní hospodářství, nemohlo být ani jinak, rozhodovala lepší bonita půdy a větší její rozloha. Rolnictví bylo pro hronovské půlpány tvrdým a těžkým živobytím. Pouze část obyvatel provozovala řemeslo a živnost. Ponejvíce si přivydělávali domácím tkalcovstvím, pokud pro ně nebylo vůbec hlavním zdrojem obživy. Za Havlovického vydělávalo na Náchodsku půl druhého tisíce tkalců týdně zlatku, tovaryši jen 10 krejcarů.

V prostém způsobu života, ve světovém názoru nebylo valných rozdílů mezi Hronovem a jeho venkovským okolím. Ale poznenáhla se tu objevovali někteří pokročilejší / plátníci, hronovští, „světáci,“ /, kteří zespola s inteligencí přinášeli závan nového ducha i sem. Působení faráře Havlovického zná čtenář Jiráskův sám. Víme také, že v r. 1833 odbíral tu Tylův časopis JINDY A NYNÍ učitel Černý. Četli je s ním mlynář a hostinský, a to byli dohromady asi všichni, kdo se starali o politiku a šířili osvětu. V celku nemohlo být řeči o nějakém oddálení mezi městem a vesnicí.

Také kulturní potřeby byly skromné. Touze po kráse a společenském styku vystačil zpěv a tanec. První divadlo bylo velkou událostí. Drobtý lidového umění tu nikdo nesbíral a nepodchycoval, výtvarné památky zničily vlny času a katastrof. A tak je dnes už nemožné sledovat vzájemné působení lidových zvyků, pěstování hudby a ochotnického divadla, a úhrnem toho všeho na život hronovských sousedů. Práskty a zbytky magických obřadů / shazování kozla na př. / zachytil Jirásek ve své kronice. Také význam hudby / kostelní, a v ní tématické, pastorálky J.J. Ryby / proniká na každé stránce jeho knihy. Však si také náchoďský Karel Kejklíček v školní pamětní knize stěžoval, že hudba je tu nejprvnější předmět... ⁽¹⁰⁾ Ale i ona byla ovlivněna divadelním cítěním v kraji. Kejklíček vyučoval od r. 1821 zpěvu, vychoval si pěvecký sbor a dne 15.5.1829 předvedli Cherubiniho operu VODAŘ, kterou potom dávali v měšťanských domech ještě třikrát / a 27.5.1832 dokonce i Weberova ČAROSTŘELCE /. Ale to byl Náchoď, jehož amatérští zpěváci vystupovali už před tím v kuronském divadle / „Na dvoře vévodském“ /

Jinak ani tam nebyl čilejší kulturní život, než v Hronově.
 Roku 1845 psal Josef Seidl, kaplan v Polné / rodem z Hronova /
 o Náchodu jako národně mrtvém městě. ⁽¹¹⁾ Hronovský felčar Mar-
 kus Teller psal do pražské Bohemie / č. 23, r. 1840 / německé
 články o bálech v Broumově a v České Skalici. ⁽¹²⁾

Za obrození vedla v kraji kulturně Česká Skalice.
 Tam se hrála „komedie“, / Příl. Národních L₁stů k č. 242,
 roč. 1929 / K. Jirásek, Z historie ochot. divadla v Č.S. /
 na sklonku 18. stol. „U Samků“ a v Dvořákově hostinci.
 Na počátku 19. století hráli bez povolení náchodského vrch-
 ního Essentera ve „Staré radnici“ VESELOU BÍDU / Schi-
 kanedrovi Loutníci neb Veselá bída je zpěvohra, kterou pře-
 ložil V. Thám ; podle Vondráčka str. 164, Dějiny čes. divadla
 1771-1824, Orbis, Praha 1956 hrána v Rosenthala za Poříčskou
 branou 1789 / V České Skalici musela být hrána před r. 1820,
 protože toho roku přesídlilo ochotnické divadlo do hostince
 „U páva“ na náměstí. / Bylo to patrně r. 1813 /

Další osudy českoskalických ochotníků tu ovšem ne-
 můžeme sledovat, stejně jako počátky divadla v Jeroměři
 / r. 1819, viz o něm zprávu v C. k. Vlastenských novinách
 č. 22 t. r. - hráli 9. 5. Loupežníky na Chlumském vrchu, což
 byli zřejmě Kunovi LOUPEŽNÍCI NA CHLUMU v překladu Štěpán-
 kově, vytištěná r. 1816 - viz Vondráček, cit. Dějiny str. 384 /.

Vraťme se - prostřednictvím již zmíněného felčara
 Marka Tellera - k počátkům ochotnického divadla v Hronově.

Jak začínalo ochotnické divadlo v Hronově / Pado-
lí /, to popsal A.Jirásek známým způsobem v kronice U NÁS
/ II.díl, str. 273 a n. vyd. sebr.spisů 1930, J.Otto, Praha /;
vypráví tam o sousedských besedách za dlouhých zimních ve-
čerů roku 1826. U hodináře Knahla - Kaliny se divadelní hry
nejprve jen četly a deklamovaly. Z Jiráskovy kroniky také
víme, jak Knahl k tomu divadelnickému přišel.

A n t o n í n K n a h l / 1801 - 1883 / je
jméno natolik spjaté s historií hronovských ochotníků, že
se u něho musíme na okamžik zastavit. Povoláním hodinář
a kostelník, pocházel z učitelského rodu, který na hronovské
škole působil od r.1765 do r.1832. Učitelem byl jeho děd
J a n / + 1809 / a otec A n t o n í n / + 1823 / i bratr
J a n / + na cholera 1832 /. Antonín Knahl / Jirásek ho
přezval, jak známo, na Kalinu /, se vyučil a osm let tova-
řil v Praze. Byl hudebně nadaný a v kantorském prostředí
se i muzikantsky vzdělal. Dobře zpíval a v okolí proslul
i jako hráč na trubku. V hronovském museu jsou uloženy
noty, psané jeho rukou / na př. předehra ke SERA KONICKÉMU
nadání
DUDÁKU /. Hudební ~~mzděnkář~~ po něm zdědil i syn Jan Křtitel
Knahl / 1823 - 1901 /, hudební skladatel, jehož písně i zná-
rodněly / na př. Já jsem Slovan duší tělem /.

Antonín Knahl viděl v Praze ve Stavovském divadle
česká divadelní představení. Byl to zřejmě dojem, který si
uchoval na celý život. Po návratu do Hronova / r.1823 /
začal tam provozovat hodinářství / v dřevěném stavení čp.73,
které dosud stojí v Jiráskově ulici /, zamiloval se do Ju-
styny Pickové z Chotěboře / Jirásek popsal ten příběh,

v kronice se Justýnka jmenuje Lewitová / oženil se s ní, ačkoliv byla původem Židovka - a projevil tak na svou dobu značnou svobodomyslnost, když uvážíme, že byl zároveň ko-
stelníkem.

Přišel do Hronova / podle Jiráskova popisu / jako hezký, slušně urostlý mladík, tmavých vlasů a kulaté, hladké tváře. Šatil se pěkně, po městsku. Mezi hronovskými probu-
dílými občany stanul rázem na předním místě. Byl jistě vý-
borným řemeslníkem a dovedným mechanikem, jak svědčí zacho-
vané památky / pohyblivý HM „betlém,“ / A přinesl do Hro-
nova ochotnické divadlo, byl jeho vlastním zakladatelem a
„ředitelem,“ na padesát let. Podle Jiráskova svědectví
byl ze starých ochotníků nejznamenitější - výborný komik
a charakterní herec. Na divadle uplatňoval i své výtvarné
nadání. Maloval sám celá léta kulisy a dokonce též první
oponu / z r. 1847, 4,5 x 2,5 m, představující „hoření ko-
nec „ Hronova /.

Začal tedy nejprve čtením : LOUPEŽNÍKŮ NA OHLUMU^o
od H. Kuna v překladu Štěpánkové, BEROUNSKÝCH KOLÁČŮ^o a VE-
SELÉHO POHŘBU od J. N. Štěpánka, Klicperovy aktovky I DOBRÉ
JITRO. Při tom čtení a „ z těch tichých, veselých večerů
sklídilo pak spiknutí.“ / Jirásek, cit. kronika str. 273 /
První hronovští ochotníci, kteří se s ním spojili, aby za-
hráli Štěpánkovy BEROUNSKÉ KOLÁČE byli mladý Vacek, Krůček
/ t. j. Šrůtek /, Langr, Kačenka Šimková a Aninka Vacková.
Divadlo jim přinesl Knahl z Prahy, ale cit pro ně - a poro-
zumění v publiku - musely být vřezané, štěpované od dětství
hrami.

První představení v Hronově se tedy uskutečnilo
na první neděli poštů roku 1827. Bez povolení náchožského

vrchního Essentera / zámecký vrchnostenský úřad byl zrušen až r.1850 /. Byla z toho bouřka,předvolání na zámek,zákaz. To byla velká rána pro první odvážlivce,ale přece ne taková,aby jim nadobro zahnala chuť k hraní. Ještě na podzim téhož roku podali žádost na zámek,aby jim bylo povoleno zahrát pět her,které dále uvádím. Žádost sepsali Ant.Knahl a Marek Teller a podepsali ji ochotníci,kteří hráli v prvním představení. Na vyřízení ovšem čekali marně.

U kolébky hronovské Thalie stojí tedy další jméno, felčara Marka Tellera. ⁽⁴⁷⁾ Jiráskův Havlovický měl na něj svrchu,že četl Schillera a pohrdal českou poesíí. Ať tomu už bylo jakkoliv, při divadle stál. Byl to člověk vzdělaný,probudilý,dopisovatel Bohemie / viz zprávy o bálech v Broumově a českoskalické výstavě jiřín,Z.Nejedlý, B.Smetana III.,Praha 1929, str. 459,468 /,kam psal sice německy, ale české společnosti se nevyhýbal. Byl starý mládenec,hrál rád na kytaru a zpíval,sepsal krajevé pověsti,spis o pěstování lnu a .. U zeleného stromu,, pobýval večer co večer. / Přestěhoval se později do Jaroměře./

Hronovští milovníci divadla se museli tedy i nadále spokojit jen čtením. Teprve rok 1847 přinesl obrat. Na zámku náchočském vládl jiný vrchní,Erich,který byl svobodomyšlnější než Essenter. Ochotníci si podali na podzim znovu žádost a druhou neděli adventní r.1847 se hrálo v Hronově po druhé, a to na náměstí v nově zřízené,roubané hospodě U modré hvězdy. Bouřlivé události roku 1848 na čas zastavily činnost divadelní,ale už z r.1849 máme rozepsané úlohy z Knahlovy ruky,takže můžeme soudit,že se hrálo znovu. Ochotníků bylo už hojně a hráli s velkou chutí.

Povšimněme si Knahlovy dramaturgie podle obou

žádostí; i když se první výběr neuskutečnil, stojí to za to.

V prvním seznamy byly : / doplňují údaje podle Vondráčkových Hějin čes. divadla I, Praha 1956. Sezn^m/her Jirásek, U NÁS, IV. str. 423, vyd. J. Otto, Praha 1929 /

ŠTĚKAVEC - Svárlivý, aneb Spravedlivá dědička,

/Der Zanksüchtige /, veselohra ve 3 jedn. od Eckerta, přeložil V. Thám, ve Stavovském divadle 13.1.1805 - nejde-li ovšem o Kotzebue-Štěpánkova „Pana Štěkavce“, hraného tam 2.2. 1826

ŽENICHOVÉ, od K.S. Macháčka, ve Stavovském 7.3.1824

I DOBRÉ JITRO, od V.K. Klicpery, tiskem v Hradci Král. 1820

NEBOŽKA PANÍ, aneb Tři ženichové a jedna nevěsta, od J.N. Štěpánka, tiskem v Divadle, r. 1816

ZASNĚŽENÁ CHATŘ, od J.N. Štěpánka, ve Stavovském 1825/6

Druhý seznam obsahuje tyto hry / a ty se tedy v Hronově skutečně hrály / :

DVA PŘÁTELÉ A JEDEN KABÁT od Castellioho, přel. J. Procházka, v Praze 4.11.1838

STRÝČEK HURLIVURLI, aneb Co láska zachvátí, nereda navrátí, od Alex. Wolfa, přel. Štěpánek, v Praze 3.5.1840

KOŠ / blíže zatím neurčený - viz pozn. ¹⁵ /

SEDLSKÉ NÁMLUVY od Rr. Reymana, tiskem v Hradci Král.

VDOVEC / asi Tylův, podle Deinhardsteina / r. 1819

VESELÝ POHŘEB, od J.N. Štěpánka / 1816 /

NOČNÍ MUR^o, aneb Zamílované strašidlo, od P. Šedivého podle něm. předlohy, 1794

TRUFALDÝN, což je Štěpánkův překlad Goldoniho sluhy svou páni v Schröderově zpracování, v Praze 1835/6.

Na tedy již na prknech, položených na školních škamnách, ale ve světnici Seidlovy / Klimšovy / nové hospody vzniklo nové jeviště a na něm se objevily znovu BEROUNSKÉ KOLÁČE. Porovnáme-li oba seznamy, všimneme si, že se v nich opakují jen Macháčkovi Ženichové a Klicperovo „I dobré jitro“. Ředitel hronovských ochotníků znal zřejmě nejnovější hry. Zajména v r. 1827 uplatnil pozoruhodný smysl pro aktuálnost. Dnes bychom řekli, že se snažil uvést současnou hru z prostředí známého divákům. Ve Štěpánkově aktovce ZASNEŽENÁ CHATŘI je totiž hrdinou krkonošský tkadlec. MMM Knahlův výběr je tedy na výši doby, pro poměry vankovského městečka aspoň probudilý, i když dává přednost frašce. Knahlovým oblíbeným autorem je a zůstal Štěpánek. Musíme to brát jako charakteristiku. A třebaš Jirásek svědčí o jeho nadšení v konstitučním ruchu 1848, kdy organizoval hudbu Národní gardy, duch jeho výběru her z r. 1847 není rozhodně revoluční. Dá se dokonce těžko říci, že je na výši doby. Knahl zná sice ještě nejnovější veselobry, ale buď se vyhýbá novým zákazům, snad proto, že zůstal poznamenán Štěpánkem, snad vlivem prostředí - vybírá opatrně, vyhýbá se Tylovi / kromě Vdovce, dle Deinhardsteina / a vážné hře. U Marka Tellera, i když sepsal a podepsal i tuto druhou žádost, jakož i u ostatních ochotníků, se dá totiž těžko předpokládat nějaký širší rozhled po české dramatické literatuře té doby.

Hronovský stánek ~~stánek~~ Thalie se potom častokrát stěhoval, jak to popisuje Jirásek, Z MÝCH PAMĚTÍ

Z nich, i z kroniky U NÁS, si můžeme udělat přibližnou představu / pokud popisuje přímo představení / .jak vypadala inscenace, jak se hrálo. Jevišťe bývalo primitivní,

s kulisami, namalovanými na papíře, doplněnými plátěnými prostěradly, líčení prosté / podobně jako v lidovém selském divadle /, kostýmy z vlastní zásoby. Každý hrál, jak dovedl, nejčastěji se deklamovalo. Obecenstvo přijímalo novinku vděčně a nadšeně vzpomínalo na výkony, ve kterých se projevila schopnost k charakterisaci postavy. Tak tomu bylo zřejmě i u Knahla, který viděl a měl v paměti pražská představení. O Knahlovi se píše ve vzpomínkách pamětníků jako o výborném komikovi. Pro představení vybíral také hlavně frašky. Z toho můžeme soudit, že přímo záměrně vedl své ochotnické herce k tomu, aby se snažili zpodobovat živé lidi na jevišti. Děj většiny těchto frašek se odehrává v současnosti. Herci hráli tedy postavy, které sami dobře znali ze života, jejich projev směřoval pudově k realistickému obrazu skutečnosti. Knahl založil tak v Hronově tradici, hereckou školu, která po půl století jeho působení přinesla své ovoce, jak dále uvidíme.

Jinak ovšem nesmíme význam těchto prvních pokusů přeceňovat. Jirásek sám líčí s humorem drobné nedostatky, a nadšené publikum bylo ochotno hodně promíjet. Jistě se i tady vyskytli skeptikové, jakým byl preceptor z Pasek Václav Metelka / Lidové noviny 22.11.1936 /, který si v „outery 10.3.1840 „ zapsal do deníku :

„ Nemají ti komendanti žádné důvěry. Lidé na komedii nejdou. Nevím, jestli že nemají peněz, anebo se jim to nelíbí. V pondělí to zvím, neboť sám také jsem se pustil do hry. A sice budeme hrát Erbenovy Sládky...

Rád bych, kdyby se to chtělo podařit. Nepodaří-li se to, tedy zazpívám celému divadlu českému Requiescat in pace . Pak nastane opět taneční muzika. “ Stěžoval si, že herci neuměli role, že je slyšet jen napovědu, že komendanti

se mrzí na sebe, že nic neumějí a diváci se zlobí na komedianty, že jim způsobili ,, z krátké chvíle dlouhou - ''

Začátky byly obtížné a na neúspěchy se zapomene dřív, než na to, co se podařilo. Máme na to právo, jestliže si při tom uchováme vědomí, že ani počátky ochotnického divadla nebyly žádnou idylkou. Ochotníci se museli hodně učit, bývali kritizováni, pomalu si dobývali uznání a pomalu rostl i význam jejich práce a rozšiřoval se okruh jejich působení. Na počátku bylo důležité, že semeno padlo na úrodnou půdu, že vzklíčilo a vydalo časem úrodu...

Podle Jiráskova vyprávění si můžeme časově určit / aspoň přibližně / jednotlivé úseky další historie hrobovského ochotnického divadla, které se - jak už bylo řečeno - tehdy často stěhovalo : do Vlachova / Grätzova / stavení s vysokou střechou, kde se hrálo na sále v prvním poschodí, do Habrovy hospody v č.15 na náměstí v těch místech, kde stojí dnes Jiráskovo divadlo, a když Habr přesídlil do nového / hotelu SOKOL / v čp. 1, zase v prvním poschodí na náměstí. To bylo druhé období činnosti, v letech šedesátých, ještě za účasti staříckého zakladatele A.Knehla, ale s novými silami z řad studentů. A mezi nimi se na divadle objevil i malý školák, Alois Jirásek. Také on tu prožil dojmy, které z paměti už nikdy nevymizely. Tady vznikla láska k divadlu příštího dramatického spisovatele...

Z obecných, politických a hospodářských dějin naší společnosti víme, jaké oživení nastalo v šedesátých a sedmdesátých letech 19.století. Po Říjnovém diplomu, únorových patentech - staročeská státoprávní oposice, boje Mladočechů, prosincová ústava. Mladá česká buržoasie, hospodářsky sílící, měla už svou MM základnu, ze které se domáhala politických i národnostních práv. Odkazují zde v krátkosti na příslušnou historickou literaturu, která si podrobněji všímá i toho, jak se na politickém životě národa začíná podílet i vznikající dělnické hnutí.

Odrazem všeho toho kvasu je vzrůstající spolkový život. Karel V. Rais / V letu vzpomínek, Památník VII. sletu všesokolského v Praze, 1920, nákl. ČOS, str. 28 / vzpomíná : „ Léta šedesátá minulého století utkvěle nám, kdož je pamatujeme, v blahé paměti. Ačkoliv jsem tehdy byl nezkušený venkovský chlapec, přece i v našem městečku poznával jsem, že něco milého, vlahého zadychlo do českého života: studenti založili divadlo a každý příchoď jejich na svátky a na prázdniny byl radostně vítán, zaručil se zpěvácký spolek, v zámožnějších obcích vůkolních utvořila se selská banderia, a k tomu v Hořicích i na Nové Pace byli už - Sokolové... “ To byla doba táborů lidu, jak ji známe na př. též z historie snah o postavení Národního divadla, činnosti Nerudovy, Hádkovy, politiky Riegrovy atd.

Podíváme-li se v přehledu na údaje o zakládání ochotnických spolků / třeba neúplné, Ve službách Thalie II. Liberec 1946 / , shledáme, že zatím co do čtyřicátých let prameny uvádějí jednotlivá ochotnická představení na českém venkově, v r. 1860 se již píše o 31 založených spolcích, 1870 o 25, 1880 o 16, 1890 o 25, 1900 / počítáno vždy celé

desítiletí / o 35 spolcích, kdežto do té doby máme údaje mnohem skromnější / léta 1800 - 3, 1810 - 4, atd. - ovšem též pro časovou vzdálenost jsou to údaje chudší /. V přehledu však na sebe nápadně upozorňují léta 60.tá, 90.tá, a ve 20.století opět 20.tá a 30.tá - jejich ruch se také přirozeně projevuje v činnosti hronovských ochotníků, jak si toho na příslušných místech podrobněji všimneme.

Do Hronova proniká poznenáhlu ohlas života ve světě. Nejprve třeba tak, že v r.1865 je tu zavedena poštovní stanice. Do té doby bylo městečko spojeno s Náchodem „poselákem“, a se světem formanskými a plátenickými vozy. Domácí tkalci chodili prodávat zboží na trh do Police, ale vlivem škol / zásluhou Havlovického, od r.1845 je dnatele České průmyslové jednoty v kraji - také on, jak víme, pocházel z podnikavého středního stavu / textilních se úroveň zvýšila a stále více „světáků“, vyjíždělo podnikavě dále a dále do světa, aby po svém návratu působili v dobrém i špatném na ostatní.

V čele ochotnického divadla stáli, jak už bylo řečeno, tehdy především studenti - opět nový zjev v Hronově - kteří přenesli do malého města společenský kvas té doby. Založili Besedu, jak ji tehdy po způsobu čtyřicátých let obnoveval Barák, a v ní se tančilo, zpívalo, deklamovalo. Beseda byla jediným spolkem v těch časech v Hronově, silným a početným. Teprve postupně, jak se vytvářel a rozvíjel společenský a politický život, vznikly další. Dělnické hnutí tu nemělo ještě základnu, život obyvatel se měnil zvolna. Ostatně také pražský OUL / zal.r.1869 - vznik spolků byl upraven zákony o právu společovací z 15.11.1867 / byl ovládán obecně vlasteneckým programem a jeho dělnické

ochotnické divadlo se nelišilo od měšťanského.

Také publikum našich ochotníků v Hronově se ve svém složení změnilo jen nepatrně. Co se však změnilo, byl jeho poměr k divadlu. Stalo se mu kulturní potřebou, jak o tom svědčí vzrůstající počet divadelních nadšenců, kteří si však teprve v r. 1871 založili pevný spolek s psanými stanovami. Ve městě se objevila první kočovná herecká společnost, a to v r. 1866. Víme o tom opět od Jiráka / Z mých pamětí - tedy a dále od podrob. odkazů pro jejich množství upouštíme - úhrnem : *Leh. Spitz, v. d. J. H. Kral, Sr. XXVII. a VIII.* a V. Šteina - Tábořského, Dějiny venkovských společností, Svaz čs. herectva, Praha 1930, str. 53 a n. /

Byla to Kulasova společnost, ve které hrál básník Václav Šolc a s ním Mošna, Krumlovský a j. Do Hronova začali pravidelně zajíždět herecké rodiny Maškova, Faltysova / později s vlastní společností /, Jelínkova, Štekrova - a nacházejí tu vždy přístřeší u truhláře Štelziga i jinde. Zůstávají tu 4 - 5 měsíců, a hrají 3 - 4 x týdně, aby se se znovu vracely.

Ochotnické divadlo hrají se studenty dále drobní řemeslníci a živnostníci. Součástí jejich činnosti jsou výlety, zejména do lesa, na Fara, při kterých obvykle se hráli nějakou aktovku, frašku, deklamovali, zpívali kupředy, tančili. Ve městě si zřídili jeviště, jak už bylo pověděno, v hostinci u Habrů / Jirásek, Z mých pamětí / str. 172 a n. / Také zde byla opona a kulisy jen z bílého plátna a plachet. Jirásek po prvé vystoupil na jeviště u Vlachů v době, kdy byl ještě malý školák / tedy asi kolem r. 1860 / ve frašce VESELÝ POHŘEB od J. N. Štěpánka. Starý pan Knehl / Antonín / hrál pekařského mistra a Jirásek jeho učedníka. Jeho role měla jen několik slov, ale k jejímu sehrání patřilo strpět

od mistra výprasky. Že na to Jirásek ještě ve stáří pamatoval, z toho vidíme, jak velkým divadelním nadšencem musel jako chlapec být, neboť se zdá, že to byla pádná lekce z divadelního realismu...

Také na loutkové Pinkovo divadlo nezapomněl.

V čele ochotníků stáli tehdy Jiráskův bratranec Adolf Prouza / nar. 1843 v Hronově /, studující katnohorské reálky Fr. Plný a Jan Dobeš z nedaleké Radechové. S nimi hrávali Ant. Hepnar, Ant. Krejčí ze Zbečhíka, Jiráskova sestra Helena / manželka Krejčího a po ovdovění Habrová /, Ant. Souček, Krejčí, Jan Lengr, August Vondra, Ant. Šimek, sedlář Rýdl, Krejčí Pavelka, pekař Červíček, Julie Červíčková, Anna Němečková / provd. Součková /, paní Šrůtková. Náповědou byl po dlouhá léta Václav Čejchan. Naní to výčet úplný - Jirásek i tradice připomíná ještě po různá jména další a s každou je spojena nějaká historka o tom, co a jak hrával, v čem vynikal, i co se mu nepovedlo. / Viz - Paměti /

Představení řídil nejprve Knshl, později Prouza, konečně i A. Jirásek. Připravili je rychle, za 3 - 4 zkoušky. Ochotníků přibývalo, množil se i fundus kostýmů, nyní si již mohli dovolit i hry historické, a repertoár byl opravdu různý a různorodý, od VRAHU VE MĚSTĚ a KATOVA POSLEDNÍHO DÍLA až k Tylově TVRDOHLAVÉ ŽENĚ a PANÍ MARJÁNCE. Stále byl ještě oblíbený Štěpánek, Klicpera, ale už také Raupach, Birch Pfeifferová atd. Prežští Kolárové se dostali na hronovská prkna až v letech osmdesátých. Tam ^{o. knu} buržoasie zvyšovala své nároky na divadlo Goethem, Schillerem, Shakespearem / První a dlouho jediný Shakespeare v Hronově bylo představení Zkrocení zlé ženy v r. 1903 /, taďy stoupaly nároky mnohem pomaleji. Vždyť také společnost se tu třídně diferencovala

pomaleji. Ale to neznamená, že by i zde bylo pražské snažení zcela neznámé, že by sem nedoléhalo. Fr. Šimek a Jan Habr / Fr. Krčička, rukopisné Dějiny hronovských ochotníků / vzpomínali, jak v létě - asi v době, kdy se v Hronově stavěla železnice, / a první vlak tudy projel 15.7.1875 / - hráli ochotníci dokonce v dřevěné „aréně“, kterou si upravili na zahradě Habrova hostince z hasičské boudy. Ale to už bylo v letech, kdy po hronovském jevišti přecházely Magelóny, Moniky, Debory, Griseldy, Majitelé Hutí i Jeřábekovi Služebníci syého pána a Synové člověka.

Jak jsem už řekl, Jirásek získal svoje první divadelní dojmy mezi hronovskými ochotníky. Hrál tu i režisoval ještě jako student. Za studií hrával ostatně ještě také v Praze, jako člen universitního Akademického čtenářského spolku v divadle za Koňskou branou, vr.1872 v Mikovcově Záhubě rodu přemyslovského a vr.1873 tribuna lidu v Shakespearově Juliu Césaru. Nebyl nevědecký a na hronovské při tom, ani později, když už byl autorem Národního divadla, nikdy nezapomínal. K mnohým ho poutaly rodinné svazky / k sestře Heleně, bratranci Prouzovi / - a také jeho první studentská láska vzplanula v hronovském zákulisí / k dceři zmíněného už hudeb. skladatele Jana Knahla, zpěvačce, která tu se studenty o prázdninách hrála divadlo /. S nimi a mezi nimi si však doopravdy a hluboce zamiloval divadelní umění samo.

Vážil si vždy jeho skromných počátků v Hronově. Z jeho počátku byla uspořádána oslava 50.letého výročí hronovského divadla, 10.září 1876. Na počest nejstarších členů spolku A.Knahla a Ignáce Lindra / 1798-1878, učeného historika a archiváře líbochovického zámku, jemuž věnoval věrou vzpomínku v Pamětech / přednesl vlastní básně. Připo-

jují její opis podle Krtičkových Dějin hronovských ochot-
níků / Krtička zaznamenal, že byly předneseny při představe-
ní 26.12.1875 / :

Už procitněte, zapomeňte starou bídu,
a pracujte jazyka svého k oslavě !
Tak zazněl hřímavý hlas po slovenském lidu
od Krkonoší až ku stinné Šumavě.
I slyšeli. - A české slovo prvé křato
zas zazvučelo po všech končinách,
syn vroucně ctil, co po otcích mu bylo svato,
co zlatem zapsáno jest v našich dějinách.
Čech díla chopil se a zářně vědu pěstil,
zas jazykem svým tvořil díla umění,
nic nedbal odporu a cestu mužně křestil.
vždyť doufal, budoucnost že práci odmění. --
A doby té, kdy přeca ještě mnozí spali,
a mnohý výhal, chabý, prací zalekán,
my u nás svaté umění už pěstovali
a město naše Thalia už mělo stan. -
Ty doby zajisté z Vás mnozí v myslí máte,
kdy hlouček ochotníků hrami bavil Vás,
a rádi zajisté si vzpomínáte
na dobu zašlou, na mladosti krásný čas !
Už dávno tomu, - mnohý z prvních ochotníků
divadla našeho si uleh pod trávník -
však potomek ctil dílo dobrých pracovníků, ..
a volá : „Sláva jménu jich a vroucí dík !“
Z nich jeden nejstarší a vůdce v našem sboru
zří divadla našeho krásný na rozkvět,
pro kterýž pracoval a dychtěl do úmoru.
„Bud dlouho živ Antonín Knehl, náš milý kmet.“
Pak přišly síly mladé, divadelní stánek
zas s nadšením a prací mnohou zřídily -
což bylo her tu milých, zábev, radováněk,
jež mnohou starost, chmuru z čela plašily :
Však nemajetní jeme jen, chudí horalové
a naše divadlo je stánek chudičský,
jenž sotva našed místa, stěhoval se v nové
a vítán musil mu být koutek prostičký.
I zloba mnohá chtěla zrušit jeho bytí,
však láska vroucí, práce, ty je jehrány -
až přišel den - z Vás každý s námi radost cítí,
nás podporující, jste seba slavili !
Nuž vítám Vás v tom divadelním stánu novém,
a kteří jste jej darem mnohým dařili,
Vám ze srdce já vzdávám díky prostým slovem
a ždám, tam byste povždy rádi chodili.
Jeť chrámem divadlo, v němž zřít obraz světa,
Jež ve zábevu perly poučení vplétá,
lidského žití, jeho blaho, bolesti,
a uči snášet ukor, křížek neštěstí.

Tu zřít, že zločin duši v děsnou propast žene,
 že pravda potlačená přece zvítězí,
 že vášně peklo, otnost pak lidem nebe klene,
 že blaží láska jen, ta čistá, bez mezí.
 Tu unavená duše se Vám obvrátil,
 zříc hloupou pýchu, lidí směšné křehkosti,
 a šaška skoky, žerty jeho a vtip smělý
 Vám vady lidské zjeví v jejich nahosti.
 Tu seznáte, jak otcové vlast milovali,
 jak pro ni z lásky mřeli, s cohotoú,
 že potomkům svým krásný příklad, příkaz dali,
 by nezapomínali se nad vlastí svou.
 Ó, zachovejte místo toto v přízni milé
 a pomáhajte nám, by stále vzkvétalo,
 by povždy poskytlo Vám pobavení chvíle,
 by ples a poučení v věnac spleťtalo.
 Ó, trvej, stánku, trvej ku všech potěšení,
 a přečkej věk našemu městu k prospěchu.
 By tu, kde děd ve strasti hledal zabavení,
 i vnuk vždy nalez ušlechtilou potěchu.
 Ó, trvej, aby potomkové pozdních časů
 tek o nás, tebe zříce, vpravdě hovořili:
 Občané dobří byli, milovali krásu,
 osvětu, pravdu, byli muži pokročilí.

Ochotníci mívali už vskutku pěkné návštěvy, zejména z okolí, jak vzpomínali současníci. / Hoďně lidí přicházelo do divadla na př. ze Žďárek /Hráli také pravidelněji, od sv. Václava do velikonoce. Hru nacvičili za týden, obtížnější nejvýš za 14 dní. Fr. Krůčka zapsal ve vzpomínkách starých ochotníků, jak si v pondělí a v úterý rozepsali role, ve středu byla první zkouška a v neděli se hrálo. Výnos představení byl obrácen na opatření dekorací a jeviště. K první, Knehlově, oponě z r. 1847 přibyla druhá, kterou maloval malíř Šrůtek z Náchoda v r. 1875 pro sál a Habrů. Představovala „dolní“, konec Hronova a měřila 4,5 x 3 m.

Při samých počátcích vybírali vstupné / Frýdek v kronice U NÁS /, co kdo dal - po krejcaru, někdy groš. V České Skalici, která byla onačejším městem, už v r. 1820 bylo vstupné pevně stanoveno : I. místo stříbrný desítník, II. místo 2 groše a k stání 1 groš. V Hronově k takovému

pevnému řádu došli až o hočně později. Ve vstupném se pak také odrazilo, jak se městečko rozmáhalo : 10 krejcarů se v 70. letech platilo k stání, III. místo bylo za 20, II. za 25 a I. za 30 krejcarů.

Byla to doba rozkvětu ochotnického divadla, které pořádal už také čtenářský spolek „HRON“. Mezitím nastaly v městečku velké změny, začal průmysl, především ovšem textilní, vznikaly další spolky a politické organizace, a hronovští ochotníci - koncem let devadesátých a v prvních letech dvacátého století - dosáhli prvního vrcholu ve své historii, pokud jde o společenský význam ochotnického divadla. Po umělecké stránce snad vůbec nejvyššího...

Mazitím se v Čechách, a v širším měřítku v celém tehdejší Rakousko-Uhersku, od r.1848 vyčerpala revoluční úloha liberální buržoasie. Vývoj kapitalismu přinesl s sebou početně značný růst dělnické třídy. Jestliže však v šedesátých letech měla na její orientaci v Čechách vliv demokratická část českého buržoasního tábora - mladočeši - , zejména proto, že značný význam národnostní otázky komplikoval situaci / a také proto, že v důsledku hospodářské krise v celém Rakousko-Uhersku poklesl v 70.letech masový boj dělnictva /, v devadesátých letech zesílil vliv vlastních dělnických organizací / sociální demokracie / natolik, že se proletariát stal samostatným politickým činitelem, se kterým bylo třeba počítat. Dělnictvo dosáhlo prvního úspěchu v boji za všeobecné hlasovací právo, volebních ústupků Bedeniho / V.kurie ,1897 /

V období přechodu k nástupu imperialismu v kapitalistické společnosti došlo zároveň v poloabsolutistickém Rakousko-Uhersku k rozporům v dělnickém hnutí, ke zjevům oportunistu, k rozkolu na radikály a umírněné, řečeno co nejvšeobecněji. Celková vnitropolitická krise sice odrážela zesílené třídní rozpory, ale byla také komplikována rozpory národnostními. Rozdíl ve vývoji kapitalismu v různých částech Rakousko-Uherska se prohluboval, zaostávání za ostatními průmyslově vyspělejšími evropskými státy bylo stále ještě značné. V těchto poměrech, zejména po zdiskreditování staročeské politiky austrofilské buržoasie, sílily maloburžoasní nacionalistické skupiny, především mladočeši.

Rakousko se vyvinulo v průmyslově agrární stát, mizela řemeslná malovýroba, což mělo za následek radikali-

sací také v českém maloměstě a na venkově. Boj proti kapitálově silnému německému průmyslu a bankám sblížoval střední vrstvy s bojem za obranu zájmů českého dělnictva, ale také obracel pozornost k dílčím, specifickým úkolům / před revolučními perspektivami. Reformistické tendence byly vycházely zvláštní formy třídního bloku maloburžoasie a proletariátu. I tak je však nutno vidět, že hlavní, novou silou v boji za demokratickou přeměnu reakčních rakousko-uherských poměrů v období přerůstání kapitalismu volné konkurence v kapitalismus monopolů a v imperialismus, bylo d ě l n í c k é h n u t í, proti němuž se obracela jak silná vládní persekuce, tak rozkladná buržoasní taktika.

Přirozeně, že složitost těchto poměrů se odrážela také v životě obyvatel na Náchodsku. Rozsáhlý časový úsek od šedesátých let do konce století byl pro ně především dobou dalekosáhlých hospodářských změn. Prvním rozhodným krokem k rozvoji kraje bylo už zmíněné zřízení železniční trati Chocẽ - Meziměstí v r.1875. Trať spojila Náchodsko se světem a utužila zájmové sdružení malých měst v tomto koutu severovýchodních Čech. Dobrušky, Opočna, Nového Města / do r.1899 sídla okresního hejtmanství / , Hronov a Police. Důležitost této trati se projevila v prudkém rozmachu textilního průmyslu, který nastel v 80.tých a 90.tých letech. Náchod se dostal do popředí jako obchodní i kulturní středisko. Tempo jeho růstu se postupem doby zrychlovalo, jak je patrné ze stoupajícím počtem obyvatelstva, které se tam stěhovalo z okolí, zejména jako průmyslové dělnictvo vznikajících továren. V r.1880 měl Náchod 4 000, v r.1890 6 000 a v r.1900 už 10 000 obyvatel.

Na místo drobných živnostenských podnikatelů,

mlynářů, pivovarníků, tkačkových faktorů, postupují do čela společnosti podnikatelé průmysloví, využívající pro své továrny vodních toků, parní síly a později též elektřiny. Tak na př. v Červeném Kostelci zakládají textilní závody A.Švorčík r.1870, B.Machek 1877, J.Stříhavka a J.Škoda r.1880. Podobně je tomu i v ostatních okolních městech.

Současně se zřízením četnické stanice v Hronově / r.1879 / vzniká v Hronově velká textilní firma Spiegler / r.1879-1880/, která rychle roste s výrobou bavlněného zboží, lacinějšího, než domácí lněná plátna. Domácí tkalci nemohou konkurovat a přecházejí do továren. / První továrna v Hronově byla však na zpracování hedvábí, dosud existující přestavěná „Hedvábnice“, kterou prodal A.Huber v r.1890 firmě Spiegler - v patře měla sál, kde se pořádaly plesy a po válce bohoslužby nové církve čs. / 18

Firma Spiegler měla v r.1880 120 stavů, rok na to však již jednou tolik. Zaměstnávala na 900 lidí. Do roku 1883 vzrostla o dalších 520 stavů, tedy celkem na 760. Roku 1891 byl přistavěn další sál s 285 stavy, za dva roky potom sál třetí s 208 stavy. Roku 1889 založená přádelna firmy Oberländer / od r.1911 spol. s r.o., od r.1926 akc.spol./ zaměstnávala tehdy 700 lidí. Hronov zastínil sousední Polici a předběhl v té době i Červený Kostelec. Vznikla tu řada podniků menších, tak na př. 1880 firma N.Hostovský s 56 zaměstnanci, 1892 firma Bratři Holznerové se 155 zaměstnanci, 1907 firma Löwenbach se 130 zaměstnanci. K tomu ještě další podniky ve Velkém Poříčí, Žabokřkách a jinde v blízkém okolí. Vzhled krajiny se tím změnil - údolí zšedlo a zčernalo dýmem četných vysokých komínů. To byl v životě města i jeho obyvatel prudký obrat.

Do 80.let minulého století byli tu jen faktoři,

vydávající přízi. Tkadlec doma škrobil, soukal, sestavoval osnovu a ručně proházoval na stava člankem. Zaměstnávala se tím celá rodina i s dětmi. Pracovalo se 14 i více hodin denně a tkalci byli odměňováni podle počtu nití na čtverečný centimetr osnovy a útku. V továrnách se pracovalo do r.1886 12 hodin denně, od toho roku 11 a od r.1899 deset hodin. Teprve v r.1918 byla pracovní doba uzákoněna na 48 hodin týdně.

Bída, kterou popisoval Jirásek v kronice U NÁS, se zlepšila ze přechodné konjunktury jen na čas. Počátkem dvacátého století se tu žilo hůře, než dříve. Místní průmysl se zmítal v krizích, které byly ohlasem evropských hospodářských potíží kapitalismu. Potupná přezdívkou „bankrotáři“, kterou tehdy obyvatelé Hronova dostali, připomíná úpadek občanské záložny, krizi spořitelny, zhroutil se podnikání Josefa Cyrila Žida. Kronika města zaznamenala, jak bídné byly výdělky dělnictva / Václav Gult, kronikář, práv. tkalcovský dělník, nar. 1876 v Malé Čermné, začal psát kroniku v r.1924 vypsáním událostí od světové války 1914-18 /, jak upadal obchod a živnost, protože poměry v průmyslu se přenášely na sociální poměry celého města. Hronov měl v r.1910 obyvatel 4 600 a po válce tento počet dokonce poklesl / 1920 měl 3 798 obyvatel /. Textilní dělníci tvořili 65 % všech lidí ve městě. / Z toho 90 % se hlásilo ke katolictví, 7 % bylo evangelíků a 3 % židů. / Není divu, že tu opět kvetlo podlouhání.

Vyrůstání sociálních protiv je nejlépe patrné na komunálním hospodaření města, které se přes četné výkyvy stále vzмáhá, má vzestupnou tendenci. Elektrárna, která byla zřízena ve mlýně v r.1890, byla přeměněna v akciovou společnost. Od 23.11.1901 obstarávala veřejné osvětlení.

Hronov měl tak jedno z prvních pouličních elektrických osvětlení v kraji. Společnost v r.1913 zdesateronásobila výrobu energie a zásobovala také Velké Poříčí, Zbečnick a Žabokrky / Od r.1917 se odebírala energie také z t.zv. Papírny, kterou však společnost koupila teprve v r.1926 /

V roce 1904 byla postavena chlapecká škola na náměstí. / Rodinná škola dívčí s 250 žákyněmi vznikla až po válce, v r.1922 / Naproti tomu se neuskutečnil dlouho diskutovaný projekt přímé dráhy mezi Hronovem a Hořicemi / přes Červaný Kostelec /, ani postavení borského voďo - voďu.

Také veřejný a společenský život dostával z vnitřních rozporů / a ovšem také politických, třídních i celonárodních snah a bojů / neustálou vzpruhu. Především se nadále hrálo divadlo - a nebyl tu až pouze spolek divadelních ochotníků.

V Hronově byl v r.1870 založen SOKOL. Byl přijat dost nedůvěřivě, členům, kterých bylo 20 činných a 21 přispívajících, se říkalo „blázni“. Neudržel se / podobně jako jinde / dlouho jako samostatný spolek, v letech 1874- 1887 existoval jako tělocvično- hasičská jednota, potom se osamostatnil pod jménem jednoty TYRŠ, která byla r.1893 zakázána, protože její starosta Balík protestoval jménem členů proti jazykovým nařízením Badeniho. Po válce / není tu místo na další historii organizace, která prodělala růst v tom smyslu, jako v celých Čechách, až do známé podoby za první republiky / zakoupil SOKOL pozemek a zřídil „Sokol-ské“, později Tyršovy sady, které tu uvádím jen proto, že se v nich nakonec také hrávalo divadlo v přírodě.

Od roku 1906 existovala v Hronově Dělnická tělocvičná jednota, která měla původně 22 členů. Dne 14.1.1906

byl při ní zřízen dramatický odbor / Václav Mikota, režisér, ze Zbečnicka čp.183 /. Sahrál Na Veselce 11.9.1906 hru Jos.Lukavského SLUNCE. Hrával potom ve Slavii, v přírodě pod Homálkou, ve vlastním Dělnickém domě - ale není tu místo k vypočítávání dalších podrobností, zvláště když údaje pramenů / Archiv Ministerstva vnitra v Kuksu / nejsou ani úplné.

Dne 12.9.1908 byl založen zpěvácký spolek Dalibor, v letech 1906 - 1909 existovala v Hronově KEMMAM občanská beseda Havlíček, která rovněž hrála divadlo, od roku 1906 Všeodborový spolek Osvěta / 7.3.1909 hráli v hostinci U Jelena hru ZLATÝ BUH /, od r.1903 Ženský spolek B.Němcová / s působností pro celé království České, jejímž výsledkem byla už zmíněná škola pro ženská povolání /.

Vraťme se k našemu spolku divadelních ochotníků. Jádrem jeho členů byli nepochybně dále drobní řemeslníci a živnostníci, k nimž se družila maloměstská inteligence i tovární zřizenci a dělníci. Podobně vypadalo i obecnstvo. Ve své činnosti se zdánlivě nelišil od „kulturní činnosti“, ochotníků ostatních malých měst. Tam - jak se o tom ještě zmíním - původní buditecký a osvětový význam ochotnického divadla poznenáhlu ustupoval do pozadí. Souviselo to přirozeně s okolnostmi, za nichž maloměstská střední buržoazie přestávala být vedoucí, pokrokovou silou společnosti také ve venkovských městech.

Znakem přechodného období je ovšem vždy značné kolísání hodnot. Poměry nebyly tak jednoduché, abychom je mohli bez podrobnější analýzy paušálně známkovat jednotným označením. A tak, jestliže pro přelom století, platí

pro ochotnické divadlo p ř e v l á d a j í c í c o d o
společenského významu s e s t u p n á t e n d e n c e
jak pro ochotníky maloměstské, tak i dělnické spolky, přece
jen tu byly výjimky - zárodky příští tenké, ale samostatné
linie, ve které žila skutečná lidová tvořivost. Jedním ze
spolků, který se lišil od běžného průměru, byl patrně též
spolek hronovský, a v tom je jeho sláva. Připomeňme si
ostatně v této souvislosti základy realistické herecké
školy / řečeno ovšem s nadsázkou, pokud lze toto označení
pro ochotnické divadlo tehdy existující užít /, kterou
v Hronově pěstoval Ant. Knahl. Přinesla ovoce v této třetí
ochotnické generaci.

Nemáme dnes už záznamy o repertoáru z let devade-
sátých a vzpomínky pamětníků nás mohou informovat jen po-
všechně. Víme jen, že spolek vedli lidé, kteří pěstovali di-
vadlo s neobyčejnou vážností a opravdovostí.

Podívejme se na některé z nich, jak je známe ze
vzpomínek starého hronovského ochotníka a světa znalého
kinooperátora, p. Frant. Prachaře. /Zaznamenal je Fr. Krtič-
ka ve zmíněných s ž Dějinách ochot. spolku /. Ten přišel do
Hronova v r. 1904 / byl vyučený zámečník a zkoušený stroj-
ník / a zahrál si tu ponejprv arcibiskupa Albíka v Tylově
JANU HUSOVI 6.7.1905. Podle Prachařových vzpomínek měl
největší zásluhu o úroveň hronovského repertoáru Cyril
K y m r, holič v Hronově. Byl to přísný katolík a rád stu-
doval filosofií, prý zvláště Spencera. Kladl hlavní váhu
na výchovný účinek divadla, prosazoval tedy hry cenné a po-
učné, a zlobil se, když František J u s t, druhý nejlepší
ochotník v té době, dostal na jeviště Macháčkovy ŽENICHY.
Podle jeho vkusu byla spíše Sudermannova ČEST, nebo PASEKÁ-

Ři Sokola-Tůmy. V Kymrově holírně byl tehdy hlavní štáb hronovských ochotníků. / Kymr sám se stal později provozovatelem kočovného kina a k stáru se usídlil v Polici, kde zemřel v r.1929/ Důležité je, že ../ cit. / narád viděl na naší scéně kusy salonní, protože tvrdil, že naše postavy se nehodí dobře do salonu, neboť jim chybí společenská vybroušenost a elegance. "Z toho vidíme, že požadavek pravdivosti, hereckého realismu, stál za jeho působení v Hronově přede vším. To zasluhuje pozornosti víc, než konečně výběr repertoáru, vždyť Kymr byl neškolený samouk. Měl též výtvarné nadání / ilustroval si pro sebe na př. kroniku U NÁS podle své představy /, jako holič líčil ochotníky / a byl tak vyhlášený, že se mu stávalo, že musel líčit na třech místech najednou /. Jako „Martin, pohánek“ ve Vojnarce se Jiráskovi tak zalíbil, že mu nabídl přímluvu, aby se dostal k divadlu. / Prý „Národnímu.“ /

Cyril N y k l í č e k, původem přadlácký dělník / později si zařídil obchod mlékem / dokonce si pro své role vyhledával vzory mezi lidmi a studoval je.

František J u s t, od r.1911 ředitel spolku, soutěžil později s Jar.Hurtem v roli Divíška z Jiráskova OTCE / 1921 /. Byla by jich celá řada, těchto nadšených ochotníků, kteří na sebe tolik upozornili v rolích Jiráskových her. A tu jsme u kořene problému.

Jádrem repertoáru hronovského ochotnického spolku byly od devadesátých let hry českého kritického realismu. Jejich životní zkušenost, smysl pro pravdivost na jevišti, si je vyžadovaly. Tito ochotničtí herci hledali v umění p o z n á n í, chtěli poučit sebe a diváky. Rostli z tradice lidové, písmácké hloubavosti a tvořivosti.

V tom byli asi ještě jedni z mnohých. Vkus venkovského publika byl těmito hrami nadlouho ovlivněn / někde doposud je /, vyžadoval si je. Že se však na nich vytříbilo tolik herecké mistrovství této třetí hronovské ochotnické generace, že dosáhlo / jak o tom máme svědectví / na svou dobu takové úrovně a přesvědčivosti, toho příčinou je ještě okolnost jiná. V Hronově dosáhli této dokonalosti proto, že brzo pochopili význam uměleckého díla svého rodáka, že od počátku let devadesátých uváděli jeho VOJNARKU, KO - LÉBKU, OTCE, EMIGRANTA atd., ¹⁹ že si je zamilovali, znali je z paměti celé, neváhám říci, že s nimi splynuli / protože mi je samy Jiráskovy postavy tolik připomínají - takový Kubeček a Lelek v PANU JOHANEŠOVI, čtveřice muzikantů v LUCERNĚ, jako příklady ze ostatní... /

Jirásek byl autorem tohoto souboru, byl jeho bývalým činným a nyní čestným členem, pomáhal jim, radil a kritisoval / podnes platí u starousedlíků j e h o kritika, a podnes se uplatňuje na nová a nová představení Jiráskových her /, chodil na jejich představení. Jeho hry to byly, které umělecky nesly a vynesly soubor. Opřeli se o svého rodáka také z patriotismu, ovšem - ale byl to patriotismus v tomto případě zdravý a plodný.

Od r.1906 byla nejčastější hrou v Hronově LUCERNA. Každé představení bývalo věcí celého města, ne jen ochotnického spolku. Jestliže se mezi herci jeden čas ujaly přezdívky po pražských hercích / které jim zůstaly i v občanském životě, říkalo se na př. „MOŠNA-Šimek“ /, svědčí vedle toho o živé divadelní tradici i to, že celá úsloví tu nakonec z LUCERNY / už bez vědomí o pramenu / zlidověla, stala se příslovečnými úslovími.

Repertoár spolku z počátku tohoto století už
známe. Zaznamenal ho / v r. 1926 / p. Frant. Krtilčka ve svých
rukopisných Dějinách hronovských ochotníků. První část
soupisu / do konce světové války / tu pro názornost uvá-
dím :

- 1902 Na Valdštejské šachtě
Bez lásky
Naši furianti
Zlatý pavouk
Ztracení
Dýchánek paní doktorové
Neznámá pevnina
- 1903 Loupežníci
Sedlák Zlatodvorský
Červ
Voční družstvo
Zkrocení zlé ženy
Zimní spánek
Mlynář a jeho dítě
Pan obecní tajemník
Lešetínský kovář / 2 x /
Černé duše
/ hosté z Náchoda : Nebožtík Troupinel /
- 1904 Tajný kabinet
/ hosté : Červený Kostelec, Pan ředitel /
Mistr Jan Hus
Hrabě Rozumovský
Zapovězené ovoce
Archa Noemova
Vykoupení
Hospodář a výměnkář
Ženichové
Čepobití
Na pomoc Rusům / 2 x /
- 1905 V bludišti
Pátá hodina paní Berouškové
Závrat
Hrabě Rozumovský / pohost. v Úpici /
/ hosté : Zbečnick, Ničema /
Peníze
Vpád
Pasekáři / 2 x /
- 1906 Ta první láska
Cop
Lucerna / 6 x /
Karel Havlíček Borovský
Automobilista
Na Šonovské pile
Čest

- 1907 Apoštolové střídmosti
/ hosté : Úpice, Hrubá košile /
Proud
Červený talár / 2 x /
Evin dál
Směry života
Vánoce
- 1908 Deskový statek
S a m o t a 2 x
Strakonický dudák 4 x
Chudý písničkář
Vina / též v Červeném Kostelci, ve Zbečnicku /
Tajemná matka
Knížata, 2 x
- 1909 Za šlechtickým erbem
Boj s dámmi
Paličova dcera
Zlodějka
L u c e r n a
Dr. Kalous
P a n J o h a n e s 4 x
- 1910 Její systém
Příšery
Svatba paní Helgy
Paní majorka
Žně
Čistý lístek
Soukromý docent
Samot chorobné květy
- 1911 Pesekáři 2 x
Ach ta láska
Na Šonovské pile
L u c e r n a
Utopený manžel
Domov a víra
Za bludičkou
- 1912 / hosté : Česká Skalice, Proštěstí
Zbečnick, Mlení kocouři
Machov, Pražské švaclenky /
v Č. Skalicí pohost.: Samot chorobné květy
Václav Hrobčický z Hrobčic
Přítež
Navždy
Noc na Karlštejně
Díblík, šotek z hor
Na pomoc Slovanům 2 x
- 1913 Díblíkova dceraška
Právo k životu
Noční manévry 3 x, pohost. v Machově, Novém Městě
Závet
Kulatý svět
Forman Hančl
V nížině 2 x

- 1914 Těžké ryby
Hříšnice
Tiché jubileum
Válka bohů
Jiříkovo vidění 2 x
J a n R o h á ě 2 x
- 1915 Pod vlajkou válečného lazaretu
Staré hříchy
- 1916 Žárlivá / ve Zbečnicku /
Královská výsost
- 1917 Dědečkovy housle, 2 x
Jiný vzduch
To byla noc
Naše babička
Marie a Marta
V o j n a r k a 2 x
Přes padesát
Neznámá pevnina
Ferdinand spí
- 1918 Láska si nedá poroučet, 2 x
Hanzelíkova kometa
Zlatá rybka
Enízdó v bouři
Josef Kajetán Tyl
Světá pán v županu
U Batteauů / dramatisace episydy F.L.Věka /
Její pastorkyně
Obleka
Románek na horách
Cop
Exulanti, 2 x

Hrálo se tedy v tomto období v Hronově v průměru 8 - 10 krát za rok / kromě prvních dvou let války /, to jest asi jednou za šest neděl byla navedena nová hra. Podrobnější analýzou bychom snad dospěli k nejružnějším závěrům, zejména hodnocení o poměru této dramaturgie ke skutečnosti. Pro účel této práce však postačí, když si pověsimme okolnosti nejpodstatnější - že se vztah hronovských ochotníků, v prvním desetiletí tohoto století, k J i r á s - k o v i projevil nejčastnějším způsobem. V širší souvislosti nám to dává odpověď i na otázku, jak dalece byla tato dramaturgie p o k r o k o v á .

Jestliže LUCERNU uvedli v Hronově po prvé 25. a 26. 12 1906 / všechna i násl.data ověřena záznamy náchoďského hejtmanství, t.j. povoleními k představení, uloženými v archivu Ministerstva vnitra v Kuksu /, tedy ze rok po Národním divadle v Praze / prem. 17.11.1905 - data pražských premiér z publ. DILIA 1951, Vl.Müller, Z korespondence A.Jiráska - dramatika, 1890-1930 /, se SAMOTOU si pospíšili a nastudovali ji prakticky současně s Národním divadlem. Hráli ji dvakrát, 5. a 9.4.1908 / premiéra v ND 1.3.1908 / ve Slavii. Nebyla to jistě jednoduchá věc pro venkovské ochotníky i publikum. Stejně náročné bylo nastudovat na téměř malém jevišti PANA JOHANEŠA, který se tam objevil 25.12.1909, to jest 14 dní po plzeňském představení Rudilově / 12.12.1909 / a ještě před Národním divadlem / 16.2.1910 /.

Je známo, že premiérou JANA ROHÁČE bylo ochotnické představení v Berouně v r.1914. V Hronově samém však již zapomněli, že 5.7.1914 sehráli ochotníci tuto hru k oslavám Jana Husa. Představení tehdy náchoďský hejtman povolil, ale vzhledem k státnímu smutku / atentát na Ferdinanda d'Este / nesměl se konat obvyklý průvod a hranice. Premiéra JANA ROHÁČE v Národním divadle byla teprve 25.10. 1918.

Můžeme tedy shrnout a říci, že dramaturgie této etapy hronovského ochotnického divadla byla vyhraněná a na vysoké výši, a to nejen na poměry venkovského maloměsta. Pamětníci také konstatovali, že měla úspěch. Po předchozím poklesu návštěv, od r.1906 si obecanstvo zase začalo zvykat chodit do divadla. Také po umělecké stránce bývalo provedení hodnotné. Snad nikdy později až takové dokonalosti

v Hronově vlastními silami nedosáhli.

Jejich ochotnická činnost byla o to záslužnější, že se v ničem nespolehali na cizí vzory, že uplatňovali samostatnou dramaturgii, nepřejímali nic z druhé ruky, od profesionálního divadla - naopak, ještě před ním probíjávali hodnoty, které teprve později dosáhly obecného uznání. Jediným zdrojem poučení a inspirace mohl jim být při tom život sám, a dramatické dílo Jiráskovo.

Základy, ze kterých se vytvářely podmínky pro vznik Jiráskových Hronovů, spočívají tedy jednak na této živé místní divadelní tradici, jednak se skutečně vytvářely ve spojení s významem Jiráskova spisovatelského díla. Ať už byl tedy přímý podnět k hronovským ochotnickým slavnostem dán kýmkoli, a ať byl vzor k nim hledán kdekoliv jinde, důležitý podíl na jejich vzniku měla právě ona zmíněná místní tradice, jejíž kořeny v povaze lidu a kraje jsem se snažil ukázat na počátcích činnosti místních ochotníků. Druhým objektivně závažným podílem pro vznik Jiráskových Hronovů byla existence ÚMDOČ. V ní se uplatňovaly v celonárodním i krajo­vém měřítku tendence k ochotnickým přehlídkám, či jak se tehdy říkalo, k „hereckým závodům.“ Je na čase - dříve než přejdeme k vyprávění o poválečné situaci v Hronově - přejít k vyličení těchto tendencí a podívat se na ochotnické hnutí jaksi z širšího hlediska.

Ochotnické přehlídky, ÚMDOČ.

Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého vznikla 19.zářím 1886 / takto pojmenována byla v r.1892, přeměny - brožura téhož názvu, kterou napsal dr. Frant. Herman, vyšla v Praze r.1926, její první doplněk z r.1936 a roční Zprávy ÚMDOČ, / na troskách Divadelní Matice z r.1880. Program této organizace, daný už povahou činnosti jejích zakladatelů / J.V.Frič, J.Barák /, byl především osvětově vlastenecký.

Po celou dobu své existence zdůrazňovala ÚMDOČ ve svých stanovách a programových prohlášeních, / na př. Organizační řád z r.1921, str. 3 / že jejím úkolem je ... „živit a siliti zdravé smýšlení národní.“ Proti takto široce a nekonkrétně stanovenému programu nebylo by co namítat. Jinou věcí je, jak byl v různých dobách a za různých okolností chápán, a čím zasahoval do vývoje doby. Pověsimme si toho blíže, až se budeme zabývat úlohou, kterou ÚMDOČ hrála při založení Jiráskových Hronův.

Tato organizace neustále zápasila s rozporem, který jí byl dán do vínku tím, že vznikla shora, že měla dříve funkcionáře, než skutečnou členskou základnu, že vznikla bez pevného ideového cíle.

Funkcionáři si stále dávali za úkol, soustředit veškeré ochotnické spolky / Stanovy z r.1915 na př. /, ale nedovedli je o nutnosti takového sdružení přesvědčit, protože v popředí jejich vlastního zájmu stála organizace pro

organizaci. Stavěli od střechy, když požadovali nejprve silnou organizaci, aby se veřejnost s její mohutností mohla přesvědčit o významu a důležitosti ochotnictva, když přehlíželi, že spojit je dohromady může jenom myšlenka, konkrétní, zápalný cíl, který dává smysl každé existenci.

Organizační struktura ÚMDOČ byla korporační, bylo to sdružení okrsků, které sdružovaly jednotlivé spolky.

Pražské ústředí nemělo proto od počátku téměř žádný, později různě napjatý styk s venkovem. Tam totiž po pravdě nutnost sdružovat se nijak neléhavě necítili. Buď proto, že považovali hraní divadla za svou vlastní záležitost, za zábavu, buď proto, že si kladli úzké, praktické cíle, jimiž bylo nezdůraznění získání finančních prostředků na věci, které s ochotnickým divadlem neměly nic společného. Tak na př. už od buditelských počátků býval výtěžek představení odváděn ve prospěch chudinských sbírek. Tato praxe dostala / mnohem později ovšem / politický, ideový význam tím, že dělníčtí divadelní ochotníci opatřovali pořádáním představení prostředky pro svůj politický boj, na podporu nezaměstnaných a pod. - ale tomu právě zase odporovala snaha po nepolitičnosti, nadstranickosti ochotnické organizace.

Snaha vybudovat velkou a silnou organizaci, v počátcích jistě dobře míněná, neměla z uvedených důvodů trvalý a pronikavější úspěch a stala se konečně vlastně překážkou při hledání pravého smyslu ochotnického divadla. Posloužila za zástěrku, která cudně zakrývala nahou pravdu, že společnost se třídně diferencovala, že ~~její~~ zájmy buržoasie jsou objektivně jiné a protichůdné zájmům dělnictva.

ÚMDOČ se však cítila od začátku do konce stejně povolána hájit společné / t.j. „nadtržní“ / zájmy ochot-

nických spolků , ať vznikly z jakéhokoliv přímého podnětu / jímž přece i v samém obrození nebylo p o u z e hraní divadla /, a povolána působit na zvýšení jejich ideové i umělecké úrovně, jak tomu ovšem sama byla schopna rozumět. Snažila se je získat poskytováním různých výhod. V tom nejdůležitějším jim však nemohla pomoci. Neboť její vlastní ideová báze mravního a idealistického vlastenectví, s pojetím národa jako netřídního celku, stále více zaostávala. Neodávala jí možnost vystoupit s progresivním, přitažlivým programem. Takový program by totiž v proudu let měl vždy svůj politický význam. ÚMDOČ však úzkostlivě od samého začátku ~~úzkostlivě~~ zdůrazňovala a trvala na své nepolitičnosti. Ohtěla být nad stranami, a uprostřed politického a třídního boje sloužila objektivně vládnoucí, to jest buržoasní třídě, která nadto v období imperialistického kapitalismu překročila zenit svého vývoje a kráčela vstříc západu své slávy.

ÚMDOČ nenacházela navíc podporu v buržoasii samé. Kosmopoliticky orientovaná buržoasní kultura a třídně chápání proletářské umění, to byly dvě strany závaží, dvě kultury, mezi kterými ÚMDOČ marně balancovala se svým mravním vlastenectvím bez reálné základy. Nutně nakonec nevybočila z mezí maloměšťáctví.

Její funkcionáři dobře rozpoznali význam ochotnictví v kultuře, v lidové osvětě. Cítili správně jeho silné možnosti právě na malých městech. A bylo jim jasno, že ochotníci mohou splnit své kulturní poslání / jež chápali ovšem osvětářsky a odtřeseně od konkrétních společenských podmínek /, když budou pečovat o zvyšování umělecké úrovně své práce. V tomto směru vykonali mnoho. Věnovali se té

práci s nasmírným úsilím a jen díky jemu dosáhli postupného a relativního zlepšení v poměrech ochotnického divadla, přes to, že jejich pojetí stálo idealisticky, „na hlavě.“ / Postavit je na pevné nehy světového názoru proletariátu, tedy třídy, která jediná byla objektivně nositelem pokroku a měla budoucnost, to zůstalo vyhrazeno až dělnickým divadelním ochotníkům. /

Proto se ÚMDOČ nestala nikdy jedinou a vrcholnou ochotnickou organizací, jak si to přála. Naopak, drobila se. Společné, odborné, zájmy nebyly dostatečným pojítkem tam, kde šlo o názorové rozdíly protichůdných posic.

Členstvo ochotnických spolků, sdružených v ÚMDOČ, bylo nejrozumnějšího původu, od středních maloměšťáků přes rolnickou třídu na venkově až k dělnictvu. Mezi vedením a širokou obcí spolkových členů byl objektivně rozpor, který příležitostně také propukal ve sporech, ve kterých šlo jen zdánlivě o osobní nevraživosti. Jenže to, co bylo na jedné straně brzdou vývoje, ta ideově prázdná nádoba, do které se mělo vtěsnat všechno, na druhé straně právě umožňovalo, aby se tu sdružili členové nejrozumnějšího původu, pro jejichž část vynaložená práce přece jen nebyla marná. Ti představovali zdravé lidové jádro.

ÚMDOČ sice obešla otázku ideových základů své stavby, ale na něm, na tomto jádru, vybudovala konstrukci organizace. Věnovala při tom velkou péči jednotlivým stavebním prvkům. Pořádala sjezdy, přehlídky, výstavy, režisérské kursy, herecká školení. Po léta to nebyla činnost nijak bezvýznamná. Je nutno uznat obětavost a zásluhy jejích funkcionářů o zvýšení úrovně repertoáru, o výchovu členstva. Během jejího trvání totiž vznikla určitá tradice, která ne-

zůstala bez vlivu na rozvoj ochotnického hnutí, a zapůsobila konečně i na vznik Jiráskových Hronců.

Byly to už zmíněné ochotnické sjezdy, jimiž se měla utvrzovat soudržnost.

První se konal 16.5.1890 v Měšťanské besedě v Praze. Omezil se hlavně na pražský okrsek. Poněvadž se při nich pořádala slavnostní představení, staly^x tyto sjezdy vedle svých, pro další vývoj bezvýznamných usnesení, přitažlivými p ř e h l í d k a m i d o s a ž e n é ú r o v n ě, ochotnické zdatnosti, amatérského hereckého umění.

Měly svůj význam propagační.

Zájem o ně byl konečně i výrazem určitého uznání ochotnickým snahám. Neboť první takové představení se konalo v Národním divadle. Byla to 15.5. 1892 Kolárova tragédie SMÍŘIČTÍ, za režie Jakuba Seiferta. Při Národopisné výstavě uspořádala potom ÚMDOČ alegorický průvod a hold Tylovi a Klieperovi a 7.10.1895 představení Streupežnického NAŠICH FURIANTU⁰, které režíroval Josef Šmaha. Třetí přehlídkou ochotníků v Národním divadle bylo představení MAGDALÉNY hradeckého autora Dr. Polykarpa Starého, pro velký úspěch dokonce opakované.

4. - 11.9.1910 byl důležitý sjezd ochotnictva na Žofíně, který měl už rozdělení na dvě části - pracovní a manifestační. Přinesl pokus o formulaci určitého programu. Faktem ovšem je, že po této resoluci - následovalo odštěpení a ustavení DDOČ, Svazu Dělnických Divadelních Ochotníků Českých.

Dělnické ochotnické spolky se totiž na prvním sjezdu odborových organizací v r.1896 sdružily v Dělnickou sekcí ÚMDOČ. Na výzvu Jižkovského OBZORU ustavil se 23.8. 1911 na Dni dělnického ochotnictva čs. při první dělnické výstavě na Kladně Svaz DDOČ, jako samostatná organizace při

Dělnické akademii / 70 spolků, o tom viz Fr.Kubr, O divadlo života, ÚDA Praha, 1957, str. 11 a n. / A třeba, podle svědectví Kubrova, rozchod neměl formální ráz roztržky, znamenal první krok k názorovému vyjasňování s m y s l u činnosti dělnických divadelních ochotníků.

Všeochotnický sjezd ÚMDOČ v r.1921 / 1. - 3.7. / byl začleněn do širší akce : jednak oslav 70.tých narozenin A.Jirásků, jednak mu předcházel přehlídkový cyklus představení ve Švandově divadle na Smíchově.

V tomto roce, ať už to bylo na podnět Maticy, ať spontánní, na 800 ochotnických spolků uspořádalo samostatné Jiráskovy oslavy, které byly tak prvním oficiálním projevem jeho kultu mezi ochotníky. Jiráskovi byla při té příležitosti v Hronově předána adresa, obsahující soupis představení jeho her na ochotnických jevištích členů ÚMDOČ.

Cyklus ochotnických představení ve Švandově divadle se konal od 6. do 30.6.1921. Účastníci nebyli vybíráni soutěží, nýbrž podle přihlášek, ale všech 10 představení cyklu bylo hodnoceno. První cenu si odnesli studenti z Pardubic ze Šrámkova LÉTO. Pro pozdější tradici je nutno si tu zároveň připomenout, že přehlídky se už také zúčastnili Slováci z Račisdorfu s hrou G.Elecha Z OTROCTVA K SLOBODE.

To byl vlastně už první skutečný předchůdce Jiráskových Hřnovů...

Pro úplnost uvádím v této souvislosti ještě sjezd v r.1926, který se konal ve znamení Tyla, na oslavu 40.letého jubilea ÚMDOČ, a byl spojen s pokusem o mezinárodní sjezd ochotníků. Předcházela mu v květnu divadelní soutěž. Podobné soutěže, jak o tom ještě dále promluví, byly původně záležitostí okrsků a teprve později se roz-

šířily na celou ÚMDOČ. Vžily se obecně teprve od r.1924. Mezi prvními, kdo uspořádal takový „herecký závod“, byl náhodský okrsek ÚMDOČ / v r.1922v Malých Svatoňovicích /. Celomatiční soutěž v r.1926 měla dvě předchozí kola, okrskové a krajské, vylučovací, pro něž platil podrobný bodovací žebříček. Podle vypsaného řádu soutěže měly spolky sehrát podle své volby a možnosti buď jednu, buď všechny tři, z daných aktovek : Maškovy DOBRUŠKY HOSTINSKÉHO, Dykovy SMUTEČNÍ HOSTINY a Vikové-Kanětické SBĚRATELKY STAROŽITNOSTÍ. Výsledek této soutěže mi není zatím znám, pro účel této práce není ostatně nijak závažný.

Za zmínku stojí rovněž, že ochotnické spolky sdružené v ÚMDOČ / zejména z podnětu jejího starosty Dr.F.Hermana / se zúčastnily též boje o nový divadelní zákon. Ze první republiky / a vlastně až do r.1945 / platil totiž divadelní zákon z 25.11.1850 č. 454 ř.z., obnovený pro ni výnosem Min.vnitřní z 2.6.1921 / č. 26687 /. Tímto výnosem byly také upraveny předpisy o účasti profesionálů, ochotníkům bylo zakázáno hostovat na cizích jevištích / později odvoláno /, a dozor nad nimi byl svěřen nově zřízeným okresním osvětovým sborům, jež byly orgány státní kulturní politiky první ČSR.

O poměru ÚMDOČ k ostatním jednotlivým divadelním organizacím promluví ještě na jiných ^{čm} místech, ^v zejména v zá-
~~věru práce~~. Zde mi šlo jen o nástin významu organizace, ke které patřil také, s ním už od/podle nalezených stanov/ r. 1915 i Spolek divadelních ochotníků v Hronově, se známkou ozubeného kola na razítku. / Podle zápisu ze schůze ochotníků v České Skalici, 14.4.1903, usnesli se tito na výzvu Matice, aby přistoupili za členy „vyčkati, až jak se věci vyvine“ ... a v tom jistě nebyli v okolí nijak zvlášť

ního a osamoceného názoru. / Použiji však této příležitosti, abych nyní podal zprávu o poměrech v náchoďském okrsku ÚMDOČ, poněvadž měly přímý vliv na vývoj spolku hronevských ochotníků po první světové válce.

/ Pro roztržitost a kusost i nepřístupnost pramenů není mi zatím známo, podle jakých zásad došlo k územní organizaci okrsků - stanovy o tom mlčí. Činnost spolků ostatně kolísala, rozkvétala a opět pohasínala, podle místních poměrů : nemůžeme tedy z ní ani usuzovat na to, které spolky byly trvale členy náchoďského okrsku. /

Jiráskův okrsek / jmenovaný tak po prvé u příležitosti 70.narozenin Jiráskových, ale je možné, že se mu toho názvu dostalo již dříve / ÚMDOČ v Náchoďě se brzo dostal na přední místo v Matici. „Brzo.. je v této souvislosti ovšem pojem relativní. Jisté je, že tomu tak nebylo hned, od počátku trvání Matice. Ještě v r.1918 nebylo tu organizováno ani 20 jednot, které mezi sebou vlastně vůbec nespoupracovaly. / M.Lederer, Divadlo českého severovýchodu v prvním desetiletí republiky, zvláštní leták, otištěný též v našich menšinách, viz příloha v DOKLADECH / 6.52

Nebylo, co by je poutalo dohromady.

Změna nastala teprve v r.1921, kdy se konaly v Náchoďě / a po celém kraji / oslavy 70.tých narozenin A.Jiráska. Náchoďský lékárník PhMr.J.Boes, novoměstský městský tajemník Jaro Moravec, jaroměřský úředník ČSD Max Lederer a ředitel svatoňovických uhelných dolů Jindra

smažení byly v r.1922 „herecké závody“, v Malých Svatoňovicích, konané tam u příležitosti 70.letého výročí místního ochotnického spolku. Byly to, pokud jsem mohl zjistit, první podobné „závody“, -

Utažily vzájemnou spolupráci mezi jednotlivci i ochotnickými spolky na Náchodsku. Nesporně to bylo přátelství těchto pracovníků a jejich osobní příklad, celá ta síť vztahů, jež se vždy vytvoří mezi lidmi společných zájmů - které v úhrnu podněcovaly k činnosti. Ale působila při tom i celá atmosféra doby, byl tu nevybitý reservoár velkého množství energie této maloměstské inteligence, který se vybíjel ve spolkaření všeho druhu, jak o tom ještě promluví.

V Malých Svatoňovicích se soutěžilo ve dvou kategoriích : města a venkova. Podle soutěžního řádu měly se oceňovat jak výkony jednotlivců, tak výsledek práce celého souboru. Proti podobným pozdějším akcím, na př. přehlídce v Náchodě / v listopadu 1932 /, měly závody ve Svatoňovicích tu výhodu, že se uskutečnily ve značném rozsahu. Zúčastnilo se jich na 20 spolků okrsku, t.j. vlastně všechny. A byl to tedy rovněž svým způsobem předchůdce Jiráskova Hronova....

Výsledek intenzivní činnosti se dostavil : hned příští rok vzrostl okrsek o 31 nových spolků / do r.1928 na 95 celkem /. Společné práce se tu prvně zúčastnil také Max Lederer, jehož iniciativa měla později pro Hronovy velký význam. Sám vzpomíná na svatoňovické závody takto : „ Po prvé uskutečňuje se zde dílo, jakému do té doby není rovno, a jež v tomto rozměru / psáno v r.1928, pozn. JN / dodnes nebylo předstiženo. Dvacet jednot, 10 městských a 10

venkovských, hraje po celé měsíce... " / Repertoár přehlídky dal by se snadno rekonstruovat z plakátů, ale o její úrovni bychom dnes už těžko získávali kritické zprávy. /

Objektivním výsledkem přehlídky bylo posílení ochotnické činnosti v okrsku, jak už bylo ukázáno. Poměry v tomto okrsku byly konečně též ovlivněny několika okolnostmi, které nejsou bez významu pro osvětlení příčin, z nichž došlo k takovému předstihu, až na první místo v ÚMDOČ. Zasluby jednotlivců nejsou o to menší, jestliže ~~WNMM~~ těmto okolnostem přičteme hlavní důležitost : působily právě jen jejich prostřednictvím, projevily se v jejich díle. Vedle živé divadelní tradice v kraji, na kterou stále nesmíme zapomínat, byly to dílo a osobnost A. Jiráska, které ještě připomena v souvislosti, jak poskytly příležitost ke konkrétnímu soustředění sil, jak kladly aspoň vnější úkoly. Dále i blízkost zemských hranic a národnostní třenice v poněmčelém pohraničí, v blízkém Trutnovsku a Broumovsku, posunovaly do popředí osobu „hraničářského hejtmána“, ředitele svatoňovských dolů, Jindry Vlčka. On byl reprezentantem typického prvorepublikánského vlastenectví, réterského, idealistického, všenárodního, zdůrazňujícího vždy a všude „mravní“ / t. j. nadčasový, nadtřídní / svůj význam. V situaci české menšiny mohlo se sice dovolávat ještě budítelské tradice, ale v přítomnosti stálo už jen na pozici národně- demokratické. Nicméně i přes toto ideové omezení české divadlo mělo tu konkrétní uvědomovací a národně povzbuzující úkol. Daleko naléhavější, než jinde. Místní ochotníci pracovníci se nemohli odtrhnout od skutečností, jako pražské centrum Matice. Nemohli nadbat panujících sociálních poměrů; ať pro ně naznali lék, přece jen pomoc sháněli, jak uměli. Že při tom objektivně pomáhali rozbíjet mezinárodní

proletářskou solidaritu, to už je jiná otázka, o to složitější, že to byla právě - jak známo - otázka taktiky vůči bývalým sudetským Němcům.

Ze těchto vylíčených okamžiků se činnost náhodného Jiráskova okrsku ÚMDOČ tedy ^{ne}byla aktivisovala už ve dvacátých letech. Nabuda podrobně vypočítávat další podniky / viz příloha ⁵² /. Chtěl bych jen připomenout, jak účinným prostředkem propagačním byla slavná okrsková představení ve Starkeči / 1928 LUCERNA, 1929 SEN NOCI SVATOJÁNSKÉ, 1930 PAN JOHANNES /. Účinkovali na nich nejlepší ochotníci herci z celého okrsku v režii Maxe Lederera.

Jeho osobnost ostatně zasáhla do kulturního života v kraji tak pronikavě, že bude zajímavé, povšimnout si jí blíže.

Max Lederer se narodil 17.10.1875 v Heřmanově Městci. Prožil těžké mládí chudého studenta v Hradci Králové, kde se živil kondicemi a „jedl dny„t.j. dostával podle tehdejšího zvyku v hradeckých židovských rodinách střídavě najíst. Bystřý a velmi nešasný chlapec toužil po vzdělání. Nejraději by studoval filosofii, ale neutešené rodinné poměry ho donutily vstoupit hned po maturitě do zaměstnání. Stal se úředníkem Severozápadní dráhy a v povolání železničního zaměstnance prošel několik míst v Čechách i na Moravě / dnešní Havlíčkův Brod, Lysá n.L., Trutnov, Kojatín, Světlá n.Sáz., Znojmo /, od r. 1920 působil pak jako vrchní inspektor ČSD v Josefově-Jaroměřu, kde byl také 1.8.1933 pensionován.

Již jako student si oblíbil literaturu a divadlo. Hradec Králové ho svým kulturním kvasem devadesátých let poznamenal hluboce na celý život. Sám o tom napsal v autobiografických povídkách ZA ZREZAVĚLÝMI DRÁTY / nákl. Akademického spolku Kapper, Praha 1924, str. 280 / :

„ Tam přilnul celým idealismem mladého hochy k českému životu. Byl nejen vlastencem, nýbrž cíť na sobě vždy podezíravé oči heřmanoměstských nežidů, stal se národním šovénem. “

Max Lederer se soudil vždy velmi přísně. V úvodu k svým povídkám napsal : „ Nejsem spisovatelem. Příliš záhy a příliš mnoho jsem četl a příliš intenzívně jsem čtené procítil, než abych se kdy oddal sladkému klamu autor-skému. “ - Přesto se poměrně záhy zúčastnil literárního dění, a jeho účast nebyla tak docela bezvýznamná. Jako septimán přispíval do kuklenského PRÁVA LIDU / 1893 /, po-

zději do Moderní revue / 1906 / a BESSED Času / 1905 /.
 Tam také uveřejnil v č. 46 / Přetištěno v České poesii
 sociální, R. Illového, vyd. Edice Běl. ak. 1925, III. / básně -
 Časovou píseň / „Dnes konec již nářků je bolných, teď
 žádati nastal nám čas, / ve které vyzpíval revoluční
 náladu doby :

Naš prapor měli bychom rudý,
 by nesměla střísnit jej krev ?
 Když za vás ji často lil chudý,
 ji prolíje za svůj též hněv !

Takový mladistvý radikalismus sice postupem času vyprchal,
 ale živé sociální cítění mu zůstalo. Těžko bychom si také
 dovedli představit úředníka dráhy jako sociálního básníka,
 a žít se novinařením a literaturou při svém, už zmíněném,
 skepticismu a poctivém kriticismu nedovedl. Ghetto v něm
 zanechalo stopy na celý život. Poznamenalo ho hlubokým
 a bolestným rozporem, vyjádřil ho ostatně ve verších, které
 daly titul jeho knize povídek - MA NIŠTANK, Čím se liší ?

A zrezavěly dráty, jimiž
 od světa oddělován žid,
 však duše jeho nenalezla
 v noc dnešní přece nikdy klid.

Tím cennější jsou ovšem některé jeho postřehy v povídkách,
 z nichž vyzvedám zejména poznání, že z heřmanoměstského
 ghetta se vystěhovali židé, aby v jejich chudých příbytecích
 vzniklo ghetto nové, ještě bezútěšnější, ghetto proletářů,
 kteří je osídlili.

Lederer se zúčastnil aktivně v asimilačním
 českožidovském hnutí a koncem první světové války též
 v protirákouském odboji. Zatím co na drahé se brzo za -
 pomnělo, první / zabírající značný díl jeho životní

práce / byl všude oceňován: / Směry, roč. VI. č. 1, říjen 1937, proslov E. Rady na smuteční tryzně za M.L. 23.9.1937, str. 14 / .. Uzavřená kniha jeho života je triumfem česko-židovského snažení... Jsou větší myslitelé a teoretici, spisovatelé mezi českými Židy, ale nikdo nedokázal prakticky to, co tento prostý venkovský inspektor drah. Obětavost a nadšení, agilnost a houževnatost, láska ke všemu českému a lidská dobrota... '' / dopl. JH / byly nevyčerpatelné. Lederer jimi překonával vnitřní rozpor, o kterém jsem se už zmínil, tím nejkrásnějším způsobem.

Jeho rozhled a okruh jeho působnosti byly veliké. Po dlouhá léta působil jako žurnalista a spisovatel, divadelník, kulturní a odborářský pracovník, s příkladnou odpovědností, vážností a opravdovostí úsilí. V jeho pozůstatosti najdeme korespondenci s celým kulturním českým světem z let 1913 - 1936. Středí se tu dopisy Jiráskovy, Macharovy, Bezručovy, Vrbavy, Neumannovy, bratři Čapků, Z. Nejedlého - se všemi téměř herci Národního divadla, atd.

Max Lederer nasbíral své první divadelní dojmy v hradeckém divadle. Tady viděl hrát Kvapilovou a Vojana, Budila, Liara, Procházkovou-Malou, Ryšavou a j. Procházkové THEODORA, FEDORA a DOLORES, její HERMIONA a PANÍ MAJORKA, mu daly cit pro „velké divadlo“, který se později v jeho vlastní ochotnické divadelní práci působivě sváříl s vrozeným citem pro realistický detail.

Povahou byl bouřlivák, výborný řečník a debatér. Spojoval energii své rasy s českou houževnatostí, vypjatý nezištný idealismus s praktickým organizačním talentem. .. Zústavil zde velké dílo, .. pravil o něm E. Rada při cit. smuteční tryzně, plným právem. Překonal v sobě dvojí hořkost - češství, za které byl za Rakouska pronásledován, a židovství, pro které býval i za první republiky odstrkován

i napadán. Zapomínal vždy znovu a odpouštěl příkoří.

Velká úcta a hluboká oddanost ho poutala k Aloisu Jiráskovi. Mohli bychom to dokazovat i na literárním vlivu. Jeho povídka „Jedl treife“ z cit.sbírky se zřejmě shlédla ve způsobu vyprávění a řazení epitet právě v Jiráskově umění vyprávěčském - podobně jako celý výběr připomíná Jiráskovy POVÍDKY S HOR. Byl osobním přítelem Jiráskovy rodiny. Předbímám dalšímu líčení, ale je nutno to povědět už v této souvislosti, abych zdůvodnil celou odbočku : životním dílem , o kterém mluvil E.Rada, byl beze sporu J i r á s k ů v H r o n o v .

Dal mu náplň, chápe se daného hesla . / Cit.

O. Pěspíšil, Horské prameny roč. I, 1937, str. 4, 41 /

Divadlo znal dokonale - jeho poznámky svědčí o tom, že se už ve dvacátých letech zajímal o sovětské divadlo. Z jeho výpisků a konceptů přednášek je patrné, že znal Tairova, Meierholda, a že je dovedl ocenit. Mezi jeho přáteli byli Hilar, Vydra, Karen, Kohout, Scheinpflugová. D 34 si zval na pohostinská vystoupení do Jaroměře. Byl zevrubně informován i o dělnickém divadle, ačkoliv sám stál na jiných ideových pozicích.

Při uskutečňování svých plánů byl velkorysý.

Při představení „Naší gardy“ / kusu místního autora o r. 1848 / rozvinul akci po celém městě, které mu tak posloužilo za jeviště. Pod jeho rukou se představení v přírodě ve Staré koči změnila v podívanou, na kterou se sjížděly desetitisíce diváků. Tak při PANU JOHANEŠOVÍ / 20.7. 1930 / musel mít celé turovské vojsko a reje víl se proměnily v sokolská taneční vystoupení...

Zemřel 2.9.1937 v České Skalici při divadelní zkoušce. O jeho režijní práci povím ještě více / byl ovšem

sám též nadšený herec ochotník /. Tam se též lépe projeví,
jak vtiskl Jiráskovým Hronovým svou tvář právě pro vlastní
rozpornou i nadšenou osobitost.

Proletářské divadlo.

Je třeba odbočit na tomto místě z vyprávění, abych připomněl vývoj proletářského divadla, které patří do historie ochotníků, i když není přímou tématem této práce. Celou činnost ÚMOČ, a tedy i Jiráskovy Hranovy, je totiž třeba vidět na pozadí těchto souvislostí.

Zmínil jsem se už / na str. 54 / o počátcích dělnického ochotnického hnutí. Měly by mnohé odlišné od činnosti buržoazních ochotníků. Svaz DBOČ, Dělnických divadelních Ochotníků Českých, byla zájmová organizace, bez vlastního kulturního programu ve chvíli, kdy se osamostatnila. / 1911 / Její vedení nemělo jasno o cíli, a politicky bylo ve vleku sociálně demokratického, t.j. v podstatě rakouského revisionismu.

Obrat nastal teprve ve dvacátých letech, ze první republiky. Tehdy nabývají pokusy o vytvoření socialistického divadla určitějších obrysů. Proč tomu tak bylo, na to si odpovíme, když podíváme-li se na otázku z hlediska zápasu o charakter první republiky. Byla tu revoluční situace, v dělnictvu dochází k názorovému uvědomění, vzniká Komunistická strana Československa se skutečně marxistickým ideovým základem. Působí konečně i příklad Sovětského Svazu a jeho proletářského divadla.

V Praze je to nejprve Dělnáček, pod vedením J. Honzla, který zahajuje slavnou kapitolu umění o třídně uvědomělé, politické divadlo dělnických mas. Základ k němu byl položen v hudebním semináři K. Hájedlého na Karlově universitě. Mezi prvními jsou tu vedle Hájedlého a Honzla

J.Kora, Matys, J.Hart, H.Mališková. Agitační pořady DĚLNICKÉHO SDRUŽENÍ byly svého druhu inscenovaneou poesii, při nichž se upletňovaly mimické a taneční prvky. Hrávaly svou zápalností a přesvědčivostí lidového diváka, neboť na přinášely silné a revoluční myšlenky. Bylo to umění mladé, avantgardní tímto svým obsahem, ale také zajímavé formou. Nevzniklo však pro ni sama, nýbrž pod tlakem okolností - současně, proletářské a revoluční drama v SSR se teprve vznikalo. U nás nebylo známo, a nebylo by se patrně ještě dostalo na scénu.

Všude tohoto v nejlepšího slova smyslu agitačního divadla využívali však ideoví vůdcové proletářského divadelnictví již také klasiky, aby jejím vlivem působili na diváka tou složkou klasického dědictví našeho i světového, která svou pokrokovostí je věčně živá. Tak vznikla návštěvnícká organizace Socialistická scéna, jejímž úkolem bylo naučit lidové masy chodit do divadla a chápat kulturu po svém. Fokus se osvědčil a jeho přímým důsledkem bylo, že ožila též činnost dělnického ochotnického divadla v Lidovém domě. Konzl inscenoval v Modřanech po prvé Tylova JANA HUSA.

Když se Dělnická akademie dostala do rukou oportunistů / v jejím čele byl Fr.Tomášek, který později působil též při počátcích Jiráskova Kroužku /, byl v r.1921 vytvořen Proletkult. Pracovali v něm opět J.Konzl, S.K. Neumann, M.Majerová, A.Stašek, J.Kora, J.Kora. Svaz DBOČ měl v r.1920 na 360 členských spolků. Při formování jeho programu působil i E.Nejedlý. Nicméně názorové rozdíly podnítily zápas o novou orientaci, který se po vzniku KSČ vyhroutil na sjezdu v Karlíně vr.1922 až k úplné restrukt. Sociálně-demokratičtí ochotníci z DBOČ odešli a založili Ústřední Jednotu se sídlem v Plzni. Komunisticky orientovaný DBOČ se pak stal členem Proletkultu.

Konečně dne 8.5.1921 vznikla Federace Dělnických Tělocvičňích jednot, která byla organizací komunistické, proletářské tělovýchovy. Ve dnech 19. - 29. 6.1921 uspořádala na Mamínách známou I. Dělnickou Olympiádu, jejímž vyvrcholením byla Hanzlova s e é n a . Byl to nový typ divadla mas / připomeňme si v této souvislosti snahy H. Rolanda o „Divadlo lidu“ /, při kterém se znova uplatnila abstraktní recitace DĚDRABORU, se sólistou recitátorem Jos. Zorou. O významu scény psala J. Drobná / Divadlo na I. sportovních na Mamínách / v Divadle, č. 4, roč. 1925 str. 266. Srovnává tam tuto scénu se sokolskými slatovými scénami; ne rozdíly od nich, jež byly projevem „státního.. vlastnictví a oficiálního Masarykova kultu, pro FDTJ byla scénou vyjádření revolučního programu a s ohledem na cenzuru jedinou možností, jak ho / více-méně jistota - „Života - Žij :“ / manifestovat.

Zatím co i buržoazní estetikové / J. Eich, Památník VII. století str. 232, vyd. ČOS Praha 1933 / rozpoznali, že ve slatové scéně jde o smíšené, rozporné estetické dojmy - Eich totiž chápal základní falešnost pojetí, ale nadovešl to vyjádřit ideovým rozborom, a proto sautočil na uměleckou stránku, / K Novému významu umění, Proletkult 1922, Naši dělníci ochotníci, str. 114 / Hanzl naproti tomu si cenil činnosti FDTJ mnohem více, než daleko početnější BDOČ. Neboť tato se nikdy dotud, podle jeho názoru, nedostala k podobně organizovanému, ukázněnému společnému projevu. „Takto hluboké působících činů je málo v práci Svazu komunistických ochotníků“, napsal o tom. Příčiny hledal v jejich hospodářské situaci i v tom, že síly ochotníků jsou roztráštěné. Nasodpovědné a na svou pěst pracující

IV.

dramatické kroužky mají prý malý ideový význam. Nebovadou se totiž orientovat v obecném úpadku profesionálního divadla, zbavit se vlivu měšťáctví ve výběru her, v poměru k věci. Mají spíš vkus, i když jsou záhlubně za vysokými cíly - neboť v dokonalosti nepočebují měšťácké divadlo. Honzl vytýkal, že mu ohybí tvárci. Že mimo SSSR není na světě proletářského divadla.

Honzl ovšem v historické situaci poněkud podceňil, se svého hlediska profesionálního umělce, dělnické ochotnické divadlo. Předbáhl svými požadavky vývoj. Podobné stanovisko profesionálních umělců k ochotníkům muselo objektivně vést na stejný maloměšťácký spolek ÚMOČ, poněvadž považovalo dělníky - jednotlivce, nadšené pro ochotnické divadlo, jejich vlivu.

Pro proletářské divadlo měly tedy v té době hlavní význam jednotlivé menší uvědomělé skupiny, které působily recitačními večery, agitací. Uvádím příklady / bez nároků na úplnost / z repertoáru DĚDRASBORU : pásmo veršů Básníci vzdora v r.1920, Pryč s tyranou ... v Obecním domě v r.1921, Havlíčkův večer, První máj ve Švendově divadle v r.1921, recitace veršů Bloka a Majakovského, šest večerů lidové písně a pod. / Porovnej s večerem Proletkultu v Krenově v r.1923, viz str. 61 / V r.1926 byly to pak první skupiny MODRÉ BLUZY a satirické úderky Mládeže /viz KUBR, O divadlo života, str.25-26, který popisuje způsob, jak sestavovaly repertoár „malých forem“ podle dnešního termínu. /

Obrat nastal teprve v r.1929, kdy byly na smíchovském sjezdu položeny základy ke změně chápání dělnického ochotnického divadla / Tvorba 26.5.1932, J.Hila, Od ochotničení ke sborům v třídním boji, str. 331 /

„Očelo v dělnickém divadle ? O nic menšího, než o úplnou ideologickou přestavbu, o reorganizaci struktury celého aparátu, celého Svazu.“

Ve spojení s novou orientací strany, s vytýčením správné bolševické, leninské linie, mělo být i divadlo postaveno do služeb dělnické třídy. Dělníci je podle uvedeného článku **n e h r a j í z o c h o t y** : herce a celý kolektiv se stávají revolučními bojovníky, agitátory, bolševickými funkcionáři. Připomíná se ta funkce proletářských úderák při stávkách / na př. v Lomu u Mostu a p. /.

V tom je podstatný rozdíl mezi proletářskými a maloburžoasními ochotníky. Svaz JDOČ má v té době na 500 souborů a dostává novou tvář lidového ochotnického divadla. Ono má především pevný a konkrétní **i d e o v ý p r o - g r a m**. Místo obecného vlastenectví, **b o j o v n ý ú k o l**. Je znova v situaci, v jaké byli obrození ochotníci pracovníci. Divadlo není jim výhradně **c í l e m**, je prostředkem. Pro ^{Pr} ochotníky není umění smyslem, ale jejich umění má smysl. Chápeu je ontatně šife, než jak v té době vypadá maloměstské ochotnické divadlo. Má v něm své místo ^{tanec} montáž, recitace, zpěv, hudba, **r e v u e** : přibližuje se též formou lidového chápání. Vzpomeneme v této souvislosti na Kl-Carovu skupinu a na slavné **L U C K R N Y** / 1929 - Za jednu ránu dvě, 1920 Tři Kl ... atd. /, konečně i na skupiny později profesionálního avantgardního divadla, které odtud vyšly : Voice-band H.P. Bariana, revue **V + W** :

Jaký byl poměr mezi dělnickými divadelními ochotníky a JDOČ ? Komunisté především oámiteli program maloměstského ochotnictva, resp. postihli, že krise JDOČ je v tom, že žádný pozitivní program nemá / Fr. Kabr, Tvorba č. 20, z 28.9.1934 /. V celku však se nevytvořovali

přece té chyby, že možnosti širokých složek buržoasních ochotníků ve třicátých letech podcenili. Obrátili se k nim vždy / jak dále ještě uvidíme / právě v té chvíli, kdy se v Kronově skutečně o něco zápasilo. Napřihlédli ve vlastní svízelné politické a hospodářské ~~MMMM~~ situaci k celé problematice ochotnického hnutí j. specificky českého zjevu. Jiné ovšem bylo stanovisko K. Hejdišeho, který nepřestával Kronovy trpělivě sledovat a podle možnosti do nich i zasahovat.

Stejně negativní / ať už uvědoměle třídní, nebo z názorových omylů / hledisko měla naopak ÚMDOČ k dělnickým ochotníkům. V časopise ÚMDOČ, Čs. divadle, nanejdeme článků, který by se aspoň trochu poučeně zabýval proletářským divadlem, činností Svazu BDOČ. Kdybychom si dali práci a hromádčili známky o něm, bylo by to jen obírka paušálního odmítání „proletářské kultury“, psáno vždy takto s úvahami, protože polemicky zaměřeno proti politickému divadlu - z „neústranného prý hlediska.“

J i r á s k o v o d í v a d l o v H r o n o v ě

Konečně je třeba vyprávět o událostech, které vedly k postavení Jiráskova divadla v Hronově, budovy, jež byla a je předpokladem pro hronovské slavnosti. Znamená to osvětlit poměry a historii ochotníků v Hronově mezi 20.ťjmi a 30.ťjmi léty.

Nejprve tedy obecné souvislosti.

Vyhlášením čs. samostatnosti 28.října 1918 chopila se v republice mocí buržoazie a orientovala se politicky i kulturně na západ. Přes revoluční situaci v Evropě, v důsledku politiky čs. sociální demokracie, je vláda nového státu po prvních volbách vládou t.zv. rudozelené koalice. V ústavě z r.1920 se konstituuje buržoasní charakter republiky, což znamená dočasnou porážku dělnické třídy. Z toho poznání vznikla revoluční strana nového typu, Komunistická strana Československa, v květnu 1921.

Na Náchodsku byl poválečný vzrůst konjunktury, kdy tkalcovny nestačily nejprve vyrábět a dodávat, přijímaly do práce každého, kdo přišel. Domácí tkalcovina tu takřka vymizela.

V letech 1919 - 1921 však nastal prudký pokles konjunktury, v důsledku hluboké celosvětové hospodářské krise. Jejím cyklickým charakterem byla zachvácená celá republika, jejíž krise vrcholila zvláště v letech 1922 a 1923. Pokles v těžkém průmyslu byl doprovázen též krizí v textilu, způsobenou omezeným vývozem. Objevila se armáda

půl milionu nezaměstnaných. Deflační vládní politika podvázala dovoz.

Hronovské textilní továrny neměly bavlnu. Jejich režie vzrostla zkrácením pracovní doby a zvýšením dělnických mezd, které si krátce před tím proletariát vydobyl. Začalo se propouštět. Na Náchodsku to mělo vedle nezaměstnanosti za následek to, že došlo ke vzkríšení domácího způsobu zpracovávání lnu i bavlny. Průvodním zjevem byla ostrá třída diferenciací. Na jedné straně bezzemci, kteří neměli tu skrovnou vyživovací základnu, jako okolní drobní chalupníci s poličky, posilovali stále ve větším množství masu nezaměstnaných. Na druhé straně vzrostl náhle střední maloměstský živel. Tkalci se vraceli z továren domů, neboť mohli svou domácí výrobou opět konkurovat. Měli menší režii a pracovali déle. Zaměstnávali opět celou rodinu i příbuzenstvo, méně podnikavé. Vznikaly a opět zanikaly drobné podniky a podničky do 10 stavů, poháněných elektrickou energií ze sítě. Tak se stalo, že právě na Hronovsku domácí tkalcovina nevymizela ani v době krise. (18)

Tato decentralisace byla ovšem, v širším smyslu, krokem zpět. Pro část místního obyvatelstva byla zachránkou životní nutností. Ale působila na smýšlení obyvatel. Nejsilnější politickou stranou v Hronově byli sociální demokraté, ale blok občanských stran byl rovněž velmi silný.

Podle sčítání v r. 1920 měl Hronov 3 798 obyvatel. Z toho bylo 1 730 mužů, 2 068 žen, 3 700 Čechů a 46 Němců, 12 Židů, cizozemců 38. Katolického vyznání 1 588, čs. církve 1 369, evangeliků 214, židů 70, bez vyznání 550. Volební přehledy uvádím na násl. stránce - zde poznamenávám pro srovnání situaci v Náchodě :

1921 je v měst. zastupitelstvu 21 zást. socialist. stran
15 zást. občanského bloku

v r.1925 obě skupiny po 18 zástupcích
v r.1929 19 zást. ze socialistických stran
16 zást. ze stran občanských

Volby do obcí v Hrenově přinesly

----- číslo počet hlasů, v závorce mand.

v r.1919 soc.demokrate 787 / 11 /
čs. sociál. 599 / 9 /
živnostníci 431 / 6 /
/voličů 2 434 / lidovci 237 / 3 /

Volby do nár.shromáždění 1920 :

soc.demokrate 725
čs.sociál. 452
živnostníci 381
nár.dem. 221
lidovci 205

Pro provnání vývoje počtu obyvatelstva uvádím pohyb na
Náchodsku / ve sledovaném desetiletí / :

	1920	(1910)	1930
Červený Kostelec	3 777		4 636
Dobruška	3 186		3 319
Nové Město n.M.	3 473		3 805
Náchod / vě. St.Města /	12 293		13 859
H r o n o v	3 798	(4 601)	4 184
Úpice	5 986		7 148
Police n.M./a Ledhuj /	3 423		3 445
Česká Skalice	3 493		3 704
Rokytník	549		587
Velké Poříčí	2 647		2 716
Zbečnick	1 939		1 931
Opočno	2 597		2 380
Velký Dřevíč	1 288		1 300

Od konce minulého století se tedy počet obyvatel
v Hrenově s rozvojem průmyslu zdvojnásobil, ale jeho růst
je úměrný poměrům v ostatních okolních městech, jen Náchod
všechno předstihl.

Nemůžeme si ovšem při tom nevděkovat prudkého úbytku v letech dvacátých v Hronově proti r.1910. Ztráta okrouhle 17 % / na 800 lidí / nepadá jen na vrub války, je důsledkem ztráty zaměstnání. (26)

Jestliže za války činil výdělek v továrně 2 - 4 Kč denně, je týdenní výdělek tkalcův v r.1921-160,- Kč. Drahotní výpomoc nezaměstnaných v r.1929 pak 260 - 500 Kč měsíčně, v r.1930 však již pouze 195,- Kč.

Ceny potravin při tom vykazovaly / všechny údaje dle kroniky města / tento pohyb :

	1914	1916	1918	1921	1926
brambory	0,07	0,18	0,70	1,60	1,20 za kg
hovězí maso	1,80	8,80	až 2,-- 20,--	16,--	
cukr	0,82		až 40,-- 20,--		6,--
boty / 1 pár /	14,--	80,-	400,--	300,--	

Sociální rozpory se odrážely v politických bojích, které aktivisovaly také společenský život. Obyvatelé Hronova se organizovali politicky i zájmově. Ale vznikaly také četné zábavné spolky.

Po přestálých útrapách války se lidé chtěli bavit. „Hronovští se baví všemožným způsobem“, píše jejich kronikář na str. 115. Jaké to byly zábavy, které jim mohlo malé město poskytnout ?

Z minulosti přežívaly církevní slavnosti, procese, vzkříšení, boží tělo, pouti a posvícení, na kterých církev uplatňovala svůj ideologický vliv a odvracela pozornost od bolestivých dobových rozporů. Ale také vládnoucí buržoasie užívala podobné taktiky - nedávající chléb, dávala aspoň hry.

Hronov měl 5 výročních trhů, kdy se náměstí zaplňovalo nejen trhovci, ale i zábavními podniky, kočovnými cirkusy, provazolezci, různými panoptikálními divadly, koletoči a houpačkami s břešknou hudbou, kouzelníky a boudami s exotickými, nebo jen domácími, ale za to evičenými zvířaty. Petulní hudebníci na všemožné nástroje se střídali v ulicích se starodávnými šumaři. V r. 1907 uviděli v Hronově první mu kočovný biograf, od r. 1918 promítalo U MOSTU 3 x týdně stálé kino, v létě ještě také v přírodě na zahradě radnice. Hostovali tu herecké společnosti, teď již mnohem častěji menšího významu, takže jejich kulturní vliv / kromě toho, že také živí zájem o divadlo / není již tak pronikavý. Podle záznamů povolení v policejní knize města Náchoda / vydávaných pro Hronov v letech 1906 - 1936, bez bližších dat / objevila se tu jména Mušek, Kaňkovský, Lacina, E. Zöllnerová, Kreuzmann, Schmidt, Procházková-Malá, Drobný, Malý.

Marek. Hostovali tu a s ochotníky si zahráli ovšem také umělci prežští - v r.1918 E.Focht / Hnízdo v bouři a Josef Kajetán Tyl / , v r. 1920 L.Dostálová, v r.1921 Jar.Hurt. Pravidlem se staly podobné zájezdy až teprve později, v Jiráskově divadle, ale skutečnou a cennou tradici tohoto druhu Hronov neměl.

Různé vznikající a zanikající spolky, které sotva v úplnosti lze vyjmenovat, hrály aspoň občas vedle ostatní společenské činnosti také divadlo. Tak už zmíněná Občanská beseda Havlíček, Všesoborový spolek Osvěta, Dělnická tělocvičná jednota, Orel, Národní jednota severočeská, dokonce i katolická Svatojosefská jednota jinochů, nár.spécialistický spolek Barák, i školní kroužky, na př. Studenstva hronovského, nebo na rodinné škole pro ženská povolání Spolku B.Němcová, Červený kříž, atd. Od r.1919 znovu pravidelně cvičil zpěvácký spolek Dalibor a pořádal koncerty, večírky / v r.1921 měl 80 členů /, a vedle něho byl tu dělnický zpěvácký spolek Rozvoj.

Spolek divadelních ochotníků si v té konkurenci na poli ochotnického divadla sice udržel přední místo, ale jeho publikum už není tak různorodé, jako dříve. Také se diferencovalo třídně i zájmově. Ve dvacátých letech totiž pro ně dost pravidelně hrály též dramatický odbor DTJ a lidovci. Na prvního máje / tradičně / hrály divadlo též politické strany, komunisté a národní socialisté.

Skutečně politické, proletářské umění měl ovšem v programu jen komunistický Svaz DDOČ, ustavený v r.1921. Jeho nejcennější činnost se omezila na Prahu. O vlivu na venkov není / archiv byl za války zničen / s dostatek zpráv. Že však ani Hronov nebyl s pražským ústředím bez styku, o tom jsem našel doklady v archivu MV v Kuksu / žel, jen kusá oznámení okres.pol.zprávě v Náchodě. /

Tak přednášel v Krenově na schůzi 30.8.1920 snad S.K.Neumann. Proletkult tu uspořádal 4.2.1923 večer socialistické poesie / na žádosti podepsán L.Steinz a J.Borna /, na jehož pořadu byly verše Bazručovy, Šrámkovy, Sovovy, Horkého, Wolke-rov, Majerové, Neumannovy, Tomanovy a Horovy. FDTJ sehrála /mimo jiné / 30.4.1923 ve Velkém Poříší obraz z dělnického života o 4 jednáních od C.Pöppelšila SLEČNA KOMPTOIRISTKA; to patřilo k tradici prvomájových oslav, jak už o tom byla řeč.

Ochotnické divadlo hrál však také SOKOL i církev československá; obě organizace měly také svá loutková divadla, třetí patřilo DTJ a hrálo rovněž pravidelně v Dělnickém domě, t.z. Pekárně.

Všední život tu byl prostý, jako zdejší streva. Tou bylo stále většinou kyselo s brembory. Závodní jídelna u Spieglerů / tam hrálo loutkové divadlo SOKOLA / byla vy-
možností, o které se jistě mnoho mluvilo. A přece si lidé našli čas pro veselý úsměv, zábavu i požitek z krásy, který pomáhal snášet starosti a trápení a stával se malým svátkem. Konečně bylo i v zájmu vládnoucí třídy, aby se lidu poskytovala nejružnější rozptýlení, aby zapomněl na sociální nespravedlivost, vybil přetékající energii. A to byl rub všech těch jinak hezkých a radostných podniků, kterými se krášlily neděle a svátky, letní i zimní roční doba.

Mám na mysli též všechny ty taneční zábavy, často s programem, plesy a bály; teď už i ony byly stavovsky a politicky organizované. Na pět sálů místních hostinců bylo v sezóně v provozu. Deklamační akademie, osvětové přednášky se světelnými obrazy, koncerty a školní vystoupení doplňovaly program večerů.

Lidé se bavili též pod širým nebem. Dvakrát

týdně promenádním koncertem na náměstí, či v městském parku, v neděli i na Homůlce. Tělocvičnými vystoupeními SOKOLA / r.1924 byl tu župní slet /, DTJ a Orla, tradičními sportovními karnevaly s průvodem masek městem.

Také při ostatních slavnostech bývaly průvody, a v nich vyzdobené alegorické vozy s různými kostýmovanými výjevy - na prvního máje, na svátek matek, na svátek Jana Husa / s osvětlenými transparenty a hranicí /, při sokolských cvičeních.

V tom všem byly též jednotlivé polodivadelní prvky, stejně tak, jako ve zbytecích lidových zvyků a obřadů, které se tu udržovaly aspoň při mikulášské zábavě, na Tří krále, při pálení čarodějnic, při velikonoční pomlázce atd. Konečně výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí, aspoň na „Fare“, podle tradice, na Šafelínovu vyhlídku, kdy tehdy stával altán a hrávala hudba, do Zlíčka na vepřové hody, atd.

Také při silvestrovské zábavě býval program veselých aktovek a kupletů.

Tradičně, a už velmi záhy, jak jsme již viděli, se hrálo divadlo v přírodě. Spolek divadelních ochotníků měl své jeviště pod Homůlkou.

Taková bohatá divadelní činnost na malém městě s necelými čtyřmi tisíci obyvatel, to svědčí o skutečně živé divadelní tradici, když si představíme, jaké množství diváků představují všechny tyto podniky do roka. Pokud jde o účinkující, zdá se / aspoň podle zachovaných análek, jako na př. plakátů a oznámení okres. pol.správy /, že jejich okruh byl v jádru dost omezený. Kromě příležitostného vystoupení jedinců a členů pořádajících korporací, byla tu

skupina osvědčených lidí, kteří vystupovali ochotně pro různé pořádací organizace jako odborníci - bývali ostatně členy nejrůznějších spolků. Takové působení na mnoha místech najednou, jakož i celý ten popsaný ruch, to byl pro svou dobu - první desetiletí republiky - typický zjev. Spočíval na počátečním optimismu a nadějích, které lidé kladli do budoucnosti v samostatném státě. Léta krise a nezaměstnanosti přinesla mnohým zklamání, mnohým otevřela oči pro skutečnost, jak si buržoazie upevňovala své třídní panství v republice. Tak mnohé květy tohoto jara dvacátých let opadaly. Aktivita mas rostla však s rostoucím uvědoměním, a s jejich aktivitou vyrůstala nová činnost. Ale ovšem střední stav, idealisticky smýšlející maloburžoazie, si dlouho udržovala své iluze a s nimi i tvořivý elán.

Tak tomu bylo též v Hronově a s jeho ochotníky.

Podíváme-li se na repertoár, je však velmi různorodý. / K poměrům ve spolku se vrátím na příhodnějším místě, v souvislejší výkladu. Pro větší názornost rozporného pozadí kolem Jiráskova kultu předdesílám přehled další části repertoáru již nyní. Pramenem je opět záznam p.F.Krtičky./ Vidíme v něm dost v té době oblíbených, ale druhořadých her, které nesnášejí kritičtější pohled. Udržuje se sice tradice zakladatele A.Knaha, tendence uvádět pražské novinky. Nemá však již ten význam jako tehdy, v počátcích. Svědčí o značné závislosti na cizích vzorech. Pořadatelé se také snažili získat zájem publika o ně tím, že na plakátech zdůrazňovali pražský úspěch. Dali si na ně vytisknout pasáže

kritiky podle novinových recensí, vyuhvalovali bombasticky předností hry, a i jinak zdůrazňovali její pražský úspěch a počet repris. Utvvrzuje nás to v podezření, že pro tyto hry neměli ochotníci dost obecenstva. K témuž názoru bychom ovšem dospěli i logickým úsudkem. Tam divadla počítala s vkusem velkoměstské buržoasie. Tady bylo venkovské, z největší části dělnické publikum. To sotva mělo smysl pro Hilberty a Maughamy.

Boj o obecenstvo mezi Spolkem divadelních ochotníků a ochotníky DTJ vypukl a byl sváděn málo vhodným způsobem, fraškou a operetou. Byl to výraz snahy „držet krok s dobou“, snahy vycházející ze špatných předpokladů. Byla to chyba, které propadalo mnoho spolků ÚMDOČ.

Nechme však mluvit seznam repertoáru.

1919	Ptačí mozky Dvě ukolébavky Láska si nedá poroučet, pohost. v Machově, Broumově Kometa Hanzelíkova, hosté : Velký Dřevíč Vykoupení Mrtvé moře K o l é b k a Žena legionáře Dolorosa
1920	Cesta do pekel Ta naše Máma Naši furianti Podvodnice O t e c
1921	K o l é b k a E m i g r a n t 2 x S a m o t a L u c e r n a 2 x M.D. R e t t i g o v á O t e c 4 x Právo k životu
1922	Zázračný panák Naši furianti 3 x / v přír. / V o j n a r k a 2 x / v přír. / Žabec Bez lásky Zvony Knoflíček Marie Teresie Hlubina

- 1923 U bílého koníčka 2x
To jsem sám rád
Pod krovem otcovským
Kostnické plameny
Staré hříchy
Mrak
Den svobody 28. říjen
Mumie
- 1924 Divočka
Pověden 2 x, host. ve Velkém Dřevíči
Morálka paní Duleké
Na rodné hroudě
Druhé mládí
Slunéčko
- 1925 Falešná kočička
Samot chorobné květy
Geysir
Slečna prokuristka
• V studni / Zpěv. spolek Deliber /
Tomáš Svoboda 2 x / v přír. /
U bílého koníčka 2 x / v přír. /
Společnost slečny Máši
Závrat
Radostná událost
Kletba pýchy
- 1926 Beroanské koláče
Sběratelka starožitností
Náhrdelník
K o l é b k a
Rozkošná přehoda
L u c e r n a 2 x
Na letním bytě / v přír. /
S a m o t a
Fidlovačka 3 x
Z českých mlýnů 2 x
- 1927 Velbloud uchem jehly
Taneček panny Márinky 3 x
Nejkrásnější boty na světě
M. D. R e t t i g o v á
Já jsem majstr seminářský / v přír. /
Zabítý
Dům u tří děvčátek 3 x
- 1928 Nebe, peklo, ráj
Advokátka Bolbecová
Bejvávalo 2 x
Pod stromem zapovězeným / též v přír.. 2 x /
Sextánka 3 x
Slečina s mikádem 2 x
E m i g r a n t / v přír. /
Senkýřka u zelené žáby / v přír. /
Loupežník
Obleka
Princezna Pampeliška 2 x

- 1928 /pokrk./ Plukovník Švec 3 x
 Milenky starého kriminálního
 Je veliká láska na světě
 L u c e r n a / Okrsek, v přír. /
- 1929 Lesní ženka
 Plukovník Švec 2 x a pohost. v Č.Kostelci
 Batoh
 Já bych ráda k filmě 4 x
 Tulácké dobrodružství 2 x
 Románek na horách, v přír.
 Domov a víra 2 x v přír.
 P a n J o h a n e s , v přír.
 Malá Skampolo
 Kandidát poslaneckví
 Habsba a Jordán
 Je Mary Duganová vinna ? 3 x
 Šťastní otcové

V průměru se tedy zvýšil počet představení do roka na 12 - 13. Nápadné jsou tu dvě okolnosti : z počátku pravidelněji uváděný Jirásek se po vypětí jednadvacátého roku vrací už jen příležitostně, a za druhé - zvýšený počet představení koncem dvacátých let. Tato poslední okolnost / spolu s podbízením levnějšího repertoáru / souvisí s nutností vydělávat peníze, jak o tom ještě bude řeč. Ta první je výrazem problematiky Jiráskova kultu v těch letech, jeho rubem.

V repertoáru konečně ubývá her kritického realismu. Je nutno přiznat, že ročně aspoň jedna hra má literární úroveň, ale dramaturgický výběr je nevyrovnaný, eklektický a nasvědčící o vyhraněném reprodukčním stylu, jak jsme o něm hovořili v souvislosti s předválečnými léty. Vedle Jiráskova roku má dramaturgie jen jeden / relativně / sympatický rys : v současných hrách se snaží odpovídat na živé problémy doby - aspoň jednou svou částí, a z ideových pozic maloburžoasních.

S hlediska tématu této práce je ovšem nejzajímavější podíl Jiráskových her v ochotnických představeních v Hronově, jejich význam pro historii spolku a tím pro pozdější hronovské ochotnické přehlídky. Je na čase všimnout si projevů Jiráskova kultu v Hronově a v okolí. Za změněných poměrů, v první republice, začaly se kolem něho vrstvit problémy, jejichž výrazem byly jednak projevy oficiální literární kritiky, jednak vývoj stanovisek třídně protikladných složek společnosti, a to též přímo v Hronově.

Všeobecně je však nutno rozlišit dvě v základě odlišné situace, ve dvacátých letech a po Jiráskově smrti, ve třicátých letech.

V podmínkách před a zejména těsně po první světové válce vyznívalo národní uctívání Jiráska jednoznačně. Můžeme zhruba říci, že platilo jak dílu, tak osobnosti spisovatele. Především v Hronově samém.

Hronovská školní kronika zaznamenala / J. Zídku, Výpisy ze školní kroniky hronovské, Sborník památce Mistra A. Jiráska, Dědictví Komenského, Praha, 1930 /, jak již oslavy padesátého Jiráskova životního jubilea přesahovaly svým významem místní událost. Proslov k slavnostní akademii složil Jaroslav Vrchlický a ve Slavii se hráli ochotníci za autorovy přítomnosti VOJNARKU. Všechny Jiráskovy oslavy byly od té doby v Hronově spojeny s divadelními představeními. Ochotníci se při nich nejednou zaskvěli znamenitými výkony, na které se potom dlouho vzpomínalo. Ochotníci se tak stali hlavními nositeli Jiráskova kultu. Jeho obsahem bylo uctívání dramatic-

kého básníka, který byl členem jejich spolku, věnoval mu kdysi část svého mladého nadšení, na jehož vlastní ochotnickou práci tu existují památky a vzpomínky.

Slavnosti šedesátých narozenin Jiráskových v r. 1911 přivedly do Hronova 5000 účastníků průvodu z celého kraje. Slavnostního představení LUCERNY se zúčastnili hosté z Národního divadla, i jeho bývalý ředitel F.A. Šubert. Pamětníci zaznamenali, že vedník Ivan hronovského ochotníka Cyrila Nyklíčka byl oceněn jak hosty, tak autorem s mimořádným uznáním.

Výmluvné a spontánní byly oslavy 67. narozenin Jiráskových v r. 1918, těsně před převrácením. Neboť za války vystoupil Jirásek statečně „manifestem spisovatelů“, 19.5.1917 a „národní přísahou“, v Obecním domě, 13.4.1917. Proto také oslavy jeho sedmdesátin v r. 1921 byly okázalou krajeovou manifestací, jež byla ostatně jen vyvrcholením celonárodního rázu oslav, při kterých se našetřilo přísahami na Jiráskovo dílo. Oslavovali je i ti, kdo je dotud odsuzovali...

Povšimněme si blíže aspoň ~~MMM~~ projevů Jiráskova kulta v Náchodě a v Hronově. V Náchodě uvítal pozvaného spisovatele na hranicích města průvod, v jehož čele byly vedeny zástupy červeně, modře a bíle oděných dětí. Jirásek se dostavil jen po dlouhém přemlouvání a vyžádal si, aby uvítání bylo krátké. / Vzpomínky Sídly Volfové, Sborník JH XV., památník ÚMDOČ 1945, str. 47 / Přehlédl krojovaný průvod korporací a odjel v kočáře do bytu Dr. Čížka, odkud z okna v skrytu pozoroval nový, holdovací, alegorický průvod. Dívka v bělostné říze stála v něm květy na cestu

geniům, kteří nesli vlajkové stahy s názvy jeho knih. Ná-
měty z jeho díla byly zobrazeny na deseti alegorických
vozech, jež vypravila jednotlivá města : Dobruška Věka,
Česká Skalice L_ucerna, Úpice Roháče z Dubé, Police Sousedy
a Pandúrka, Náchod Na dvoře vévodském a Žižka. Nakonec
vůz s jeho bustou, obklopenou starosty obcí, nesoužích cípy
trikolory. Za nimi pak obrovské množství lidí.

Byl to knížecci hold pod vévodským dvorem, který
však neplatil zámecké vrchnosti, ale byl výrazem díků
a lásky k milovanému spisovateli. / Fr. Sekanina, Hronov-
ská pohádka z pod Kladských hor, str. 37, XVIII. sbor. JH.
ročenka 1948 / Svou lesklou okázalostí neměl asi v té době
soupeře.

Také rodné Jiráskovo město se na oslavy připa-
rovalo už od jara, podle slov kronikáře / str. 126 /.
K důstojnému uctění svého rodáka upravili v Hronově domy,
vyčistili ulice a osázeli je stromovím. Od 1. - 25. srpna
1921 uspořádali tkalcovskou a národopisnou výstavu, která
se potom stala základem Jiráskova muzea. Také zde byla
účast lidu při oslavách obrovská. Na 60 000 lidí se sjelo
do Hronova. Byli mezi nimi oficiální hosté i prostí čte-
náři, v krojovaných skupinách, i akademická studentská
mládež. Kolem Jiráskova letního sídla se po stráních jako
v přírodním amfiteátru shromáždily davy na táboru lidu.
Dostavili se k němu horníci, tkalci a dělníci přímo z tová-
ren v pracovních oděvech, jakmile tam byla na znamení sirén
zastavena všechna práce.

Jirásek byl skromný člověk. Děkoval vždy pozorně
za každý projev uznání, a to i lidem, kteří nedosahovali
jeho úrovně. Nyní přijímal všechnu tu slávu s dojetím, ale

dovedl při tom oceňovat a rozlišit její hodnotu. Máme o tom zajímavé svědectví Z. Nejedlého: / Komunisté, dědici velikých tradic čes. národa, 1953, Knihovnička Varu, MM sv. 8 / .. Jiráskova vždy četl a z něho se učil jen lid. Ten hned poznal, či je to autor, a tak její i přijímal. Řekl mi to Jirásek přímo i o dělnících, když mu z hronovských závodů přišli blahopřát k narozeninám. J e n o n i n ě c o č t o u, řekl mi výslovně, t i m ě š t á c i z d e v á b e c n e : '' / Prolož. JN, převzato z roč. JH XXVIII, str. 23 /

Je ovšem pochopitelné, že kraj s tak živou divadelní tradicí / a město, ve kterém se vžíval právě způsob, aktivovat Jiráskova d i v a d l e m /, oslavily také toto jubileum ochotnickými divadelními představeními. V celém kraji / a při této příležitosti v Čelých Čechách, jak už o tom byla řeč / se hrály Jiráskovy hry.

V Náchodě hostovala M. Pačová v SAMOTĚ / 8.6.1921 / a o měsíc později se hráli tu GERA / 9.7.1921. / U Drabonů ve Zbečniku 18.6.1921 uvedli LUCERNU, v Červeném Kostelci 24.7.1921 OTCE. Dohromady se sešlo na 800 záznamů o představeních Jiráskových her v pozdravné adrese, předané Jiráskovi.

V Hronově se konal celý cyklus Jiráskových her. / Záznamy rukopis. Dějin hronovských ochot. Fr. Kritičky. Prověřeny povolením okres. správy pol. v Náchodě, podeps. Dr. Bayer faksim. / Začal už v prosinci 1920 na jevišti U Mostu, kde ochotníci se hráli znovu 25.12. OTCE. V krátké době nacvičili a uvedli dále : 23.1.1921 KOLÉBKU, 12. a 13. 2. EMIGRANTA a 6.3.1921 SAMOTU. Pokračovali 27. a 28. 3.1921 LUCERNOU a 14. a 15. 5. M.D. RETTIGOVOU. V přírodním divadle pod Homůlkou pak 7., 15. a 29.8. 1921 OTCE.

Pro toto představení si tam postavili pět stavení z prken a cihel, aby scéna byla co nejvěrohodnější. V OTCI alternoval na vlastní žádost člen Národního divadla J.Hurt v roli Divíška s Fr. Justem, místním ochotníkem, kterého sám Jirásek prý považoval za nejlepšího Divíška vůbec. (27)

Není pochyby, že cyklus se mohl uskutečnit v tak krátké době jen proto, že Jiráskovy hry patřily tak říkajíc ke „kmenovému repertoáru“ ochotníků, že hlavní představitelé ze staré herecké gardy měli své role nastudovány, nemuseli se jim vždy znovu učit, a že také jednou připravená inscenace se po léta tradičně udržovala v původní podobě, které se nová generace přizpůsobila.

V létě roku 1921 můžeme připočíst k těmto představením ještě PANA JOHANESA, kterého hráli 19.8. ve Slavii studenti u příležitosti celostátního studentského sjezdu na počest A.Jiráska. Slavnostním řečníkem sjezdu byl Z.Nejedlý.

Objevily se tu tedy i jinak méně hrané Jiráskovy hry. To byl jistě záslužný čin. I když vezmeme v úvahu, že repertoár byl ovlivněn možnostmi malé scény / z toho důvodu ani nemohl být rozšířen na historické hry /, že v povědomí ochotnických herců uchovávaná podoba starší inscenace byla do jisté míry ulehčením, přece jen to bylo na malý soubor velké dílo a vyžadovalo jistě značné vypětí sil. Zaslouží si rozhodně našeho uznání.

Podle seznamu Fr.Kritčky s hráli ochotníci v Hronově od r.1902 do r.1925 celkem 235 her / představení / a z toho 40 x nastudovali Jiráska. Důležité při tom jen, že měli na nich návštěvy, že jiráskovská představení byla pro hronovské obecnstvo představeními svátečními...

Jak vypadal hronovský soubor v té době ?

Podle oběžníku / pozn. ⁽²⁸⁾ / z r.1920 měl 41 členů, při čemž - jak to bývá - se nedalo počítat se soustavnou činností všech. Do valné hromady 3.10.1921 / podle listiny přítomných v archivu Spolku / se dostavilo 25 lidí : Josef Koutek, Klára Středová, Julia Štelzig, M. Středová, Mikota, Just, St. Středová, Kejzlar B., Ant. Lokvenc, A. Kaválek, Mir. Škorpil, E. Zeman, M. Fuchsová, A. Fuchs, Fr. Krtička, Fr. Labík, St. Habrová, Běda Beneš, Máňa Šimková, Růža Smetanová, Žofie Štelzigová, Č. Prouza, Máňa Mikotová, J. Labouťka a Julča Labouťková. To byl asi zhruba hlavní kádér lidí. Jeho počet se pohyboval po léta na přibližně stejné výši, jak ukazují záznamy ze schůzí. V čele spolku stáli Ant. Lokvenc, Klára Středová, Fr. Just, Emil Zeman, Julia Štelzig, Fr. Labík, Alois Foglar, M. Fuchsová, Tonča Jirásková a Marie Šimková / výbor na schůzi 4.10.1920 /, ale podle okolností pomáhali i nečlenové, jak svědčí podpis učitele Fr. Součka.

Kolem tohoto jádra se seskupilo těch 20 - 30 lidí, kteří vykonali obrovskou práci. Byla to doba pro historii spolku zase jednou rozhodná. Výsledky totiž svým významem přesáhly místní poměry. Je nutné si povšimnout, čím : na prvním místě stála myšlenka, které sloužili tito ochotníci. Teprve s ní měla smysl o tázka úrovně představení, ostatně vždy proměnlivá a závislá na době.

Tu je třeba vzpomenout, že spolek měl nadšeného a obětavého jednatele v osobě Kláry S t ř e d o v é. Její krátký život patřil cele ochotnickému divadlu /1894-1934 /, ještě dnes je v paměti její král Václav v KOLÉBCE, slavná Anna v OTCI, Alena ve Vrchlického NOCI NA KARLŠTEJNĚ. Naposledy hrála babičku v LUCERNĚ.

Vedla a zaznamenala mnoho ze vzrušených debat ve dvacátých letech, ze kterých pak vzešla myšlenka na postavení Jiráskova divadla. Jejím záznamům / a pořadatelské péči p. Quido Středy, jejího nástupce ve funkci jednatele / věděl jsem dnes za možnost vyprávět podrobně tyto události.

Spolek divadelních ochotníků v Hronově se, jak víme, mnohokrát stěhoval se svým jevištěm. Vlastní sál neměl. Hrál se od r. 1917 nejčastěji U Mostu, v novém sále v prvním poschodí, bohatě vyzdobeném nástrojnou italskou štukaturou. Byl to největší sál v Hronově a zájem o něj byl tedy velký. Na deset spolků v něm pořádalo své podniky. O jeho zapůjčení bylo tedy nutno vždy ke každému představení zvláště předem žádat. Spolek měl vlastní jeviště, jehož zařízení bylo uloženo v hotelu Slavie. V r. 1921 koupila hotel strana lidová a dala ochotníkům na vybranou : buď se vystěhovat, nebo jí svůj fondus prodat. K prodeji došlo v lednu 1921. / Je o tom záznam z členské schůze 4.1.1921 - na programu „definitivní rozhodnutí o prodeji spolkového jeviště ve Slavii straně lidové - zúčastnilo se jí 28 lidí. Podle přiznání / vz. B / o mořitém jmění spolku divadelních ochotníků v Hronově / Nař. vláda. RČS z 19.10. 1920 č. 587 Sb. / obnášelo jmění spolku k 1.1.1921 tato aktiva / bez pasiv / :

hotové peníze	1 673, 41 Kč
veklad Měst.spoř.	8 118, 83
cenné papíry	1 000, --
staré jeviště	2 000, --
rekvisity, nábytek	1 000, --
div.hry / knihovna /	500, --

Čisté jmění celkem 14 292, 24 Kč
 =====

Vedla a zaznamenala mnoho ze vzrušených debat ve dvacátých letech, ze kterých pak vzešla myšlenka na postavení Jiráskova divadla. Jejím záznamům / a pořadatelské péči p. Quido Středy, jejího nástupce ve funkci jednatele / vděčím dnes za možnost vyprávět podrobně tyto události.

Spolek divadelních ochotníků v Hronově se, jak víme, mnohokrát stěhoval se svým jevištěm. Vlastní sál neměl. Hrál se od r. 1917 nejčastěji U Mostu, v novém sále v prvním poschodí, bohatě vyzdobeném nástropní italskou štukaturou. Byl to největší sál v Hronově a zájem o něj byl tedy velký. Na deset spolků v něm pořádalo své podniky. O jeho zapůjčení bylo tedy nutno vždy ke každému představení zvláště předem žádat. Spolek měl vlastní jeviště, jehož zařízení bylo uloženo v hotelu Slavie. V r. 1921 koupila hotel strana lidová a dala ochotníkům na vybranou : buď se vystěhovat, nebo jí svůj fondus prodat. K prodeji došlo v lednu 1921. / Je o tom záznam z členské schůze 4.1.1921 - na programu „definitivní rozhodnutí o prodeji spolkového jeviště ve Slavii straně lidové - zúčastnilo se jí 28 lidí. Podle přiznání / vz. B / o motítém jmění spolku divadelních ochotníků v Hronově / Nař. vláda. RČS z 19.10. 1920 č. 587 Sb. / obnášelo jmění spolku k 1.1.1921 tato aktiva / bez pasiv / :

hotové peníze	1 673, 41 Kč
veklad Měst.spoř.	8 118, 83
cenné papíry	1 000, --
staré jeviště	2 000, --
rekvisity, nábytek	1 000, --
div.hry / knihovna /	500, --

Čisté jmění celkem 14 292, 24 Kč
 ~~~~~

Prodejem se spolek ocitl v nebezpečí, že se rozpadne, jestliže nebude mít kde hrát. Nic tedy přirozenějšího, než že se začalo uvažovat o stavbě vlastního divadla.

Měly je už v té době na př. Polička /odr. 1841 /, Čáslav /1869 /, Náchod /1914 / a stavěl Pelhřimov /1922 /. První písemná zmínka o tom je v záznamu členské schůze z 23.1.1922 / na programu : vybudování nového divadla /, které předsedal Julia Štelzig. Na presenční listině je 96 podpisů - tak velký zájem zřejmě rozvířila otázka divadla. K podrobné genezi myšlenky se ještě vrátím. Nyní především k jejímu pojetí a významu.

Tísňové poměry i obava, že by zanikl spolek, jehož počátky popsal Jirásek v kronice U NÁS, byly vlastními příčinami jejího vzniku. Cituji z dopisu Kl. Středové redaktorovi Mikotovi 8.5.1922 : „ - díváme se i na spolek div. ochotníků jako na jakousi musejní část dle jeho kroniky, již nutno za každou cenu zachovati. „ Připomíná v něm dále, že se v Hronově uctívají chaloupky, že však ochotnické divadlo je významnější památkou, že vzniklo za takových protivností vrchnosti, a že mu Jirásek sám od devíti let sloužil. Toto krásné vědomí odpovědnosti je projevem ž i v é ' u c t y k odkazu předků, domnívám se, mnohem cennější, než oslavné řeči. Šlo jen o to, zda podobné úvahy mohly dostat reálnou základnu, jestli se mohly uskutečnit. Tedy nereálná podobná myšlenka nebyla - oslavy Jiráskových narozenin v r. 1921 vynesly Hronovu 100 000 Kč. Jak tomu však již bývá, narazila na odpor. O použití těchto prostředků se mnoho debatovalo, a názory se různily.

Přes všechny osobní i věcné spory však jednou vyslovený požadavek vlastního divadla už se nedal umlčet a myšlenka ~~MMMMMM~~ nezapádla. Obětavost a vědomí odpověd-

nosti před dalšími generacemi ji vždy znovu přenesly přes kritická období. Takový ryzí vztah k věci bude vždy, v této historii Jiráskových Hronův, hozen naší úcty. Byl to ten nezralejší plod místní tradice, v němž uzrála láska k ochotnickému divadlu, vážnost a úcta k Jiráskovi, i důstojné chápání kulturního významu vlastní práce.

Podle vyprávění pamětníků vznikla myšlenka na Jiráskovo divadlo při hlačných debatách v kuchyni dlouholetého místopředsedy July Štelziga / byl vyučený krejčí, potom dlouhá léta zaměstnancem Městského úřadu, nyní žije v Hronově na pensi /. Veřejně byla po prvé vyslovena na schůzi dne 15. listopadu 1921, jak oznamuje jednatelelská zpráva Fr. Krtičky / převzal funkci po onemocnělé Kláře Středové / za období 1921-1922. Cituji : (29)

„Loni na podzim po prvé / tedy o 4 měsíce dříve, než by se dalo soudit z nejstarší zachované písemnosti o tom / bylo veřejně / prolož. JN / jednáno o myšlence vystavěti u nás v Hronově pomník našemu drahému redáku Mistru A. Jiráskovi. Ne však obvyklý mrtvý pomník z kamene, ale pomník živý, který by k budoucím generacím hovořil živou řečí, kolem kterého by nikdo nepřešel lhostejně.“

Zůstane Hronova vědy ke cti, že jeho občané dovedli formulovat svou úctu takto. Od té doby všechna snaha spolku, píše Fr. Krtička, směřovala k tomuto cíli. Počítali ovšem s nepochopením, ale křivé posuzování, kterého se očekali, je přece jen zarazilo. Nebylo hned dostatek ochotných pracovníků. Přesto věřili, že budou-li mít pevnou víru a budou-li neúměrně pracovat, jejich sen se uskuteční. „Díků se ovšem nedočkáme, na to musíme být připraveni. Naši práci po zdaru díla ocení teprve věky příští.“ Nevěřili nadarmo. Nebyla to ovšem svým duchem maloměstská organizace ÚMDOČ, ani první republika. Teprve v dnešní společnosti, socialistické, se otevřely možnosti k uskutečnění

jejich snů v plném rozsahu.

Nezdálo se totiž u prvního nápadu. „Myšlenka plodí myšlenku / cit. dopis Kl. Středové J. Mikotovi, 8.5. 1922 /, a tak záhy vybuchovaly naše nadšené hlavy Jiráskův dům. V tomto mělo být divadlo, přednáškový a koncertní sál, knihovna, museum, atd. zkrátka monumentální dílo hodné našeho slovatného rodáka.

Spěchali jsme přednésti své názory hlavám města a dostalo se nám ponejvíce výsměchu. Nikdo sice nezavrhoval náš nápad, ale provedení jeho se zdálo každému nemožným. V této době vůbec směšně nalivím . . .

Tak první nadšení poněkud ochladlo. Pro nepře-konatelné překážky byla „akce v létě 1922 skoro zastavena.“

/ F. Křížka / Přece však se nevzdali nadobro a snažili se aspoň získat zájem pro stavbu divadla. Jejich houževnatost měla přinést skutečné výsledky, jak se zprvu zdálo. Obec se uvolila je podporovat, věnovat na stavbu své budovy pozemek a výtěžek slavností z r. 1921, po př. získat další subvenci / zařadit stavbu do rozpočtu. / Ale s tím ochotníci spokojeni nebyli. To by pro ně znamenalo jen východisko z nouze. Divadlo by nebylo jejich, byli by v něm hosty, jako u Mostu. Toužili po vlastním stánku. Kromě toho se museli bránit pomluvám, že se chtějí zmocnit výtěžku slavností pro vlastní cíl. Odpůrci stavby divadla totiž navrhovali, aby se za získané peníze zakoupil Jiráskův rodný domek a v něm se zřídil Jiráskův památník. Tento názor konečně také zvítězil, když se ~~interese městy~~ Dr. J. Paleček uvolil domek obci prodat. Ochotníci se zřekli celé částky ve prospěch této akce, ale myšlenky na stavbu divadla se zřít nemohli. / Pozn. (32) /

Z plánů na vybudování Jiráskova domu ovšem

sešlo, protože si na takový podnik spolek nemohl troufnout. Ani na postavení divadla neměl prostředky. Rozhodli se proto obrátit se k české veřejnosti provoláním a sbírkou, aby si je opatřili. Sbirka jim byla povolena Zemskou pol. správou v Praze / Archiv Min.vnitř v Kukse sign. 18 H lemeno 88 : 22 2.1922 žádal SDO o povolení sbírky k stavbě Jiráskova divadla. Povolení Zem.pol.správy má jedn.číslo 8 D 1278 ai 1922 č. r. sp.p. 102473 /. Provolání však vzbudilo odpor a stalo se terčem útoků v tisku. Kl.Středová to vysvětluje / v cit.již dopise J.Mikotovi / tím, že když nechtěli slibovat více, než by snad mohli splnit, zmínili se v letáku / je přiložen k uvedenému povolení v archivu MV v Kukse / jen o tom, že d o v o l í - l i to poměry, zařídí se v budově divadla i knihovna a museum, dle původního plánu.

Budova měla nésti název J i r á s k o v o
d i v a d l o .

Ochotníci vypravili k Jiráskovi do Prahy deputaci, kterou vedl Jula Štelzig, a žádali o souhlas. Jirásek s radostí svolil, neboť pochopil, že je k němu přivedl stejný zápal, který jemu diktoval psát pozdravnou básně v roce 1876. Při formulaci provolání si vyžádali pomoc redaktora Nár.politiky prof. Fr. Sekaninu a poslali mu koncept, jak by si asi představovali obsah letáku. Sekanina v nedorozumění opravil pouze KMM jazykovou stylisaci textu a jinak na způsobu provolání nic neměnil. / Z konceptu, opraveného rukou Sekaninovou, archiv SDO, také opisují : /

.. Otitelům Mistra Aloise Jiráska :

Nedávno tomu, kdy město Hronov, ověněno zelení a prapory, hlásalo všemu Slovanstvu, že slovatný rodák jeho, miláček národa, Mistr Alois Jirásek, dovršil 70 let.

Sjelo se na tisíce lidí ze všech končin česko-slovenské republiky vzdáti hold staříčkému Mistru. Památky starého Padolí, oživeny kronikou U NÁS, těšily se obzvláštní přízni a pozornosti těchto cizích návštěvníků. Letní sídlo Mistrovo bylo téměř obléháno žádostivými davy, planoucimi nadšením, objevila-li se zrakům jejich ta drahá hlava.

Spolek divadelních ochotníků v Hronově v rámci oslav sehrál v přírodě Mistrovo dílo OTEC. Posudky o hře netřeba uváděti, jistě z paměti dosud nevymizely. Málo je však těch, kteří měli příležitost nahlédnouti v zákulisí hry za autorovy přítomnosti. Ochotníci se skupení v provi-sorních baráčcích zavhlými zraky zírali na drahého Mistra, úzkostlivě pátrající v jeho tváři. A když na ní zazářil úsměv, ten úsměv dobroty, jistě nezapomenutelný pro každého, nebylo ochotníka, který by nebyl zaplakal radostí.

Nebyloť ochotníkům jen útěchou, že úkolu svému dostáli, k poznatku tomu družilo se i blahé vědomí, že jistě Mistr pochopil, že práce za dob studentských spolku věnovaná nebyla marna. Mistr Alois Jirásek byl ve svém rodném městě činným ochotníkem a horlivým ochotníkem. Mezi čet-nými upomínkami uschovány jsou protokoly ochotnických výborových schůzí, Mistrem podepsaných, a hlavně i proslov Mistrův k znovuzřízení ochotnického jeviště v roce 1875. Jeho procítěná slova svědčí o lásce, s jakou k rozvoji divadelního života v rodném svém městečku působil.

A dnes tento spolek, jehož je Mistr čestným členem, je bez přístřeší. Nemá vlastního stánku, ba nemá téměř ani kde cvičiti a hráti. Stojí dnes před těžkou a nezbytnou nutností vybudovati si jeviště. A tu má je v živé paměti projevy úcty a lásky k svému drahému Mistrovi,

rozhodl se spolek divadelních ochotníků v Hronově pozvat celou československou veřejnost k vybudování „Jirás-
kově divadla“. Dovolí-li to poměry, zřídí se
v domě tom vedle jeviště, kde oživování budou hrákové
jeho děl, i knihovna, mající v čele vzácný dokument neúna-
vné a zasloužilé práce - Mistrovy spisy. Zřídí se tu i Ji-
ráskovo museum, v němž tak mnohá věc jasně hovoří o době,
již Mistr líčí ve svých spisech.

Jiráskovo divadlo v Hronově má výti snáškou
všech těch drahých odkazů a památek, má býti pomníkem ve-
líké a nesmrtelné jeho duše.

Spolek sám je chudý a slabý k tak velikému úkolu.
Je však přesvědčen, že bude dosti těch, jimž bude radostí
spolupůsobiti hmotným příspěvkem k uskutečnění úkolu tak
vznešeného.

Seznam dárců s přesnou adresou, zapsán ve zvlášť-
ní knize, bude uložen v knihovně Jiráskova divadla, pro
stálou upomínku návštěvníkům, kteří do seznamu budou moci
kdykoli nahlédnouti.

Peněžité dary přijímá Městská spořitelna v Hro-
nově, jejíž složenká je k letáčku připojena.

N E S L O V , A L E S K U T K U J E N Á M
T Ř E B A . . .

Jak je patrné, bylo svolání napsáno nadnese-
ným slohem své doby a má ráz více spolkové prosby, ne prá-
vě šetrné k osobnosti Jiráskově. Navhodná slovní forma se
stala předmětem krátkozrakých útoků těch, kdo nedovedli,
nebo nechtěli, pochopit významnost obsahovou. Obvinili
především spolek, že se chce obohatit na účet národního
celku. Vyčítali jim odvahu, se kterou se obrátili na ve-

řejnost o prostředky k stavbě svého divadla. Ze způsobu, jakým se ochotníci bránili, můžeme usuzovat, že tušili / nebo přímo doufali /, že Jiráskovo divadlo v Hronově nebude mít jen místní význam. Nemělo patřit jen jím, ale památce Jiráskově. Přiznávali bez okolků, že se dali do akce proto, aby zabezpečili svůj stánek, ale domnívali se, že jeho udržení není jen místní záležitostí. Přiznávali svou obavu, aby Jiráskovo divadlo nebylo strženo do politických proudů, kdyby bylo závislé na radnici. Tam by se rozhodovalo o divadle podle toho,, kdo právě v ní sedí "/ Klára Středová v dopise J. Mikotovi / Poněvadž se ochotníci považovali za nepolitický spolek, navytvořili zvláštní komitét pro postavení divadla. Byli ochotni opravit, co se snad zdá nevhodným, jestliže je naděje, že by se pomocí novin sehnal kapitál na Jiráskův dům. Znovu vypočítali své důvody pro stavbu :

1/ aby vzhledem k významu spolku tento byl zachován

2/ aby jeviště v tomto divadle bylo pro vždy zároveň i stánkem divadelních ochotníků v Hronově

3/ aby SDO jako nepolitický byl vždy vážným činitelem ve správě divadla

4/ aby domem tím projevili úctu a lásku svému vzácnému členu a horlivému pracovníku v počátcích divadelního života u nás

5/ aby za pomoci celé české veřejnosti postaven byl důstojný pomník miláčku národa... atd. / Kl. Středová /

Za zvláštní pozornost stojí ta starost, aby Jiráskovo divadlo nebylo strženo do politické arény. Ochotníci byli nepolitickým spolkem potud, že nenáleželi žádné politické straně. Za první republiky byla otázka, ke komu

kdo hlásí / a co za to chce / neodmyslitelná od veřejné činnosti. Toho si byl tehdy každý vědom, i vychvalovatelé nestranné prý republikánské demokracie. Postavit se proti této skutečnosti, nedbat jí, bylo projevem naivity, která spočívala na ideálním vlastenectví. Ovšem, že byla marná taková snaha, postavit divadlo mimo všechn politický zápas. Tím, že se ochotníci zřekli oficiální politické podpory, si jednak ztížili nesmírně situaci, jednak / s dnešního pohledu / ukázali na jedné straně dobrou vůli, na druhé straně dobově omezenou neschopnost středních vrstev jasně rozpoznat situaci. Vlastenectví tohoto druhu bylo oficiálně hlásanou státní ideologií. V době zápasu o buržoasní charakter republiky mělo objektivně politický smysl jen v jednom směru : v příklonu k pravici, jak se tehdy říkalo. Zakladatelé divadla se k ní nepřihlásili dost jednoznačně, protože měli přece jen na zřeteli vlastní okolní lůdové vrstvy svého publika. Jenže tím si také zrovna neposloužili. Zbavili se tak přízně mocných. A okolnosti je stejně donutily k zákulisním kompromisům. Stejně musili hledat příznivce a přímluvce mezi politickými osobnostmi.

Balancovali stále v neutralitě, to jejich posici na síle a pevnosti nepřidalo. Ale ten pokus o nadstraničné stanovisko / samozřejmě, že jim na mysl nepřišlo hledisko p.nadtrídni., / měl kladnou odezvu aspoň v tom, že si ve dvacátých letech přímo neodradili lidové masy, které ve své značné části ještě byly ochotny uvěřit v možnost takového stanoviska, stejně jako byly ochotny uvěřit na př. v „nepolitičnost“ SOKOLA....

Zatím co se v novinách / Národné listy na př. / útočilo na to, že Hronev nemá právo vybírat národní sbírkou peníze na stavbu svého divadla, začaly se scházet první

drobné příspěvky od korporací i jednotlivců, začaly do Hronova docházet projevy uznání, souhlasu a pochopení.

/ Pozn. ^{Prklad 92} Příklad : dopis ochotníkův Říčanech, 28.2.1922/

Členové drobných ochotnických spolků rázem pochopili, co by znamenalo Jiráskovo divadlo pro Hronov a tím i pro ně. Cítili morální povinnost uctít Jiráska tím, že přispějí na jeho pomník. Jenže poměry byly těžké, spolky samy neměly dost prostředků, a na jejich členstvo doléhala stále tížeji hospodářská krise...

Peníze na stavbu divadla se shromažďovaly nesmírně pomalu.

Spolek divadelních ochotníků v Hronově, jakmile se jednou veřejně pustil do boje o divadlo, stál a padal s touto myšlenkou a snahou o její realizaci. V r.1924 zanikl málem docela. Tehdy převzal funkci jednatele z vlastní iniciativy bratr Kláry Středové, účetní slévárny Guido Středa; ačkoliv sám divadlo- nikdy nehrál, věnoval mu od té doby všechen čas a sílu. Myšlenka na divadlo postavila spolek znovu na nohy. Podle záznamů Fr.Křižky měl koncem r.1924 zas už 86 členů, podle účasti na valné hromadě 11.5.1925 pak 109 / z toho 29 t.zv.přispívajících /.

Složení spolku odpovídalo poměrům, ke kterých se vyvíjel. Základem byly ty vrstvy na malém městě, které také v celostátním měřítku byly schopny uchovat si iluze o nepolitickém vlastenectví. Podle již několikrát citovaných rukopis.Dějin Fr.Křižky bylo 24 % všeho členstva dělníků, 22 % úředníků a zřízenců, 35 % živnostníků a řemeslníků a 19 % z jiných povolání.

Vedoucí silnou byly tedy nadále, jako v minulosti, drobní řemeslníci a živnostníci. Politicky / viz přehled voleb.výsledků na str. 77, byla to v Hronově druhá nej-

silnější strana. Největší byli ovšem sociální demokraté.

Jejich oportunistická politika za první republiky / Tuzar, Bachyně / je s dostatek známa. Místní poměry byly jen odrazem celku. Měli své vlastní divadlo dramatického odboru DTJ v sále Dělnického domu. Dělnická tělocvičná jednota, založená tu v r.1905, měla v r.1923 celkem 118 členů / z toho 14 cvičících mužů, 8 členek, 10 dorostenců a 12 dorostenek, 22 žáků a 24 žákyň /, z nichž bylo 114 dělníků a 4 úředníci. Jmění přiznávali 2 908 Kč. V těchto letech hráli ve svém divadle repertoár : / na př./

3.2.1924 v sále Konsumní jednoty ve Velkém Poříčí, R.Maršík : Manželská zeď

14.12.1924 V.Sedláček : Když měsíček spanile svítil

29.3. 1925 R.Maršík : Švejk má dvojčata

25.11.1925 O.Pospíšil : Jeden z mnohých

7.2.1926 F.Balda : Naše krásná Pepička

Spolek dělnických divadelních ochotníků v Hronově byl řádným členem ^{Jednoty} Ústředního Svazu Dělnických Divadelních Ochotníků v Plzni, který byl střediskem soc.demokratických ochot.spolků potom, když SDDOČ se stal oficiálně komunistickým Svazem. / Další repertoár let 1927 - 1930 v poznámce, vypsáno podle povolení okres.úřadu v Náchodě. / (31)

Hráli též v přírodním divadle pod Homůlkou. Toto jeviště jim bývalo propůjčováno za poplatek SDO, a v době, kdy se připravovala stavba divadla, za to, že se zavázali přispět na ni třetinou výnosů místo nájmu. Zúčastňovali se jako jednotlivci také představení SDO, / při otevření JD též korporativně / proti postavení Jiráskova divadla nevystupovali, ale jinak zůstávali stranou. Jiráska na svém jevišti po celou dobu neuvedli. Při tom jejich kulturní činnost potřebám výchovy dělnic-

kého obecenstva neodpovídala. Hráli zábavný repertoár nevalné ceny, kterým objektivně konkurovali SDO. Na klasiku se neodvážili a ruské hry neznali, t.zv. sociální hry v té době neměly rovněž úroveň / Zkoumání jeho významu by byla zvláštní kapitola, která přesahuje možnosti této práce. /

Projevila se tedy znovu obojetnost a neupřímnost jejich stanoviska, jestliže se na tuto činnost podíváme měřítkem celku, s hlediska dneška. Obojetnost byla v tom, že vzhledem k složení svého členstva a prudkým dělnickým bojům v bronevských továrnách zůstávali v opozici vůči měšťáckému SDO, ale ve své vlastní divadelní práci neposkytovali dělnickému publiku ani ideově, ani zábavně hodnotný repertoár. Neupřímnost v tom, že se jako jednotlivci na představeních SDO podíleli.

Činnost Spolku divadelních ochotníků měla tím, že hráli kritické realisty, na prvním místě Jirásků, stále ještě relativně pokrokovější význam, než přisluhování, kterým se vkus dělnického publika udržoval pod úrovní vkusu maloměstské střední vrstvy. Nevinním z toho ani tak místní funkcionáře, jako celkové zaměření soc. demokratické kulturní politiky. Tato koaliční strana měla podíl na tom, že vládnoucí buržoazie neposkytovala všem stejné možnosti vzdělání.

Snaha o vybudování nového divadla byla postavena na reálnější bázi v r.1924. Po celoročním jednání, které za SDO vedli Jula Štelzig a Fr.Labík, byl konečně za souhlasu obce zakoupen od p. Celestýna Jiráska pozemek na náměstí v rozloze asi 645 sáhů / t.j. kolem 23 arů,cca. 2 315,5 čtver.metrů / pro stavbu divadla. V aktivech spolku byl oceněn sumou 55 000,-- Kč. Tak byl konečně překonán odpor zástupců města proti stavbě na náměstí, o kterém píše kronikář V.Gult, a o němž svědčí i žádost SDO ze dne 23.11.1925, adresovaná městské radě v Hronově :

„ Spolek divadelních ochotníků devoluje si aktivou žádost na Městskou radu, aby laskavě rozhodla o našem stavebním místě na náměstí a podala nám definitivní rozhodnutí, pakli nám bude povolena změna regulační čáry, resp. bude-li nám povoleno na tom místě stavěti.

Víme, že část občanstva se staví zásadně proti postavení divadla na náměstí, aby prý se toto mohlo rozšířiti, aniž se uvažuje o tom, jak tento krok bude nešťastný co se týče vzhledu. Připomíná se, že pozadí se dlouhou dobu nezmění, kromě toho postavením divadla se zvýší ruch ve staré části města, kde jsou i školy, a tím se zabrání přesunutí centra města, které se tvoří v ulici nádražní. Náměstí by tím také ožilo a nebylo by ve večerních hodinách tak opuštěné, jak tomu jest dnes. Jestli Městská rada ^{ne} bude souhlasit, tak Spolek divadelních ochotníků prosí, aby samo místo odkoupila. ” / Archiv SDO /

Žádost o subvenci, kterou se SDO obrátil na Ministerstvo školství, byla zamítnuta.

Spolek divadelních ochotníků v Hronově.

Žádost o subvanci na postavení Jiráskova divadla v Hronově n.M.

P.T. Ministerstvo školství a národní osvěty v Praze.

Podepsaný spolek divadelních ochotníků v Hronově podává tímto závořileu žádost o udělení subvence na postavení Jiráskova divadla v Hronově n.M. Náš spolek již tři roky pracuje na uskutečnění myšlenky, postavit v Hronově, rodišti Mistra A.Jiráska, jako živý památník svému rodáku Jiráskovo divadlo.

Budova tato je myšlena jako stánek, kde soustřeďoval by se všechny kulturní život hronovského kraje. Má v ní býti umístěno divadlo, koncertní a přednáškový sál, knihovna, čítárna, museum atd.

Jako první finanční základ na postavení tohoto pomníku slouží částka přes 100 000,- Kč, výtežek to Jiráskových slavností, pořádaných v Hronově v r.1921.

Spolek náš zakoupil ze svých prostředků vlastních v právě uplynulých dnech pozemek pro stavbu.

Jelikož budova Jiráskova divadla vyžadovati bude značného finančního nákladu, počítá se přes 1 milion Kč, obrací se Spolek divadelních ochotníků hronovských se závořileu žádostí na Ministerstvo školství a národní osvěty, aby v pochopení naší kulturní snahy udělena byla státní subvence na postavení Jiráskova divadla v Hronově n.M.

Jménam obyvatelstva hronovského i okolního děkujeme předem za příznivé vyřízení.

Za SDO, jednatel, předseda / Bez data, koncept v archivu spolku /

Ministerstvo školství a národní osvěty.

W Praze dne 9.října 1924, č.j. 102 568/24 - V

Vše : Hronov, spolek divadelních ochotníků - podpora na stavbu divadla. Odpověď k podání ze dne 21.8.1924.

Spolku divadelních ochotníků v Hronově n.M.
Do rukou předsedy p.Julia Štelciga.

Vaší žádosti za podporu na stavbu divadelního domu v Hronově nemůže Ministerstvo školství a národní osvěty vyhověti z rozpočtových důvodů, ježto pro podpory na investiční náklady toho druhu nemá uhrady.

Za ministra : Wirth / v.r. /

/ Korespondence SDO, archiv /

Příštího roka došlo tedy v Hronově k ustavení Družstva pro postavení Jiráskova divadla. Nový spolek oznámil svůj vznik / ve schůzi dne 6.1.1925 / okresní politické správě v Náchodě dopisem ze dne 15.ledna toho roku.

.. Občané města Hronova usnesli se ve své schůzi, konané dne 6.ledna 1925, založit spolek s názvem
D r u ž s t v o   p r o   p o s t a v e n í   J i r á s -
k o v a   d i v a d l a   v   H r o n o v ě .

Samostatného divadla jest v obci nutná potřeba, jelikož není vhodné místnosti k provozování divadelních her.

Účel a působnost družstva vyznačena jest v přiložených stanovách spolku, jež byly schůzí výše uvedenou schváleny.

Aby mohl nový spolek svou činnost zahájit, žádají zdvořile podepsaní okresní správu politickou, ustavení Družstva pro postavení Jiráskova divadla v Hronově schváliti a stanovy jeho potvrditi.

/ 5 příloh, koncept, bez podpisů, archiv SDO /

Založení družstva předcházelo jednání, jímž ochotníci nejen sháněli pomoc, ale také sbírali zkušenosti. Tak se dotazovali v Kutné Hoře /12.12.1924 / na stanovy družstva pro postavení Tylova divadla. Užší přípravné komité hronovského Družstva takto / bylo ustaveno 23.11.1924 / hledalo způsob, jak pojistit záruky členstvu pro případ, že by se rozešlo. Podobně se proto dotazovali v Čáslavi /24. 11.1924 /.

Ustavující valná hromada družstva se konala 18.5.1925 v hotelu SOKOL. Stanovy družstva / archiv MV, Kuks, 18 H lomeno 135 / byly formulovány takto :

.. Účelem družstva je postavit samostatné Jiráskovo divadlo. Jakmile se stavba uskuteční a budou vyrovnány všechny právní závazky, odevzdá družstvo budovu

do správy a užívání Spolku divadelních ochotníků v Hronově a Družstvo se rozejde. Členy družstva podle stanov byli : 1.mecenáši, 2.zakládající / s přísp. 1000,- Kč/3. přispívající / ročně 50.. Kč / a činní, za 4., s příspěvkem 12,- Kč ročně. Družstvo vedl výbor s předsedou a osmi členy a 4 virilisty / 2 zástupci městské rady a 2 zástupci Spolku div.ochotníků /. První byli voleni valnou hromadou.

V letech 1926 - 1928 byl předsedou družstva Fr. Šefelín, starosta města a obchodník v Hronově, též dlouholetý funkcionář SDO. Místopředsedou byl Josef Koutek, poštovní v.v., jednatelem Jarka Štelzig, obchodník v Hronově a pokladníkem Dr.Rudolf Kuadrnáč, praktický lékař.

V r.1929 převzal doktor Kuadrnáč předsednictví a pokladníkem místo něho byl Jindra Šrůtek, hronovský obchodník. Tak vypadalo vedení Družstva v rozhodné chvíli před samou stavbou.

Zbývá ještě povědět, že pro případ zániku ~~ukládá~~ odkazovalo Družstvo své všechno budoucí jmění hronovské obci s odkazem, aby je předala spolku, který by v duchu národním a v intencích družstva po jeho rozejtí se ustavil. To se také stalo i po revoluci v r.1945. Divadlo bylo do r.1949 v majetku města a potom bylo předáno Závodnímu klubu ROH závodů Mistra Aloise Jiráska v Hronově.

Družstvo se vytvořilo po svolání zástupců všech místních spolků, veřejných korporací a politických stran / zástupci KSČ se zdrželi hlasování /. Na svou dobu to byl kladný čin v tom smyslu, že byl výrazem snahy, aby divadlo patřilo všemu lidu. Také to se uskutečnilo až v lidové demokratické republice.

do správy a užívání Spolku divadelních ochotníků v Hronově a Družstvo se rozajde. Členy družstva podle stanov byli : 1.mecenáši, 2.zakládající / s přísp. 1000,- Kč/3. přispívající / ročně 50.. Kč / a činní, za 4., s příspěvkem 12,- Kč ročně. Družstvo vedl výbor s předsedou a osmi členy a 4 virilisty / 2 zástupci městské rady a 2 zástupci Spolku div.ochotníků /. První byli voleni valnou hromadou.

V letech 1926 - 1928 byl předsedou družstva Fr. Šefelín, starosta města a obchodník v Hronově, též dlouholetý funkcionář SDO. Místopředsedou byl Josef Koutek, pošt mistr v.v., jednatelem Jarka Štelzig, obchodník v Hronově a pokladníkem Dr.Rudolf Kuárnáš, praktický lékař.

V r.1929 převzal doktor Kuárnáš předsednictví a pokladníkem místo něho byl Jindra Šrůtek, hronovský obchodník. Tak vypadalo vedení Družstva v rozhodné chvíli před samou stavbou.

Zbývá ještě povědět, že pro případ zániku ~~ukládá~~ odkazovalo Družstvo své všechno budoucí jmění hronovské obci s odkazem, aby je předala spolku, který by v duchu národním a v intencích družstva po jeho rozjití se ustavil. To se také stalo i po revoluci v r.1945. Divadlo bylo do r.1949 v majetku města a potom bylo předáno Závodnímu klubu ROH závodů Mistra Aloise Jiráska v Hronově.

Družstvo se vytvořilo po svolání zástupců všech místních spolků, veřejných korporací a politických stran / zástupci KSČ se zdrželi hlasování /. Na svou dobu to byl kladný čin v tom smyslu, že byl výrazem snahy, aby divadlo patřilo všemu lidu. Také to se uskutečnilo až v lidové demokratické republice.

certy, večírky a divadelní představení / pět, mimo DALIBOR na př. uspořádal několik představení / pět, mimo jiné 22.4. a 8.5.1925 / Bločkovy opery V STUDNI, pod taktovkou kapelníka Jar. Hapnara. Výtěžek věnoval na stavbu Jiráskova divadla, podobně jako představení Škroupovy zpěvohry DRÁTENÍK / 27. a 28.10.1928 /

O pomoci Klubu čs. turistů, dramatického odboru DTJ a Studentského spolku píše J. Šrůtek / Jak jsme sháněli kapitál, str. 11 publikace vl. nákl. „Otevření Jiráskova divadla, v Hronově 1930, viz příloha 10 / . Sběrací akce vynesla za 8 měsíců 220 000, -- Kč, město uvolnilo stejnou částku. DTJ věnoval polovinu výtěžku svých dvou představení, celý majetek věnoval Kroužek studentstva v Hronově.

Základní kapitál občanského sdružení byl 15 000, -- Kč, vynesla za 8 měsíců 220 000, -- Kč, město uvolnilo stejnou částku. DTJ věnoval polovinu výtěžku svých dvou představení, celý majetek věnoval Kroužek studentstva v Hronově.

Klub čs. turistů předal Družstvu svým paklednu v Jiráskově rodném domku. A především množstvím drobných dárců, podobně jako tomu bylo při sbírce na Národní divadlo.

Od r.1925 pořádalo Družstvo už každoročně ve své režii slavnosti na počest narozenin A.Jiráska. V témže roce také požádalo Min.financí o povolení uspořádat věcnou loterii ve prospěch stavby. Žádest byla podána 16.9.1925, a loterie byla povolena 29.9.1925 v rozsahu dvě stě tisíc losů po 3,- Kč / viz příloha 81 / s hlavní výhrou 650 dukátů ve zlatě / v ceně asi 60 000.-- Kč v té době / a 700 dalšími cenami, jimiž byly Jiráskovy spisy s jeho vlastnoručním podpisem. Tah loterie byl stanoven na 1.1.1927, měl se konat v zasedací síni městské rady, ale došlo k tomu až 27.3.1927. Loterie vynesla 197 627,81 Kč, neboť hlavní výhra připadla Družstvu, protože tažený los nebyl prodán / prodala se asi polovina, t.j. 109 154 kusů /

R o z v a h a

k 30.4.1927 věcné loterie Družstva pro postavení Jiráskova divadla v Hronově, povolené výnosem Min. financí ze dne 29.9.1925 č.j. 120908/25 - II B/5 a, o 200 000 losích po 3,- Kč a 700 výhrách v ceně 120 000,- Kč, jejíž tah se konal 27.3.1927 :

Příjem :

Hrubá tržba za prodaných 109154 losů	327 462,--
dary / přeplatky /	10 228,50
Tržba za tažeb.listiny a úroky z kap.	9 336,20
Rozdíl mezi nom.hodnotou výher a jejich skuteč.pořizovací cenou	30 336,20
Výhry,jež připadly podniku	81 966,15

úhrnem	Kč	459 591,85
oá toho vydání	-	261 964,04

Čistý zisk	Kč	197 627,81

=====

Vydání :

celkem Kč 261 964,04 rozepsány do jednotlivých položek / státní poplatky, provise, platy personálu loterní kanceláře, reklama, tisk, poštovné a bankovní výlohy, nájemné a j. plus nominální cena výher /

Připojen účet rozvážný, obsahující aktiva a pasiva / výpis z běž. účtu Městské spoř. v Hronově, soupis pohledávek a dluhů /

V Hronově dne 3. května 1927.

Bankovní a obch. komisionářství
Oldřich Rak v Hronově, podpis, razítko.

/ Archiv SDO /

Družstva se podařilo skutečně probudit zájem veřejnosti. J. Šrůtek píše v cit. článku, že byli sami překvapeni, jak se jim peníze scházely. Bylo evidentní, že ke stavbě divadla skutečně dojde. Koncem roku bylo pohromadě jmění téměř půl milionu korun.

Nicméně město Hronov se svým příspěvkem nepospíchal. Starší města zůstávali v opatrné rezervě. Na dotaz, který byl připomínkou k slíbené účasti, odpověděl Městský úřad 29.12.1926 z usnesení schůze obecního zastupitelstva / 21. t. m. / doporučením, aby se Družstvo pilně finančně připravovalo, že obec svoji povinnost vykoná, jakmile bude kapitál na stavbu pohromadě. Bez výsledku zůstaly také žádosti na kancelář prezidenta republiky, ministerstvo školství a zemský správní výbor.

Kancelář presidenta republiky.

V Praze dne 9.března 1926, čís. D 1174/ 26

Družstvu pro postavení Jiráskova divadla v Hronově.

Podepsaná kancelář Vám sděluje, že Vaše žádost ze dne 25. února t.r., v níž se domáháte příspěvku na stavbu Jiráskova divadla, byla postoupena ministerstvu školství a národní osvěty k úvaze a dalšímu řízení.

Kancelář presidenta republiky
/ podpis nečitelný /

Ministerstvo školství a národní osvěty.

Praha dne 28.května 1926, čj. 30322/26 -V.

Věc : Hronov, Družstvo pro postavení Jiráskova divadla,
subvence.

Družstvu pro postavení Jiráskova divadla v Hronově.

Vaší žádosti ze dne 25. února 1926 za příspěvek na stavbu Jiráskova divadla, postoupení sem kanceláří presidenta republiky k dalšímu řízení v oboru zdejší působnosti, nelze vyhověti z důvodů rozpočtových.

Za ministra : Wirth / v.r. /

Zemský správní výbor.

ad č. 160086/26/X. V Praze dne 8.ledna 1927

Věc : Podpory na stavby
a provozování divadel.

Spolku pro postavení Jiráskova divadla v Hronově.

Zemský správní výbor jednal ve schůzi konané dne 22.prosince 1926 o došlých žádostech za podpory na stavby a provozování divadel a s politováním byl nucen učiniti zásadní rozhodnutí, že vzhledem k nedostatku finančních prostředků země nemůže žádostem toho druhu vyhověti.

O tom dáváme Vám věděti a vyřízení Vaší žádosti.

Předseda : Crha / faksim. / Přisedící : v z. podpis nečit.

/ Dopis rozmnožený a kopie doplněna jen adresou. Všechny doklady v archivu SDO v Hronově. /

Spolek divadelních ochotníků si postavil přední úkol : vydělávat peníze na postavení divadla. To se muselo přirozeně odrazit i v jeho repertoáru.

Jeho přehled jsem podal už na str. 85 - 87.

K této analýze je třeba připojit ještě několik slov.

V letech 1925 - 1926 se dramaturgie ochotníků udržovala zhruba na bývalé výši. Třikrát byl znovu uveden Jirásek / Samota, Lucerna, Kolébka /. Méněhodnotná hry /Skružný a p. / nečinil ještě ani polovina titulů. Že se na jeviště přece dostal, dá se nyní vysvětliti snahou tržít stůj co stůj, tedy i na lacinějším zboží. Z téhož důvodu se tu asi objevily i operety / Dům u tří děvčátek, Taneček panny Márinky /. Byl to boj o publikum. Ochotníci měli v místě, jak už bylo rovněž ukázáno, značnou konkurenci. / Repertoár lidevců, DTJ a Studentského kroužku koncem dvacátých let uvádím v poznámce. / (32)

Starší repertoár / Takový Pospíšil, K. Rožek, K. Scheinpflug / byl odvozen z Ibsena a ovlivněn francouzskou bulvární společenskou hrou a široké vrstvy nemohl zajímat. V tomto období přechodné stabilisace kapitalismu se publikum chtělo především bavit. Ochotníci podle své tradice uváděli též pražské novinky. Všimněme si, které to byly : Langrův VELBLOUD UCHEM JEHLY / z r. 1923 / a Koptovy NEJKRÁSNEJŠÍ BOTY NA SVĚTĚ / prem. MM na Vinohradech 23.11.1926 /, obě v Hronově v r. 1927. Tento příklad za ostatní dokazuje, že obecnostvo potřebovalo vidět a slyšet hry, které by živě hovořily k současným životním zjevům. Při tom zároveň ukazuje, ke kterým vrstvám maloměstské společnosti se repertoár orientoval : drobné zasílatelské

textilní počníčky těžily z konjunktury a rostly i zanikaly tu jeden za druhým.

V létech 1928 a 1929 vyvinuli ochotníci činnost jako nikdy před tím. Po oba roky se hrálo třicetkrát. V dramaturgii se udržuje zřetel k Jiráskovi : 1928 Emigrant, 1929 Pan Jöhanes, ale vnitřní rozpor se zároveň prohlubuje. Charakteristický je výběr z Jiráska pro období oslav desítiletí republiky : Emigrant i Pan Jöhanes. Obě platily z jakéhosi důvodu ve své době za hry -- legionářské. Ve výběru se nadto objevuje vyslovený a nebývalý brak, na př. Milenky starého kriminálního, opereta Já bych ráda k filmu / místního autora /. Na druhé straně přibývá i na společenské kritice / Horkého Batoch, Štechův Habada a Jordán, Mahenovo Nebe, peklo, ráj /, tedy hrami, které se obracejí ke zcela jiné problematice, než novinky minulé sezóny. Na tom je opět vidět „středové“ / a tudíž eklektické dramaturgiicky / postavení maloměstských ochotníků. Ke společenské kritice je na jedné straně ~~byly~~ tlačily přibývajících radikálnost, objevujících se ve spojení s ohlašujícím zrevolutionisováním mas / přechod KSČ na marxisticko leninsky orientovanou platformu vedení Kl. Gottwalda /. Naproti tomu v třetí linii, sáhající za úspěšnými pražskými hrami, jako byl PLUKOVNÍK ŠVEC, detektivka JE MARY DUGANOVÁ VINNA a pod. uplatňovaly se naopak paralyzující vlivy státní ideologie v prvním příkladu a snahy buržoasie odvést pozornost od aktuálních problému třídního boje v příkladu druhém.

Jak je patrné, účel světil mnohdy prostředky. Družstvo potřebovalo peníze. Díváme-li se na dramaturgii spolku v té době dnes kriticky, nutno přiznat, že proti pozdějším nížinám ještě něco znamenala. Třebas už nebyla

tak samostatná, jako před dvacíti/téměř/léty, třeba se
jeví jako značně rozšířený a matný odraz doby.

Družstvo spěchalo se započatím stavby, kterou
chtělo uskutečnit ještě za Jiráskova života. Jirásek v té
době už churavěl. Oslovy 75.letých narozenin v r.1926 byly
podle jeho přání tiché, jen jiřinková výstava, kterou také
obeslal vlastními květinami. Začalo být jasné, že nebude
dlouho živ. A v Hronově přece stavěli divadlo pro něho :

Konečně se Družstvu dostalo podpory i se strany
města. Došlo na slíbených 220 000,- Kč. Začaly starosti
s projektem a zadáním stavby. Připravovalo se položení
základního kamene k divadlu.

Ochotníci pomýšleli na veřejnou soutěž už v r.
1925, ale nemohli ji dotvořit dostatečnými cenami. Požádali
tedy hronovského rodáka arch. J.Freiwalda, a ten vyhotovil
projekt zdarma. To byl cenný dar do vinku divadlu, tím
spíš, že Freiwaldův návrh byl velkorysý a řešil úkol s do-
konaleou znalostí problému a umělecky.

Jenže tedy vlastně znovu začaly boje o divadlo.
V budově mělo být divadlo s 622 místy, kino, sala před-
náškový sál, museum a vuteréna restaurace. Celkový náklad
byl rozpočtován na 2,599 000,- Kč. Družstvo mělo zajistě-
no / s hypotéčární výpůjčkou Městské spořitelny / asi
1,800 000,- Kč. Za tohoto stavu se pustilo odváženě do
stavby.

Zemský úřad schválil plány. Povolání ke stavbě
bylo dáno výměrem městského úřadu ze dne 22.7.1928 č.2558.
na základě ^{žálosti sepsán} protokolu ze dne 19.10.1928, s schválením předlo-
ženého projektu. Protokol konstatuje, že budova nebude
výhradně divadelní, nýbrž že se v ní mají účelně umístiti
prostory k provozování divadelních her, biografu, konání

Přípravy ke stavbě divadla nasledovala celá veřejnost stejně příznivě. Blížila se nová hospodářská krise a s ní léta zvýšené nezaměstnanosti a sociálních střadů. Je však charakteristické, že největší odpor ke stavbě nevzešel z dělnické třídy. Jají tisk měl před sebou jiné starosti. KSČ, do té doby takřka v ilegalitě, se konsolidovala / 1929 / a přecházela na legální formy boje. Proti divadlu se postavili národní demokraté.

Množili se hlasy, že Družstvo má málo peněz, že projekt je zbytečně velkorysý, že starosti se stavbou divadla budou neuvážené. Došlo dokonce udání na okresní úřad a k vyšetřování.

Nadšenci v družstvu, již zmínění bratři Štelzigové, Q. Středa, F. Labík / poštovní listonoš /, J. Šrůtek a agilní i neúnavný Dr. R. Kudrnáč, se nedali zastrešit. Arch. Freiwald navrhl celý blok budov, který počítel s postupným uskutečněním původního nápadu na kulturní dům. V budově mělo být hlediště o 632 místech, kino, dále přednáškový sál, museum a v suterénu restaurace. Celkový náklad byl rozpočtován na 2.599 000,- Kč. Družstvo mělo zajištěno / s hypotékární výpůjčkou Městské spořitelny / asi 1.800 000,- Kč. Za tohoto stavu se pustilo odvázně do stavby.

Zemský úřad schválil plány. Povolání ke stavbě bylo dáno výměrem městského úřadu ze dne 22.7.1928 č. 2558, na základě ^{jehož sepsán} /protokol-- dne 19.10.1928 / o schválení předloženého projektu. Protokol konstatuje, že budova nebude výhradně divadlem, nýbrž že se v ní mají účelně umístiti prostory k provozování divadelních her, biografu, konání

přednášek, koncertů, schůzí i velkých tanečních zábav a plesů. Počítá se s restauračním křídlem, které mělo přiléhat k balkonovému schodišti.

Hlediště mělo mít 375 sedadel a 40 míst k stání, 151 na balkoně a 66 v lóžích, celkem 632. Plány byly schváleny zemským úřadem č.j. 428387 ai 28 . 6 -5038/2 ai; 28 dne 23.1.1929 bylo to dáno na vědomí.

Na naléhání Freiwaldova / dopis z 5.7.1928 viz v příl. ³³ / byla urychleně připravena slavnost položení základního kamene k divadlu.

Slavnost byla povolena okresní správou politikou v Náchodě přípisem, adresovaným Julovi Štelzigovi, ze dne 22.8.1928. Dne 25.srpna 1928 byla ochotníky sehrána v Sokelských sadech Jiráskova LUCERNA. Na druhý den se konečně uskutečnil slavnostní poklep za účasti množství hostů, ~~kteří uvádím v přehledu v poznámce~~ Byli to hlavně zástupci ochotníků, měst a korporací z Čech a hradeckého kraje. Oficiální představitelé státu a politického života, kteří byli protektory slavnosti / jejich jmenování bylo dobovou konvencí, očekával se za to peněžitý příspěvek /, se téměř všichni - omluvili. Slavnosti tím na srdečnosti neubýlo.

Základní kámen z hořického pískovce je darem města Hronova.

„Městský úřad v Hronově, č. 3016, dne 15.8.1928, Družstva pro postavení Jiráskova divadla v Hronově :

Městská rada ve schůzi, konané dne 14.tm. usnesla se poskytnout na vyzdění rohu paušální částku per 2 000 Kč a kámen k jeho základům z obecní zahrady. Mimo to daruje Družstva základní kámen z hořického pískovce. Práce nutno, aby zadalo družstvo samo, ježto se to dá tímto způsobem rychleji a správněji provést. Obnos a materiál shora uvedený dává se Družstva s výhradou schválení finanční komise a zastupitelstva.

Podepsán : starosta V.Fišer / v.r. / Archiv SDO.

Mezi slavnostními řečníky byl i Alois Jirásek. Jeho projev byl vysílán též rozhlasem / pořad 26.8.1928, od 15. - 17.hod. / M.Lederer zaznamenal, jaký dojem ta řeč způsobila, když Jirásek vážně a zvolna, s dojetím, vyvolával z paměti jednotlivá místa, kde se v Hronově hrávalo divadlo, a vzpomínal prvních ochotníků. Přihlásil se sám / V.Gult, v kronice na str. 350 o tom píše /; přistupuje k poklepu na základní kámen, řekl : „Dost času, něco promluvím...“ Podle článku VENKOVA / 22.8.1928, str. 3, Nový svátek Jiráskova rodného kraje, ~~stanoučinnámě Jiráskem namířem~~ měla byla to tato slova :

„ Vážení, vzácní hosté, milí rodáci a krajané, dnešní den bude památný v dějinách města Hronova. -

Nemějte za zlé starému člověku, že vzpomíná na minulost, že se vzpomínkám neubrání. Na těchto místech stával hostinec u Habrů. Tady byl počátek představení ochotnického spolku. Je tomu bezmála 70 let, co byla zavěšena studenty. Vzpomínám Ad.Prouzy, J.Dobše z Radechové a účasti mladých sousedů. Vůdcem a podporovatelem jejich byl v letech 60.tých i již v počátcích, kdy představení trpěla kvůli vrchnosti, starý Knahl.

Jako žáček staré hronovské školy pamatují prostinké jeviště na nevysokém podiu. Dnes je tu základní kámen k divadlu novému. Raduji se z pokroku rodného města a divadlu přeji z té duše, aby mu bylo ozdobou a požehnáním svou působností. -

Budiž to dílo požehnané : ”

Tato závěrečná slova zdobí dnes foyer divadla a byla už nespočetněkrát citována. Jirásek ve své skromnosti a kmetské moudrosti poukázal na význam místní divadelní tradice, na hodnotu, která je obsažena ve vědomí nutnosti nepřerušené kontinuity, v činnosti pokračovatelské a navazující. Ani ve svém vysokém stáří se těmito vzpomínkami neobracel do minulosti, nýbrž poukazyval na pokrok. Netrval na na starém duchu, nýbrž ukázal do budoucnosti. Zdůraznil potřebu činnosti v nových poměrech,

vždy znovu ve službě společenské funkci divadla.

Národní politika, příl. pro venkov, 28.8.1928, přinesla zprávu o průběhu slavnosti, při které se konal promenádní koncert, sokolská štafeta z 5 míst v okolí, slavnostní průvod a poklep na základní kámen s množstvím proslovů. Citají z ní aspoň popis představení Lucerny v Sokolských sadech.

.. Přivábila na 4 000 diváků. Představení bylo hráno v podobě, ve které je pro přírodní divadlo ve Starkoči nastudoval Max Lederer. V krásné měsíční noci sama příroda hrála s sebou a překonávala efekty mistra osvětlovače Národního divadla K. Štědrého, který ve Starkoči s Ledererem spolupracoval. Lucerna byla doplněna podle režisérova oblíbeného způsobu hudbou, tanečními reji víl a p. Trvala tři hodiny, od 7 - 10 večer. "

Současně se zahájením výkopu základů byla vypsána oferta na práce a dodávky pro stavbu. Oferta se uzavřela 11.8.1928. Se stavbou bylo započato 1. června 1929. Ještě těsně před tím, ve schůzi, jež zahájení stavby odhlaseovala, bylo třeba překonávat názory, které předpovídaly neúspěch a od stavby zrazovaly.

Podnik to byl vskutku odvážný. Jen díky tomu však, že se ho hronovští ochotníci odvážili, uskutečnil se jejich sen. Později by snad mohli mít více prostředků, ale ve svízelnějších a bouřlivějších poměrech by stavbu patrně nikdy neuskutečnili.

Zadána byla firmě Břet. Veselý z Hronova spolu s firmou Goldschmidt-Hartman z Náchoda. Dozor nad ní měli ochotníci sami, jako stavbyvedoucí ji řídil stavitel Josef Šustr, tehdy mladý asistent.

Pokračovala rychle, takže do zimy byla pod střechou.

Rovnost kladena 23.11.1929 / zpráva o valné schůzi družstva, archiv SDO /. Nejvyšší počet zaměstnanců byl 80 lidí, výkopy obnášely na 2 tisíce kubických metrů. Při tom se ukázalo, že do základů je třeba vybudovat piloty, pro malou únosnost písčité půdy. Zastavěná plocha měří na jeden tisíc čtverečných metrů.

Budova divadla působí při vší strohé jednoduchosti vzneslou krásou a ušlechtilými liniemi. Při pohledu zvenčí zdůrazňuje funkčnost jednotlivých prostorů a v ladně působícím celku kombinuje materiál, přírodní žlutou cihlu s bělostnou omítkou. Základní kubické tvary hranolu a krychle jsou složeny v harmonický celek, který se obrací průčelím do náměstí a sleduje boční stěnou s terasami perspektivní průhled do dnešní Stalinovy třídy, aby se v závěru zvedl mohutným masivem jeviště.

Řešení průčelí je odvozeno z antického chrámu, a aniž jej ovšem otrocky napodobovalo. Pouze v principu a proporcích sleduje jeho skladební zákony. Na schodišti nesou čtyři lehce kanelurované předsunuté sloupy klenák, členěný podélnými římsami s nápisem : Jiráskovo divadlo. Ze slunného dne okouzluje nás jeho bělostnost i působivé rozvržení hlubokých stínů.

V noblesním, mramorem vyloženém foyer, nás vítá Štúrsovo poprsí Jiráska, ke kterému byl později, v bočním promenoiru, přidán bronzový památník druhého velkého Hronovana, malíře a spisovatele Josefa Čapka. V kontrastu k bílému mramoru vstupního schodiště je foyer řešeno v diskrétních hnědích. Také hlediště je vyzdobeno v jemných tónech, jak v dřevěném obložení, tak v nástropní malbě.

Řešení je čisté a vznešeně prosté : nad jevištěm se třpy-

tí zlatý nápis Jiráskovy kroniky : U NÁS. Nad přízemím se v hledišti zvedá balkon a po obou stranách řady nekrytých loží.

Také v prvním patře je promenoár, spojený s terasou. Tamtéž je malý přednáškový sál s plochou 100 čtverečných metrů a Horejcovou plastikou. Knihovna a čítárna II. patra / spojena dnes s museem / má 80 čtverečných metrů plus 150.

Původní jeviště mělo rozměr 9,5 x 14 metrů se dvěma odkládacími plochami. Technické zařízení se ovšem během doby měnilo, / v podrobnostech odkazují na /

Před dokončením stavby vázl na krku Družstva dlah - hypotéka a Městské spořitelny v Hronově. Zaručilo se za něj město Hronov / 600 000,- Kč /, ale i tak zbývalo nezaplacených účtů na půl milionu. / Zápis o hypotéce a bilanci družstva uvádím v příloze poznámek. / ³⁴

Počítali s ročním úmorem 90 000 Kč, který si chtěli opatřit výnosem z činnosti. Vyhledky do budoucna nebyly ovšem nijak růžové. Členové družstva, ač sami vesměs nemajetní, ručili celým svým osobním majetkem. A přicházela léta zvláště těžké hospodářské krise :

Přehlížíme-li všechnu tu obětavou práci a jistě každodenní starosti, nemůžeme nesrovnávat s dneškem. Jaký kulturní dům byl postaven na př. v Příbrami, kolik se jich po celé republice staví. Jak zcela odlišné jsou podmínky dnes, v socialistické společnosti :

Jirásek se dokončení stavby nedočkal. Zemřel 12. března 1930 v Praze a jeho popel byl převezen po státním pohřbu do nedostavěného divadla v Hronově, a potom uložen na hronovském hřbitově. Jiráskův pohřeb byl poslední velkou manifestací Jiráskova kultu za první republiky. Vyšla o něm zvláštní publikace nákl. Družstva, 1930, kde je podrobně popsána triumfální cesta z Prahy českými kraji do Hronova. Jsou to dlouhé kapitoly záznamů, jak v kalném březnovém dni / 18.3.1930 /, smáčeném poletujícím sněhem a upřímnými slzami prostých lidí, projížděla Jiráskova urna po všech silnicích špalíry dlouho a v tichu čekajících. ~~NNNN~~

Vrátil se - jak slíbil, a jak si to přál, k odpočinku do rodného města. Cestou se s ním loučil pracující lid bez oslavných řečí, ale obrovskou účastí. Zase zastavovali dělníci práci v továrnách, zase zněly

jejich sirény, tentokráte už k posledním pozdravu. Nad mrtvým Jiráskem se zvedla ještě jednou vlna řečnických tirád a přísah představitelů buržoasie, aby jí ho - jak se domnívali - definitivně přivlastnili a pohřbili v zapomnění. Prostý lid dál neokázale miloval Jiráska, svého spisovatele, a ve svém socialistickém státě dnes ho oslavil, jak buržoasie nikdy nedovedla.

Divadlo v Hronově mělo být otevřeno k výročí 79. narozenin Jiráskových. Stalo se tak až 28. září 1930.

Z pražských listů referovala o slavnosti při otevření Jiráskova divadla zvláště podrobně Národní Politika / příl.k č.269 z 30.9.1930 /, zásluhou K.Engelmüllera, který se rozjel do Hronova z vlastní iniciativy, jako kdyby byl veden novinářským instinktem, který mu napověděl, že zde byla zdvižena opone nad zahájením příští významné věci. Ve svém fejtonu, kde o událostech referuje, nezůstal chladným pozorovatelem, ale se zaujetím popsal vzhled města v tento významný den, pořad slavnosti; načrtl obsah projevů, vyjmenoval účastníky, mezi nimi Z. Nejedlého. Jinak máme dost obšírné, kdejakou veličinu vyjmenovávající záznamy v místních listech / Lidových Proudách, Náchoďských listech a ochotnické rubrice Našich Menšin, z 26.9.1930, č. 39, str.4 /

Slavnost začala v neděli ráno symbolickou poutí ke hrobu Mistra Aloise Jiráska a zároveň též k hrobu zakladatele ochotnického divadla v Hronově A.Knehla. Řečník / Max Lederer / jím přišel oznámit dokončení významného díla, stavby vlastního divadla. Připomněl, že čtvrté ochotnické generaci bylo tak dopřáno dovršit, co oni započali. Na náměstí byl slavnostní koncert a v divadle matiné, při němž promluvil profesor Dr.Z.Nejedlý, profesor Dr.L.Šimák,

poslanec Tomášek, generál Krejčí, básník V. Dyk a jiní.

Matiné bylo zahájeno fanfárami a slovy předsedy Spolku divadelních ochotníků a Družstva pro postavení Jiráskova divadla v Hronově, Dr. Rudolfa Kudrnáče. Poděkoval všem spolupracovníkům při stavbě divadla. Potom promluvil Max Lederer a připomněl, že divadlo v Hronově je nyní dokončeno jen vnějškově, že nyní začne „se teprve stávat hmotnou skutečností jeho život vnitřní, jehož obsahem bude výchova divadlem. Vyslovil přání, aby se stalo chrámem národní síly, umělecké krásy a sociální spravedlnosti.

Je vůbec pozoruhodné, jak velmi se při otevření divadla užívalo slov, která označovala pojmy, jež tanuly všem aspoň podvědomě na mysli, neboť označovala bolestnou stránku doby. Jak se užívalo slov, kterých nikdo potom po dlouhá léta na Hronovech neužíval, nehledě k tomu, že by se mohl pokusit realizovat jejich obsah. Také soc. demokratický poslanec Fr. Tomášek / předseda prvního Nár. shromáždění čs. republiky / hovořil tu o tom, že Jiráskovo divadlo má být divadlem lidovým, sociálně spravedlivým, všem vrstvám přístupným. Mělo konečně vzdělávat a poučovat - a je pravda, že činnost ÚMDOČ za první republiky byla poučováním v dobrém i špatném smyslu. Také ochotníci MM hronovského spolku si ve spisku, vydaném k otevření divadla, slibovali, že budou nyní hrát jen dobré hry. Praxe však brzo vypadala jinak.

Konečně snad sluší připomenout poděkování arch. Jindřy Freiwalda spolupracovníkům a jeho radost nad tím, že se mu dostalo tohoto úkolu. Také R. Dayl, který hovořil za Národní divadlo, byl tu všele přijat.

Po projevech zástupců Poličky, Litomyšle, Brou-

movy a Hronova následoval umělecký pořad, akademie.

Odpoledne se konal průvod a tábor lidu. Večer se hráli ochotníci první představení v novém divadle, svou oblíbenou LWČERNU. Máme o něm jedinou kritiku / náchoďských Lidových Proudů č. 40 z 3.10.1930 /, ze které si můžeme udělat představu o inscenaci :

„Nejvíce překvapily možnosti nové scény, zejména dekorace před mýnem, u lípy a na zámečku. Osvětlení dost selhávalo, bylo zřejmé, že obsluha není ještě dostatečně obeznámena s novou technikou. Zejména vadily dlouhé přestávky. Režie / učitele Vlad. Fialy / chtěla vnést nového ducha do představení, ale obsazení nebylo nejšťastnější.

Zdá se, že pokud jde o uměleckou úroveň souboru, nedosahovala bývalé dokonalosti. Stará ochotnická generace realistického herectví zemřela, a mladší neměla dost zkušeností a nedovedla se asi dost dobře orientovat v nových divadelních proudech třicátých let. Tak se „stará škola“ srážela s modernistickými snahami a výsledkem bylo stylově navyrovnané představení, kterému zrovna vědomí slavnostní chvíle nedodávalo potřebné jistoty.

V čem byl ten nový duch představení, to už dnes těžko zjistíme objektivně, ale při pohledu na program nás napadá pochybnost o jeho hodnotě. Šlo patrně o vylepšení Jiráskova textu komparsem, balety bludiček, lesních panen, světelnými efekty / barevnými / a zpěvními vložkami, což bylo všechno poplatné tehdejšímu pohledu na „národní hry“ jako pohádkové férie.

Kritika / -ček, domnívám se, že Dr. V. Fryček / vyzvedla představitele menších rolí, Zajíčka a Brahu, tj. Josefa Jiráka a Jana Klikara.

„Úloha kněžny / Salome Jirásková / krásně založena, avšak představitelka tiše recitovala. Klásková / Vilča Štelzigová / dobré mimiky neodpovídala dost figurálně a místy přílišným temperamentem přeháněla.

Dialog voáníkú / Frant.Krtička a Frant.Jirásek / částečně unavoval, neboť nebylo vše rozumět. Vzpružením byl u lípy pěkný rej víl. Ostatní bylo přiměřené... mlynář / Míla Labík / málo statný, dvořan / Julia Stelzig / velmi dobrý... atd.

Snaha vymenití se dřívějším představením Lucerny trpěla značnými nedostatky, které však možno do určité míry omluviti neznalostí scény.

Hronovští ochotníci teď měli své divadlo.

Stálo před nimi jako úkol. Jejich činnost se měla rozvíjet jak ideově tak umělecky, aby to odpovídalo jeho velikosti.

Zahájení nového období jejich práce provází v tisku prudká polemika kolem hodnoty Jiráskova díla. Způsobil ji svou kritikou Arne Novák. Jako odezva na ni se připojil ČIN článkem „Humbuk s Jiráskem“, na který místní listy podrážděně odpověděly. Když M.Lederer poukázal v ROZVOJI / č.40 z 17.10.1930 / na rozdíl, mezi šovinistickými pražskými demonstracemi proti německým filmům a hronovským divadelním svátkem, když vytkl, že kulturní události nebylo věnováno v tisku více místa, byla do sporu znovu zatažena otázka Jiráskova divadla. Uražené vlastenectví Národních Listů a Národních listů se ozvalo, začaly veřejné ostouzečky, kdo napsal více řádek, zda Národní Listy nebo České Slovo; prvorepublikánští hurá-vlastenci po prvé zklamali naivní ochotnické vlastence Ledererova typu : to bylo předznamenání pozdějšího boje o Jiráskovy Hronovy.

Dříve, než přistoupím k vyprávění o počátcích Jiráskových Hronovů a zakončím tuto kapitulu o jejích předhistorii, nemohu ještě smlčet několik slov o dalších osudech hronovského ochotnického divadla. Slyšeli jsme o nich mnoho dobrého, musíme se tedy pravdivě podívat i na rub mince, vedle světla vidět i stíny.

Hronovští ochotníci zahájili hořáčnou činnost. Proti dřívějším létům zejména hodně hráli pro děti. Byly to většinou bezcenné hry o Kašpárkovi, a objektivně přinesly aspoň ten kladný důsledek, že získávaly příští obecenstvo i ochotnické herce.

Měli teď v novém divadle také větší režii - a na krku dluhy, které bylo třeba splácet. Pro velkou konkurenci ostatních spolků nemohli příliš zvýšit vstupné. V Jiráskově divadle stála tehdy sedadla 6,- 5,- a 4,- Kč, křesla 8,- a 7,- Kč, místo v loži 9,- Kč a k stání 3,- Kč. Pro porovnání uvádím vstupné U Mostu : 5,- 4,- a 3,- Kč v přízemí, 4,- a 3,- Kč balkon, k stání 2,- Kč. V přírodním divadle ve Starkoči vybíral okrsák ÚMDOČ / na př. při operetě Děti našeho pláku od R. Branalds / 6,- 5,- a 3,- Kč. /

Přizpůsobili se tedy také v představeních pro dospělé požadavkům nižšího vkusu. Dali se cestou nejmenšího odporu.

Uvádím dále přehled repertoáru za r. 1930 podle povolení okres. úřadu v Náchodě / archiv SDO / a za léta 1931 - 1934, resp. 1935 podle záznamů p. Q. Středy / soukromý majetek / - bez představení Hronovů. / I. - IV. Jiráskova Hronova, která jsou uvedena dále zvlášť. /

12.1.1930	Slavia	Jak Kašpárek na cestách chytil hastřmana, A.Sandtner
26.1.	U Mostu	Kašpárek a hloupý Henze na dobrodruž- ných cestách, K.Balák
2.2.	..	Karel a Anna, L.Žvanka, Leonard Frank
9.2.	..	Jak Kašpárek vysvobodil zakletého prin- ce, K.Balák
5.3.	..	Jak Kašpárek Turovské rytíře ze sna probudil
2. a 7.3.	..	Monastýr nad tajgou, Z.Štěpánek
20.4.	..	Posvátný plamen, Maugham / okresk /
8.6. naposledy U Mostu		Popelka Patsy, B.Connors, př.S.Jílovská, režie J.Šrůtek
28.29.9.		
1.10.	1930 v Jiráskově divadle, LUCERNA, A.Jirásek	
27.28.10.	JD	U Butteaud /F.L.Věk / , dram. B.Vrbský
9.11.	..	Jak Kašpárek vysvobodil princeznu F.Bartoš
večer týž den		Erníček štěstí, Z.Štěpánek
23.11.	..	Jak Kašpárek rek veliký přemohl snadno loupežníky, J.Grass
30.11.	..	Farma v Evropě, K.Schindler Konstantin
7.12.	..	Jak Kašpárek s Káčou zahnal čerta, F.Bartoš
14.12.	..	J.Hilbert : Irena
25.26.12.	..	Jak tenkrát v máji, opereta R.Berneuer, R.Schonzer

1931

11.1. Lev Blatný, Smrt na prodej
22.2. J.Hilbert, Pěst
8.3. Rok v Kocourkově
8.3. G.Kadelburg a R.Freesberger : Kaňka v rodině
4.5. 8. A.Grünwald : Poslední válčík
12.4. a 12.5. tedy pětkrát
24.5. Mrštíkové : Maryša

17.8. - 23.8. I. Jiráskův Hronov

13.9.	E.Krásnohorská, Tajemství
29.9.	Maloměstí diplomati
11.10.	V.Skoch, Libelula
25.10.	Posvícení v Rudlicích
23.10.	Jirásek : M.D.Rettigová, hosté z Jihlavy
8.11.	F.X.Svoboda, Poslední muž
29.11.	J.H. Momers, Peg mého srdce 2 x
13.12.	A.Rydley : Pólnoční vlak, hosté z N.Města
25.12.	B.Grüner, Čeští muzikanti, 2 x
27.12.	A.Sandtner, Kašpárkova cesta do Betléma

1952

3.1.	B.Grüner, Čestí muzikanti
17.1.	Scheinpflugová, Okénko
31.1.	Tumlíř, Strašidelná tetička
14.2.	V.Werner, Právo na břích
20.21.2.	M.Loulová, Hezká : Příchod jara
3.3.	J.Langer, Andělé mezi námi
27.3.	R.Oesterreich, Pepina 4 x
10.4.	D.Niccodemi : Stín
14.5.	J.K.Tyl : Strakonický dudák, 3 x
12.6.	Hais-Týnecký : Bič

15.8. - 21.8. II. Jiráskův Hronov

9.10.	R.Pohorská, I.Hermann : Kondelík a Vejvara
16.10.	Sandtner : Kam se hrabe na Kašpárka stará baba hastrmanka
28.10.	R.Ronall : Zvony
6.10.	Sandtner : Kašpárek a tři mušketyři
13.11.	Fr. Lašek, Dvě srdce v zeleném háji
4.12.	J.Verner : Komediant Hermelín
25.12.	J.N.Štěpánek : Čech a Němec, hosté z M.Svatoňovic
26.12.	K.Balák : Štědrovečerní sen
31.12.	E.Eifner : Jak podváděl svou ženu

1933

- 6.1. P.Armand, Marchaud : Pán který budí důvěru, hosté z N.Města n.M.
 29.1. J.Hilbert, Jajich štěstí
 8.2. Hais-Týnecký : Sestřičky u sv.panny Kláry
 19.2. F.Š.Procházka : Popelka
 5.3. Němcová, Plumlovská : Babička
 5.3. J.Průcha, Kašpárek v nešťastném království
 12.3. V.Werner : Choulostivá historie
 26.3. J.Kühnel : Malý lord 2x
 16.4. W.H.Marek : Napoleonův trubač, 3 x
 1.5. V.A.Šimáček : Svět malých lidí, hosté z Olomouce
 14.5. Vrchlický : Noc na Karlštejně

20.8. - 27.8. III.Jiráskův Hronov

- 8.10. Nušic : Paní ministrová
 22.10. F.Kncurek - Bilibil, mluvící pták
 28.10. Gregor - Tajovský : Úsvit nad Slovenskem - opakování se neuskutečnilo, nikdo do divadla nepřišel, po prvé vůbec v Hronově
 28.10. K.Balák, Kašpárek a Švanda dudák, 2 x
 12.11. Gogol : Ženitba
 25.11. Blanchencir, Nebezpečná žena, hosté z Olomouce
 26.11. R.Mejedlý, Jan za chrta dán
 23.12. J.O.Hradčanský: Betlem
 25.12. O.Strauss, Kouzlo valčíku, 2 x

1934

- 14.1. V.Werner: Zuzena hraje va bank
 11.2. V.Speyra, Pláště, klobouk a rukavička
 1.4. J.K.Tyl : Fidlovačka, hosté z Úpice
 13.4. Rostand, Cyreno z Bergeracu, okrsak hostaje
 29.4. Scheinpflugová, Hoopačka
 19.5. Smetana : Prodaná nevěsta, hostuje STUDIO Praha
 1

19.8. - 26. 8. IV. Jiráskův Hronov

- 28.9. Jára Beneš : Marina, 6 x
 3.11. A.Sandtner : Kašpárek jak strejdu Šmidru omladil
 11.11. Sermeant : Rybář stíná
 25.12. E. Andreanu : Loutka, 3 x
 8.12. Na svatou Annu, hosté z Velkého Poříčí
 2

1935

Nastudované hry Pagnol : Fanny a zájezd opery
 STUDIO, Lucia z Lamermoor - obojí se nehrálo

Ochotníci : Vipler, Děti Slovače
 Langr : Jízdní hlídka
 Minářik : Zorka

a j.

Hráli tedy hronovští ochotníci v r.1930 celkem 25 krát, v r.1931 sami 20 x, v r.1932 vlastními silami 22 x, v r.1933 celkem 21 x a v r.1934 už jen 14 x, v r. 1935 i s představeními Hronova bylo v Jiráskově divadle 18 večerů, z toho 6 repris a 2 dětská představení.

V roce 1933 zažili v Hronově po prvé, že se představení nekonalo, protože do divadla nikdo nepřišel. Zjev, který kočovné společnosti v té době dobře znaly / říkalo se tomu „šnajdrovat“, /. To byl proti minulosti velký úpadek. Jistě, že tu spolupůsobila krise. Dělnické občerstvo do divadla nemohlo chodit. Ale vždyť se k němu ani repertoár dramaturgicky neobracel: Výběr her svědčí o docela jiné orientaci, o zaměření na jiného, maloměstsky buržoasního diváka, a i ten se k divadlu obracel zády.

První léta v Jiráskově divadle jsou zlatou dobou operaty. Vidíme z přehledu, že po hodnotném díle se sešlo zřídka. Ochotníci si začali zvykat, že taková představení jim přiváželi hosté - i mimo Jiráskův Hronov. Na ten se dramaturgie také spoléhá, jím vyčerpává svůj ideový úkol. Během roku má na zřeteli jen výdělečné cíle. Je znovu závislá na pražských vzorech, ale nyní už vyložené bulvární scény. V popředí stojí Hilbert a Werner. Jestliže se občas objeví Tyl nebo Vrchlický, svědčí to pouze o tom, že není vyhraněné dramaturgické linie. Rychlý sled představení po sobě, který ukazuje na krátkou zkušební dobu - zkoušelo se patrně několik věcí najednou v několika skupinách - přináší s sebou starý ochotnický nešvar. Hru si patrně vybíral režisér sám dle vlastní choutky, úspěch nebo neúspěch je jeho osobní věcí, ne už záležitostí celého souboru.

Hronovští ochotníci přestali na dlouhou dobu

vůbec hrát Jiráska, poněvadž by ze svých slabých sil mohli opakovat jen představení cizí. Jedno výroční představení při oslavách muselo stačit...

Vlastní vývoj ochotnického spolku se zastavil. Ve výběru her i jejich provedení převládal vnější přístup a snaha udivit efektem, který nové divadlo umožňovalo svou technikou. Ve spolku pracovali především funkcionáři a na jevišti výtvarník a osvětlovač.

Organisace byla dokonalá.

Všechna její energii však pohltily Jiráskovy Hronovy. Členové spolku obětavě a nezištně o ně pečovali, nešetřili čas a ještě dopláceli z vlastním kapsy.

V jejich práci se tak projevil rozpor, který souvisel s otázkou o smyslu ochotnické činnosti. Hronovy, jak se dále ukáže, přerostly místní poměry. Napoměr mezi pořadatelem a významem pořádaného se rovněž ukázal jako příčina rozporů. První měl za následek návštěvnickou krizi. Její příčiny byly mylně spatřovány v tom, že slavnosti vyčerpávají zájem publika na celý rok. Ve skutečnosti to byl duch maloměstského ochotnictví ve špatném slova smyslu, který se tu začal projevovat ve své nahé tvůrčí neplodnosti. Jiráskovo divadlo vzniklo z lidových snah, k lidu se obracelo jednou za rok programem Jiráskova Hronova, ale po zbytek roku mělo repertoár málo lidový, šilhející po vkusu pražské buržoasie.

Rozpory druhé souvisely těsně právě s prvními. Ovlivňovaly slavnosti, které byly - hlavně z počátku - odkázány především na místní obecenstvo.

II. KAPITOLA

Počátky Jiráskových Hronovů

Z a l o ž e n í   J i r á s k o v ý c h   H r o n o v á .

Naznačil jsem už na několika místech, jaké byly hospodářské^a/politické poměry v republice koncem dvacátých let a na počátku let třicátých, v době, kdy bylo postaveno Jiráskovo divadlo a kdy došlo k založení hronovských každoročních slavností.

V roce 1929 vypukla cyklická hospodářská krise z nadvýroby. Vedle průmyslu zachvátila v celé Evropě i zemědělství a finance. Vztahy mezi státy se zhoršily. Mezinárodní obchod byl postižen ztrátou trhů. Objevila se stále vzrůstající armáda nezaměstnaných. Mezi zeměmi, jež byly krizí zvláště poznamenány, bylo i průmyslové Československo. Krise ochromila její těžký průmysl a s ním také zvláště průmysl textilní.

Hronovsko a Náchodsko byly tehdy kraji takřka výhradně textilními. Byly postiženy tedy v první řadě. Vypukla tu řada stávek / v Náchodě mezi prvními u fy. Mautner, 26.10.1929 /, poněvadž kapitalisté snižovali mzdy, omezovali zaměstnanost, propuštěli z práce.

Z této neutěšené hospodářské situace, za z^ustředných politických poměrů uvnitř státu i poměrů mezinárodních, ve stále se zhoršující místní sociální tísní, pořádal se v Hronově první ročník slavností. Vyžadovalo to jistě velkého sebezapření, neboť krise sice nejtíže dopadala na dělnickou třídu, ale její následky pociťovala i drobná živnostenská buržoasie. Její podnikání bylo ohrožováno četnými úpadky. Proletarisovala se. A v malo-

měšťáckém radikalismu byla ohrožena nebezpečím propadání fašismu, resp. sociálfašismu.

Na druhé straně svědčí činnost nadšených ochotníků v té době o síle, která je v nadšené práci drobného člověka; zároveň však i o síle idealistických ilusí, které ho svazovaly s oficiální státní ideologií masarykovského, humanitářského vlastenectví. Jeho víra v ně byla hluboce upřímná a tak pevná, že přetrvala právě ve vrstvě střední a malé buržoasie léta okupace, a že proti jejím pozůstatkům bojujeme vlastně podnes.

Objektivně byla ovšem překážkou již ve dvacátých letech. Tím spíše v letech třicátých.

Jak vypadal politický obraz poměrů v obyvatelstvu, o tom si můžeme udělat přibližnou představu z přehledu volebních výsledků / podle kroniky města / :

	Volby do Nár.shromáždění		do obcí	
/ v závorce mandáty /	1925	1929	1927	1930
KSČ	152	162	193/2/	257/3/
něm.agrárníci		8		
židé		43		
něm.nacionalisté	14	3		
Nár.socialisté/š./	350	465	283/3/	392/4/
Soc.demokraté	680	882	727/9/	802/10/
liga proti váz.kandid.		20		
Nár.demkraté	155	151	142/2/	141/1/
lidovci	421	380	382/5/	432/5/
agrárníci	36	51		
živnostníci	470	502	510/6/	449/5/
něm.křest.soc.	4	1		
fašisté			1	66
průmyslníci			120/1/	113/1/

Voličů bylo v r.1925 2 955, do senátu 2 508, vr.1931 měl Hronov 4 184 obyvatel. Při volbách do obcí se sdružili Sociální demokraté a nár.socialisté do bloku, a živnostníci, lidovci, nár.demokraté a fašisté rovněž. Nesdružení zůstali průmyslníci a KSČ.

Pro další vývoj uvádím ještě, že v r.1935 měli v Hronově

KSČ 192 hlasů, fašisté 441 hlasů, Henleinova strana 14 hlasů. / Živnostníci 460 /

Vlivem okolností, které budou ještě příležitostně sledovat, vzrostla nápadně fašistická strana, která demagogicky využívala desorientovaných středních vrstev. V létech třicátých vzrostl za stávkových bojů vliv KSČ. Nicméně nejsilnější dělnickou stranou zůstávali soc. demokraté a vedle nich se udržovaly poměrně na stejné /poloviční, vezmeme-li je samostatně - politiku však tu určovaly bloky stran / výši Živnostníci, lidovci a národní socialisté.

Ti měli také největší vliv mezi členstvem divadelních ochotníků. Ale o tom ještě také bude řeč : oni sami chtěli být nepolitictí a podobnému „zatahování politiky“ do divadla se houževnatě bránili.

Hned po otevření divadla vznikla otázka : co s ním ? Bylo zřejmé, že je to budova pro malé město a maloměstské ochotničení příliš velká, že už pro jméno Jiráskovo si zaslouží, aby bylo spojeno s vyššími snahami. Tak se stala sama existence budovy přímým vnějším podnětem ke vzniku ideje Jiráskových Hronovů.

Nestalo se tak náraz.

Určit původce myšlenky není dnes už také dost možné. Nejpravděpodobnější je, že vznikla z celku, z obecného povědomí. Podle svědectví kronikáře SDO Fr. Krtičky byl ve společnosti, kde se o ní prvně začalo hovořit, též Zdeněk Najedlý.

Divadlo bylo tedy postaveno péčí místních nadšenců, ale z příspěvků a lásky celého národa, podobně jako tomu bylo při stavbě Národního divadla. Nejuvědomělejší pracovníci, mezi nimi hlavně Max Lederer, si toho byli dobře vědomi. Lederer o tom napsal / Čs. divadlo, 15/1930, str. 285 /:

„Je to divadlo Jiráskovo, ne Hronova. Bude velkým a čestným úkolem ochotníků hronovských, ale i celého okrsku, aby našli výplň tak mohutné stavby...“

Podobné úvahy - spolu s povědomím popsanych tradic, místních, krajevých sjezdů a přehlídek ÚMDOČ - spolupůsobily při vzniku myšlenky. Byly podvědomým, ale základním činitelem, který ji formoval do podoby, ve které se uskutečnila. Jiráskovy Hronovy se staly onou náplní, která byla důstojna jeho divadla v Hronově. Vznikly z pramenů a pramének místních obětavých akcí, divadelních cyklů na počest Jiráskova, hereckých závodů a navázaly

láskou a tvořivým divadelním pudem na tradice probuzeneckého ochotnického divadla. Spojily místní tradici s tradicí ochotnických sjezdů a přehlídek, žijících a živých především houževnatou prací prostých lidí mezi ochotníky.

Ve šťastném spojení se jménem a významem Jiráskovým mezi lidem vzniklo tak dílo, jež má v sobě specificky české, národní jádro. Přitahovalo k sobě nejen herce- ochotníky, ale též obecenstvo, a to stále více ze širokého okolí, až z celé republiky. Bez tohoto obecenstva, jímž si byli vždy z větší či menší části ochotníci sami, by Jiráskových Hronová také nebylo.

V původním návrhu byla prý myšlenka Jiráskova Hronova formulována tak, že mělo jít o jakousi českou obdobu Bayreuthu. K takovému vnějškovému přirovnání svědčí patrně právě jen popularita tamějších Wagnerových festivalů. Pokud v něm bylo hlubší jádro, domnívám se, že vyplynulo z přání docela určité podoby hronovských slavností - aby byly výhradně festivalem Jiráskových her. Takový pokus se však omezil jen na první ročník.

Obsah Hronová byl i v repertoáru nejprve rozšířen na českou, později též slovenskou dramaturgii vůbec. Tím začal jejich vývoj do dnešní podoby. Toto rozšíření obsahovalo v sobě nebezpečí jiného druhu, než byla snaha o petrifikaci Jiráskových her do tradiční nějaké podoby, každoročně opakované. I toto druhé nebezpečí mělo však s prvním společný kořen v pokusech umrtvit živý ohlas a význam Jiráskova díla. Mám totiž na mysli tendenci, která se později skutečně na Hronovech projevila - vyhnout se Jiráskovu dílu vůbec a s ním i lidového rázu přehlídky.

Na příští rok po otevření Jiráskova divadla připadlo výročí 80. narozenin Mistrových. Byly tedy připravovány oslavy tohoto jubilea. Velká manifestace úcty a oddanosti spisovateli před desíti lety byla dosud v živé paměti. Kromě toho se vzpomínalo na triumfální pohřeb. A v myslích lidí nedozněly ještě ani slavnosti otevření divadla, i když měly menší ohlas, než ochotníci / a to nejen hronovští / původně očekávali. Nové divadlo vyzývalo svou bělostí a nedotčeností. Nebylo dosud zapláceno. Dávalo na všechny strany úkoly.

Pořadatelem oslav byl zvláštní výkonný výbor, složený ze zástupců ÚMDOČ, Družstva pro postavení Jiráskova divadla a Spolku divadelních ochotníků. Bylo samozřejmé, že jádrem slavností budou ochotnická představení. Z tradice, ne pouze proto, že tu bylo divadlo. Také před desíti lety byl tu cyklus Jiráskových her. Jen důraz se přesunul - právě s ohledem na novou budovu. Tenkrát to byl národní hold živému spisovateli, který se nedávno zapsal jako jeho mluvčí do myslí lidí. Nyní posmrtná vzpomínka. V duchu zakladatelů divadla ne však pouze kladení věnce ke kamennému pomníku, nýbrž první zkouška, na důkaz, že základní myšlenka o divadle jako pomníku živém byla správná a zdravá.

Oslavy 80. narozenin Mistrových měly se konat pod titulem „ J i r á s k ů v H r o n o v . “ Pořadatelům tanula při tom zatím skrytě na mysli naděje, že by se mohly snad konat ... každý rok. Družstvo pro postavení JD bylo přece jejich pořadatelem od r. 1925. Hodlalo v nich pokračovat. Bylo k tomu vedeno i praktickými zřeteli, tíživou nutností vyrovnat se s dluhy, vázancí na divadle.

K rozhodnutí pořádat J i r á s k ů v H r o -
n o v došlo tedy oficiálně na schůzi přípravného výboru
dne 18.1.1931 v Hronově v přednáškovém sále divadla.
Válná schůze ÚMDOČ / 22.3.1931 / si vyžádala od t.zv. po-
řádací komise návrh programních zásad a po jejich schvá-
lení se rozhodla být spolupořadatelkou slavností. Komisi
uložila vypracování podrobností. O rok později bylo o tom
napsáno ve výroční zprávě ÚMDOČ za r.1931 / str. 6, dat.
20.3.1932 / : ... „myšlenku jsme přijali za svou, ač
jame věděli, že přejímáme těžký a odpovědný úkol. Ale vý-
znamné místo, které při tom bude vykázano naší Matici
nejen jako hlavní pořadatele, ale také významné účastní-
ci, uložilo nám oběti a zkoušky.“

ÚMDOČ si byla dobře vědoma, že se jí zde na-
skýtá východiško z ideové krise. „Ještě nikdy se nerý-
sovala budoucností naší organizace tak širokými liniemi“;
píše se o tom v cit.zprávě.

Okolnosti, za kterých byly položeny základy
k Jiráskovým Hronovům, byly tedy složité. Všechny jeho
pořadatelské složky byly vlastně v tíživé situaci a sli-
bovaly si od nich východiško z nouze. Hronovští neocenili
při tom dost reálně, že od oslav v r.1921 uplynulo deset
let, že Jirásek zemřel, že hospodářská a politická situace
se podstatně změnila. Po této stránce měli být v budou-
cnosti zklamáni. Hronovy jim nepřinešly úhradu dluhů.
Neměly ani takovou odezvu ve veřejnosti, jak očekávala
ÚMDOČ.

Na druhé straně však dali do vínku příštím
Hronovům ideu, která je samy přetrvala - tím, že je spo-
jili s ochotnickými přehlídkami. Takové spojení vyply-
nulo také z poznání, že na podobný úkol by hronovský spo-
lek sám trvale nestačil. V praxi se ovšem z počátku

K rozhodnutí pořádat J i r á s k ů v H r o -
n o v došlo tedy oficiálně na schůzi přípravného výboru
dne 18.1.1931 v Hronově v přednáškovém sále divadla.
Valná schůze ÚMDOČ / 22.3.1931 / si vyžádala od t.zv. po-
řádací komise návrh programních zásad a po jejich schvá-
lení se rozhodla být spolapořadatelkou slavností. Komisi
uložila vypracování podrobností. O rok později bylo o tom
napsáno ve výroční zprávě ÚMDOČ za r.1931 / str. 6, dat.
20.3.1932 / : ... „myšlenku jsme přijali za svou, ač
jsme věděli, že přejímáme těžký a odpovědný úkol. Ale vý-
znamné místo, které při tom bude vykázano naší Matici
nejen jako hlavní pořadatele, ale také významné účastní-
ci, uložilo nám oběti a zkoušky.“

ÚMDOČ si byla dobře vědoma, že se jí zde na-
skýtá východiško z ideové krise. „Ještě nikdy se nerý-
sovala budoucností naší organizace tak širokými liniemi“;
píše se o tom v cit.zprávě.

Okolnosti, za kterých byly položeny základy
k Jiráskovým Hronovům, byly tedy složité. Všechny jeho
pořadatelské složky byly vlastně v tíživé situaci a sli-
bovaly si od nich východiško z nouze. Hronovští neocenili
při tom dost reálně, že od oslav v r.1921 uplynulo deset
let, že Jirásek zemřel, že hospodářská a politická situace
se podstatně změnila. Po této stránce měli být v budou-
cnosti zklamáni. Hronovy jim nepřinešly úhradu dluhů.
Neměly ani takovou odezvu ve veřejnosti, jak očekávala
ÚMDOČ.

Na druhé straně však dali do vínku příštím
Hronovům ideu, která je samy přetrvala - tím, že je spo-
jili s ochotnickými přehlídkami. Takové spojení vyply-
nulo také z poznání, že na podobný úkol by hronovský spo-
lek sám trvale nestačil. V praxi se ovšem z počátku

ukázalo, že bude muset stažit, i za cenu obětování ostatní celoroční činnosti. Veškerá organizace totiž stejně spočívala na místních funkcionářích. Konali tu práci bezplatně, ve své dovolené, a navíc si museli celý rok strádat ze své kapsy na „společenské výdaje“, kterým se s hosty nemohli vyhnout.

ÚMDOČ vytažila své možnosti, které jí tento podnik dával. Využila jich. Ale minula se a mýjela se v průběhu dalších ročníků stále více s ideovým jádrem, pro které byly Hronovy populární mezi masami prostých ochotníků, pro které se udržely podnes. Svou spoluúčastí /hlavní pořadatelkou se stala až později / se proslavila zcela jinak, než jak si to představovala.

Také první ročníky Jiráskových Hronů nacházely ve veřejnosti odezvu ze zcela jiných důvodů, než byly ty, pro které je v Hronově pořádali.

P r v n í J i r á s k ů v H r o n o v .

Výbor pro pořádání Jiráskova Hronova vydal leták, podepsaný Dr. Františkem Hermanem jako předsedou, Maxem Ledererem jako prvním a Dr. Rudolfem Kudrnáčem jako druhým místopředsedou.

V úvodu si stěžují na svízelnou situaci ochotníků, kteří podléhají špatnému vkusu a ustupují v umělecké náročnosti. Vzniká množství spolků a odborů dramatických, které jim konkurují. Vyzvali ochotníky, aby provedli vnitřní účtování s tímto stavem a ukázali uspořádáním Jiráskova Hronova, že jsou kulturním činitelem, který nelze přezírat. V podtextu je tu odpověď na otázku, proč se ÚMDOČ zmítala v krisích. Idea Jiráskova Hronova měla být tedy konkrétním sjednocujícím programem. ÚMDOČ neměla ovšem rozhodně právo, považovat se za jedinou a vrcholnou organizaci ochotnickou. Neměla to právo ve třicátých letech, za existence Svazu DDOČ. Neměla pravdu v tom základním; nebylo možné nalézt trvalý společný program pro třídně rozdělený národ. Zájem buržoasie byl jiný, protichůdný zájmem proletariátu, také v kultuře. Ta jeho byla progresivní, ne už buržoasní. Také program, spojený s Jiráskovým Hronovem, byl pro dělnické ochotníky nepřijatelný. Jestliže ho odmítali, neplatilo to Jiráskovu dílu, nespočívalo nikterak s ideovým jádrem Hronovů, nýbrž bylo namířeno proti využívání Hronova a Jiráska pro potřeby buržoasie.

Mezi pokrokovými intelektuály přede rozpoznal jeho pravý význam Z. Nejedlý, který ne rozdíl od krajně

levého, „proletkultovského“ křídla, nepřestával poukazyvat na nutnost neodtrhnout se od mas nepochopením jejich kulturních potřeb, na význam Jiráskova díla pro lid v této souvislosti. Sám se také neváhal i těchto maloměstsky orientovaných Hronovů zúčastňovat a bojovat na nich a kolem nich za správné pochopení Jiráska, proti zneužívání jeho kultu.

Dnes můžeme terpve v úplnosti docenit, kolik v tom bylo prozíravosti. Bylo to právě Jiráskovo dílo, které sehrálo svou roli při udržování lidu blízkého myšlení a smýšlení v drobné buržoasii. Neboť není pochyby, že pojem lidu se zatím, od počátku českého obrození, změnil natolik, že jeho jádrem byla především dělnická třída. Ale patřily k němu objektivně i drobné střední vrstvy, ačkoliv se podle toho vždy nachevaly.

Pořadatelé Jiráskova Hronova si ovšem rovněž hleděli teoreticky ujasnit cíl a smysl své práce. Uvažovali o dvou, spolu od počátku souvisejících otázkách :

1. co značí Jiráskův Hronov / ptali se v propagačním letáku /, 2. jaký je smysl ochotnické práce, a co p r o n i značí Jiráskův Hronov.

Uvedl jsem již důvody / v partii o ÚMDOČ /, pro které si nemohli tyto otázky v tom nejpodstatnějším zodpovědět správně. Nemohli přeskočit vlastní stín. Nedokázali svou činnost spojit s p o l i t i c k y p o - k r o k o v o u i d e o u . To však neznamená, že by v některých dílčích problémech nedosáhli značného úspěchu.

Výbor pro pořádání Jiráskova Hronova / v cit. letáku / si byl vědom toho, že se pouští do obtížné práce,

vyžadující tvrdé houževnatosti. Dodávali si k ní odvahy nadějí, že odměnou za ni bude slavný čin před očima celého národa. Aby mu hned od počátku dodali kýženého lesku, ucházeli se o protektorát pro svůj podnik u významných osobností politického i kulturního života, v čele s T.G. Masarykem. Všechny tištěné dokumenty o Hronovech uvádějí vždy jejich obšírné výpočty se všemi tituly.

Ve skutečnosti byla tato jména jen vnější fasádou a pro slavnosti mnoho neznamenal. Prominenti stejně ani do Hronova nepřišli. Pozdravili ho několika řádky v novinách, z opatrné vzdálenosti; za víc jim nestál. Jmenování protektorů bylo konvenčním „pozdravem a vrbiček“ pro většinu reálně myslících ochotníků, vzdálených pozdější červilnosti. Všechny starosti a odpovědnost ležely na pracovním výboru. V jeho čele byl úřadující místopředseda Max Lederer. Organizací byli s ním pověřeni Jaro Moravec z Nového Města n.M. a Quido Středa z Hronova jako jednatelé, Josef Jizba z Úpice a Jindra Šrůtek z Hronova jako pokladníci. V pracovním výboru byli dále: za ÚMDOČ R. Suchánek z Jičína a J. Mitlöhner z Pardubic. Za okrsek J.M. Vlček z Malých Svatoňovic a J. Pejškar z Police, za Hronov Julia a Jarka Štelzigové.

Podle svého výslovného prohlášení / výroční zpráva činnosti za r.1931 / pracovala ÚMDOČ odděleně a v dohodě s tímto sborem. Uspořádala v Hronově celostátní sjezd svých členů při této příležitosti.

Výbor pro pořádání Jiráskova Hronova se obrátil na veřejnost s programem, který byl ideově zdůvodněn takto: / ^{leták} citují / „V životě a díle Jiráska nehraje Hronov úlohu pouhého rodiště jeho, není pouze dějištěm jeho mládí a předmětem jeho vzpomínek... O jeho 77. narození-

nách byl prací hronovských ochotníků položen základní kámen k jeho nejkrásnějšímu pomníku - Jiráskovu divadlu... Jež převyšuje rámec kraje/.../ a je v pravdě divadlem národním. Aby jím bylo i n á p l n í v n i - t ě n í / prolož.JN /, tomu má sloužit Jiřáskův Hronov. Každoročně, v dobu narozenin Jiráskových, mají se tu pořádat celonárodní přehlídky české kultury, má se tu shromáždit český lid ve svých zástupcích a má odtud zaznít idea Jiráskova v čisté ryzosti. Tohoto úkolu se chopila první ze všech kulturních institucí ÚMDOČ ... ''/atd./

Ta se snažila stále zdůrazňovat, že v budoucnosti nepůjde o podnik jen ochotnický, že ono k němu dává právě jen iniciativu / Čs. divadlo 1931, 13, str. 194 / a náplň prvního ročníku. Dále to prý může být stejně tak hudba, jako výtvarné umění. ~~MMMM~~ Podobné názory matičních teoretiků byly ovšem mylné, jestliže nepostihly právě ono specifikum Jiráskových Hronovů, které bylo ve šťastném spojení s ochotnickými přehlídkami. Byly mylné stejně, jako naděje, vkládané snad v t é t o s o u v i - s l o s t i do oficiálních protektorů.

Ostatně oni, stejně jako ústředí Matice, ponechali starost o celotýdenní program jen a jen na péči několika lidí. ÚMDOČ odmítla nabízenou pomoc herců-profesionálů s poukazem na to, že snad příště poskytne Hronov příležitost k osvědčení jiné složce čs. divadelnictví. Nemá smyslu dnes uvažovat o tom, jak by se události vyvíjely, kdyby došlo na př. k navrhovaným přehlídkám venkovských divadelních společností v Hronově.

Hronov projevil svou životnost jako přehlídka ochotnického divadla a z tohoto jedině důležitého stanoviska můžeme pochopit i poněkud sebevědomý tón prohlá-

šení, že ochotníkům jde o to, aby podali důkaz své kulturní zralosti, umělecké vyspělosti a technické dokonalosti .. - ať to dopadne jakkoliv, letos Hronov v duchu Jiráskově - vlastní silou." (35)

Zřekli se tímto siláckým gestem cizího přispění, ačkoliv potom mnohokrát na nedostatek pomoci a pozornosti naříkali.

Obsahem rokování ochotnického sjezdu bylo ovšem jeho národní a kulturní poslání. „Připadl nám vlastní volbou čestný úkol býti strážci památky Jiráskovy, udržovat a hlásat jeho ideje, prokázat svou národní věrnost a kulturní zralost.“

Na pořadu oslav byly výhradně Jiráskovy hry, obdobně jako v cyklu před desíti lety. Jestliže tenkrát tvořily repertoár v Hronově méně hrané Jiráskovy hry, / a tím byl cyklus v místních poměrech podnětný a objevný / vypadá dramaturgie prvního Jiráskova Hronova jako náhodný výběr bez ideové linie : Otec, Vojnarka, Filosofská historie /dramatisace / Gero. Svědčí o formálním přístupu. Spolupůsobily tu i potíže organizační - pracovní výbor se musel spokojit s přihlášenými soubory a nemohl si vybírat. A přihlášeny byly původně i Emigrant, Kolébka a M.D.Rettigová / pozn.: hrála se potom v Hronově po oslavách, 28.10.1931, hostoval div.okres H.Kvapilové z Jihlavy, režisérem představení byl býv. náchoďský ochotník MhMr.R.Boes /.

Co chybělo celku, který takto zůstal vlastně torsem, mělo se nahradit v pojetí jednotlivých představení. Společnou myšlenkou, zdůrazňovanou zejména v provedení - měla to tedy býti dramaturgická linie prvního Jiráskova Hronova - byla snaha o novou, moderní interpre-

taci Jiráska. Takové pojetí bylo zaměřeno polemicky do sporů o Jiráskovo dílo. Šlo o pokus dokázat, že jeho drama je stále živé, že má co říci k současným problémům.

Ovšem : dramaturgický výběr pominul při tom zatím drama, na kterých to mohlo být nejspíše ukázáno / Husa, na př. / Chyběl konečně i revoluční výklad. A způsob, který si ochotníci zvolili, byl všechno snad - jen ne vhodný. Svědčil o značně vnějším přístupu, byl odvozený, převzatý z profesionálního jeviště a násilně aplikovaný na Jiráska. V této době mohl být aktuální a také umělecky cenný jen přesný, v dnešním smyslu historicko-materialistický výklad myšlenek Jiráskových her. Režisér GERA Max Lederer přistupoval, jak se zdá, k své práci s tušením takové nutnosti, ale na podobnou analýzu nestačil. Spokojil se s aktuálním významem varovné výzvy, na počátku nacistického nástupu v Německu.

Toto celostátní představení GERA 23.8.1931 mělo být vrcholem Hronova. Max Lederer v něm uplatnil praxi, která se mu osvědčila při okrskových představeních ve Starkoči, a která se pak stala charakteristickou pro vrcholná představení Hronova po řadu let. Sestavil si totiž k tomu účelu soubor z nejlepších ochotníků ze všech členských souborů ÚMDOČ, pokud se mu ovšem přihlásili účinkovat. Vycházel se správného předpokladu, že význam těchto představení vyžaduje co nejdokonalejší herecké podání. Tento způsob zkoušení měl svou kladnou stránku v tom, že přispíval k vzájemnému poznání jednotlivců, přátelské soudržnosti a úctě. Bylo ovšem nad lidské síly vytvořit s takto sestaveným souborem v krátké době jednoho týdne, uprostřed společenského ruchu slavností, stylově vyhraněné a jednoduché představení.

A tak se oceňovala především dobrá vůle.

„Těžko by se našlo / psal Vít. Illich v článku PRVNÍ JIRÁSKŮV HRONOV ve Věstníku div. ochot. čes. severu, roč. VIII., M₀st 25.9.1931, č. 7 str. 1 / téměř 40 příslušníků jiných organizací, kteří by celý týden z vlastních prostředků v Hronově žili...“ Úkol / J. Prošek, Jiráskovo drama GERO v Hronově, Pokrám, 3.9.1931, Hradec Král / (36)
 .. je obtížný pro největší scény... kromě toho vrchol Hronova, jímž se ochotnictvo mělo reprezentovati. Jak se to podařilo? / podle mínění kritikova : /

Gero je hra tendenční a má v sobě zárodek nedramatičnosti, zejména v závěrečné dohře. Účinek posledního dějství se tím oslabuje a režisér přesto na dohře trval, obětoval dramatika národnímu věstci. / Kritik pochyboval o účinku a požadoval úprava /

Včera vévodil Gero p. Sunka; krásný a vyrovnaný stařec melodického hlasu, přiblížil Gera lidaky. Skvělý byl Rozhul a Čedrag / posl. hrál J. Mitlöhner / zejména v třetím dějství. Vyjmenovává potom řadu dalších, se stručnými poznámkami - na př. Želiber byl patetický a p.

Kompars je stará bolest, to bude váznout vždy. Byl sehrán ochotnický nad průměr, ale dalo by se pořídit více. Bylo cítit, že nepodařují plný výkon. Tady recenze omlouvá režiséra spoustou jiné práce, která od něho vyžadovala lidský výkon. Vytýká mu však, že ne vše bylo promyšleno, zejména neklapal konec II. dějství, který byl ... málem mdlý, mrtvý, nedivadelní, loutkový / husí pochoď meziborských / Třetí jednání se nepovedlo též vinou scény, neboť výprava šetřila prostorem, kterého je jinak v divadle nadbytek.

A tak závěr kritikův konstatuje, že GERO byl deklamační večer, bez pohybu a bez života. Lituje toho tím spíš, že se mu zdá, jak silně je to napsáno. Ale na scéně věčně táhnoucí oblaka, operní deklamace, nikdo nevěděl, co má dělat. Před tím se hrálo dvě a půl hodiny, do únavy pro publikum. Kromě toho chybné svícení rušilo ilusi, oranžové světlo se stran vrhalo stíny postav na horizont, které tak předem ohlašovaly svůj nástup a pod.

Pokusme se posoudit, jak dalece bylo Ledererovo představení výrazem jeho skutečného pojetí. Jak se ještě dále přesvědčíme, máme právo se domnívat, že bylo vkatku p r o g r a m o v ý m. Lederer věděl, co chce, jako organizátor Hronovů, jako režisér vrcholných představení i

dramaturg Jiráskových Hronovů. Dovolil však, aby na něm ležela obrovská část převzatého úkolu, domníval se, že ho bylo třeba všude, ať šlo o organizování výletu do okolí, nebo společenskou příležitost při vítání hostů. Pro režii mu mnoho času nezbyvalo.

Pozorujeme-li však jeho práci / na více příkladech, i mimo Hronovy /, vystihneme brzo přednosti i záporny jeho režijního stylu i divadelnické osobnosti. Přenesl je právě do vrcholných představení na Hronovech. Lederer vždy především pochopil bystře ideový význam hry. Měl smysl pro její aktuálnost. Miloval Jirásku a dovedl ocenit živou naléhavost jeho myšlenek pro svou vlastní dobu. Při jejich výkladu byl však omezen svým masarykovským světovým názorem. Jeho t.zv. humanismem. Tak v případě GERA.

Vybral si ho, protože jím chtěl varovat. Na obzoru vyvstává germánské nebezpečí a národ je rozlomen a vnitřně rozbit, není jednoty a síly k odporu. Ve třicátých letech však šlo o třídní boj, nikoliv o tradiční slovanskou nesvornost. Lederer nemohl t a k t o vyložit GERA jako tragédii. Spokojil se deklamativním, nedramatickým varováním. Divadelník v něm ostatně vždy podléhal osvětovému, kulturnímu pracovníku a žurnalistovi. Nenacházel proto způsob, jak v c e l k u své myšlenky umělecky vyslovit. Měl skvělý smysl pro historický detail, zkratku, nelpěl na popisnosti, ale myšlenku musel s jeviště přednést s kantorskou názorností a obšírností. / V PANU JOHANEŠOVI na př. dal Salakvardovi přímo podobu Jiráskovu / Jeho představení trvalo 3 - 4 hodiny. Ne pouze z tohoto didaktického důvodu, že by neměl smysl pro dramatickост, že by to neuměl. Lederer byl podle současníků takovým

milovníkem divadla, že by nepochopil, proč diváka délka představení unavuje. Ačkoliv sám znal dopodrobna všechny praktiky zákulisí, ačkoliv znal hru slovo od slova z paměti, režiroval ji a znal i slabosti svých interpretů - jak na zkouškách tak o představeních se vždy znova vžíval do autorova textu s celou duší, dojímal se a plakal vždy s novou čerstvostí dojmu naivního diváka.

V Ledererově osobnosti se tak zvrstlil charakteristická „sláva a bída“ ochotnického divadla. Jeho velká, do krásy zamilovaná duše souzněla s tím, co okouzlovalo v Jiráskovi lidové publikum. Jeho bystrý intelekt chápal význam Jiráskovy lidovosti a demokratičnosti. Ale dále jíti mu nebylo dopřáno. Amatérismus v nejlepším smyslu slova nepřekonal, umělecky plně svůj záměr vyslovit nedovedl. Spokojil se lehkou improvisací, v metodě kolísal mezi efektním „velkým“ divadlem a realismem detailu. Vybíral si soubor z technicky vyspělých ochotníků - ačkoliv spontánní ráz jeho práce by spíše měl úspěch v tom, že by n a d c h l diváky a tím také přesvědčil, třeba^s neumělostí, ale za to s obrovskou a p ř í m n o - s t í a o t e v ř e n o s t í.

Věnoval jsem pozornost Ledererově tvůrčí metodě pro jeho význam, protože vtiskl svou osobností Hronovům v té době charakteristický ráz. Ale také proto, že se domnívám, že dosud podobný způsob práce vidáme i na dnešních ochotnických jevištích. Příčina neúspěchu je v obou, podle mého soudu, případech stejná: přeceňování profesionální, nelidové divadelní techniky, malý zřetel k vlastní, lidové, tvůrčí potenci a intelektuální distancovanost od ní. Lederer cítil velmi dobře, v čem je lidovost a tedy i pokrokovost Jiráskových her, ale sám

byl svým způsobem myšlení lidu vzdálen. V tom vidím tragický bezmála rozpor, protože Lederera - skutečně pokrokového člověka - přiřadil k ochotnické větvi, řízené maloburžoasní ÚMDOČ.

Zahajujícím představením prvního Hronova byl 17.8.1931 OTEC Spolku divadelních ochotníků z Pardubic, v režii Dr.Krpaty. Spolu s následující VOJNARKOU, 19.8., byl experimentálním výrazem snahy zmodernisovat a zaktualisovat Jiráskova vnějščí prostředky. Ačkoliv byla obě představení nadšeně přijata, metoda se vícekrát v Hronovech neobjevila. To je fakt, který nám rovněž může pomoci / při nedostatku kritického materiálu / zaujmout stanovisko.

Podstata Krpatova pokusu je možno vyjádřit ve zkratce : ⁴ „Divíšek v žaketu.“ Režisér opustil historicky podmíněný dobový kolorit a přesadil děj do současnosti. Dnes bychom měli určité pochybnosti, že se mu tak podařilo / podle slov ref. Čs.divadla, 14/1931, str. 214 / zaktualisovat „čistě lidské jádro hry.“ Museli bychom ovšem podrobněji znát režijní záměr, abychom ho mohli zdůvodněně posuzovat. Takto můžeme jen, dle současné recenze, hádat na podobu představení a k oběma se vyjádřit.

/ Naše menšina XI.č. 9, str. 176, ML /:

OTEC hned prvním dnem prolomil dosavadní šablonu této hry. Vymýtil z ní folklor a zdůraznil za to lidské drama hry. Expresionisticky-symbolický kříž, jenž svým nelomením naznačoval zvrácenost víry v duši Divíškově, a jenž i v posledním jednání tak výmluvně hrál, byl význačným znakem hry.

Takto akcentovaný vrchol se, dle mého názoru, musel minout s pravým aktuálním smyslem hry, právě v době, kdy se na české vesnici dovršoval proces kapitalisace. Kriticky-realistické jádro dramatu není přece v poloze náboženské, resp. protináboženské. Víra a pověra je

tu následek, ne příčina zaoštalosti vesnice. Dramatické jádro OTCE ukazuje obraz poměrů sociálních, společenských. Tragédii z a kapitalistických vztahů na vesnici, které tu ničí vztahy lidské a rodinné, osamocují člověka, odliďšťují ho.

Podobně tomu bylo s VOJNARKOU režiséra Ing. Jos. Barky / Vzdělávací sbor Praha-Vyšehrad. / Nebyla však tak důsledná v modernistickém pojetí. Ale také z poznámky recensentovy o "změkčeném Vojnarovi" se dá soudit, že představení objektivně nepřineslo nic nového v kritice soudobé české vesnice : / ML v cit.recensi /

... Zabarvení moderní... osvědčilo se jako v případě OTCE, ač ne všude dodrženo a místy učiněna koncese realismu hry. Stylisace scén vyzvedla šťastně dynamiku, jež pouze ke konci zdála se mí trochu přexponovanou. Souhra byla pevná a výborné výkony. Pan Vyskočil odcházel se od charakteru postavy Vojnara a změkčil ho. Silná postava byl Antonín / p.Barka/, Vojnarka / pí.Barková / podala výkon čistě lidský...

Událostí byla premiéra FILOSOFSKÉ HISTORIE 21.8. 1931 v dramatisaci J.Porta a B.Vrbského, v podání SDO Nový Bydžov. Kritika jí vytkla nedostatek dramatickosti, ale zachytila i význam představení : / ML, cit.recense /

Pochyby, jež byly vyslovovány o mlžnosti dramatisace této idylky, ukázaly se oprávněnými. Hra sama vybírá libovolně ne právě nejpodstatnější scény a nemá dějové souvislosti, takže bez znalosti knihy není srozumitelná.

Režíroval ji p.Janata. Kritik v této souvislosti připomíná, že ve všech třech představeních hráli režiséři, a že to nebylo právě na prospěch.

Najvíce nás vábilo na hře bydžovských mládě. Byla pěkná podívaná na ten mladý, šumný ruch, jímž kypěla Filosofská historie, hlavně v Nedošinském háji a při svěcení praporu studentské legie. Hoši hráli sebe a hráli radostně a svěže. Pan Janata v Páteru Germanu strhl obecnostvo vlasteneckou řečí při svěcení praporu.

Soudilo se tedy, že představení bylo lepší než dramatisace. Víme ze zkušenosti, že při nich nemá smysl v první řadě posuzovat ochotníky podle výkonů - tím by si recensent úkol značně zjednodušil. Kritik ochotnického

představení by měl být zasvěcen do místních poměrů, umět zachytit a rozpoznat především význam, který má představení pro soubor, a potom i účinek na diváka. Krátce, ocenit objektivní přínos, který se tu objevil, ze všech aspektů, při čemž umělecký není sice vedlejší, ale není ani hlavní.

Přínos FILOSOFSKÉ HISTORIE pro Hronov byl tedy asi dvojitý: jednak právě v připomínce revolučního kvasu r.1848 - zásluhou Jiráskovou, jednak v tom, že se tu na ochotnické jeviště zase jednou dostalo skutečné mládí - zásluhou souboru.

Zcela proti programu stala se skutečným vrcholem prvního Jiráskova Hronova řeč Z. Hejdlého na slavnostní akademii 22.8.1931. Stala se jím proto, že obsahovala myšlenky, ukazující k dnešku. Z jeho projevu zachytil / str. 153 rukopis.kroniky města / hronovský kronikář aspoň tolik, že Hejdlý „vzpomněl oslav 50., 60., a 70. narozenin Jiráskových a zdůraznil, že Jirásek znal své hory, svůj lid, rozuměl proudu času. Dobře rozlišoval Náchoď od Hronova - byl mu vždycky panským. Poukázal na MM Jiráskovo dílo, na TEMNO, že je zdrojem síly, které je třeba pro budoucnost. Vyzveál Jiráskovu lásku k lidu, jeho humor a zásadu, že ho nemáme nikdy předělávatí...“

/ Posuzujme v dobovém kontextu : / Součástí oslav byla také výstava Jiráskova, kterou Hej^{le}dlý spolu s místními majiteli památek na starý Hronov a na Jiráska uspořádal. Jejím středem byla rekonstrukce Jiráskovy pracovny, kterou noviny také nejvíce zdůrazňovaly, s dojetím ukazující fotografii Jiráskovy čepice na obrázku.

Hejdlého řeč na akademii a jeho práce při pořádání výstavy se staly předmětem prudkých útoků nár. demokratického tisku. Sokolský věstník a Národní Politika zdůrazňovaly promyšlenost projevu, jeho ideový obsah, kdežto

Náchodské listy zaútočily přímo na to, že při Jiráskových oslavách promluvil k o m u n i s t a Nejedlý.

Věstník sokolský 24.9.1931, str. 648 : „Krásně a výstižně promluvil o Mistrovi prof. Z. Nejedlý v přednášce dosti dlouhé, ale poutavé a zajímavé...”

Národní Politika 25.8.1931, č. 232 str. 3 : „Sobošní akademie se slavnostní řečí Z. Nejedlého byla zladěna v jednotném, přísně lidovém rámci a jemně promyšlený rozhovor řečníkův o smyslu Jiráskova díla velmi působivě zdůraznil právě tu okolnost / tak významnou u našeho spisovatele /, že všechna jeho tvořivá duše vždycky tíhla k těm nejmenším v národě, k prostému lidu, z něhož vybíral všechny své vůdčí postavy, organizátory a hrdiny...”

Náchodské listy MM 21.8. 1931, č. 33 str. 3 polemisovaly nejprve s komunistickou Pochodní č. 34 z 20.8. 1931 o novoměstských událostech, ke kterým se ještě vrátím, a potom volaly : „V Hronově bude mluvit komunista Nejedlý, co je to za pořádek ?“

„Experiment s komunistou Nejedlým jako slavnostním řečníkem korunoval kdosi otiskem obrázku v Národní Politice. Tam dominuje tento pán po boku Mistrova syna dr. Jar. Jiráska a jeho choti a je označen jako pořadatel krásné Jiráskovy výstavy v Hronově, ač o uspořádání této se jedině zaslogžili slečna učitelka O. Kudrnáčová a pan učitel Bedřich Svorčík a jejímž iniciátorem byl jedině Dr. Kudrnáč.“

Resoluce sjezdu čs. ochotnictva sice hlásala „lidovost divadelnictví“ a neutralitu umění, ale „experiment s komunistou Nejedlým“ se více neopakoval. V zájmu neutrality a nadstranickosti byl největší znalec Jiráskova díla a v kritických kruzích v té době prakticky jediný jeho obhájce p r o s v o u p o l i t i c k o u p ř í s l u š n o s t z veřejného fóra Jiráskových Hronovů odstraněn a nahrazen agrárním ministrem vnitra Jurajem Slávikem.

O sjezdu ochotníků si Matice vydala své publikace / články Čs. divadla, výroční zpráva s j. /. Povšimněme si i těch neoficiálních, ze kterých můžeme nejlépe posuzovat její rozpory. Tak ve Věstníku / č. 8-9, roč. VIII., 20.11.1931, bez podpisu / div. ochot. čes. severu v Mostě se psalo, že účelem „nebylo řešiti otázky lidového diva-

delnictví / pozn. JN : patrně proto, že pisatel si byl vědom, jak to v těchto poměrech není možné /, nýbrž připojit ochotnictvo k holdovacím Jiráskovým oslavám. " Předseda Matice ovšem ve své řeči chtěl řešit smysl ochotnické práce / a Věstník si ji tak vyložil /, horlil proti materialismu doby a poukazoval na vzrůstající národní vlastnost, že lid je vychováván k mezinárodnosti a lživému pokroku. Při té příležitosti znovu Fr. Herman prohlásil, že to nebyla myšlenka ÚMDOČ, že se jí však ujala pro velikou úctu a lásku k Jiráskovi. A stěžoval si, že nemá^a jí dosti prostředků, aby mohli v takových velkých věcech rozvinout svou činnost.

Výsledkem sjezdu byla resoluce, která mohla snad znamenat pokus o protest proti útokům na Jiráskův Hronov z posic bojovníků stranické arény, ale poněvadž nerozpoznává třídní podstatu útoků, zůstala bezmocným gestem. /Přetiskly ji NAŠE MENŠINY roč. XI. č. 9, Trutnov 10.9.1931, str. 174 / „Voláme všechny na stráž a k ochraně neutrality umění a zvláště lidového divadelnictví, aby bylo zachováno svým národním a kulturním ~~NEMEN~~ úkolům, nebylo ovlivňováno žádným stranictvím a nebylo vykořisťováno pro zjištěné a neideové účely. "

Komunisté byli opoziční stranou a pořadatelé Hronova nemohli přehlédnout, že Náchoďské listy útočily ve jménu vládní ideologie. Jiráskův Hronov byl v té době souhrnně hodnocen od pravičáckého tisku jako levý, od proletkultovské levice naopak. Byla to paradoxní situace, do které se ÚMDOČ se svou propagovanou neutralitou dostala. První Hronov dostal od vlády podporu 1 500 Kč, ale napříště se už musel obejít i bez této sumažny. Tak se pořadatelům Hronova nevyplatil ani pokus o neutralitu v případě Z. Nejedlého.

Dříve, než se podíváme, jak si první Hronov hodnotili pořadatelé sami, všimněme si kritiky ochotnických návštěvníků. Po dobu oslav totiž bylo nepříznivé počasí. Přesto byla v Hronově značná návštěva. Vít. Illich /cit. mostecký Věstník / napsal, že „je domjenné, jak prostý český lid miluje Jiráska a jak mu rozumí. Nebylo kraje naší republiky, který by nebyl zastoupen.“ Odhaduje, že průvodu pouti ke hrobu Jiráskovu se zúčastnilo na 5 000 lidí / jiný odhad je skromnější, udává 3 000 /. Josef Paš^{str.5}tika /tamtéž / psal : „Zapomeňme na to, co nám nebylo v Hronově po chuti, co se nám nelíbilo. Hronovští měli mnoho práce a bylo jich velice málo a proto odpouštíme... těšíme se, že na druhý rok se vše napraví...

V Našich Menšinách XI. 1931, 8.9., 10.9.1931, str. 175-7 psal (M. Lederer) (tedy s hlediska pracovníků Jiráskova Hronova) o jeho prvním ročníku ~~EMKEDMM~~ tónem, který si stěžoval na zklamání, že se jim nedostalo pomoci, se kterou počítali. Podpora státu a obětavost ostatních „národních“ institucí nebyla tak velká, jak předpokládali. Během příprav na oslavy se jejich iluze postupně ztrácely. Byli odkázáni na vlastní sílu a práci. Zoufali si. Držela je jen myšlenka, že nesmějí zradit Jiráska, a že je třeba dokončit, co si předsevzali. Potešilo je uznání od Z. Najedlého, pochvala J. Kvapila, R. Deyla, Fr. Sekaniny a F. S. Procházky. Byli vděční za pouhou přítomnost, byli vděční publiku. GERO měl ve třech představeních 2 500 diváků, to ukazuje na přeplněném hledišti, jestliže to není přehnaný údaj. Lederer nemohl a nechtěl psát o své režii. Vyznal tedy aspoň, že mu šlo o dnešní výklad a pojetí Jiráska, o moderní divadlo, které by nezanedbávalo české tradice. Zvláště

ho potěšilo, že tuto jeho snahu ocenil Z. Majedlý.

Jiráskův Hronov má, podle ~~MMMM~~ Ledererova názoru, velký morální význam pro pořadatele už v tom, že se uskutečnil. Dodal sebevědomí a chuť do další práce. Ukázal, že hodnotný repertoár není v té době tak nemožný, jak se prohlašovalo. Docílili jsme, konstatoval s uspokojením, že lidé ohodili na Jirásku ne z piety, pocitu povinnosti, ale že je jeho hry samy přitahovaly.

Zdá se, že s jeho závěry je možno souhlasit, až na to, že musíme brát ~~MMMM~~ v úvahu, k čemu byl tím obecenstvem v hronovském divadle. Především tedy značná část místní drobné buržoasie, ve které ještě žila tradice Jiráskových představení. A dále početné zástupy ochotnických delegátů, původem ze stejné sociální vrstvy. Měli k Jiráskovi stejný poměr, proto sem přijeli. Poměr úcty a lásky. Lederer rozhodně nepřecenil význam Jiráskova Hronova pro ochotníky. Posílil v nich víru v jejich dramatika a to se muselo projevit v jejich další činnosti. Ovšem, důsledky nebyly hned tak pronikavé, jak by si ctitelé Jiráska snad přáli. Vždyť také okruh působnosti nebyl dostatečně velký. První Jiráskův Hronov se v celkové struktuře soudobé české divadelní kultury výrazně neprojevil.

V době svých počátků byl to prostě jeden z ochotnických podniků té doby. Vždyť hned v následujícím roce pořádal Jiráskův okrsek v Náchodě samostatnou soutěžní přehlídku, jako by Hronová ani nebylo. Byly tam kladeny stejně vysoké cíle, pokud jde o posílení významu ochotnictví a zvýšení jeho úrovně. Charakteristické ovšem je, že tato soutěž nepřinesla očekávaný výsledek, že nebyla ani dokončena.

Ve shodě se zastávaným názorem, že význam ochotnického divadla lze posoudit právě jen zvážením obou jeho složek, umělecké i ideové, rozšířme nyní svůj pohled na dobové a místní souvislosti, abychom mohli podat objektivní obraz prvního Jiráskova Hronova.

Prohlížíme-li seznamy dárců na Jiráskovo divadlo v jednotlivých číslech Věstníku Jiráskova Hronova, vidíme tam, že jeho podporovatelé byli drobní maloměšťáci. V prvním čísle druhého ročníku této publikace / 1.2.1933 / o tom napsal M. Lederer článek, ve kterém rovněž poukázal na to, že lidé bohatí vraceli pozvánky, kdežto chudí dávali ochotně a rádi. Hronov tedy nebyl podnikem české buržoasie, její hospodářsky silné a vládnoucí vrstvy. Nebyl však také záležitostí proletářů...

Krise přinášela pro pracující lid strašlivé sociální důsledky. Postihla ovšem nejširší masy obyvatelstva. Počet nezaměstnaných dosáhl v r. 1933 v ČSR jednoho milionu. Dělníkům byly jejich mzdy stále snižovány a zhoršení jejich životní úrovně vedlo k nebývalému vyhocení třídních protikladů. Do čela stávkového hnutí se postavila Komunistická strana Československa. To mělo za následek zvýšený politický tlak proti ní ze strany státních orgánů a vládnoucích stran buržoasie.

Také na Hronovsku se situace neobyčejně přiostrčila. 18. února 1931 se konal ve Velkém Poříčí velký tábor lidu, ze kterého vznikly akční výbory nezaměstnaných. Četnické raporty okresní politické správy v Máchově z té doby se ztratily / pramenem pro údaje o děl. hnutí na Hronovsku byl mi archiv MV v K_hksu a kronika města Hronova /. ale podle podacího protokolu si můžeme udělat aspoň přehled o tehdejších událostech.

Proti poslanci Tyllovi, který na Náchodsku agitoval, bylo zavedeno trestní řízení, zejména pro agitční řeč před továrnou fy. Oberländer v Hronově. Četníci slídili po komunistických letáčích a podávali zprávy o neklidu mezi textilním dělnictvem na Náchodsku. Při domovních prohlídkách / říjen 1931 / u členů KSČ hledali ilegální komunistický časopis „Mautnerák“. / Bez materiálu si ovšem nemůžeme udělat obraz o průběhu akce. /

Odmítnuté drsnotní výpomoci dělnictvu se staly příčinou zvyšovaného napětí. Na všech stavbách v Náchodě se stávkovalo.

Do doby, kdy se konal první Jiráskův Hronov, spadá také stávka kovodělníků ve slévárně a strojárně fy. Mach a Fišer v Hronově-Žabokrkách. RUDÝ VEČERNÍK č. 167 z 25.8. 1931 str. 2 o tom přinesl zprávu : Stávka trvá už druhý týden. Místní dělníci se nepropůjčili za stávkokaze, ačkoliv dělnictvo bylo vehnáno do stávky ze nepříznivých okolností, novým okleštěním mezí. Podrobněji nás o tom zpravuje kronika města : 17. září v pět hodin odpoledne se konal tábor lidu za účasti 2 000 osob. Ve mzdovém sporu kovodělníků jsou zaměstnanci textilních továren s nimi zajedno. Textilní dělníci zastavili už 24.6.1931 práci ve všech továrnách, aby se mohli zúčastnit tábora lidu. Řečnili na něm zástupci strany soc. demokratické, nár. socialistické a lidové. Obchody byly v ten den v Hronově zavřeny.

V září vedli stávku již komunisté a na schůzi s nimi řečnili i zástupci uvedených stran. Nálada byla velmi bouřlivá, zapsal si kronikář, sám dělník. Mnoho nescházelo, aby nedošlo k demolování. Do Hronova bylo povoláno 20 četníků z Broumova s komisařem Bažantem. Stávkující dělníci / počtem 150 / byli vyloučeni z práce a teprve v listopadu byli - ne všichni - znovu přijati.

Současne referovali všechny četnické stanice v okolí o podezřelé činnosti říšských Němců na hranicích.

Za takových okolností se konal první Jiráskův Hronov, který chtěl být nepolitický, nadstranický, sociálně spravedlivý. Od samých počátků musel strpět, aby kolem něho vrhaly stín četnické bodáky. Kolik zatvrzelého idealismu a politické neprozíravosti bylo třeba k tomu, aby je resoluce ÚMDOČ nebraly na vědomí. Průběh dalších ročníků konečně poučil její funkcionáře názorně, jaký důsledek tento postoj měl. Matice sá z toho nevzala poučení.

Nevzala si poučení ani z jiného průvodního zjevu, jímž byly události, vyvolané prvními dvěma ročníky Hronovů v samé jejich blízkosti, v neďalekém okolí.

Z hospodářské situace v městě a ideového zaměření pořadatelů je jasné, že se Jiráskovy Hronovy nemohly nadít podpory dělnictva. Ještě před desíti lety, při 70. narozeninách Jiráskových, přišly dělnické masy Jiráska pozdravit, přesto, že to byla rovněž doba stávek a táborů lidu. / Připomínám jen na př. nepovolený tábor lidu v Hronově náměstí dne 14.10.1920 v 10 hod. dopol. /

Také při Jiráskově pohřbu se ozvaly tovární sirény a lid se sklonil v úctě před jeho poslední cestou. Uctíval Jiráska s v é h o a po svém, ale nedal si nadiktovat účast na stafáži při oficiálních oslavách, na kterých vykládal Jiráska Juraj Slávik.

Zatím co se listy vládnoucí třídy mezi sebou škorpily o to, jestli je Hronov červenobílý nebo patří národním demokratům, rozpoznaly pracující vrstvy s jistotou jedno : že jim v jejich svízelné situaci oslavy ničím nemohou, že je kromě krásných řečí o národu ničím nemohou v jejich boji ani morálně podpořit.

Dělníci potřebovali práci, která by zabezpečila jejich rodiny, ne vlastamecké řeči. Potřebovali agitační umění, které by sjednotilo jejich řady v třídním boji, ne řeči o umění nadtřídním a harmonickém.

Posuzovali Hronov podle toho, čím pro ně objektivně byl, ne podle toho, čím by být mohl. V tom je rozdíl mezi nimi a Z. Nejedlým. Na jedné straně moudrá prozíravost, na druhé rozhořčení nad tím, jak buržoasie Jiráskova použila jako štítu k zastírání třídní podstaty svého panství. Na jedné straně ochota k zápasu a nevyčerpatelný optimismus, že se přece jen podaří Jiráskovi měšťákům vyrvat, na druhé prudké odmítání. Při tom obě strany viděly jasně to, co samotným pořadatelům stále jasné nebylo - že vedou loďku Hronová na sám kraj nebezpečí fašismu.

Ve svém radikalismu tedy proletkultovská levice podcenila toto nebezpečí, dopustila se taktické chyby a vystoupila proti Hronovým. Tím hnala vodu na mlýn politické pravici, která měla moc a také této moci použila, aby se Jiráskových oslav zmocnila cele.

Rudý večerník z 17.8.1931 / roč. XII.č. 160 / přinesl zprávu o manifestaci dělnických divadelních ochotníků proti Jiráskově kultu.

Pořádala ji v Novém Městě n.M. sekce dělnických divadelníků II.obvodu hradeckého kraje. Okresní úřad zakázal jejich valnou hromadu. Uskutečnil se jen koncert hudby JPT z Úpice a odpolední průvod cyklistické skupiny Rudých skautů a trampů. Na 200 účastníků průvodu vyvolávalo hesla, z nichž nejvíce prý buržoasii pobouřilo :
„Nechte si Jiráskova, náš je Lenin.“

UŽ z této formulace je zřejmé jádro sporu - vyjadřuje vzor proti jednostrannému přivlastňování a výkladu Jiráskova. Řečníci a.Haney a s.Švaherka z Hradce Král.

a s. Němec za DDOČ dokazovali, že kult Jiráskův má sloužit k posílení ideologického vlivu buržoazie na divadelníky, organisované v ÚMDOČ - ať jsou to / cit. / většinou proletáři a jim příbuzné vrstvy.

Také z této formulace je zřejmé, že manifestace nebyla namířena proti obětavé práci drobných ochotníků, stejně tak, jako neplatila Jiráskovi, jak ho oni chápali - nýbrž že byla namířena proti orientaci jejich vedení. Měla být připomenutím, kam až jejich tolik slavená napolitičnost míří.

Podrobně referoval o události v Novém Městě n.M. též RUDÝ PRAPOR č. 16 z 20.8.1931 str. 3. - Den proletářského divadla - P r y č s c e n s u r o u d ě l n í c k é h o d í v a d l a : Tato poslední výzva souvisí patrně s potížemi, které měli jeho pořadatelé při sestavování programu odpoledne. Vystoupily na něm dělnické ochotnické skupiny z Velkého Poříčí, Nového Města n.M. a Nácho-da, s cílem „posílit proletářské divadlo proti líní fašistického Jiráskova kulta“ t. proti tomu, že ho provozovali fašisté.

Připojuji opis hlášení čet.stanice v Novém Městě n.M. a opis povolení okresního hejtmana s programem vystoupení.

Zemské četnické velitelství v Praze.

Odd. Náhod, stanice Nové Město n.M. č. 21

Čj. 1746

/archiv MV v Koksau /

Slavnost dělnických divadelníků v Novém Městě n.M.

Průběh :

Nové Město n.M. 17.8.1931

Okresnímu úřadu v Novém Městě n.M.

Na příkaz okresního úřadu v Novém Městě n.M. ze dne 10.8. 1931 čj. 2 /269 si 1931, týkající se podání zprávy o průběhu Slavnosti dělnických divadelníků v Novém Městě n./M. pořádaných dne 15. a 16. srpna 1931, oznamuji :

Dne 15.8. 1931 o 20.hod. měla být pořádána u Sepského mostu táborová beseda Rudých skautů celého obvodu. Ježto k besedě dostavilo se pouze 9 členů, k uspořádání besedy nedošlo a přítomní skauti tábořili na uvedeném místě ve dvou stanech.

Dne 16.8.1931 o půl 10.hod. byl pořádán na Husově náměstí promenádní koncert, který trval do půl 12.hod., na němž účinkovala hudba JPT z Úpice. Koncertu se zúčastnilo 100 osob, z nichž bylo asi 30 komunistů. Slavnostní valná hromada v Krčíně nebyla odbyvána.

Před vlastní slavností dne 16.8.1931 o 14.hod. byl pak pořádán průvod s hudbou od místního nádraží k Sepskému mostu. Průvodu se zúčastnilo asi 158 osob, z nichž bylo 27 mužů jako cyklistů, 8 členů Rudých skautů, 34 žen a 70 mužů. Při průvodu nebyly vzhledem k zákezu neseny žádné standarty, ani nápisy nebo hesla. Někteří jednotlivci vykřikovali z průvodu známá komunistická / přeškrtnuto : otřepaná, pozn.JN / hesla, jako : Pryč s měšťáckou kulturou, propustte proletářské vězně a pod.

Slavnosti dělnických divadelníků zúčastnilo se přibližně odpoledne u Sepského mostu asi 170 osob, z nichž jedna čtvrtina připadla na příslušníky jiných politických stran. Na slavnosti byly předvedeny ukázky nového proletářského divadla. V přestávkách účinkovala hudba. Slavnost byla ukončena dne 16.8. 1931 o 23,30 hod. Veřejný pořádek nebyl porušen.

Velitel na dovolené,
praporčík Alois Málek, podpis

II.obvodu Dělnických divadelníků českosl.

se sídlem v České Skalici,

k dodání zástupci Jednoty proletářské tělovýchovy, j. spolu-
pořadatelky

p.Františka Švece

v Novém Městě n.Met.

P o v o l e n í

-----
s vyloučením slavnostní valné hromady
v neděli dne 16.8. 1931 o 10. hod. dopoledne v hostinci
p.Lukáška v Krčíně.

P r o g r a m :

1. V.K.Klicpera : Veselohra na mostě
2. J.K.Tyl : Jan Hus
3. přednáška - Spartakus
4. cviky při táborové besedě
5. Na slapo, žert o 1 jedn. podle A.K.vzdělal E.Z.
6. Tragédie ševce, aneb Modrý pondělek, od A.Tichého
7. Na stráži, rec. od A.Hory
8. Proces o hubičku, od R.Kafky
9. Na palubě, tělocvičná scéna pro žáky od S.Jabůrka

Podepsán okresní hejtman rada pol.spr.
v.r. Dr. Rublič

Pořádání slavností povoleno s tím, že nesmí být zneužita
k politickým projevům. Z toho důvodu „učiněna náležitá
bezpečnostní opatření.“

S ohledem na censuru musel být tedy jakýkoliv projev nahrazen tělocvičným vystoupením / domnívám se, že jinotajným /, aby ušel pozornosti. Podobně jenom akcent na protiválečnou tendenci Klicperovy sktovky a revolučnost / nevíme už, které místo hry to bylo, neboť pochybují, že šlo o celé drama / Tylova Jana Husa mohla dát divákům na srozuměnou, co jim pořadatelé chtěli říci. Museli bychom znát obsah ostatních skečů a způsob, jakým byly předváděny, aby- chom si mohli udělat představu o této části programu.

Avšak varování, které bylo v této manifestaci obsaženo, vyznělo pro Hronovy naplano. Při tom už další jejich příběh / v r.1932 / dokázal, že nebylo nepodložené.

Tyto omyly ochotníků přinesly pak své důsledky pro celou řadu let v historii Hronovů. První fáze boje o-jejich orientaci nebyla sice ještě ztracena, ale zřetelně se ukázalo, že pořadatelé Hronovů hodlají trvat na svém, že budou dále propagovat svou neutralitu - a že tedy budou proti případnému přepadení bezbranní.

D r a h ý   J i r á s k ů v   H r o n o v .

Toho využili fašisté. Jejich vůdce Radola Gajda 37 nabýval jistoty, podporován mlčelivým souhlasem a i přímou pomocí buržoasních bonzů, jako byli Preiss, Kramář atd. Hlásal otevřeně intervenční válku proti SSSR a byl v pozadí atentátu na ústavní činitele a židenického pokusu o fašistický puč. V této době byl na Hronovsku častým hostem; ukázal jsem v přehledu voleb na str. 136, že tu nacházel četné přívržence. Tady / u Bělovse / se také ponezdařeném puči pokusil přejít hranice a byl zatčen.

Také na zneužití Jiráskových Hronovů se fašisté předem připravili. Gajda položil 16.1.1932 věnec ke hrobu A. Jiráka a jeho strana agitovala v kraji na schůzích / v Hronově na př. 5.3.1932 - soudce Vážný z Pardubic. / V záznamech poř. protokolu okres. úřadu v Náchodě se množí zprávy četnických stanic o fašistických schůzích a záznamy o oběžnicích a pokyny četníkům, jak mají při nich postupovat. / Objevují se i důvěrné reporty o obsahu tajných schůzí - to je materiál dnes už ztracený. /

Fašistické listy 24.8.1932 přinášejí zprávu o manifestačním táboru lidu v Hronově. Uprostřed oslav tedy si Gajdovi přívrženci / on sám byl v té době zavřen / svolali do Hronova 3 000 stoupenců / ačkoliv se zdá, že je to silně přehnáno. / řečníkem byl R. Uvíza a jeho demagogický projev je ve zprávě do nesrozumitelnosti pokroucen hanebnou češtinou referenta :

Článek hovoří o vysílání rádiem /?/ a o dušev-

ním /./ požitku moci sledovat aspoň vyslechnutím slavnostní projevy. Zdá se mi, že pouhých 3 000 účastníků je málo a naznačuje tajuplně, že je třeba se zdržet úsudku, protože příčin je mnoho.

„Silné rozladění myslí našeho lidu, jehož mohutnou láskou k vlasti vybavená srdce byla tak hořce zklamána neprostou neschopností a nemehčí neodolností jednotlivých členů naší přítomné vlády, jakož i až v nemravnost ústící rozháraností charakteru tak mnohých zástupců našeho národa na fóru politickém..“ Atd. - hlavně s nadějí, že napříště bude reprezentovat Slováky muž vhodnější, než tentokráte / t.j. Juraj Slávik, pozn. JN./

Takový smutný úvod do vyprávění o druhém Hronovu se zdá na první pohled nemístný. Ale máme dokumenty v dobovém tisku o tom, že pozornost veřejnosti byla upřena právě na tuto stránku událostí. / Samostatnost, 1932, H.J.Bally, Hronov / :

„Avšak divadelní projevy staly se jaksi podřadné. Divadelní soutěž ustoupila politické manifestaci, která nemá docela bezvýznamná, nýbrž která má svou důležitost právě proto, že vznikla v prostředí úplně nepolitickém.“

Autor článku uvažuje nad Jiráskovým dílem a vidí v něm jen etos sousedství. Odvozuje si z něho zmateně nadstraničskou platformu, „odkud se zasahuje do politických dějů, když je potřeba.“

Boj hospodářský považuje za boj o lidská práva, který se má vést jak od proletariátu, tak od buržoazie. Hronovská manifestace česko - slovenské vzájemnosti má připomenout politikům, že lid se nemá odpuzovati od společné práce politické. „Manifestace za jednotu, v tom je důležitost Hronova, také hospodářsky.“

Důležité je zjištění v první větě. Dále cituji jen proto, abychom si ozřejmili z tohoto smířliveckého stanoviska, jaké okolnosti doprovázely druhý Jiráskův Hronov, jak ono doporučovalo léčit „hospodářský boj“, vedený se strany dělníků manifestačními „pochody hladu“.

Poměry na Hronovsku vůbec nedávaly příležitost uvažovat o „etosu sousedství.“ Pochoděním v článku, nadepsaném *C h c e m e c h l é b a p r á c i* : psala :

„Na rozcestí u továren firem Pentlarz, Pick a Kraus ve Velkém Poříčí konán byl o 5. hodině tábor lidu, po jehož ukončení se část lidu odebrala do Hronova... Poněvadž ve stanicích v Hronově a ve Velkém Poříčí zůstalo po jednom četníku, netroufali si zakročit a telefonovali hned do Náchoče, odkud na uklidnění Hronova poslali plný autobus četníků.“ Také Tribuna oznámila, že v Hronově došlo k výtržnostem, když firma Fröhlich a Pentlarz propustila asi 90 dělníků. Dělnictvo protestovalo proti této výpovědi a žádalo, aby ~~MYJMMMM~~ byla odvolána. Když byl jejich požadavek zamítnut, došlo k násilnostem a mladý Pentlarz byl stýrán. Potom demonstranti táhli do Hronova, kde byl napaden mladý Löwenbach. O věci bylo zpraveno ministerstvo vnitra a dělnictvo nato poslalo do Prahy deputaci.

Uvědomme si v této souvislosti, že protektorem druhého Hronova byl ministr vnitra Jurej Slávik, který byl z titulu svého úřadu odpovědný za krvavá potlačování stávek a výstřely 25. května 1931 v Košátech na jižním Slovensku. Heslem, pod kterým se konal druhý Hronov, bylo česko-slovenské bratrství a vzájemnost. Nemí se co divit, že četníci měli v Hronově při oslavách plné ruce práce s vyšetřováním původce anonymního výhražného dopisu Slávikovi, že museli 18.8. učinit v Hronově rozsáhlá bezpečnostní opatření.

Konečně také nacistické provokace v Malé Čermné / viz Pražský večerník 7.9.1932 / kládu oslavám jistě nepřidaly.

Ochotníci pořadatelé druhého Jiráskova Hronova nemohli tyto okolnosti samozřejmě přehlížet. Jejich stanovisko však charakterisuje orgán ÚMDOČ, Čs. divadlo, roč. XV. č. 13, věnované celé II. Jiráskově Hronovu. V článku Dr. Hermana / str. 194 /, se nejprve zdůrazňuje význam přítomnosti Slováků. Píše dále :

„ V rodišti dramatického autora, který nám dal tolik krásných her, začíná se dnes už rýsovat jakýsi český Bayreuth našeho lidového divadelnictví, jemuž se po bok staví letos i naše loutkářství. Doufáme, že se tu ukáže i umění hlavních scén a ostatních profesionálů.

Hronov se stává neutrální půdou... Očekává pěvce, výtvarníky, národní politiky...

A v článku J. Josefa Hobla, str. 196 se hledá v Hronovech - „ proti rostoucímu sebevědomí Němců, proti hospodářské krizi - jeden lék - národní obětavost, vlastenectví.“

Em. Jánský / str. 204, Velká idea divadelního amatérismu / polemizuje s A. M. Brousillem, který do 10. č. slovenského časopisu Blán napsal o tom, jak ochotnictvo postrádá ideového plánu a o jeho existenci rozhodují elementy společenské, nikoliv etické, nebo estetické... jak ochotníci setrvačností nevyšli z mezí charakteru osvícenského a ztrácejí diváky, poněvadž ztratili vztah mezi jevištěm a hledištěm. NMM Jánský namítal Brousilovi, že Brousil přehlédl a pod vnějšími znaky nevidí, jaký význam má divadelní amatérismus pro celé velké oblasti republiky, a zdůraznil obranný charakter ochot. divadla. / České slovo českému diváku. / Přiznal však, že pokrok není příliš patrný, ale dokazoval, že je - že ochotnictvo neztratilo tak docela spojitost se životem. Právě Jiráskův Hronov měl být jeho argumentem.

Zatím dělníci divadelní ochotníci na Hronovsku, stejně jako vloni, nechtěli nečinně přihlížet. Náhodské

listy ze dne 26.8.1932 č. 34 přinesly na str. 3 lokálku, že na neděli 28.8. je do Náchoda ohlášena „komunistická trampská slezina“ s divadelním závodem - jako protipodnik měšťáckého Jiráskova Hronova. Ohlásila to patrně hradecká Pochodaň, neboť Náchodské listy se na ni obracejí s poznámkou, že prý „ztrácuje Jiráska a vlasteneckou fídlovačku a místo ní doporučuje fídlovačku radou.“ Hradecký závod v Náchodě a „trampská slezina“ byly asi zakázány, protože jsem o nich dále nenašel v tisku žádné zprávy.

Pořadatelé Jiráskova Hronova trvali dále na svém, dobově a společensky omezeném názoru. Náchodské listy / č.34 z 26.8.1932 / je za to chválily : „Jedno je nutno přiznat padolským půlpánům - úžasnou agilnost, s jakou se chopili akce II. Jiráskova Hronova a krásný optimismus. Vsadili vše na jedinou kartu a vyhráli, že mají pevnou vůli.“

Především se ohradili / ve Věstníku Jiráskova Hronova I./1.vyd. v Hronově, red. M.Lederer / proti komunistickým útokům i proti výtkám levičáctví pro účast Nejedlého. Zdůraznili, že Hronov musí být nepolitický. Poněvadž se jeho předsednictvo dne 25.10. 1931 usneslo na tom, že v Hronovech se bude pokračovat, aniž nějak nově a s poučením ze zkušenosti formulovalo jejich program, připadal úkol zdůvodnit jejich optimismus Maxu Ledererovi. Učinil tak v časopise Naše Menšiny / č.7 - 8, 10.8.1932, str. 155 /.

Pokoušel se konstruovat oprávnění, proč zdůrazňují národní prvek při Hronovech. Poznali prý po prvním Hronovu, že „slovo Jiráskovo neztratilo v národě na významu a ceně, že nepozbylo své mohutné životnosti /... / a že hlavně vrstvy prostého lidu dobře chápou a vděčně

přijímají Mistrovo dědictví."

Proto i národně- buditelská témata na představeních II. Jiráskova Hronova. V nich je dramaturgická koncepce tohoto ročníku. Lederer přímo ukázal na postava libušského jemnostpána Marka a Josefa Kajetána Tyla. Příznačné ovšem je, v jaké podobě Tyla viděli, jak jim celé obrození bylo na revolučním projevem, ale problémem osvětovým, vlastensky buditelským, s důrazem na evolučnost, se zájmem o školu. Celostátním představením měl být Jiráskův Jan Hus. Jeho aktuálnost si Lederer vyložil ze slov, že „vítězí, kdo bývá poražen." Podle jeho názoru to nejsou slova, jimiž by vrcholilo hrdinské drama, není to heslo, jež by sloužilo k rozplamenění nacionálního citu, heslo bojovné. Věrně podle Masaryka žádá nacionalismus čistý, kulturní, pravdivý : podstatou národního vědomí musí být pravda.

Nic proti tomu. Ale v dobovém kontextu slouží taková dramaturgie utišovacími snahám, jimiž se má působit na dělnictvo. Ledererovo krédo je namířeno proti fašistickému šovinismu, ale odhazuje před ním zbraně, když chce čelit všemu nebezpečí pouhým duchem. Vyšel ze správného poznání významu Jiráska a dostal se až na opačné, v podstatě protilidové posice. Není pochyby, že upřímně věřil, a s ním i ostatní pořadatelé hronovské přehlídky, že právě za těchto poměrů se musí pořádat jako manifestace skutečného vlastenectví. Ale přehlížení ekonomických základů, politických základů, bylo naivním idealismem. V praxi měli přece také v Hronově ochotníci ekonomické potíže, potřebovali peníze na úhradu dluhů za divadlo, a Jiráskovy Hronovy jim dávaly naději na příjem / ať už se uskutečnila, nebo je zklamala / - neměli mnoho na vybranou.

Snažili si zpopularisovat ochotnické slavnosti v Hronově, jak uměli nejlépe. Výbor II. Jiráskova Hronova vydal zvláštní spisek / viz příloha ¹³⁰ /, ve kterém zval k návštěvě. V článku M. Lederera na str. 1 bylo vypočítáváno, že Jiráskovo divadlo v Hronově má z mimopražských divadel nejkrásnější jméno, nejpmátnější základní kámen, nejdokonalejší vzhled a technické zařízení : a nyní k tomu ještě, že slouží nejčistším a nejkrásnějším projevům kulturního československého vlastenectví, Jiráskovým Hronovům.

„Jako cítíme při prvním pohledu na vznešenou budovu, vynikající vysoko nad maloměstskou prostotu okolí, že není určena jen městu, ale N á r o d u, tak také vnitřek musí být posvěcen. A z tohoto poznání vznikla myšlenka Jiráskových Hronovů.

Lederer se dále ~~MMM~~ naříkal na národní vlažnost, divil se, že do hronovské Mekky neputují tisícové zástupy, že se tu sta umělců nervou o slávu, aby tu směli vystoupit. Nemohl totiž vidět, jak se tu právě zvolne ale jistě mívají ochotníci s proudem, který směřoval dále do budoucnosti, než jejich vlastní pohled.

ÚMDOČ uspořádala a vzala za svůj i program II. Jiráskova Hronova. Byla v tomto roce posílana i Ústředím slov. divadelních ochotníků v Turčanském sv. Martině. Byli též pozváni hosté, američtí krajané.

„Velký je úkol Jiráskových Hronovů... / tím spíš, píše v uv. článku M. Lederer /, že větší část národa se k nim nezná. Mají přispět k uzdravení české duše, k povznesení myslí a posílení českého lidu... Doufal, že .. tomu úkolu dojde - ne pro Hronov sám, ale v zájmu budoucnosti...

Jak vidíme, od počátku se tu mísilo dobré se zlým, správný pohled s nepochopením skutečné situace, podstatné s méně důležitým, obdivuhodné nadšení a pracovní energie s úzkou názorovou omezeností. Měli nejasné tušení o významu své práce, ale dovedli při ní silně a věrně stát. V tom byla a je jejich trvalá zásluha.

A když už je taďy o ní řeč, je třeba nastínit

v souvislosti s nimi zápas ochotníků o Jiráskovu dramaturgii. Viděli jsme už z vyprávění o prvním ročníku Hronova, že jeho uvádění na ochotnickém jevišti nebylo prosto své problematiky.

Na profesionální scéně se Jirásek objevil především v úmrtním roce, 1930. Tehdy hrálo Národní divadlo 17.3. jako smuteční představení JANA ŽIŽKU, v Městském divadle na Vinohradech 27.3. se hrál OTEC. Dále při matiné klubu sólistů Národního divadla 6.4. byla uvedena Vrbského dramatisace F.L.Věka a konečně 14.5. v Národním divadle ještě M.D.Rettigová. V roce 1931 připomenuto výročí Jiráskova úmrtí 11.3. znovu JANEŽ ŽIŽKOU v Národním divadle a 80.narozeniny 11.9. KOLÁBKOU. (38)

V těchto letech uváděly Jiráskovu také mimopražské scény : Brno 1929/30 VOJNARKU a 1931/32 M.D.Rettigová, Ostrava 1930/31 LUCERNU, M.D.RETTIGOVOU a VOJNARKU.

S hlediska tohoto poměru k Jiráskovi a výběru z jeho dramaturgie, bylo jistě záslužným činem, když se Max Lederer podíjel na Hronovské úloze, uvést tu Jiráskovu husitskou trilogii o třech Janech, JANA HUSA, JANA ŽIŽKA a JANA ROHÁČE. Svou osobitou koncepcí proklamoval Lederer už 18.9.1931 v Novém Městě n.M. při odhalení Jiráskova pomníku. Hus má být ztělesněním pravdivosti, Roháč důslednosti a Žižka ušlechtilé síly, hájící poznanou pravdu. Dále, než takové slovní vyjádření, nás dovede pokus zjistit, jak svou koncepcí realizoval představeními. Pokud jde o sám fakt uvedení trilogie, je na snadě domněnka, že tu jistě aspoň napřímo působil opět Z.Nejedlý, neboť Lederer byl s ním ve stálém osobním styku.

Řekl jsem již svůj názor na omezené možnosti Ledererova režiséra. Ke kritice vyznění jeho inscenace trilogie je nutno uvést, jak dopadala Jiráskova dramata v té

nebo krátce předchozí době na profesionální scéně.

Nejedlý na př. kritisoval ve VARU č. 1 z 1.12. 1921 / též z České kultury, vyd. 1950, str. 169 / EMIGRANTA na Vinohradech / v r. 1921 / jako úpadek českého buržoasního myšlení. Nic z mravní síly a krásy zápasu mezi vírou a národností, jen plané bezcenné efekty. Na prosceniu sedmi-bolestná Panna Maria, jako symbol - čeho? S tou modlou Pešek nebojuje, nýbrž s hlupstvím českého maloměsta... Pitr se tu objevil jako divý jesuita, páter Koniáš...

V r. 1926 oslavovaly se 75. narozeniny Jiráskovy v Národním divadle představením JANA HUSA. Zpráva TRIBUNY / rec. - K., roč. VIII. č. 200, 25. 8. 1926, str. 4 / psala o něm, že to je kronika, ne drama. Suše zdialogisovaný dějepis o nepatrné ceně básnické, bez myšlenkové originality. Hrání v náladě více poprázdninové, než slavnostní. Velná část herců zápasila s textem a celak byl ukázkou, jak povrálně a řemeslně může býti pojímán patos těchto historických her.. Představení Jiráskova zejí pravidelně prázdnotou...

Revoluční duch Jiráskových her byl buržoasí otupován, jak jen možno. Jak tomu bylo v trilogii, inscenované v Hronově M. Ledererem? Podívejme se na celostátní představení v r. 1932, na JANA HUSA. Nejprve kritiky, pokud jsou k dispozici. / Je tu třeba poznamenat, že při nedostatku pozornosti recensentů v novinách si ochotníci často pomohli sami: někdy nás tato objednaná kritika překvapí nečekanou objektivností a zdravými názory, ač bývá stilisticky neobratná i jinak neodborná, tak na př. Dr. Lad. Kulil ve 4. č. I. roč. Věstníku Jiráskova Hronova /.

Recensent / cit. na str. 3 a násl. / trvá na tom, aby divadelní projevy na Jiráskově Hronově byly umělecké, aby přinášely něco nového buď dramaticky nebo dramaturgicky.

Podle jeho názoru „ zvláštní místo zaujímal obsahem i provedením JAN HUS. Doufá, že bude provedena celá trilogie, čímž ochotníci podají důkaz o své zralosti a úctě k Jiráskovu dílu. Ocenuje význam průvodních událostí oslav, ale soudí, poněkud jednostranně ovšem, že u divadla platí jen umělecký zřetel.

V představení JANA HUSA spatřoval projev „niterného realismu“. Lederer v něm zase zdůrazňoval „historický realismus“. Ponechme stranou spor o označení, důležité je, že se tu problém realismu / proti prvnímu Hronovu / objevil.

Referent vytýkal výtvarníkovi / prof. Leo Rychter z Rokycan /, že se spokojil přílišnými náznaky v kostnické scéně především a v žaláři. Zato pochválil kapli betlémskou a postřehl výhodu scény - možnost rychlých proměn. Nelíbilo se mu, že tu opět nebylo místo pro kompars : na koncilu, na ulici v Jirchářích.

U představitele Jana Huse / J.Mitlöhner z Pardubic / zdůraznil ušlechtilost v podání, která se nejvíce odrážela v gestech rukou. Pochválil nepatetický projev i závěr, poplatný ovšem vkusu doby : na horizontu vystala symbolicky obrovská trnová koruna.

Profesor Rychter psal o své výpravě v článku v Čs.divadle / str. 202, cit. už zvláštní číslo / - Výtvarník se zpovídá ze svých potíží.

Poukázal na to, jak chápe trilogii. Ne jako divadelní hry ve vlastním slova smyslu, nýbrž jako mohutné fresky z naší historie. Scéna podle něho musí tedy být historická, ale ne naturalisticky, spíš náznakově a monumentálně, a při Husovi ještě také asketicky přísná.

Vycházel barevně ze šedivé : zdivo, pilíře, sloupy i portál. / obr.scény v přílož. čísle / Rychlé proměny a styl řešil třemi špičatými oblouky, různě obměňovanými a doplnovanými - krbem, hrobem tří mláďenců a podobně.

Začal jsem citovat kritiky s té stránky, která ochotníky v Jiráskově divadle nejvíce zajímala a zaujala : s hlediska problémů výpravy, tedy vnějšího. Souvisí to s celkovou nedůsledností v pojetí : ačkoliv si Jana Husa vybral z důvodů myšlenkových, obsahových, zabýval se i režisér formálními problémy odtržené od nich.

Naše Menšiny / roč. XII.č.9, z 20.9.1932, str.167-169 - nepodepsaný recensent, patrně J.Vlček / píše, že ač bylo celostátní představení výkonem ochotníků, předčilo prý podáním profesionální scénu.

„Lederer pojí drama v celé životnosti, ale nese-
těl jeho historický kolorit. Davové scény provedeny s úzko-
stlivou opravdovostí... Mitlöchner dal Husovi důstojné,
zklidnělé a zase vroucí pojetí role. Chválí se tu jedno-
duchost, ale působivost výpravy. (39)

Účastnice Hronova Ela Hojdarová vzpomínala na
zkoušky a představení Jana Husa s 53 účinkujícími. Mimo
kompars tu účinkovalo 36 ochotnických režisérů, kteří se
při zkoušce nikdy nesešli všichni, vždycky musel být někdo
zastupován. Škoda prý, že se nezkoušelo déle. Představení
způsobilo strhujícím dojmem. Hrál se třikrát před vy-
prodaným domem.

Pondělí Národních Listů a Národa, č. 34 z 22.8.
1932, str. 2 přineslo tentokrát vyjimečně kritiku na před-
stavení.

„Bylo to představení, které svojí kvalitou, propra-
covaností, zanícením hrajících i divadlo připravujících
předčilo i divadla velká. Byli tu nejlepší z amatérů herců,
které sdružil v jednotný celek režisér Lederer z Jaroměře
za výtvarné spolupráce prof. Rychtra z Rokycan.

Zdůrazněna a režisérsky podtržena idea národní,
česká, jak vyznívá ze všech prací Mistrových, v duchu závě-
rečných slov - vítězí již slova poražená / sic ; / ...

Realistické vypracování je podmínkou úspěchu
hry. Jde o charakteristiku osob, mimiku i mluvu. To režie
správně pochopila a také prováděla. Byla jí tu nápomocna
účinně inscenace, kde prof. Rychter použil dvou gotických
oblouků po stranách rampy, změnil jenom pozadí, aby spád
hry byl urychlen. Nic výbojného, žádná moderna, všechno
střízlivé, tak jako to odpovídá duchu dramatických děl M.
A. Jiráska. Spojili se všichni ke společné práci, neboť jen
kolektivismus divadelní umožňuje úspěch celku.

Mitlöchnerův Hus byl bez patosu, prostý, přesvěd-
čivý kazatel, člověk hlubokého nitra. Kulturu slova bylo
možno pozorovati na všech představitelích. -

Konečně ještě udělme slovo režisérovi. V cito-
vaném M už čísle Čs. divadla napsal / str. 188-199, K dra-
maturgii Jiráskova Jana Husa /:

„Pro slavnostní představení Jiráskova Hronova
samozřejmě / ... vybrány ... / historické hry, které jsou
zanedbávány, ačkoliv v nich uložil Jirásek svůj odkaz.
Jirásek je uctíván, ale velké scény tyto hry nehrají, jen
příležitost všesokolského sletu vynesla znovu Jana Žižku.

Lederer se staví proti výtce nedramatičnosti.
Nejde mu jen o povinnost, ale přímo o šíření idejí Jirásko-
vých. To je tendence jeho Jana Husa pro letošní předsta-
vení. Pro jeho pojetí je důležitý závěr Chlumců: Mistře
Jana, k svatému konci jsi došel. A je, jak jsi řekl. Vítě-
zí, kdo bývá poražen. - T j . d u c h n e m á ž e b ý t
p o r a ž e n . n á s i l í m / proložené JN. /, pravda
se nedá potlačití, plameny, smrt není porážkou.

Lederer tu zřejmě směšuje pojmy: smysl a cíl
boje s jeho významem. Bez boje není přece vítězství.

Zamýšlí se nad tím, jak velký počet Jiráskových hrdinů bývá poražen, jak nad nimi marně triumfují vítězové. Jirásek nechtěl budit nadšení, ale získávat přesvědčení, to je Ledererův mylný závěr. Odtud vidí hrdinu nebojovícího činy, ale slovy. Záleží na každém slově Husově, na scénách, kdy je jeho dialektika nejvýraznější.

- I. rozhovor Husův s Pálčem, s doktorem z Boru
- III. s Annou z Frimburka, Patrem a panem Mikšem
- IV. diskuse s kardinály
- V. loučení s Chlumem.

Vyznává, že délky bude nutno zkrátit, aby podstatné vyniklo. Zdůrazňuje velkou roli odpůrců. Cím jasněji a silněji bude poňán d'Alilly, tím vynikne víc i Hus. Musí být tedy i d'Alilly stejně vnitřně přesvědčený o své pravdě.

Lidové přívrženci Husovi prokreslují nám hlavně prostředí myšlenkové se strany české, temné pozadí je kupčení s ostatky, odpustky, kázání o pekle, nadvláda na universitě. Zase tu jsou cenné postřehy promíseny s nedoceněním obrazu historického zápasu tříd.

Hry je nutno provést realisticky, poznamenává dále. Historický realismus podřídí celé tendenci, myšlenkové náplni hry, kterou nesmí ubíjet realismus scény a krojů. Proto Rychterova inscenace nebude kopírovat Brožíka, jak se to dělá na velkých scénách. Jen doplní dojem bérvou, náladou, náznakem.

Lidové Proudý z 26.8.1932 / asi Dr. Fryček / se jediné dotkly podstatného a zmínily se o dramaturgické úpravě. Byla v tom, že bylo „ vypuštěno II. dějství, které obsehuje jen vášnivý živel náboženský. “ / Jinak se omezil jen na vyjmenování osob.

Je to jediná bezpečná zpráva o dramaturgických úpravách, kterou z referátů o Hronovech máme. Podle seznamu osob, hrajících v představení / viz příloha / je zřejmé, že Lederer vynechal první obraz druhého jednání, str. 59 - 93 ve vydání Husitské trilogie, Orbis, Praha 1954. Neboť v seznamu osob nejsou biřici, Roll a Kussenpfennig. Tento dramaturgický škrt jistě zkreslil spor Hus - Pálec / jak si toho všiml cit. kritik v 35.č. Lidových Proudů z 26.8.1932. že tím trpí jednak scéna odsouzení, jednak scéna závěrečná/, ale je důležité si též všimnout, v jakém směru.

Škrt totiž rozhodně nevytíná pouze „ vášnivý živel náboženský “, nýbrž scénu věrolomnosti pražských

měšťanů, se kterou tito posílají na smrt tři mládence jako zástupce lidu, který se před radnicí bouřlivě srotil. Ať už z vlastní vůle, nebo na zákrok / kdo to dnes už může zjistit ? / byla tak vypuštěna scéna, která nebezpečně připomínala současné dělnické bouře. Ve které i svatokupectví prelátů / ve shodě s historickou skutečností / mělo příliš jasně ostrý zvuk kapitalistického vykořisťování. V, které se ostatně Hus nebrání, ale útočí, obžalovává / str. 81 cit. vydání / :

.. Pane bože, mou vinou všechno. Mou vinou, že se zástupové vám tu sběhli, mou vinou, že všichni pravdy milovní hoří svatým hněvem; já oheň podpálil, já - - Ne, příteli, ne, páni. Ten oheň jinde založen, ten dlouho doutnal... tam kde kupčí kde kdo a všechno se prodává... / na str. 82 /
Nechci přízně mocných / Na str. 84 / O tvrdou pomstu vám běží ... lid k větším ještě kyselostem zbouříte. / str. 85 /
Znáte, co je rozhněvaný lid. Já a nikdo-ho pak neudrží. Vás pak neochrání ani biřicové ani vrata pobitá, až tam venku začnou k šturmu zvonit. A toho, věřte, se lekám, až vrata rathouská rozsekají a plechy z nich odloupají, až okny, střechami se budou dobývat, a ž o s a d í r a t h o u s a z a č n o u s a m i s o u d i t . "

Když nic jiného, tento příklad mluví zřetelnou řečí o významu Jiráskova díla pro lidové masy, o síle jeho realistického umění. Takto zaznít plně jeho slova z hronovského jeviště do vzrušené doby :

A to se tedy nestalo. Jak by také bylo možné, v domě oběšencově mluvit o provaze ? Za přítomnosti ministra vnitra, který odpovídal za střelení do dělnických a rolnických demonstrantů, uprostřed vlny stávek v hronovských továrnách... Ukázat věrolomnost vládnoucí třídy, revoluční výzvu, kterou se Jirásek nebál napsat, ale kterou páni

nechtěli slyšet. Zdá se, že příliš nevěřili publiku v hro-
novském divadle. I v případě, že režisér to místo vypustil
z vlastní opatrnosti, i v případě / což je nevěrohodné /, že
se tak stalo dokonce nevědomky a neúmyslně, dopouštěli by-
chom se asi chyby, kdybychom je považovali za krotší, než
patrně skutečně bylo. Ukázalo se to ostatně v příštím roce.
Známe z politických dějin, jak se revolucionisovala i drob-
ná buržoasie, schopná se účastnit na širokém společném hnu-
tí s komunisty proti fašismu a válce.

Závěrečný soud ovšem musí být jednoznačný :
objektivní aktuální vyznění Jiráskova JANA HUSA, jeho sku-
tečné ostří, bylo tímto zásahem otupeno. Bylo otupeno
v duchu masarykovského humanismu, jeho koncepce českých dě-
jin, ve které byla Chalčickému dána přednost před Husem. Lid
se měl přece zase jednou zřici práva na nápravu poměrů
i revoluční cestou, spokojit se útěchou, že „vítězí, kdo
bývá poražen“, kterou jim dával v pojetí Mitlöchnerově Hus
kazatel, mírný člověk s ušlechtilým gestem a hlubokého
nitra ...

Výhovnou, pacifistickou tendencí v dramaturgické
linii sledovaly i ostatní hry. Libuňský jemnostpán Abigail
Horákové, pojetí Tyla v „Káře Thespidově“, idylický obrázek
U Butteaů.

Kritiky na ně reagovaly různě. Kulil v cit. re-
censi / Věstník I/4 / vytkl, že „myšlenka nacionální se
rozbila do regionálních prvků, při čemž ani Jičínsko ani
Plzeňsko nedovedly svůj regionalismus dost přesně odlišit
a umělecky vyzvednout. Vybrané hry necharakterisovaly kra-
je. Lokální kolorit Libuňského jemnostpána je matný,
a v druhé hře se ztrácí vůbec.

K představení ochotníků z Jičína v podrobnostech
konstatoval, že jejich Libuňský jemnostpán má asi na domá-
cích jevištích úspěch, tady však že se nepodařilo získat
cizí posluchače vytvořením onoho ovzduší, doma tak kouzel-
ného. Kritikuje hru, že soubor měl lépe odhadnout chyby
autorky, zejména mnohomluvnost a nedramatičnost. Přes značné
škrtky zůstal režisér na půli cesty. Představení bylo nevy-

rovnané, také tím, že vedle starých se tu objevila už i mladá generace s novým školením. Některé role nebyly zvládnuty.

Kritisoval Káru Thespidova, že to není dobrá hra. Tyl je pro nás postava národní, ne plzeňská. Tedy viděl i kritik problematičnost pacifismu, mlhavosti v textu. Žádal pro příště odpovědnější výběr hry.

Libý dojem prý zanechal obrázek U Butteauů. "

Naše Menšiny / XII./9, jak už cit. / připomněly nad Libuňským jemnostpánem, že jede o obrození, které Jirásek sám popisoval, a nepostřehly základní rozdíl postoje obou autorů. Provedení se jim zdálo vzorné.

Barkovcovu hru Káru Thespidova v podání plzeňských ochotníků je pro ně především hrou ze života Tylova. První dva akty za to chválily, třetímu vytkly násilnou aktualizaci, k tendenčnímu vyzvedání dnešního významu ochotnictva.

V první fázi boje o Hronovy / a že takový boj objektivně byl sveden, uvidíme ještě z dalšího vyprávění o příštích ročnících / si ochotníci sami připravili vlastní ideovou porážku. Jak se tedy divit, že se k nim „větší část národa nezná“ / Lederer /?

I takový mírný program vzbudil však v některých kruzích odpor. Ozvali se lidovci. Klerofašistický list z Přerova se ohradil : „nechte Jirásku na pokoji :“ Nazval ochotníky „husitskými nezamry“. Katolická stráž č. 34 /1932, list čes. severovýchodu / kritisovala je pro nemravnost - za Libuňského jemnostpána.

„Ještě k Jiráskovým oslavám, t. z. II. Jiráskovu Hronovu. Uznáváme šťastnou myšlenku se stavbou divadla, nejsme proti Jiráskovým oslavám, ale mají být radostným národním osvěžením, povzneseny nad strany a složky, náboženské rovněž - a nedopustiti, aby některé z nich byly uráženy.

Nevíme, jak se mohlo státi, že pořadatelé slavnosti / ne snad ž. Lederer ? - to je diskrétní zkratka ŽID, pozn. JN. / mohli do sykladu her vsunouti divadelní hru ne od A. Jiráska, ale od nějaké A. Horákové, „Libuňský jemnostpán,“ v kteréžto hře předvádí se, jako by katoličtí kněží nemohli být opravdovými vlastenci, dále, jako by katolické fary byly místy větší falše a přetvářky a zejména největším místem špatnosti v ohledu mravopodstatnosti.

Vedle hrubých urážek kněžského stavu je tu prý i mravně zkažený učitel. /... / Je to sprostý a oplzlý vkus /... /

Kdo si zachoval jiné mínění o katolických duchovních, odešel z představení po I. jednání.

A tak dále horlí proti netaktnosti vůči farářům, kteří se prý chovali k ochotníkům vždy přátelsky, proti zařazení hry, která není v duchu Jiráskově, který tak krásně o farářích psal, na př. o Regneru-Havlovickém... Přátelské toto upozornění má být mementem pro budoucnost, že se nesmí zasívat sítě nesváru .... atd. / podeps. J.Kovář. /

Pořadatelé se ovšem / ve Věstníku / omluvili, vysvětlili nezávadnost hry, přesto, že pisatel napádl hrubě M.Lederera. / Literární hodnotu hry A.Horákové jistě nebudeme hájit, ale ... inu, o tom škoda slov. /

A tak hlavním ziskem druhého Hronova bylo představení Slováků, pro jejich strhující, živelnou hru. Tu stojí za povšimnutí, že podle původního plánu / Věstník I./2, 15.4.1932 / měli v Hronově sehrát drama I.Stodoly KRÁL SVATOPLUK, ale 15.7. / Věstník I./3 / byla oznámena BAČOVA ŽENA téhož autora.

Stodolovo drama / po prvé v Nář. divadle v Bětat-slavě 17.11.1931, v Praze 2.7.1932 / dostalo státní cenu za drama v r.1932, čes.vyd. Neubert 1936, v překl. M.Šoltésové / je dost problematičtým dramatem silného jedince, snažící se „o shodu minulosti se současností.“ Její uvedení v Hronově bylo by asi doprovázeno rozpaky. Pokud jde o „Bačovu ženu“, / z r.1928 / je to nesporně formálně i obsahově silná tragédie člověka, ovládaného za kapitalismu osudnou nedvůřadou peněz. Takový objektivně existující smysl hry bylo si asi sotva možné z představení odmyslet, i když kritiky si všimely především folklóru...

Český severovýchod, 19.8.1932, roč.X / Dr.Fryček /:

„Divadelné sdruženie z Bánské Bystrice sehrálo jinou hru, než kterou si hostitelé vybrali a přáli. Přes vedro a turistiku / cestovali totiž s hrou po celém kraji, pozn.JN. / netěžili ze situace, ale podali poctivý výkon. Recenze kritikuje úvodní projevy, které vyčerpaly pozornost publika / Slávikův politický, přednes básní, vysvětlení režiséra /.

Přesto herci zvítězili. Kritik uvažuje o jiných hrách, které by mohli Slováci příště přivést, o složitostech moderní dramatické komposice a psychy a v Bačově ženě vidí splnění naivního českého snu o Slovensku, jeho nezkaženém lidu. Obroda víry a životní odvahy, to je prý zisk představení. Lituje, že nebyl přítomen autor.

Naše Menšiny / 9/XII / rovněž uvítaly představení Stodoly hry Báčova žena souboru z Báňské Bystrice, který vedl režisér prof. Kmoníček. Před oponou odůvodnil výběr a vyložil hru. Byly recitovány básně - A. Heyduka, Bratřím Slováckům a Hviezdoslavova, Bratrom Čechom. Živě a nadšeně sehrané představení mělo velký úspěch.

Dr. Fryček referoval o představení také v Lidových Proudech č. 34 z 19.8.1932, kde znovu vytkl dlouhé proslovy. Pro svůj temperament přesto herci získali zájem. Výběr hry chválí, že prý v ní je sympatická naivnost slovenského lidu.

Národnostní listy č. 33 z 19.8.1932 dokonce napsaly, že slovenští hosté fascinovali.

Neudiví nás, že také v tomto případě bylo sociální ostří hry jejími vykládači otupeno. Je těžko dnes už posoudit, co bylo příčinou tak spontánního úspěchu. Nejblíže pravdě bude asi, ^{že} strhující přirozaný herecký temperament Slováků, v Hronově dotud nevidaný, okouzлил diváky. To však na druhé straně napovídá možnost, že vyznění hry mohlo překonat výklad...

Ať tomu již bylo jakkoliv, charakteristické je, že kolem představení II. Jiráskova Hronova / a právě v souvislosti se Slováky v první řadě / vznikla - místo ideových diskusí - debata o významu realismu. Svědčí o tom též zmínky recensentů.

Tak hned Dr. L. Kulil / ve Věstníku I/4 / se obrátil proti názoru, že realismus je odbytá záležitost, a vyzvedl právě životnost Stodolova dramatu, jehož provedení podle něho vyznělo v obraz sytý a psychologicky důsledný, takže působil jako silný zážitek.

Relativně je to aspoň nějaký zisk, proti expresionistickým pokusům minulého roku. Diskuse o vítězství realismu na II. Jiráskově Hronova si zaslouží pozornost

proto, že v něm můžeme chápat aspoň hradbu, pevnost, ze které se pokrokové složky ochotníků mohly uchýlit pro příští boje. I v ní můžeme konečně spatřovat důkaz pro tvrzení, že kolem Hronovů se od počátku vznášela otázka, jaký je smysl ochotnické práce. Tím ovšem nechci nedoloženě tvrdit, že už tehdy bylo spojováno s ním chápání realismu v dnešním slove smyslu. To by bylo nehistorické tvrzení.

Jak si II. Jiráskův Hronov hodnotili pořadatelé? Především zdůraznili zákulisní vztahy a setkání. To je také příznačné. Lidé sem přijeli už po drahé, známosti se upevňovaly. Český severovýchod /26.8.1932, roč. X. str. 1 / líčí noční sezení a společenský život. Jiným slavnostem by prý srpen nasvědčoval, ale pro Hronovy je výhodou, zásluhou turistických předností kraje. Letos bylo pěkné počasí, tedy toho hosté využili. K uvítání Slováků na př. / Jihočeský ochotník, III. 6-7 č. 5.10.1932, str. 42 / prý přišlo celé město a projev Ledererův, který je před divadlem pozdravil, byl přijat s potěskem.

Ozvala se však také kritika. / Naše Menšiny, XII/9/ Je třeba rozšířití okruh spolupracovníků a přenéstí starost a zájem na širší základnu než dosud. / Náchoďské listy č. 34 z 26.8.1932, str. 2 / Oslavy jsou nad síly krajně obětavých pořadatelů. Byla na nich znát únava, organizace skřípěla. Naproti tomu Lidové Průdy č. 35, z 26.8.1932 : Hronov se vydařil, návštěva veliká a účinek mocný. Hronov se vžil a obavy o jeho další osud jsou zbytečné.

Také Náchoďské listy přinesly ovšem zprávy / stejně jako Národní listy / o průvodních událostech, projevech oficiálních hostí, ^{o tom} množství řečí, které byly pronášeny při schůzích, na vzpomínkovém večeru, atd. Jejich výčtem nemíním čtenáře unavovat. / Pozn.

Pro naše hodnocení II.Jiráskova Hronova nám už nepřináší nic nového. Vyznívájí stejně, jako „Hronovský manifest“ tábora lidu II.Jiráskova Hronova, ustívejícího „jako svědek holdu bratří Slováků památku A.Jiráska, a varujícího před nebezpečím národní vlašnosti.“

Jestliže Jevišťe / orgán Tylova okrska v Plzni, roč.10,č.10,20.6.1932 / napsalo,že se právem volá,aby nezůstalo při jednom Hronově / str.111 / už před ním, po jeho zakončení se o jasném zdůvodnění ideového smyslu Jiráskova Hronova, o jeho konkrétních úkolech do budoucna - nikde nedočteme. Ještě tak stesky,že se neuskutečnil v plném, plánovaném rozsahu / Náhodské listy 19.8.1932,č.33 /,že pozvaní hosté nepřijeli. Nepřijeli hlavně na vzpomínkový večer na Jiráska,v jehož jména byly oslavy pořádány. Večer byl vůbec slabě navštíven,ale byl tam Slávik,Ivanko,Kapras. A to prý byl proti loňskému komunistovi Nejedlému ohromný pokrok...

T ř e t í   J i r á s k ů v   H r o n o v .

AmM. Brousil napsal, / Vývoj a smysl Jiráskových Hronovů, XIX. Hronov, vyd. Umění lidu, 1949, roč. str. 18/ že historie Jiráskových Hronovů nebyla idylou. Nejnázorněji pro toto konstatování svědčí průběh III. Jiráskova Hronova. Z vyprávění o prvních dvou ročnících můžeme soudit / dokázat jsem to mohl na příkladu s povykem kolem Z. Nejedlého/, jak vládnoucí buržoasie potlačovala pokrokový projev při ochotnických přehlídkách v Hronově, třebaš byl míněn jen v rámci "neutrálnosti," jako skutečně nestranné chápání kultury. Ochotníkům se dostalo poučení, kam až je buržoasie ochotná jejich nestrannost připustit. Z tohoto hlediska musíme vidět malou přízeň státních institucí k Hronovům a jeho slavnostem. Jeví se nám tak podstatně jinak, než pořadatelům, kteří v tomto ohledu sice neříkali, ale jinak setrvali v dobou podmíněné krátkozrakosti o příčinách této nevůle. Buržoasie vyznávala Jiráska jen ústy. Ve skutečnosti byla málo kulturní a neměla zájem ani na jeho díle, ani na ochotnických přehlídkách. Ano, přímo se bála činnosti nějakého většího organizovaného hnutí, které by se mohlo vymanit z její kontroly. Připustila ji teprve tehdy, když si takovou kontrolu nad Jiráskovými Hronovy pevně zajistila.

Ochotníci v Hronově si poučení z prvních dvou ročníků nevzali k srdci. Mělo se jim dostat při III. Hronovu poučení názornějšího. Mám na mysli přímý a nezastřený zásah státní censure do průběhu slavností. V novinách se o něm psalo jako o „skandálu s Radiojournalem“. Oč tu šlo?

III. Hronov byl konán pod heslem „Naši hraničá-

ři Jiráskovu Hronovu "a na veřejném projevu měli řečnit senátor Hrubý a starosta Olomouce Dr. R.Fischer. Jejich řeči měly být vysílány rozhlasem. Oba / a s nimi část veřejnosti / byli velice rozhořčeni, když jim byla předložena výzva, aby ~~xxx~~ text svých proslovů dali k předběžné cenzuře. To bylo tím paradoxnější, že se dal očekávat předem obsah, podle povahy obou řečníků : obvyklé vlastenecké projevy nár. demokratických politiků. Pobouření vzniklo proto, že se rozneslo, že jejich projevy nebyly vysílány z toho důvodu, že mluvili oba proti Hitlerovi.

Poučení to bylo tvrdé : kolem Jiráskových Hronovů se přece hodně namluvilo o tom, že mají být školou pravého vlastenectví, lékem proti národní vlašnosti. A nyní, když na nich měla veřejně zaznít slova o nacistickém nebezpečí, byla tato slova utlumena : řečníci své projevy pronesli, ale k vysílání rozhlasem nedošlo. Tato okolnost je tím nápadnější, že současně se po celé republice roznesly zprávy o jiných, fašistických projevech v Hronově.

Sledujeme-li však pozorněji články v novinách, osvětlí se nám pozadí skandálu docela jinak : šlo o stranický spor mezi buržoasními stranami. V nacionalistickém duchu totiž vyložili a nafoukli celou věc národní demokracii. Pondělí Národních Listů a Národa / č.35, z 28.8.1933, str.1 / otisklo tučně „ Řeč olomouckého starosty dr.Fischera k hraničářům, kterou Radiojournal odepřel vysílat.“ Odtud se dovídáme, jaký byl obsah projevu. Dr.Fischer kritisoval vládu, že hnala vodu na mlýn německému separatismu. Horlil proti nacistům a obžalovával ty, kdo rozeštvávali po převratu lid do vzájemných bojů a vylučovali z národa toho, kdo nešel s nimi... atd.

Nehledě k demagogickým závěrům byla to obvyklá

tiráda pravicového opozičního politika / nár.demokraté byli v protivládní opozici /. V době zvýšeného nebezpečí ohrožení republiky se buržoasní strany navzájem častovaly obviňováním,kdo má větší vinu na vnitřní krizi.

Ze sporů mezi Osvětou lidu a Českým Slovem /hradecké vydání / pak pochopíme, kdo se cítil potrefen a jak na to odpověděl. České Slovo / č. 59 z 2.9.1933 / si zákeř obou řečí pochvaluje,poněvadž řečníci prý osočovali dr.Beneše. / Tehdy ministra zahraničí ČSR / Naznačovalo nepokrytě,že Hronovy dostávají ráz podniků výlučně národně-demokratických,aby je zdiskreditovali před svými čtenáři.

A z poznámek „proč byly letos Hronovy zneužity k politickým účelům ? “ se / 29.8.1933 / ukázalo, jaké špinavé prádlo to České Slovo veřejně hodlalo práť.

„Upřímně litujeme nedělních projevů,kdy Dr.Fischer,nár.demokratický ~~MMMM~~ starosta Olomouce, a agrární senátor Hrubý zapomněli,že Hronovy mají být kulturní událostí českého severovýchodu. Štvanice Národa proti rozhlasu jsou ~~pmá~~ nemístné. Dr.Fischer měl si udělat pořádek ve svém městě,aby se tam neněmčilo, a ne volati z Hronova, proti ministerstvu zahraničí, útočit na Dr. Beneše.

Co s tím mají Hronovy společného ? Každý tam měl plná ústa hreničářských bělestí,ale sami se Broumovu a Trutnovu zdaleka vyhnou. Začalo to fašistickým kraválem a skončilo národně demokratickým kverulantstvím. Kdo to byl v Hronově? Řečníci o tom,co hreničáři zkusí, v ryze českých krajích nemá ceny. Mezi ně,pánové,jako to činí národně-socialistické poslanci. Domnívají-li se nár.demokraté,že Hronov je jejich akcí,pak se podle toho zařídíme, za ty útoky na ministerstvo odpovíme.

Nešířil bych se o této ostudě hned na počátku vyprávění o III.Hronovu / projevy se konaly na závěr, 27. 8.1933 /, ale událost vrhá na celé oslavy příznačné světlo a ukazuje,jak v r.1933 se Hronovy proslavily něčím docela jiným,než právě přehlídkou ochotnického divadla.

Ústupnost a pacifismus druhého Hronova se jeho tvůrcům málem vymstila. V.Kopecký píše o tom / ČSR a KSČ, Praha,1960,str.157 / jak se Gajda pokusil využít všesokolského sletu v r.1926 pro pochod na Prahu,podle Mussoli-

niho vzoru, a jak ztroskotat pro včasná opatření. III. Jiráskův Hronov proslul také tím, že při něm Gajda svůj neúspěšný pokus opakoval.

Gajdův fašistický puč v Hronově znamenal vážné nebezpečí. Došlo na varovná slova novoměstské manifestace DDOČ.

Pokusme se udělat si obraz o tom, co se dělo v Hronově. Píší o tom kronikář V. Galt / V Pamětní knize města / str. 261 / :

Dne 20.8.1933 na začátku Jiráskova Hronova sjelo se do Hronova mnoho fašistů. 80 četníků bylo v pohotovosti, proti nepokojům. Odpoledne byl projev R. Gajdy u hrobu A. Jiráska. Potom se fašisté procházeli městem.

Slova kronikáře tu evokují představu fašistických bojůvek v jejich absurdním spojení s Jiráskem, lidovým a demokratickým spisovatelem, k jehož hrobu se drze přizvali. Také ukázka, jak se mohla vykládat „národnost“ Jiráskova díla.

„Večer představení LIJÁKU. Požádali Gajdu, aby do divadla nechodil, z obavy před demonstracemi. Slíbil. Pak se rozšířila pověst, že „vůdce“ do divadla nesmí a fašisté demonstrativně odešli při představení. Do ticha hlediště se náhle ozval hlas : „Bratři - bratr Gajda do divadla nepříjde.“

Podle některých vzpomínek pamětníků odešla z divadla polovina lidí, podle jiných asi dvě řady. Podívejme se, jaký to mělo ohlas v tisku.

České Slovo / hradecké vydání / psalo :

„Když úřady ukáží pevnou ruku. Klidný průběh hronovských slavností. Gajda v Hronově se umoudřil. Zmatené zprávy hradeckých fašistů. Čekalo se, že se fašisté pokusí o demonstrace po způsobu Nitry, došlo však k obratu, jímž byl nejvíce překvapen sám Gajda.

Do Hronova se sjelo asi 1 500 fašistů. Napodnikli však nic, protože Gajdovi bylo dáno na srozuměnou, že klid musí býti zachován stůj co stůj. Zprávy, že Gajdovi nebylo povoleno vstoupit do divadla, neodpovídají pravdě. Gajda sám prohlásil, že do divadla nev kročí, aby nevzbudil zbytečnou pozornost a nezavinil případnou demonstraci. V divadle bylo 40 fašistů. Jakmile se dozvěděli, že Gajda nepříjde, jeden z nich vykřikl a ostatní se zvedli a odešli. Národní listy jsou na omylu, když brojí proti úřadům, že zbytečně zakročovaly. Fašisté chuť měli, ale zastalo jen při tom. Hradeckí fašisté dodatečně prohlašují, že jich bylo 6 000 a provedli vše podle programu.

Národní demokraté přiznali nechtěně barvu, když Gajdu a jeho hronovskou akci vykládali jako neškodnou klukovinu. / Tak na hlavu padlí přece jen jistě nebyli. /

Pondělí Národních Listů a Národa, č. 34, Praha 21.8.1933 :

„Zbytečná bezpečnostní opatření v Hronově. Vycházelo se ze špatných předpokladů : Hronov není Nitra. Rozvíření klidné hladiny života v městě netaktním a málo vtipným zásahem úřadů. Všeobecně se usuzovalo, že takovýto ostrý postup byl by vhodný proti komunistům. V divadle klukovina : jeden fašista vykřikl, zvedl ruku, a pak jich 40- 50 opustilo divadlo. Ještě dlouho do noci stály hloučky lidí před divadlem a tento čin odsuzovaly.

Ličové proudy, Náhod 25.8.1933, roč. XXXVIII, č. 34 :

„Luďácké manifestace z Nitry se neopakovaly. Hloučky fašistů se posilovaly od hospody k hospodě. Hronov odmítl aličnickou provokaci, nedošlo k novým židenicím.

Podle jiných zpráv bylo fašistů jen asi 300-400 a přijeli z Prahy, Pardubic a Třebachovic. V důsledku události dal starosta Dr. Paleček vylapit vyhlášku :

„Události poslední neděle /.../ jsou sto snížiti význam a vážnost Jiráskových oslav, které nemají nic společného s jakýmkoliv politickým směrem /.../ jde o dobrou pověst města Hronova... které hospodářsky získává. Žádal občanstvo, aby se přičinilo zamezit škodlivým vlivům.

Jiný názor měli ovšem národ. demokraté, jejichž Náhodské listy z 25.8.1933 č. 35 str.1 uveřejnily paličský článek o Hronovu :

Dokazovaly především, že Gajda byl do Hronova pořadatelstvem pozván, a že zaplatil 100 Kč za vstupenku. Jeho fašističtí přátelé měli zakoupeny celé řady křesel. Naříká na nevhodnou přítomnost četníků, kteří prý seděli v divadle i pod jevištěm. Ironisují obavy, aby se z tichého řádění nestala Nitra...., aby místo jeroměřského bratra Maxe nedominoval tam dobrodružný voják a hrdina Radola. Statečný voják od Zborova užasl, když byl požádán, aby nechodil na veřejné představení, každému přístupné. Vždyť byl Jiráskovým ctitelem, věnoval témuž své válečné Paměti, dostal od Jirásky překrásný děkovací dopis.

Po prvé bylo Jiráskovo divadlo obsazeno četníky. Část diváků demonstrativně odešla. Před tím byl fašistům zakázán hromadný průvod k Jiráskovu hrobu. Gajda tam šel sám a položil věnec za četnické pohotovosti. Přítomní fašisté jej uvítali zvednutím pravé ruky. Bylo 14 hodin. Zazněla hymna a byla pozdravena stejným způsobem.

Ze Gajdou se na hřbitov vydalo několik tisíc jeho přátel. Před bratry z Jugoslaviie jsme se měli ukázat jinak.

než s četníky."

Pisatel tohoto článku jistě nepatřil ke skupině lidí, kteří / podle zprávy téhož listu z 21.t.m. / „klukovinu“ v divadle odsuzovali... Nadepsal ho totiž provokativně : „ Kdýž nesměl do Jiráskova divadla skutečný voják od Zborova - mohl by tam tovaryš Alois Muša ? “

Je to podivné ... Buržoasie stále / od prvního Hronova / větrila při „napolitických“ ochotnických slavnostech .... komunistické „nebezpečí“. Také soc. demokratické Lidové Průdy / č. 34 z 25.8.1933 / si totiž neodpustily poznámku, co by se stalo, kdyby se do divadla dostali komunisté, ti že by zpívali Rudý prapor ...

Nuže, jak o tom psal komunistický tisk ?

/Rudý prapor, roč. III. č. 34 z 24.8.1933 /:

„III. Jiráskův Hronov fašistickou demonstrací. Gajda provokuje dělnictvo. Slavnost vyjadřuje úpadek, bankrot měšťáckého divadla a je výrazem nacionálního šovinismu české buržoasie. Dělnictvo si vynutilo zákaz národní manifestace na Dobíně / má být patrně Dobeníně, pozn. JN - Václavovicích u Náchoda /, do Hronova mělo přijet 40 000 fašistů. Povolání četníci mají především zabránit protifašistické demonstraci.

Jakým dojmem působilo uvítání Jihoslovanů s četníky na nádraží v sobotu večer, 19.8. ? V Jugoslávii je ovšem fašistická diktatura cara Alexandra.

Popisuje dále podrobněji události v Hronově. Na tisíc fašistů šlo v průvodu od hotelu Slavie, Gajda v čele, k Jiráskovu hrobu, kde položili věnec. / Pozn. : je pravda, že četnická asistence zakázanou manifestaci nerušila, proti komu byli tedy četníci povoláni ? - JN. / Zpráva poněkud asi přehání údaj, že fašisté měli zakoupeno 700 vstupenek do divadla, to že však bylo obsazeno dělníky.

Pamětníci však potyrazují, že před divadlem došlo k shromáždění lidu, jak také píše Rudý prapor, aby protestovali proti fašistům. Četníci vykládali náměstí, takže fašisté mohli jít jak chtěli, píše list, kdežto proti šovinistické demagogii Jiráskova Hronova se protestovat nesmělo.

Jaký je tedy závěr z uvedených zpráv ? Vládnoucí třídě ani tak nevařil v Hronově Gajda, jako se obávala protestních demonstrací dělnictva, vedeného komunisty.

Vliv pokrokových sil byl tu objektivně tak silný, že zapůsobil na veřejné mínění a znemožnil fašistickou provokaci v Hronově. Neuskutečnila se v plánovaném rozsahu, Gajda utrpěl porážku. Postavila se proti němu i ta část mezi ochotníky, která patřila svým původem k lidovým a lidu blízkým středním maloměstským vrstvám. Pondělí Národních Listů a Národa / č. 34 z 22.8.1932 /, tedy buržoasní noviny, už ostatně před rokem přiznaly, že hlavním účastníkem oslav je drobný lid.

Jeho poměr ke nejprogresivnějším silám společnosti, v jejíchž čele byli právě komunisté, nebyl ovšem jednoznačný, neproblematický. Ukazuje to také průběh III. Jiráskova Hronova, který znovu ~~XXXXXXXXXX~~, stejně jako před rokem, přišel do období stávkových bojů dělnictva.

Na Hradecku bylo tehdy / podle zprávy Rudého Praporu / 64 000 nezaměstnaných. Raporty četnických stanic oznamovaly zvýšenou činnost komunistů, hlavně mezi nezaměstnanými. Tak oznamovala stanice z Hronova / vrchní strážm. Brandejs / schůzi 16.4.1933: „Hlídka neměla příčiny k zakročení, hromadný pochod do Náchoda nepozorován.“ Leták vyzýval k demonstracím solidarity s rakouskými dělníky. V Hronově se konaly tábory lidu - 25.6. 1933 nár. socialistický, 6.7.1933 komunistický.

Osvěty lidu, roč. XXXVI.
Dne 4.6. 1933 / zpráva ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
č. 60, v Hradci Král. 6.9. ~~XXXXXX~~
~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ 1933, soudní síň / se konaly
v Hronově Rudé letnice přes zákaz úřadů. Účastnilo se
jich několik stovek lidí. Řečnice pos. Čížinská byla předvedena na radnici a vykázána z města. Dav na náměstí se však nerozešel a volal: Hanba republice, ať žijí Rudé letnice! Za to dostal J. Síbera z Úpice měsíc vězení.

Ve dnech 27.7. - 3.8. 1933 probíhala v Hronově

na 21 stavbách stávka 280 stavebních dělníků. / Požárko-
nošské rozhledy /

O poměrech dělnictva v Hronově svědčí též zpráva
ze čet.stanice o tábora lidu dne 7.9.1933, ve 4,30 odpoledne.
Pořadatelé byly závodní výbory na Hronovsku :

Hronovské přádelny bavlny,
Fröhlich a Pentlarz ve Velkém Poříčí
Bratři Spieglerová v Hronově
Eduard Pick ve Velkém Poříčí
Arnolf Kraus ve Velkém Poříčí

a na resoluci byli podepsáni : Rýdl Vincenc, Josef Pohl,
Šimek Vendelín a Doležal M.

Text provolání :

Dělnictvo hronovských závodů, shromážděné na veřejném projevu dne 7.9.1933 v Hronově, protestuje proti zhoršení podmínek v nezaměstnanosti a odsuzuje se vši rozhodností útoky vládních činitelů na poslední existenční podmínky ~~málem~~ pracující třídy, která bez své viny ztrácí naději na práci a obživu svých rodin /... /

/... / a žádá : nemocenské pojištění, 40 hodinový pracovní týden, bez snížení mezd, navázání hospodářských styků s těmi státy, o kterých lze předpokládat, že by tím naše hospodářské poměry byly oživeny, svolání Národního shromáždění /... atd. /

Dělnická třída má v té době konečně i své proletářské umění, své divadlo, které je odrazem jeho požadavků a přináší vedle agitace i posilu v tomto zápase. Rudý Prapor č. 35 z 31.8.1933 str. 8 přináší zpráva o dělnickém divadle z Pražského Předměstí, které uspořádalo znovu jakýsi protějšek Jiráskova Hronova ve dnech 19. a 20.8. 1933 ve Velkém Poříčí. Přináší též obrázek souboru, který vystoupil v březnu se svým pořadem též v Lucerně v Praze / Velký manifest. / Nyní uvedl již po dvacáté hru Franty Němce BAKU HOŘÍ.

Dělničtí divadelní ochotníci již také postihli, že nové proletářské divadlo potřebuje scénou, celistvé představení. Od r.1932 uváděli v Praze první sovětské hry : Afinogenův STRACH, Arbuzovových ŠEST ZAMILOVANÝCH, Kornej-

Čukova CHIRURGA PLATONA KREČETA, Pogodinova MÉHO PŘÍTELE,
 Škvarkina CIZÍ DÍTĚ, Billa-Bělocerkovského ŽIVOT VOLÁ,
 Serefimovičův ŽELEZNÝ VLAKE^{poloz} - do r.1936, až k známým Gorké-
 ho MĚŠTÁKUM v (Unitarii)^{ovíle} s Fr.Kubram v roli Hila. Proletář-
 ské české divadlo mělo už tehdy také vlastní hry / na př.
 Spitzerova SKLÁRNU od r.1932 /, a uvádělo českou klasiku
 v revolučním duchu / na př. Tyla „KUTNOHORSKÉ HAVÍŘE. /

Naproti tomu je vývoj na Jiráskových Hronovech
 složitý, nejasný. Vychází ze zcela jiných posic, objektivně
 se dostává až na přímo protilehlou stranu, a je tak odra-
 zem názorového zmatku maloburžoasie. Jediným světlym bo-
 dem v něm je věrnost Jiráskovi, neboť ~~namy~~ je nasnadě
 domněnka, že i hry kritického realismu tu slouží k otape-
 ní pohledu na skutečnost třídního boje, jak ještě dále uvi-
 díme.

Když bylo rozhodnuto, že III.Jiráskův Hronov
 bude pořádán, sešel se 22.1.1933 výkonný výbor, aby se po-
 radil o tom, jak uspořádat oslavy. / Věstník II.1 / Bylo
 rozhodnuto, opřít se o domácí publikum. Byl zvolen pořada-
 telský odbor, který měl ve spolupráci s ÚMDOČ pořádat
 hronovské slavnosti. Poněvadž se patrně nenašlo dost ochot-
 ných spolupracovníků, bylo po delší poradě rozhodnuto, že
 sestaví aspoň prozatímní výbor, a to především z Hronov-
 ských. Byli to : K.Komář, pí.Vycpálková, pí.Koutková, to-
 várníci Mach a Hubka, dr.Kuadrnáč, Traneček, Frýba, řed.Hak,
 učitel Link, dr.Smetana, Kotík.

S ohledem na složení domácího publika byl tedy
 patrně i vybrán repertoár :

- 20.8. Petrovič : L, jak /hosté z Jugoslaviie /
- 21.8. Stroupežnický : Václav Hrobčický z Hrobčic
- 23.8. Šamberk : J.K.Tyl
- 25.8. Šubert : Drama čtyř chudých stěn
- 27.8. JAN ŽIŽKA, jako celostát.představení

Můžeme z toho soudit právě na ~~HEBERNÍ~~ to, z jakých vrstev toto domácí publikum pocházelo, jestliže se tu objevuje i Šubertovo sociální drama. III. Jiráskův Hronov měl být ovšem hraničářskou manifestací, toto hledisko asi také ovlivnilo výběr. Konečně víme, že vlastním přínosem minulého ročníku bylo zdůraznění realismu a to jistě rovněž spolupůsobilo na letošní dramaturgii.

M. Lederer / Věstník II.1. - 1.2.1933 / připomínal krizi, se kterou zápasí právě ty kruhy, které - jak píše - udržovaly svým idealismem Hronovy. „Široké vrstvy lidové, které plnily prostory divadla při představeních Jiráskova týdne, jsou postiženy nezaměstnaností, restrikcí a mzdovými srážkami. Pomýšlelo se na to, od Hronovů upustit.“ Nedalo se totiž počítat s obvyklými zájezdy ochotníků. Jejich svízelná situace je ovšem neodradila od práce, ale také je ničemu nenaučila. Max Lederer se znovu bránil proti výtce tendenčního vlastenčení, a divil se, že je pořadatelstvo střídavě napadáno jako levičácké a pravičácké. Oni jen chtějí sem zařadit každého pravého ctitele Jiráskova, ať už se hlásí do kteréhokoliv tábora.

„Zesílená agitace nepřátel, zeslabená možnost obětavosti přátel a nejistota nestranných - to jsou překážky, se kterými pořadatelé zápasili.“ Znova útočil ve svém článku na bohaté, že vraceli pozvánky, že je podporovali jen chudí. Hraničáři se přihlásili s pořádáním, to je nutno vzít odpovědně na vědomí. „Národ potřebuje Jiráskových Hronovů a proto musíme je pořádati.“

Osvěta lidu č. 54 z 29.7.1933 a 56. z 12.8.1933 přinesla oznámení, že Hronov bude přece uspořádán - bude prý posilou národního sebevědomí a nadšení. Proti nacionalismu německému postavíme nacionalismus svůj.

Také letošní Hronov byl ovšem nepřímo sledován zvýšenou činností sudětských nacistů. Trutnov a Broumov tenal v záplavě praporů s hákovým křížem. Objevil se dokonce i na Hvězdě, s nápisem Heil Hitler / Lidové proudy, 25.8.1933 /, v adršbašských skalách postavili hákový kříž 2 x 2 m a německý vojenský letoun s říšskými znaky provokoval nad Broumovem, Policí a Trutnovem. Broumovský okresní hejtman, Němec Dr. Zdeněk Leiner jel za Hitlerem do Waldenburgu ve Slezsku. / Byl za to potom odvolán z funkce. /

Mraky kolem republiky se stahovaly. Pořadatelé Jiráskova Hronova měli subjektivně dobrou vůli a statečná srdce. Varovali. Ale poněvadž nechtěli, nebo nemohli, vidět příčiny událostí, neobraceli se proti nim, nýbrž proti následkům. Vybrali si tu méně podstatnou část zápašu.

Jak se jejich stanovisko projevovalo v dramaturgické linii III. Jiráskova Hronova ?

Prvním představením byl Petrovičův LIJÁK, hraný záhřebskou krajenskou BESEDOU, za účasti autora. Jeho uvedením se měla posílit slovanská vzájemnost. Byl to ostatně první zahraniční autor na přehlídce / stejně, jako byl vloni Stodola prvním nečeským autorem. / Lidové Proudý č. 34 z 25.8.1933 napsaly o tom, že „je to svižná a vtípná veselohra s výbornou kresbou lidových typů, připomínající v mnohém ruské autory. Byla ve výborném hereckém podání přijata s úspěchem, který se proměnil v neutuchající ovace nadšenou manifestací československo-jugoslávského přátelství.

Toto „malodohodové, „buržoasní spojení bylo ostatně propagováno i Sokolstvem, takže ani v tomto ohledu nevybočil Hronov z oficiální linie.

O představení HROBČICKÉHO Z HROBČIC napsal týž list, že v něm ochotníci z Čes. Budějovic ukázali své vyspělé umění, hereckou kázeň a čistou i krásnou formu hereckého

jevištního projevu, která si zaslouží obdivu, zejména u sedláka Vrby.

Že by ovšem zapaloval k odporu proti vládnoucí třídě, na to se dá těžko usuzovat už ze hry samé, končící kompromisně. Max Lederer v Našich Menšinách /roč. XIII. č. 7 z 1.8.1933, str. 114 / ji ostatně ohlašoval jako vzor české čestnosti a poctivosti a připomínku Stroupežnického, jednoho z tvůrců realismu. Nepochybně toto je dramaturgický výklad hry pořadatelů; jak působila inscenace, to nevíme: patrně asi tím, co vyzvedla kritika v provedení - dramatickou technikou, tradiční oblíbeností tohoto kusu.

Také o Šamberkově Tylu prohlašoval dramaturg v uvedeném článku, že odpovídá představě ochotníků o hrůzovi národního probuzení. Tak tedy ani tato sentimentální a romantická hra nebyla tím, co bychom mohli nazvat „přínosem třetího Hronova.“ Ostatně provedení ochotníků z České Třebové nebylo nejdokonalejší. Národní listy o něm napsaly :

„Tam, kde nebylo dosti předpokladů pro dokonalý výkon, aspoň snaha poctivě podat, co schopnosti dostačují. Hra měla náladu odpovídající intencím starého Šamberka, představení bylo působivé, sneslo by však místy rychlejší tempo. Recensent - oš připomíná, že monology se nemají mluvit tváří do obecenstva.

Po dojímavém jistě Šamberkovi - Šubert, kterého Lederer oznámil jako „hru o utrpení hraničářů, Drama čtyř chudých stěn“ / Naše Menšiny / Při sledování stop po inscenacích III. Jiráskova Hronova vzniká v nás pomalu, ale jistě neblahý dojem, že probíhal na jevišti značně uvzdychaně, docela v protikladu k bojovné náladě kolem Hronovů a situaci mezi dělnictvem ve skutečnosti.

Národ z 26.8. 1933 kritisoval / - oš / Drama čtyř chudých stěn jako představení vyrovnaného souboru, bez vynikajících jednotlivců / Ochotníci z Mostu /, ale poctivě

připravený. Režisér Hrdlička podtrhl rozličné nazírání lidí, kteří žijí těžkým životem, a / ^{těch,} / kteří neznají, co je to zápas o chleba. Herci ukázali, že dovedou hrát a nebylo trapných mezer.

I když víme, že Šubertovo drama je opět v závěru kompromisnické, zdá se, že mostečtí horníci, poučení vlastní životní skutečností, položili důraz správně na třídní rozdíly, aspoň recenze / nár. demokratických novin : / tomu nasvědčuje. O ohlasu představení se však jinde nic nedovídám a tak nemohu z ničeho vytvářet hypotézu kolem tohoto představení jako jádra III. Hronova, jako vrcholu jeho dramaturgie. Ve spojitosti s ostatními událostmi v Hronově, ve spojitosti s dobovou situací, ve spojitosti s faktem, že si vůbec vybrali téma stávky / vzpomeňme na loňský škrť v Husově /, musíme zajisté hodnotit Mostecké kladně. Měli ostatně, jak ještě uvidíme z přehledu, kromě JANA ŽIŽKY největší návštěvu na představení.

Podívejme se nyní na vrcholné představení, na Jiráskova Žižku, druhou hru v husitské trilogii, inscenovanou Maxem Ledererem.

Chápal ho jako vyjádření „moudré síly“, byl mu vzorem české statečnosti. „Jirásek dovedl jako nikdo jiný“ píše Lederer v Našich Menšinách /1.8.1933 /, „vylíčit českého hrdinu, který se nebrodí v krvi, nedobývá říše, ale bojuje za svobodu slova božího...dovede trestat i odpouštět... Náš je Žižka tím, že je střízlivý, přemítavý, duchovní.“

O své tendenci píše, že je stejná jako dosud : sehrát kus v duchu autora, v historickém realismu, oprostěným od vnějších detailů, ale vyzdvihujícím a zdůrazňujícím myšlenku Jiráskovu. Budeme muset zkoumat, jak se mu to po-

dařilo. Uvedl na scénu 75 sólistů a 45 mužů a žen v komparsu, aby ukázal velkolepou podívanou.

Tentokrát je však kritika velmi přísná, ano, zřecující. V Lidových Průdích napsal 1.9.1933 Jar. Prošek :

„Jirásek romancier stojí nad dramatikem. Hra je řadou volně skloubených obrazů, bez vnitřní jednoty a dramatického konfliktu, naplněných vyprávěním historie. Uchvátí jen tehdy, když se dostanou ke slovu představitelé historických idejí.

Moderního diváka ponechává chladným. Pro recensenta je důležité to, co se děje v publiku, ne na jevišti. A tak ať se hřímá, tahle Praha je sta a sta let daleko, lidství je tu poskrovna.

Představení trvá čtyři hodiny, což je únavná délka. Je vystavěno těžkopádně. Prošek ocenuje odvahu, udělat to za týden, ale nemůže to posloužit jako ukázka umění. A klade požadavky, že na Hronově by se neměl ukazovat takový historický program, ale cyklus vývoje společenského dramatu, ne zápolení s daným problémem, ať to dopadne jakkoliv, nýbrž více rozmyslné a odpovědné přípravy. Čím více slabin v Jiráskově díle, tím pečlivější by měla být příprava a provedení.

Zdá se, že takovým nastudováním narychlo prokázal Lederer skutečně Jiráskovi medvědí službu.

Prošek totiž žádá dramaturgickou úpravu, třeba torso, ale ideové. Každá role je tu důležité, to poznal i režisér. Každá sebenepatrnější osůbka je pilíř hry - důkaz : kumánský kapitán. Je potřebí dokonalého provedení, ne předvádět něco, na co nestačí síly. Deset lidí je tu nad průměr, ostatní nestačí.

Recensent konstatuje, že linie celostátních představení je sestupná. Chválí Křišťana z Prachatic, první obraz V. aktu, že byl velký. V superlativech hovoří o Šimonovi a Maří. Za nejlepší epizodu označil Městeckého z Opočna, kterého hrál Bř. Kavan.

Požaduje od divadla vnitřní dynamiku a pohyb. Divadlo není odříkávání historie, děj musí letět, strhovat. Jde o hru, kde děj nese kolektiv, je to pravý Massenspiel. V představení jsou však mrtvá místa, lidé bezkrve a bez vzruchu. Jako výjimku znovu připomíná 1. obraz V. jednání. Režie ovšem dělala co mohla, nic jiného jí nezbyvalo, než dát všem volný průběh, neboť je to nad lidské síly a vyžádalo by si měsíce práce. Pozastavuje se ovšem nad mírou odpovědnosti, smyslu pro ni, když mnozí odmítají hrát, nechodí do zkoušek a pod.

GERO a HUS na minulých Hronovech, to bylo stejné /.../ atd.

Stejně TÝDEN, orgán nár. demokratů v Bydžově,

č. 37 roč. VII. z 8.9.1933 se ozval, že „ani Jan Žižka nesplnil očekávání.“

.. Hra neměla spád, byla dlouhá a dlouhé byly i přestávky. V tak krátké době není možné ji nastudovat a směřit soubor. Herců se na zkoušky schází polovina, kolem je hluk a chaos. Při představení každé opominutí, pozdní nástup, hluk davu na špatném místě, nestažená opona, to vše kazí dojem. Recensent vyžaduje pro tato představení čas a peníze na přípravu. Jirásek si to zaslouží. Nestačí konvenční poklony odpovědných činitelů, ale je nutno zjednat nápravu. Ze všech tří Hronových vyvodit poučení.

Kritiky v leččems zachycují chyby, které tkvěly v Ledererově improvisační metodě. Víme z dřívějších, jak pravidelně nevracel zkoušky, jak se dojímal / ..to jsou aktéřsky.. /, že i v tomto krátkém týdnu příprav měnil obsazení. Na druhé straně zas musíme být opatrní v přijímání těchto názorů, poněvadž tehdy byly ostré kritice podrobeny celé Hronovy. A byla to kritika z prava. Proto je nutné hledat její důvody.

Neboť si nemůžeme nevšimnout, že první z nich označila první obraz pátého dějství za „veliký“. Je to místo, ve kterém Pražané očekávají příchod metlicího Žižky; vystupují tu postavy drobného lidu, vyčítají „mírným“, mistrům, že je zradili pánům, žalují na své utrpení. Bouří se konečně / ..jak po smrti Želivského“ /, útočí na mezkauš. Je to scéna obdobná té, kterou v Janu Hrušovi režisér vynechal; i když není tak zřetelná, přece jen mohla mluvit s nabádací aktualností do stávkových ~~mněnků~~ nepokojů. / str. 377 vyd. Trilogie, Orbis, 1954 / Vaněk : / závěr obrazu / „Jste bez pomoci, lid se vám bouří. Chcete Prahu zničit? A nepoddáte-li se, vy ji zničíte : “ -

Zvládnout ji v rytmickém odstupňování nebylo jistě lehkou věcí. A přece vyzněla živěji, než ostatní místa. Nebyla to patrně náhoda, nýbrž úmyslný akcent. Tomu neodporuje vpředu popsané pojetí Žižky, jen umožňuje domněnku, že jednou dobře a umělecky silně podaný obraz měl objektivně správnější vyznění, než mohli tvůrci představení

sami třeba i domyslet ; díky Jiráskově realismu dostalo vyznění ten význam.

Kritika byla tu jistě na místě, pokud požadovala odpovědnější přístup k umělecké práci. Žádala také dramaturgickou úpravu, třeba tors~~u~~, ale ideové. V jakém smyslu, to už dnes těžko posoudíme. S ohledem na to, že vyzvedla popsaný první obraz pátého jednání, dá se soudit, že jí šlo o ještě větší údernost a aktuálnost představení. Nelze pak, než i s tím souhlasit. Zdá se, že na jedné straně doopravdy stoupala náročnost na úroveň hronovských představení. Uměleckého obrazu bylo však možné dosáhnout jen myšlenkovým prohloubením, dotčením inscenace. V jakém směru ? Ve směru revolučně-pokrokového - dnes bychom řekli - přehodnocení klasika Jiráska. Ať už si to citovaná kritika / Jar. Proška / uvědomovala, nebo neuvědomovala, objektivně mohla mít jen ten význam.

Ale k té dramaturgické úpravě. Z osobních dopisů prof. Leo Rychtera, který vypravil celou husitskou trilogii, se nepřímo dovídáme, že také Lederer o ní uvažoval, a jak. / Rychter patřil k vášnivým obhájčům trilogie v bojích, kdy se jednalo o to, aby ŽIŽKA a ROHÁČ na Hronovech odpadli. / Šlo o vynechání proměny III. dějství, v stanu Žižkově :

.. Rokycany 3.6.1933, express / v majetku Dr. V. Lederera, v pozůstalosti po M. Ledererovi, Jaroměř /

Tvůj dopis zase způsobil mi velké starosti, neboť jsem se Tvého rozhodnutí škrtnouti proměnu III. aktu přímo lekl. Ale když vím, že i Ty váháš, vychrlím ze sebe všecko. Víš dobře, že ani slovem jsem se nestavěl loni proti škrtnutí celé proměny v Husovi, uznávaje naprosto nutnost Tvého rozhodnutí. Ale letos, až přemýšlím o věci jak ochci, nemohu souhlasit. A důvody ? Asi tyto : 1/ scénicky bychom nic nezískali... poněvadž stan Žižkův musí být postaven... v závěrečné proměně. 2/ Rovněž by letos žádné osoby neodpadly, jedině pán z Garbova, a milý Maxi, myslím, že by bylo věčná škoda / podtrženo / té jeho rozmluvy s Žižkou

kteřá je dokonce za dnešních časů, kdy se uvažuje o sblížení českopolském, jaksí aktuální / potvrzeno/... 3/ z kněze Želivského stala by se epizoda bezvýznamná a rovněž následující rozhodnutí Žižkovo, že potrestá Prahu, pozbylo by dramatického vyvrcholení, kdyby nebylo předchozí rozmlavy. A nakonec důvod nejzávažnější : 4/ Ve hře vystupuje Žižka střídavě v jedné proměně a v druhé nevystupuje. Kdyby se škrtila tato, tedy by vystupoval jen v II. jednání a potom až v 2. proměně IV. aktu a v závěrečné proměně V. aktu, celkem tedy ze 7 hraných obrazů jen ve 3 ... Nemyslíš, že je to na titulní osobu trochu málo ??? ..

Nahlédnutím do programu zjistíme, že k vyškrtnutí obrazu nedošlo. Profesor Rychter ovšem nezdůraznil ideovou náplň obrazu, který vrcholí ve scéně s Želivským kritikou měšťanů a podmíněným smírem. Ušlo mu také, že náleželo k Jiráskově dramatické metodě, nastavět hrádku do popředí, že ve shodě s jeho pohledem na historii bylo, ukázat ji jako pohyb mas. Konečně za třetí vidíme z dopisu, že oba uvažovali o možném aktuálním chápání jednotlivých míst, a tedy věděli, co v Husovi vloni vynechávají - i když si to zdůvodnili jinak.

Lederer tedy cítil nutnost do dramatu zasáhnout, ale když zjistil, že na takový úkol nestačí, raději ponechal Jana Žižku v celku, než by zasahoval mechanicky.

Škoda, že se mu zřejmě napodařilo zvládnout celé představení. A přece se zdá, že v něm byl nejcennější zisk III. Jiráskova Hronova. Naši pozornost v tomto směru zaujme článek Českého Slova z 3.9.1933, str. 3 / i když je podepsán šifrou M.L., tedy asi z pera Lederera samého / :

.. Nejcennější moment/píše tam v hodnocení Hronova/ - divadlo naplněné dětmi/odpoledne 23.8. Poslouchaly tak dychtivě, že po skončení představení musely být vyzvány, aby šly domů. Nehýbaly se z míst a vyvolávaly svého Žižku. Hrozily jeho vrahu a plakaly při skonu kumánského kapitána. Při čtyřhodinovém představení zachovaly posvátné ticho.

Domnívám se totiž / z vlastní zkušenosti /, že tyto nezapomenutelné dojmy zažehly v mnohé mladé duši lásku k divadlu na celý život . Nebylo těch mladých v Hro-

nově tehdy málo, jak se v budoucnosti ukázalo.

V tomto roce máme také náhodou /že to bylo znamenáno / možnost posoudit hronovské návštěvy :

Liják - odpoledne	496	
večer	747	
Hrobčický	362	
J.K.Tyl	488	
Drama čtyř ch.st.	794	
Žižka	688 odpo.	
	742 večer	/neděle/
	598 dětské	
	807 večer	/pondělí /

/Žižku hráli tedy 4 x za dva dny, to při složitém tehdy líčení znamenalo pro 134 účinkujících, že byli 24 hodiny v kostýmu./ Celkem shlédlo divadelní představení 5 722 diváků, kdežto přednáška /168/ a koncert /310/ byly jen slabě navštíveny.

Velký a stoupající zájem o představení Jana Žižky nás tedy znovu opravňuje k domněnce, že kritiku - i když snad měla pravdu - musíme brát opatrně, protože je možné, že neměla pravdu celou. Důležitý je objektivní účinek, význam představení. Tento zřetel také k druhé, neoddelitelné součásti divadla, k hledišti, je v ní jen napověděn, není dost zřetelný. Nelze totiž navídat, že se k její odborné poučenosti řadí pojednou útoky na úroveň Hronová i odjinud, se strany, které na ní dotud vůbec nezáleželo.

Množí se útoky a projevy nespokojenosti i za minulé ročníky, kdy si otázku úrovně nikdy takto ostře nepoložili. Je nasnadě domněnka, že se tu zase jednou naskytla příležitost baržosii, použít kritických výtek proti nedramatičnosti a poukazu na malou uměleckou hodnotu Jiráskova dramatu k tomu, aby otupila jeho působivost. Po ideové linii

se totiž proti Jiráskovi a proti ochotníkům obrátit ne-
uměla a nechtěla. Udělala to tedy, jako už mnohokrát před
tím, přehlédla okazala ideový obsah a zaútočila na formu,
která jí v tomto případě dala svou nedokonalostí vítá-
nou záminku. Kam vlastně mířila, můžeme soudit z toho, že
volala po odstranění stále prý týchž pořadatelů, chtěla
mít v čele konečně někoho jiného, volala sem Sokol, atd.
Neboť Sokol byl ukázněnějším strážcem buržoasní demokra-
cie, jak také prokázal svým náhlým srazem 29.10.1933 v Hro-
nově, manifestačním pochodem před státní vlajkou, konaným
v odpověď na Rudé letnice, rozehnané / jak jsem už řekl /
před tím četníky.

Svou nespokojenost s Hronovy vyjádřila četnými
články v tisku. Osvěta lidu, XXXVI. č. 60, z 6.9.1933
/ šifra P. / napsala :

„ Hronov nebyl tím, čím měl být - holdem hrani-
čářům. Heslo bylo nadhozeno jedincem, inspirátorem Hronov
vůbec, neuváženě a nevhodně. Hronov se konal bez účasti
jich samých. Postavili je před hotový program. Zvolili ho
letos nevhodně, a při významu Jiráska se mu nebylo možno
včas opřít. Je třeba rozlišovat hraničáře a menšiny. Na
pouti ke hrobu a na táboru lidu byla zřejmá neúčast. Kdy-
by byla zvolena příhodnější doba, nepřišlo by jich sem
dvě stě, ale tisíce. Na jedné straně krize, hled - na druhé
povinnost holdovat. Co má zvítězit ? Jak sem měli přijít
lidé z Mostecka, když nemají na chléb ? Hronov by se měl
konat jednou, za 4 - 5 let, aby bylo více času na pečlivěj-
ší přípravu.

Za takovými polopravdami a pod záminkou starosti
o hladovějící byla jiná starost. Šlo o něco docela jiného.

Národné listy č. 36 z 1.9.1933 napsaly :

„ Úspěch nelze nadekretovat, nejde jen o dramatika Jirás-
ka. Jen ochotníci nadále Hronovy dělat nemohou. Pozvou na
účast jiné složky, ale program si udělají sami. Nechtě po-
řádá Hronovy Sokol, nebo Klub čs. turistů. Jsou tu pořád
tytéž osoby, tytéž nedostatky a chyby, také program je stále
týž. Měly by se konat každý pátý rok.

České Slovo č. 60 z 6.9.1933 /hradec.vyd.šifra P./:

„ Hronov měl být, ale nebyl ani holdem, ani významem mani-
festací hraničářskou. Je to tím, že si heslo vymyslel je-

dínce a postavil hraničáře před hotovou věc a hotový program. Chyběla důkladná příprava motivů. Sborník Naši hraničáři III. Jiráskova Hronova nakl. Frabši je zoufalá slepenina. Jak se po tři roky provádějí Hronovy, to je už dále nemyslitelné. Je potřeba dalšího odstupu, 4-5 let.

Lidové Průdý č. 34 z 25.8.1933 :

.. Při oficiálních projevech jsou malé návštěvy, v pravém tisku se objeví tiskové tirády, ale Hronováci sedí doma. Kdo sem bude jezdit slavovat Jirásků dále ? Pro sjezdy je Hronov nezpůsobilý nedostatkem hotelů, a umělecky se tu neukazuje nic nového, pouhá manifestace.

Týden, č. 37 z 8.9.1933 :

.. Hronov začal neslavně, incidentem. Nepokračoval líp / aféra s rozhlasem. / Je otázka, zda patří jen ochotníkům. Fakt je, že oni jediná se ho ujali. Pisatel je proti doporučení, aby se nekonal každý rok. Přes nepřízeň shora zatím ještě prý nezevšedněl. Je větší pořadatelů, jak podchyť zájem. Nemělo by se tak docela vylučovat vše ostatní, kromě divadla. Slavnosti ovšem nemají úroveň.

Ochotnické divadlo roč. VI., květen 1933 / vyd. Tylova obec ochot. R. Špírk, Praha / str. 38 :

.. Loni jsme již vyjádřili své stanovisko k slavnostem, zvaným Jiráskův Hronov. Zaslaha ÚMDOČ by byla ještě větší, kdyby se jí podařilo z Hronova udělat skutečně celostátní ochotnické sjezdy.

Olomoucký deník Pozor z 4.5.t.r. osvětlil jinou stinnou stránku / Dr. V. F. /, že je to jen příležitost k výletům, aby se z toho co nejvíce hospodářsky vytěžilo.

Sebevědomí ochotnictva ve východních Čechách vzrostlo tak bezuzdně, že místo kulturního života bují jen osobní spory, že v Náchodě se celé měsíce diskutuje o představení Bajadéry jako by to byla kulturní událost, že v Jaroměři vzniká štěpení spolků, kterým se už ani nechce tvořit okrasek.

Česopis připomíná, že je tu ještě ochotnictvo dělnické, selské, studentské, vedle neorganizovaného, které je třeba teprve získávat. Dokud bude Hronov záležitostí jen jediné, bude mít význam lokální a ideově bude znamenat málo ve vývoji čes. ochotnictva.

Proti oprávněným výtkám, obsaženým v uvedených hodnoceních Hronovů, nebylo by lze nic namítat. Postihují skutečných jejich problém. Ale nepostihují ho v celé hloubce, ve vší dialektice zjevu. Neúčast na oficiálních projevech na př. byla také s druhé strany dokumentem, že byly jalové, že se skutečným obsahem Hronovů neměly nic společného. Ale ti, kdo na to poukazovali, přihrávali ve skutečno-

sti právě směrům, které z Hronovů chtěly mít oficiální buržoasní podnik.

Slovo čes.severovýchodu,večerní z 4.9.1933 :

.. Závěrečné slovo k Jiráskovým oslavám. Rozčílení není program. Na věčné výtky ozvali se nár.demokraté osobními nadávkami ve svém patentovaném stylu. Dokumentují tím sami,že oslav zneužili.

Odmítáme rozruch v tisku. Oč ško v Hronově ? O politické štvánice ? Pořádá je nár.socialista Lederer, nestrpíme tedy,aby Jiráska bylo zneužito proti politickým výpadům na zasloužilé a význačné muže našeho života. V Praze si dobře povšimnĕi, jak bylo hronovských slavností zneužito - nebyli tam hlinkovci,ale nár.demokraté.

Útoky se soustředily na osobu Ledererovu za to, že připustil k slova také jiný buržoasní politický tábor, v domněnĕi, že je možno doopravdy stát za těchto okolností na stanovisku nadstranického vlastenectví. A zatím ho také s této strany poučovali,že je to planý idealismus.

České slovo,3.9.1933,str. 4 :

..Čím má Jiráskův Hronov býti a zůstatí ? Je nemožné,aby tak důležitý podnik zůstal v rukou jediné instituce. Je třeba účasti více o f i c i á l n ě h /podtrhuji JN/ korporací. Odstranit nebezpečí zneužití. Lehce se daly upravit i ty projevy,nemuseli být napadáni čeští ministři, kdyby Hronov více odpovídal intencím vlády. Ona sama by se ho neměla stranit.

Lidové Prouty 25.8.1933,č.34 :

..Jde o bytí a nebytí oslav jako takových. Přístě by si mohli vzpomenouti komunisté a mohli by v Jiráskově divadle zazpívati Rudý prapor a provolati slávu SSSR.

Ne Gajdy,ale této možnosti se buržoasie strachovala, a soc. demokratičtí její přísluhovači do řekli zřetelně. Byly tu síly, které Gajdovu provokaci znemožnily, a pro které zřejmě nebylo nemožností, už tehdy případně ovlivnit podobu hronovských slavností. Lederer a hronovští ochotníci nebyli buržoasi dostatečnou zárukou proti nim. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ Octli se ve dvojím ohni,protože nerozpoznali dost jasně, kde vlastně ve jména Jiráska mají stát.

Dokazoval na jednu stranu / Věstník II/3 /, že ve znamení Jiráska, to není reakce, ale přirozený postup. Že i jiní čeští autoři „jsou mu v tom ducha„ - Čapek, Langer, Kopta, Wolker. Stěžoval si, /II.4 / že rozruch a sensace připoutaly pozornost veřejnosti, ale ta příčina že nijak nesouvisí s Jiráskem. Po svém obvyklém způsobu směřoval pojmy : Jiráskův Hronov nesmí prý mít ráz politický a nesmí sloužit žádné straně. Konečně sklouzl do podivného kvietismu. Napsal do sešitu III. Jiráskův Hronov / vyd. Hreničářská osvěta, Praha 1933 /, že Jiráskovy Hronovy jsou národními poutěmi, že Praha svědčí velkým a hlučným manifestacím národním, ale nemá již toho kouzla ⁺intimity a sousedské českosti, kterou pro svou národní pohožnost český člověk potřebuje. Proklamoval tak přímo maloměšťáctví Hronová. To na druhou stranu.

Baržoasie pochopila, že je nutno učinit opatření, že je tu nebezpečí, aby za těchto okolností nezvítězila v Hronově ve spojení s Jiráskem pokroková myšlenka.

Učinila je během čtvrtého Jiráskova Hronova.

Č t v r t ý J i r á s k ů v H r o n o v .

Buržoasie volí teď novou taktiku. Posílá na Hronov své lidi už od samého počátku, do přípravných schůzí. Posiluje vliv ÚMDOČ, která je ve svých špičkách povolnější, než hronovští pořadatelé. Uskutečňuje, přes svízelnou situaci hospodářské krise, Hronov ve větším rozsahu, než dosud. Působí na něj osobní účastí ministra školství Krčmáře, zárukou státní podpory, organizací návštěvy. Za žádnou cenu / připomínka Českého slova / se nesmí opakovat pobouření minulého roku. Vydává heslo pro IV. Hronov - Hold Moravy a Slezska Jiráskovi. Jednotlivá města hradeckého kraje mají spolupracovat. Zve spisovatele, jejichž hry se tu mají hrát, k osobní účasti. Bojuje za novou orientaci Hronovů také tím, že způsobuje základní obrat dramaturgický.

V ní tu začíná linie, která potom vede v dalších ročnících, linie skutečného buržoasního ochotnění, ve hrách jako Skochova PENELOPA VYŠÍVALA a Wernerův MEDVĚDÍ TANEC. Werner se vůbec stává pro příště nejhranějším autorem Jiráskových Hronovů. A také sem přijíždí, stejně jako Stránský, Staněk a j. Mahen se ovšem nedostaví.

Podívejme se tedy ve stručnosti na průběh tohoto ročníku. Ochotníci z Olomouce přivezli Skochovu hru „Penelopa vyšívala.“ Dr. Kulil /Věstník III.4 / litoval, že se Morava nepřihlásila se svým folklorem, nýbrž všeobec-

ným „rázem našeho divadelnictví“. Chtěli prý dokázat, že se neliší, ale to by právě bylo zajímavé. Nehleděl na to, že Skochova hra měla v Hronově premiéru a ocenil ji jako konvenční antiku typu Vrchlického, s dnešními lidmi a myšlenkami, vybroušenou konversačku, a přiznal ji brilantní provedení.

Z Prostějova přijeli s Mahanovou Uličkou odvahy. Dostalo se jí vlažného přijetí. Dr. Kulil poukázal na teplo mládí, které prý z představení dýchalo. Lederer v Našich Menšinách / XV. č. 10, 1934 str. 140 / sice chválil, ale přece se mu nezdálo, že ji režisér zasadil do rámce, který nesvědčil její intimně křehké, lyrické a mladiectvě bujně hry. O Stránského „Jízde za štěstím“ se dočteme jen, že je to hra v duchu Langrově, že je to „kus realistického výseku periferního života brněnského“ / Byla to druhá premiéra v Hronově, ochotníků z Brna / Problematický byl i úspěch Wernerova „Medvědího tance.“ Dr. Kulil se jí nedal zmást, kritisoval, že je vleklá a měla se škrtat. Zmateně oceňuje jen její psychologismus. Ledererovi se zdálo, že to nebyla Opava, jak si ji představujeme. Ale s uznáním píše o nejmodernější výpravě, o výkanech, „zladěných do skordu dneška“ o jazzu, barech a tancích mondénní Prahy. Svobodná republika / agrár. list z Opavy / č. 36 roč. XV. z 31. 8. 1934 však psala o vítězství slezkých ochotníků v Hronově, o profesionální dokonalosti. Také Jakub Rydvan / Za oponou, č. 2 roč. II, 1934, říjen / napsal, že úroveň představení v Hronově byla tentokrát neobyčejně vysoká, že ochotníci se měřili s profesionály ve společenských hrách.

Co je dnes z této slávy? Jak jsme tu daleko od lidového publika, od jeho zájmů? K čemu nám je pracné shromažďování zpráv / na př. Venkov, neděl. příl. 28. 8. 1933,

v článku V.Prokápka / o vavřínech slezského ochotnictva z Opavy ? Co MM nám říká ocenění Našich Menšin, že všechny soubory hrály s nadšením a láskou a jak dovedly nejlépe, když z výběru her vidíme, že o nic nešlo, právě jen snad o tu „profesionální“ dokonalost ?

Lederer tu stál se svým Roháčem jako na Sionu. Cítil to. Zadržoval, že podkladem Hronovů je a musí být Jirásek. Ale o skutečném vyznění představení sám mluvit nemohl a kritika nám je neznamenalala. Nastál jí patrně za to. Dr.Kalil vyzvedl sice ve Věstníku /III.4 /, že autor pochopil náplň této hry a tím, že venkov ji v Hronově porozuměl, liší se prý od Prahy. Jednotlivé postavy však ve své recenzi charakterisuje výkladem, provedení nekritisuje. Jan Roháč je představením, hraným k výročí 500.let bitvy u Lipan, oznamovaly plakáty. Ale čím bylo divákům, jaký mělo objektivně smysl ? Bylo vyzvednutí úspěchu inscenace /Národní Listy 7.9.1934, Sida Volfová / jen konvenčním oceněním, nebo v něm můžeme spatřovat více ? S.Volfová přiznala, že v provedení byly slabiny, ale režisér byl prý za potlesku vyvolán uznání za obětavou práci. Dr.Kalil napsal, že tragédie publikum uchvátila. Čím a proč, to bychom si museli domýšlet. A konečně : které publikum - bylo to snad to, které aplaudovalo Medvědímu tanci ?

Na tyto otázky ~~MM~~ najdeme jen nepřímou odpověď z celkového hodnocení IV.Jiráskova Hronova.

Pokusme se v něm nalézt zprávy o tom, co se v Hronově vlastně dělo. Národní Listy č.234 z 26.8.1934 /-oš / oznámily, že „letošní Hronov předčil všechna očekávání.“ Také Max.Lederer v Lidových Průdch č. 36 z 7.9.1934 / Po IV.Jiráskově Hronovu / píše, že oslavy měly obrovský úspěch. Dokazuje dále, že bez Jiráskovy hry by to

nebyl Hronov, že proti znalcům vědycky hájil, že tam musí být aspoň jedna Jiráskova hra. Ptá se, zda úspěch letošního Hronova byl náhodný, nebo byly v něm položeny zdravé základy už od počátku? Lederer míří do černého, když sá tuto otázku kladé právě ve spojitosti se svou inscenací Jana Roháče. A je charakteristické, že současně připomíná Z. Nejedlého. Řekl prý mu v rozhovoru po I. Hronovu, že teprve zdar těšitího bude rozhodovat o tom, ujmou-li se myšlenka. Zdaleka se však mýlil, když zároveň dovozoval, jak příznivé jsou vyhlídky do budoucna.

V Našich Menšinách / č. 9-10, říjen 1934 / se vyjádřil o těch vyhlídkách ještě jasněji :

„IV. Hronov svým rozsahem a navštíveností dává konečně pevný základ dalšího vývoje. Čení si účasti Dr. Krčmáře jako ministra osvěty a školství, protektora oslav, prvního od počátku, který se tu osobně objevil. Má radost ze slibu podpory od zemského zastupitelstva / daný Em. Elavským. /

„Nyní bylo veřejně prohlášeno, že se má konati V. Hronov, přímo jako požadavek. Proti lonsku, kdy bylo voláno po tom, aby Hronovy byly omezeny, je to pokrok.

Lederer neviděl, nebo nechtěl vidět, za jakou cenu se to stalo. Že tu byl současně určen nový směr Hronovů, jejich neutralisace, převedení do oficiálních kolejí. Jeho vlastní slova / o poměru této nové linie k Jiráskovi / o tom prozrazují víc, než jemu samému bylo asi jasné / cit. Naše Menšiny / :

„Bojoval jsem za letošní Hronov, proti pesimismu, bojoval jsem rovněž za Roháče, ne pro osobní prestiž nebo choutku, ale že jsem chtěl dokázat, že historická tetralogie Jiráskova / pozn. chápal ji ve spojitosti s Cerem / je nejen politicky a národně, ale i umělecky živá.

Držel jsem své místo po čtyři léta jen z pocitu povinnosti vůči dílu Jiráskovu. Je úkazem zdravého rozvoje, přijdou-li noví lidé a snad i nové směry. Ale chtěl bych přece jen upozorniti na dvoje :

Za prvé, že podkladem Hronovů jest a musí býti Jirásek. Zdálo by se to snad někomu samozřejmé, ale vím, proč to připomínám. Žádná korporace, žádné sebeskvělejší

jméno nasmá zastříti jako přední a hlavní úkol Hronová zájem o Jiráskova a jeho dílo. "

Vytýká dále, že výstava Jiráskova, konaná při té příležitosti v Hronově, se změnila v národopisné museum, jaké je možno vidět i v jiných městech. Ministra Krčmáře zaujaly nejvíce drobné památky z Kalinovy chalupy.

Za druhé : „Hronovy musí počítati a spoléhati na lid Jiráskova kraje. Pozor na psychologii toho lidu, jenž tvoří záruku zdatu slavností, z Prahy sem jezdit nebudou. "

Lederer se ve své skromnosti domníval, že nastal čas, kdy je potřebí, aby uvolnil místo jiným. Ale při svém rozloučení znovu správně poukázal na koncepci, kterou sám jistě vždy důsledně provádět nedovedl, ale která jediná byla zdravým základem Hronová : na jejich spojitost s Jiráskem a na jejich lidovou orientaci.

V Pokroku z 2.3.1935, v článku, kde vzpomínal na vznik Hronová, řekl jasně :

„Ukázala se charakteristická věc. Uplynul rok od smrti Jiráskovy, a když přikročeno k plánu I. Hronova, zavalil chlad tam, kde za živa hlačně projevovala oddaná láska k Mistrovi. Jiráskovy Hronovy se staly nejen svátky českých duší, ale i zoufalými pokusy udržet Jiráskovo divadlo....

V Lidových Průdích, 10.8.1934 / č.32 / musel Hronov bránit, když poukazoval na to, že od počátku roste zájem lidových vrstev, ale množí se hlasy přátel a kritiků, kteří předpovídají jejich zánik. T a k é p r o t o , ž e s e p ř e ž i l J i r á s e k /prolož.JN./ Lederer konstatuje, že nacionalism v národě sílí, ale ne ukor kulturnosti. J i r á s e k j e j i n ý p r o g r a m . L i d v i d í p ř i r o z e n ý d e m o k r a t i s m J i r á s e k ů v . Lederer jako by mluvil slovy Z. Nejedlého, ale vzápětí, po připomínce Husa a Komenského, se zlobí, že vreholem je dnes Vockovec a Warich, Jirásek nic, a zdá se mu dokonce, že Jiráskovým pokračovatelem je dnes Medek.

Brání JANA ROHÁČE proti hlasům, které doporučají, aby tato prý nejslabší Jiráskova hra dr nehrála, aby se tu objevilo něco modernějšího. Připomíná přímo slova „děšť vlašů pŕdu... a za chvíli se tu rozlejí potoky krve...“ poněvadž cítí jejich aktuálnost. Dovolává se Vodáka, který rovněž vytkl Národnímu divadlu, že v tomto roce /lipen /nehrálo Jana Roháče.

Také v příštím roce, kdy byl z Hronova na rok vzdálen, si stěžoval na oficiální nezájem o Jiráska.

..V pěti letech se přešlo od královského uctívání k oficiální nevšímavosti. Jeho literární přátelé, nejen vláda, jsou ohlední k jeho odkazu "/ Scéna, IV. roč. č. 2, list Intimní scény v Táboře, k předst. Jiráskova OTCE 25.4.1935/

To už dobře cítil, že místo původní ideje nastoupil v Hronovech ochotnický professionalism, že se ochotníci ukazují v konverzačních hrách, chtějí se blýskat v salonech, že tu vítězí buržoasní vkus. Problematika těchto her byla vymyšlená, odvozená z bulvárních francouzských komedií, n e l i d o v á. To jistě nemohl nevidět, třeba ani ve všem a všudy jemu proti mysli nebyly...

Smutně se čte o tom, jaký úspěch měl IV. Hronov proti dřívějšímu, jaké brilantní výkony přinesl, že bylo v Hronově devět vyprodaných domů / Národní Listy, večerník 27.8.1934 č. 235 - oš /. Neboť teď již nebylo třeba censurních zákroků. Od r.1934 Hronovy nadlouho nepřinesly nic, co by stálo diskuci, přemýšlení, zápas...

Další „Hronovy“

Čtvrtým Jiráskovým Hronovem přecházejí oslavy z nadšeného provisorů do stadia uvědomělého zajištění / M.L. Věstník III.4 / Vzniká tím organický základ definitivních oslav, píše tisk. Jejich pořadatelkou se stala Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého.

Divadlo je ovšem zadluženo. Jeho Družstvo se rozešlo v r.1932 a předalo budovu Spolku divadelních ochotníků v Hronově. Převzetím Matice do její režie zanikla jim jedna možnost ne zaplacení dluhů z prostředků, získaných tímto způsobem. Znovu je nutno se obrátit na veřejnost prostřednictvím sbírky. Je to nadšující „národní akce“, na záchranu divadla, která vzbudila dost zlé krve. /Byla povolena zvláštnímu výboru ministerstvem vnitra na měsíc od 5.11.do 5.12.1935 / Do jejích služeb se tehdy daly Hasičské jednoty po celé republice.

Matici ovšem ani nenapadlo, aby za vyvlastněné Hronovy dala nějakou náhradu. Převzetí Jiráskových Hronovů Maticí je vnějším mezník, který souvisí s vnitřním zlomem v jejich historii.

Další tři nejbližší ročníky pokračovaly - poohlédneme-li na jejich repertoár zběžně a bez podrobnější analýzy okolností - v dramaturgické linii, naznačené změnou kursu v r.1934. Není třeba v tom hledat zvláštní symboliku, ale i to je příznačné, že dalším Jiráskovým představením na V.Hronovu byl v režii Mitlöchnerově EMIGRANT, při

čemž v souvislosti s heslem tohoto ročníku / „legionáři Jiráskovi„ / byla s touto tragédií spojována zcela jiná problematika, než která v ní je.

M. Lederer se sice vrátil k práci při ^{Himmler} ~~nich~~, ale ne už jako režisér a organisátor. Do popředí vstupují zájmy jiné, jak je vidět, že z toho, že se stále více klade důraz na reprezentační a soutěžní ráz celé přehlídky. Do čtvrtého Hronova nebyly výsledky nějaké soutěže veřejně oznamovány. Nebylo oficiálních „vítězů.“

Dramaturgie byla i nadále značně nevyrovnaná. V pátém to byl příklon k ~~MMMMMM~~ divadlu zcela protichůdnému, než bylo Jiráskovo - Zeyer : Stará historie a Doña Sanča. Byl v tom patrně odraz dobových tendencí k postlokému divadlu a pokus o ně. Ukazuje se tu příklon k okázalé teatralnosti / Celjská hrabata /, bezideovosti, komediálnosti pro ni samu. Ochotníci soutěžili s profesionály v tom, čemu se říkalo „umělecká úroveň“ hereckých výkonů a „originální, režijní pojetí / Šrámkovo Léto, Šaldovo Dítě /, ale ve skutečnosti se omezilo na snahu po technické dokonalosti a malebnosti výpravy. Objevil se tu autor Jiráskovi přímo nepřátelský / Hilbert, Druhý břeh / a hry jako Wernerovi „Láď na kře,“ a Vachkův „Benedek“. Místo Jiráskových dramát jen dramatisace / Bratrstva /. Teprve v r. 1936 zase promluvil repertoár aktuálně v čase mnichovského nebezpečí : Čapkovou Matkou a Jiráskovým Panem Jóhannem.

Za protektorátu byl tlak censury jistě značný, přesto však hry jako Hilbertův Kolumbus, nebo úhybná a oddychový repertoár / Bohatý chudák, Milostná mementa / svou uměleckou úrovní a ideovou chudostí charakterisují měřičiny, na kterých ÚMDOČ, na pouze vlivem okupace, postu-

pem doby se svými „výchovnými“ snahami uvázla. Tehdy se ovšem těžiště uvědomělejších funkcionářů přeneslo jinam, do snah o udržení spojení mezi jednotlivými spolky. Také fakt, že se hrálo česky, měl zase svůj povzbuzující význam.

Nicméně při značné konjunktuře divadelní stále byl podle profesionálního vzoru kladen v první řadě důraz na formální vypracování, na jevištní experiment / Studio ČIN /, kterými se ochotníci chtěli vyrovnat stálým divadlům. Jenže za těchto okolností bylo mezi nimi dost lidí, kteří se při ochotnické činnosti připravovali na svou příští uměleckou činnost, jak jsme viděli po revoluci, kdy se / na př. palhřimovská skupina / staly profesionály.

V r. 1943 se po první a naposledy objevila na jevišti Hronová světová klasika / Goethe, Ifigenie a Sofokles, Král Oidipús / a ochotníci se vůbec více sblížili s divadelními umělci, neboť je poutal společný zájem, odpor proti okupantům. Souběžně s touto linií se při ní přižívaly tendence - k samospasitelnému buržoasnímu ochotničení dále, a doznívaly ještě po osvobození / Nová Orestea, Torquato Tasso /. Zejména v r. 1948 byla na XVIII. Hronově dramaturgie bezradná / Guayana, Ráj srdce, Peldramové, Princezna Pam-peliška, Plačící satyr, Noc na Karlštejně, Filosofská historie a Ženitba /, odtržená od doby a jejích událostí. Ale totuž se stmívalo nad hraním si na divadlo. V ochotnickém hnutí sílily jiné, zdravé a revoluční tendence, které pak od základu změnily tvář Jiráskových Hronů.

N á v ě r

První všeobecná oživení společenského života v prvních letech republiky rozrostla se i ÚMPOČ, ale po vrcholu svého rozmachu kolem r. 1926, ustátala se v hlubokých rozporech ze vzrůstající hospodářské krise.

Myšlenka Jiráskova Hronova přišla již jako na zavelenou. ÚMPOČ ji pochopila sprvu jen jako jednu z možných akcí na získání bývalého vlivu, z vytvoření velké a silné, všanároční organizace. Nakonec však Jiráskův Hronov pronikl natolik do popředí, že se stal fakticky jediným šinitelem, který náršoval ÚMPOČ pohromě.

Objevily se také snahy, napodobit hronovské přehlídky, zavést také jiné něco podobného. Tak vznikl Klišperův Chlumec, Tylova Kutná Hora, Polické hry a p. Vedly k nim jednak místní patriotismus, jednak touha šetřetí katice rozšířit základnu ochotnických soutěží. Vybičovat soubory vzájemným soupeřením k vyšším výkonům, okázalejším akcím. Ale popularity Jiráskových Hronovů ždáný z těchto podniků neodeshl. Mnohdy se ani trvale neudržely, zanikaly, i když často jen přechodně. A náršely se právě jen v místním, krajovém nšřítku, kdežto Hronov si vydobyl celostátní význam a po osvobození i podpora. Není to náhoda.

Právě ve spojení s bojem o Jiráska dostaly Hronovy totiž svůj smysl. Jirásek, jeho lidovost, jeho

realismus, jeho optimismus, a tím i stále živá působnost jeho díla - to všechno byly vlastní příčiny, že Jiráskovy Hronovy / řečeno slovy Kubačka z PANA JOHANNESA / „zůstaly ratolestí rostoucí podle stádníe.“

Nebyly samy sobě účelem ve svých počátcích, nebyly jím ani po úmru - a nemějí být i nadále. Stouhly obecnější myšlenky, která je nesla a udržovala. Proto zůstávaly ostatní podobné podmínky v jejích stínu, proto bývala úroveň tamtěch ještě kolísavější, i když měly někdy lepší podmínky, lepší organizaci a p.

Jiráskův Hronov se stal nejcharakterističtějším projevem vaktna lidových proudů v maloměstské větvi ochotnického divadla, reprezentované ÚMOČ. Vývojovou křivka Hronová vykreslila nestálé třídění složení jednotlivých členských spolků Matice, zejména účastníků, herců i obecnostve, na těchto přehlídkách. Různé politické přesvědčení lidí, kteří měli intelektuální vliv na ně / srovnáme si na př. diametrální rozdíl mezi iniciátorem Hronová Z. Nejedlým a oficiálním protektorem Jarosem Slávikem/, vytvářelo mezi jeho složkami a kolem něho politické napětí.

V této souvislosti napadne nás jistě otázka, zda byli ochotníci - tvůrci Jiráskových Hronů, ve své době pokrokoví, či nikoliv? Záleží na tom, v které době, a vzhledem k čemu, v poměru ke komu. Ve třicátých letech přece existovalo už pokrokové hnutí ze socialistické divadlo. V tomto smyslu zůstali své době vše dlužní. Ale první fáze Hronová, jak jsem se snažil ukázat, nebyla přece tak docela bez aspektů stát se vedoucím t.j. relativně pokrokovým křídlem této větve buržoazního ochotnictva.

Zápas o to aspoň v Hronově vzplanul. Nebyl dokončen vítězně, pohasl, aniž se rozhořel. Ale historie Hronová je pokračováním tohoto zápasu až do dnešních časů, kdy jsou vrolehou přehlídka lidové tvořivosti divadelních ochotníků socialistické společnosti.

Přehlídka k Jiráskovi měla totiž v té době zvláštní význam = politický smysl / M. Brousek, Vývoj a smysl Jiráskových Hronův, str. 17, XIX. Jiráskův Hronov, roč. Umění lidu, 1949 / Tak silný, že dokonce dočasně před významem tohoto faktu ustoupilo do pozadí i to, že vždy a všude ochotníci nadále hráli Jiráskův jednoznačně dobře. Právě na Hronovech.

Jsem, myslím, známé okolnosti zápasů kolem Jiráskova díla, kritika Šaldova, A. Nováka, i postoj Z. Hájedlého. Ten postihl místo jeho díla v české literatuře, Jiráskův význam společenský / Hadrav. str. 618 - Jirásek a kritika - V této souvislosti viz : Pešek, Boj o A. Jiráskův v zrcadle kritiky, ČS 1954 /. V klidné době Jiráskovo-dílo revolucionuje, napísal Hájedlý, v bouřlivé době je zdrojem síly. Útok buržoazie na Jiráskův byl bojem proti lidu. Proti čtenářům ho snad ne dříve méně oslavovali, ale za to tím více četli a měli rádi. S nimi ho četli také ochotníci. Byl to jejich dramatik. Buržoazní kritika ho zafadila do nižší literatury, pro lid. A vyřadila ho z té „vyšší“, umělecké, psal Hájedlý.

Emil jsem se již, že právě široký národní výchovný / v buditeckém smyslu / program měl pro část ochotnických divadelníků, v této větví, kvalitativně jiný význam, než jaký mu dávalo ústředí ÚMDČ. Podobně jako tomu bylo s programem Národního divadla - právě v nádtřídnosti tohoto

programu, zejména ve spojitosti s Jiráskovými Hronovými. Bylo něco, do čeho lidové vrstvy mohly vložit program svůj. Z čeho mohly právě pro úctu a lásku k Jiráskovi čerpat i pro sebe.

Tak výnosem Hronovů v době jejich založení byl hlavně v manifestovní přihlášce k domácí básnické a dramatické tvorbě, proti západnímu a kosmopolitnímu repertoáru buržoazního divadla. V tom byl nesporně kus společné cesty, kdy mohly jít spojené kulturní zájmy lidových i středních vrstev. Jiráskův realismus nespoutal pravdu minulosti a učil ji milovat pro přítomnost. Nebyl zcela vědomě v duchu opačném, než jak by odpovídalo tendencím buržoazní literatury. Buržoazie se totiž odvracela od minulosti, zapomínala na historii západu a směřovala k budoucnosti, aby jí ta možnost nic nepřipomínala, aby se na současném stavu nic neměnilo. Jirásek naproti tomu dával v svém umění posilu, ukazoval příklady z historie, které měly sílu sloužit i budoucnosti.

Namůžeme konečně přehlednout přínos Hronovů pro vrstvy, pro které byl jiný repertoár nepřístupný - třeba pro názerovou navýšenost. Dramatika Jiráskova tu znamenala ideovou hodnotu, ve kterém bylo pokrokové jádro. Znamenalo - možnost oddálit je od buržoazního repertoáru, od her vyložené raskéních, přiblížit je lidovým vrstvám. Znamenalo to v naposlední řadě posílení realistické tradice v ochotnickém divadle, oita pro pravdivost, myšlenku a uměleckou hodnotu.

Jiráskovo divadlo v Hronově bylo pro venkovské soubory ÚMPOČ jejich divadlem národním, a to mělo význam pro místa, kde ochotnické divadlo bylo stále ještě náhražkou za profesionální scénu. Praha měla tehdy již

své třídění, socialistické divadlo v divadle ochotnickém, částečně i profesionálním / vedle burleskního /, venkov vedle občasně hostující kočovné scény vlastně stále j e - d i n é divadlo své, divadlo ochotnické. Hronovy se také zasloužily o to, že se ochotnictví napořádovalo netrvalo se pouhou zábavou, ale stalo se také vážnou prací.

Máme o tom svědectví ze strany zvláštní, od S.K.Heumanna. Heumann, který se nikdy netajil svým záporným stanoviskem k Jiráskovi, a který se velmi ostře stavěl proti maloměstské kultuře jako idealistické směsi pokrokářství a reakcionářství, volnomyšlenkářství a katolictví, vzdělanosti a demagogie / Lidová kultura 1937, SKN O umění, ČS 1938, str. 254 a n. /, jamaž bylo maloměstství, t.j. prospěchářství, synonymem polovzdělání /, milujícím slavnostní frázi, fángličky, se nimž se skrývá obchodnická střízlivost, nelověrnost - navštívil rovněž Hronov.

Mnohé z charakteristik právě uvedených bychom mohli bez dalšího uplatnit na některé jevy kolem Jiráskových Hronovů. Ale mně jde o Heumannovo svědectví o jeho dojmech z kraje Jiráskova. / Československá cesta, deník cesty kolem republiky 28.4. - 28.10. 1933, viz Karpetské léto a český poásim, Borový 1935, str. 183 a n. - nyní Sebr. spisy sv.15, vyd. 1932 /

„Je zajímavé, jak v městech, jimiž se právě touláme, je populární dosud divadlo a divadelní ochotníci. A nejen populární, nýbrž i vážně míněno a v mezích měšťanské vzdělanosti venkovské dobře prováděno. Kdežto v pražském kraji a jeho nejbližším okolí je po této stránce podivínem nepřijemná tma. Však jsou také tito inteligentní maloměšťáci ve stálém rozpore s pražským ústředím ochotnickým. / Heumann tu doprovázel M.Ledexer /

Do naší divadelní kultury nenasáhly ovšem Jiráskovy Hronovy / ani ve svých počátcích / nikterak pronikavě, jejich ohlasy zůstaly omezené a výsledek dokonce jen okrajový. Nebyly na tom samy bez viny. Ale na druhé straně jsme také viděli, jak tu působily příčiny vnější. Ne-
 přízeň buržoasních intelektuálů a politiků, jejich záporný postoj k Jiráskovi, jejich snaha nepřipustit se žádnou/canu
 možnost pronikavější *perverze* orientace. Spolupůsobilo tu konečně i počeňování ochotníků profesionály. Dlouho to trvalo, než se stalo zvykem mezi divadelními umělci ochotníkům pomá-
 hat v jejich vývoji.

Pro místní ochotníky znamenalo založení Jiráskových Hronovů vyvrcholení jejich divadelní tradice, pro-
 jev lásky k velkému rodu/kovi a umělci, a morální nadosti-
 ačnění se to všechno. Ale také mnoho, mnoho práce s nimi. Záporným zjevem bylo přesunutí těžké činnosti spolku do
 oslav, jak jsem o tom vpředu vyprávěl. Ve vlastní ochot-
 nické práci se nadlouho vyhnuli Jiráskovi, a tím sami
 ztratili kontakt s půdou, ze které vyšli. Nestuduje se Ji-
 rásek, nestuduje se realistický repertoár. Uplatňuje se
 množství vlivů, mezi nimiž už není jen pražská profesionál-
 ní scéna, ale také nectnosti buržoasních ochotnických epi-
 gonů, kteří v dalším průběhu Hronovů sem zařídali, a jimž
 se t a k é hronovští ochotníci chtěli vyrovnat. Pro
 technické vybavení svého divadla si zvykli uplatňovat spíš
 jeho možnosti, než vlastní herecké prostředky. V publika
 došlo vlivem Hronovů ke zvýšení kritických měřítek, ale
 také k určité snobské povýšenosti při hodnocení, jako
 projevu nemístného patriotizmu.

Často se také hovoří o tom, že Hronovy byly záležitostí jen špičkových seborů, omezeného počtu těch, které sem dojížděly, kdežto celku zůstaly Hronovy lhostejné. To platí především pro období, kdy Hronovy strátily svůj vztah k lidovým vřetům ochotníků. Na počátku jsou to také příčiny hospodářské, nákladný pobyt a výprava hry v Hronově. O poměru široké obce ochotníků k Jiráskovým Hronovům se rozhodlo v okamžiku, kdy se staly přehlídkami lidové tvorivosti nové socialistické společnosti.

A práce i tehdy se ještě zápasilo a zápasí s tímto zjevem. Bohatě dotované seborůy předbíhají venkovské, chudší, také proto, že si příslušné školení umělců profesionálních mohou dovolit. Tu je třeba hledat společnou platformu, odstranit nerovnoměrnosti, vědět, co chceme na Hronovech a dovést to zdůvodnit. To znamená, že dramaturgie nemůže být improvizovaná, vybírat z nabídky, nýbrž budovat plánovitě daleko dopředu, mít určitou linii, kterou jednotlivé ročníky budou postupně vyplňovat a dotvářet.

Ochotnické divadlo má dvojí tvář. Je zábavou pro herce i publikum a to jim nikdo nechce brát. Ale tím okamžikem jak vstoupí před ochotnický herce před publikum, přejímá i svůj díl odpovědnosti za stav divadelní kultury, poněvadž lidová divadelní tvořivost dnes, na rozdíl od minulých Hronovů, do ní patří. Ochotnické divadlo má společenskou funkci, nemávisle na tom, zda si to jednotlivci přejí či nikoliv. V tom smyslu přestávají být znovu herci z ochoty a stávají se agitátory, propagátory, funkcionáři. Nemají-li na mysli veliký cíl naší společnosti, komunismus, pracují proti tomuto cíli.

Ochotnické divadlo má dvojí tvář. Jedna z nich

Je obráceno do zákulisí. Obě jsou jistě stejně důležité. Ochotnické divadlo však umá více než publikum - vychovává své herce.

„O ducha ochotnictví, o jeho morální profil, o jeho společenský úkol, o ideály, se nímž ochotníci žijí“ / Jan Kopecký, Listky a diskuse do diskuse, Divadlo 11/1954 str. 969 / píše na hronovských přehlídkách vědy.

Šlo o ně ostatně v 2. d. y také v minulosti, od samých počátků. Jak dovedl A.M. Brounail :.. Míra uvědomění zatím nerozhodovala. Myšlenka přerostla své tvůrce, přerostla Hronov / cit. 61. str. 17, XIX. ročenka Jir. Hronova, Umění lidu 1949 /. Byla silnější, než jejich vlastní představa. Předstihovala je. Ne sama sebou, ale v neustálém boji, v zápasech. Motivem jich se stával vždy ten, kdo chápal její revolučnost, její pokrokovost. “

Ochotnické divadlo má u nás zvláštní tradici. V jeho maloměstské vstvi vznikly Jiráskovy Hronovy, které tak pomáhaly uvědomovat si tuto specifčnost i její problematiku, její jednak otevřenost, jednak omezené možnosti.

Mají pomáhat i v budoucnu, jít příkladem.

Neváhám tvrdit, že osvětová, výchovná funkce ochotnického divadla je cennější, než jeho umělecká stránka - i když ji nechci stavět zemi. Jejich vztah je dialektický. Sama tvůrčí činnost je tu výchova, prostředkem k rozvíjení gnosti života. Touha uplatnit tuto činnost spojuje zvláštním způsobem jinak pasivního diváka s aktivním tvůrcem v jednu osobu a způsobuje, že kultura už není pouze v estetickém požitku po práci, ale proniká v životním postoji člověka i práci samu, celou formu jeho nové existence, jak se zkušenosti z obou oblastí vzájemně ovlivňují.

Výchovná funkce divadla a divadlem má tak nový
smysl, novou kvalitu.

Na otázku, čím mají být Jiráskovy Hronovy zítře,
odpovíme patrně správněji, jestliže budeme dobře znát, čím
byly včera, jaký byl jejich cíl a význam, komu sloužily a
co přinesly dobrého, nebo čím uškodily sobě a ostatním.
Neboť pro dnešek nestačí už historii ochotnického divadla
vykládat, jde o to, jak p p o l u p ů s o b i t p ř i j e -
h o p ř e m ě n ě !

O b s a h

Ú v o d :	Vymezení obsahu práce	str. 1
	Materiál a metoda	3

I. KAPITOLA : C e s t o u k e z r o z e n í

m y š l e n k y J i r á s k o v a H r o n o v a

O živé divadelní tradici v kraji	6
/ Selské divadlo /	
/ Obrození a ochotnictví /	9
Hronov a jeho ochotníci	15
/ Počátky ochot.divadla /	21
/ Sedesátá léta /	28
/ Devadesátá léta /	36
Ochotnické přehlídky, ÚMDOČ	50
/ Náchodský okrsek /	57
/ Max Lederer /	70
Proletářské divadlo, exkurs I.-VI.	
Jiráskovo divadlo v Hronově	75
/ poměry v obyvatelstvu /	
/ jeho zábavy /	79
/ Spolek divad.ochotníků /	83
/ Jiráskův kult /	84
/ Dvacátá léta /	92
/ Vznik myšlenky na divadlo /	96
/ Družstvo pro postavení	
Jiráskova divadla /	106
/ Přípravy k stavbě /	117
/ Otevření divadla /	123
/ Třicátá léta /	128

II. KAPITOLA : P o č á t k y J i r á s k o v ý c h

H r o n o v á

Založení Jiráskových Hronovů	134
/ Všeobecné poměry /	
/ Vznik myšlenky Jir.Hron. /	137
První Jiráskův Hronov	142
Druhý Jiráskův Hronov	166
Třetí Jiráskův Hronov	185
Čtvrtý Jiráskův Hronov	207
Další „Hronovy ..	213
Závěr.	216

P O Z N Á M K Y

1/ Z literatury o něm :

drama

Hrabák : Lidové ~~divadlo~~ pobělohorské, ČS 1951P.Bogatyrev : Sousedské čili selské divadlo/Lid.div.čes.
a slov., Praha 1940 /

E.F.Burian : O nové divadlo, knihovna div.prostora, 1946

Jan Kopecký : Divadlo naší hrdosti, čes.Divadlo I.1950,
č. 9 - str.337, č.10 - str. 453, č. 12 - str.677

Č.Zíbrt : Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad 1950

J.Vondráček : Dějiny čes.divadla I.II., Orbis, Praha 1956,7

Vojta Stein-Táborský : Příspěvky k dějinám div.ochot.
čes. Praha 1931

a j.

2/ K uvedeným již Vondráčkovým Dějinám a Příspěvkům V.Š.
Táborského na př. ještě :

Ve službách Thalie II. Liberec 1946

Stankovský : Divadelní slovník

Dějiny čes.divadla Jana Ladického /Příspěvky, z r.1895 /
a Jana Máchala / Topič, 1917/

J.Vondráček : Ve službách Thalie I., Olomouc 1944

3/ Z příkladů k tomu, kterých bychom našli v uvedených
pramenech více / a dále zase v materiálu, který je tam
sepsán v odkazech /, cituji aspon zpráva Ve službách Tha-
lie II.str. 228 :V Červeném Kostelci se připomíná průvod herců městem před
představením, samozřejmě v kostýmech, tedy typický rys sel-
ského divadla, ještě v r.1863.

4/ Rozuměj : jeho místní podoba, v Praze už ovšem od r.1771

5/ V uvedené literatuře.

6/ Upozornila na to Dr.Kl.Rektorisová v ročence XVIII.
Jiráskova Hronova, vyd.1948, str. 20 / Východočeské nářs-
čí v našich divadelních hrách /7/ M.Lederer, Divadelní kultura na českém severovýchodě,
Sborník Náchodsko, red. Dr.V.Fryček, Náchod 1933, str. 2308/ Vyšla samostatně v Náchodě 1926, a ovšem v jiráskov-
ských studiích Nejedlého v Sebraných spisech.9/ Tyto i předchozí údaje viz Jos.Mysl.Ludvík: Památky
Náchoda, v Hradci Král. 1857 / pramenem byla náchodská
grantovní kniha10/ B.Profeld, Náchod 1800- 1845, str. 66 Sborníku Náchod-
sko, vyd.1933.

11/

Tentéž.

12/

Z.Nejedlý : B.Smetana, III. str. 459.468,vyd. Praha 1929

13/

Všechny památky uloženy dnes v Městském museu v Hronově.

14/

O něm více u B.Profelda : Mark Teller.Od kledského pomezí 1936

Školník pro učitelstvo diecése královéhradecké na r.1854
Školní fundace M.Tellera / vesměs Museum Česká Skalice /
M.Teller : Der Leinbau,die Flachsbereitung und das Fein-
spinnen in der Spinnschule zu Adersbach,vyd.1846,čes.př.
Jan Nývlt a j. - Sagen der Herrschaft Nachod, 1837.

15/

V Městské museu v Hronově jsou rukopisně psané knížky
divadelních her v těchto svazcích :

1. Koš,Sedlské námluvy,Netopýr,Inkognito
2. Berounské koláče, 777, Přítel v nouzi,Údolí Almeryán-
ské, Zahradní zeď
3. Duch času,obě šelmy, Galejní otroci, Dříve matka,
Bankrotář, Statek Lhota
4. Ptáčník,Soběslav, Veselohra na mostě, Opatovický poklad,
Libušin soud, léčení lásky,Úmyslný lékař, Bezúmyslný
lékař
5. Jan Sachs, Nalezenec, Pašerové, Dva přátelé a jeden
kabát, Dobrý ton, Ženských se štítící
6. Vězen carevny, Únos, Za nevěstou, Lihuše na rozcestí,
Zmeškal hodinu, Dáblův podíl, Pan Čepek, Český tele-
gram, Půlhodiny knížetem.

16/

Dr.V.Chaloupka o tom píše v ročence XVIII.Jiráskova Hronova
1948,str.16 v souvislosti s jeho prvními básnickými po-
kusy.

17/

Příloha Nár.L,ístů k č.242,roč.1926

18/

Národní L,sty 22.8.1926, Vzdůst průmyslu v kraji hradeckém.

19/

Jirásek byl osobně divákem na jejich představení Vojnarky
1901 i Lnecny 1906. Rovněž tak později.

20/

Bez udání autorů. Přepisují stejně,když by tak nebylo
možno doplnit všude.

21/

Krtičkův seznam neuvádí OTCE dne 1.11.1911 - ve prospěch stávkujících dělníků / jak je v povolení náhodského hejtmanství, archiv v Kukau / ve Slavii.

22/

Nepovím tu, než obecně známé skutečnosti. Proto je shrnuji do exkursu, bez vyčerpávajících udání pramenů.

23/

Ve svém odporu k nim se je ani nesnažili poznat. Tak Fr. Kubr v článku Lidové ochot. divadlo, Tvorba, č. 20 z 28.9. 1934 připsal Dr. F. Hermanovi, starostovi ÚMDOČ, literární tvorbu Ignáta ~~XXXXXXXX~~ Herrmanna.

24/

Záznamy v Městské kronice hronovské.

25/

Brožura Budujeme Jiráskův Hronov, vyd. 1946 MNV v Hronově, str. 13

26/

Údaje Městské kroniky hronovské.

27/

Kolem toho představení bylo mnoho vzruchu, nejprve pro Hartovo přání hrát. / Korespondence v archivu spolku. / Potom pro Jiráskovo ochuramění - na první představení nepřišel, ale potom se dal s ochotníky vyfotografovat.

M. Lederer ve Scéně / Tábor, 25.4.1935 / vzpomínal na to představení. Hronovským tehdy poradil V. K. Bahník, aby akty OTCE spojili. A tak místo přestávek vložili odstěhování Kopeckých a funus Bobšův. Jirásek se to dověděl a byl pohoršen. Zavolał si režiséra a museli slíbit, že nikdy již nic nepřipojí ze svého.

Také J. Stelzig vzpomíná, jak Jirásek potom, když představení shlédl, žádal, aby drastickou scénu pohřbu vypustili.

28/

V archivu spolku je oběžník z 2.12.1920, nadepsaný „Na činném členství ve spolku trvají a v něm pracovati chtějí“, který obsahuje 41 podpisů :

Zeman E., Just Fr., Foglar A., Štelzig Jul., Prouza Č., Prouza Jos., Labík Fr., Kaválek Ant., Krtička Fr., Krtička Boh., Krtička Rom., Beneš B., Flek Jan, Kajzlar Moh., Bláha Jos., Dostál Jar., Smola Jan, Nyklíček C., Rousková Milča, Lokvenc A., Středová M., Puchsová M., Knížková A., Prouzová A., Prachařová M., Ožďanová M., Štelzigová V., Habrová St., Šimková M., Středová Kl., Brožová Fr., Středová Jiř., Středová St., Hofmanová A., Kašparovská M., Jirmanová A., Horáková Fr., Kociánová R., Fialová H., Brejťrová M., Francová M.

29/

V archivu Spolku divadelních ochotníků v Hronově.

30/

Koncept dopisu 10.P.1921 / archiv spolku / :

Slavné městské radě v Hronově.

V důsledku společné schůze, konané dne 6.t.m. v zasedací síni, upouští SDO v Hronově od svého návrhu, aby výtěžku ze slavnosti použito bylo jako základního kapitálu / vedle jiných / ku stavbě Jiráskova domu, resp. Jiráskova divadla, neboť nemůže připustiti by ve veřejnosti byla šířena domněnka, že spolek náš se snaží jednati na úkor věci tak vznešené, jako je zakeupení rodného Mistrova domku.

Spolek náš podal návrh tento jen z toho důvodu, že je mu známo, že domek ten je neprodejný a tu mínil, že získaných peněz společnou prací všech vrstev občanstva může býti použito k úkolu jistě rovnocennému. Neboť čím je nám domek, kde stála kolébka Mistrova, tím rozhodně je a musí nám býti i stánek, kde ožívují a osvětlují se jeho práce, myšlenky a touhy.

Toto rozhodnutí naše budiž Výboru pro oslavy Jiráskovy oznámeno. Do příští společné schůze z důvodu výše uvedeného zástupci naši se nedostaví. Tímto však nezřikáme se vytčeného úkolu, naopak, přičiníme se všemožně uvéstí jej ve skutek a žádáme si městskou radu za součinnost. Za tím účelem prosíme o pozvání ku poradě o další společné práci.

/ bez podp. /

31/

Repertoár podle povolení okres. úřadu v Náchodě v letech 1926 - 1930 :

5.9.1926 v přír. K.Fořt, Talácká krev
 11. a 12.12.1926 V.Vrána, Na rozkaz carův
 18. a 19.12.1926 Kohout-Tobis, Jeho krásná neznámá
 30.1.1927 ve Slavii, Przybyszewski : Pro štěstí
 13.3.1927 ve Slavii, A.Zieglerová, Cácorke
 9. a 10.4.1927 E.Brožík, V.Vrána : Praha v Roztokách
 27. a 28.8.1927 W.Vrána : V tom našem pivovaru, v přír.
 11.3.1928 J.Kubík-D.Hallová: Podzimní písně lásky, U Mostu
 17.6.1928 R.Mařík : Čtveráctví krajánka Švejka
 2.9.1928 J.Balda : Andulka šafářova, v přír.
 28.10.1928 J.Balda : Ve stínu pražských barikád
 1928 - 14 loutkových her v „pekárně“, m.J.Posvícení
 v Hudlicích a Báblový pilulky
 16.12.1928 J.Balda, Já poslal srdce své
 17.2.1929 Fr.Arnold a A.Bach : Baron z Hudlí
 27. a 28.4. J.Kubík : Tenkrát jsem ti srdce dal
 21.10.1929 Brožík-Habsch, Teče voda teče, ve Slavii
 23.11.1929 Kohout-Tobis, Jeho krásná neznámá
 30.4. 1930 spoj.DTJ Hronov a Zbečnick, U Mostu / a V.Poříčí /
 J.Podhorský : N o v ý ž i v o t
 1.10.1930 J.Kubík, D.Hallová : Princezna od kolotoče
 15.6.1930 Emory Verman, Nevinně odsouzen, v přír.

23.11.1930 R.Havelka, V Petříně klínu kasárna stojí

32/

Kroužek studentstva v Hronově sahrál ve Slavii 3.10.1927
Merimée : Příležitost a Kočár nejsvětější svátosti,
22.7.1922 U Mostu ,Dyk : Posel, 27.8. 1925 F.X.Svoboda :
Na Boušinské Samotě.

Jak hrály ostatní spolky v Hronově, je patrné z příkladů,
které uvádím rovněž podle povolení okres.úřadu v Náchodě
/ archiv Kyska / jen namátkou, bez nároků na úplnost :

21.8.1927 Střelecká župa Jiráskova pod Turovem, jednota
Hronov a Osvěta z Náchoda, přír.div. pod Homolkou -
Adolf Bogner : Za vlast

Osvěta 1.5.1909 U Jelena : Na faře

28.10.1922 Osvětová komise U Mostu, R.Kobel : Zvony

Nár.soc.spolek Barák, 29.9.1918 U Mostu, V.Štech, Ohnivá
země, 24.2.1907 U Mostu, F.Hlavatý, Městská rada na ná-
mluvách, 30.4.1922 U Mostu, L.Riedel : Na vždy

Odbočka Hosp.sdružení čes.křest.zemědělců, od r1910 křest.s.
soc.těl.jednota Sokol-Vlastimil, od r.1913 Orel : 28.2.
1926 ve Slavii, Štolba-Turnovský, Starí blázni
20.4.1930 ve Slavii, Pusačka z Lurá

Čs.zřízení pošt a telegrafů, 21.3.1920, K.Fořt, Návrat
Čs.legionáře

Nár.socialistická strana 30.4.1921 / k 1.máji / Šubert :
Drama čtyř chudých etěn

Lidová strana 1.1.1925 ,ve Velkém P.říčí U Suká, Hilbert :
Druhý břeh

Národní jednota severoč. dáms.odbor, U Mostu , 31.10. 1909
Hauptmann : Potopený zvon / rež. M.Fuchsová / 26.3.1915
O.Zápolská : Morálka paní Hálské / Jednota hraje ještě
v r.1927 ve Slavii /

Těl.jednota hasič. Sokol - 4.2.1923 ve Slavii- B.Bouška :
Nezdar sjezdu hasičskému.

33/

Freiwaldauv dopis z 5.7.1928 / archiv spolku / ... Již
nyní je třeba stanovit program a získat pomoc ostatních
spolků ...Přestavuje si slavnost ... s výkoem, svážením
kamene, vozy s koně okrášleny, průvod postav z Jiráskových
děl, výstavka, divadlo v přírodě, pouť, skvělou veselici
lidovou ... Je třeba říci : Jiráskovi, se staví pomník,
to přinese více, než „ohceme stavět.“ Základní kámen musí
být za každou cenu letos...

34/

V poznámce z toho důvodu, že pramenem mi byl koncept, psaný Dr. Kudrnáčem tažkou / průvodní zpráva k bilanci celkového jmění družstva, archiv SDO /

Spolek DO je podle knih vlastníkem budovy čp.500 Jiráskova divadla v Hronově a přísl. pozemků / v ceně 66 000,- /
 Dle výkazu bilančního obnáší :

Čistě jmění družstva 1 378 062,75 Kč

Jmění SDO	2 573 696,60
pozemky	66 000,--
hotovost	4 237,25
-----	
aktiva	2 643 933,85 Kč
pasiva	

Hypotéka Měst.spořitelny v H.	600 000,-- Kč
nedopl. dodavat.stavby div.	493 933,85
-----	
celkem	1 093 933,85 Kč

Čistě jmění spolku 1 550 000,-- Kč
 ~~~~~

/ Spolek půjčil Družstvu 101 700,-- Kč /

K úplnému vyrovnaní nedoplatek je potřeba minimálně půl milionu Kč, kterýžto obnos by jako hypotéku půjčila MS v Hronově, ale jen se zárukou obce.

Následuje rozpočet, jak umořovati dluh v případě, že nedostane nikde podpora - 6 % úmor 63 000,- je hlavní položkou vydání v rozpočtu, který odhadem / pojistka, otop a provoz divadla / bude 90 000,--

Při plné činnosti počítá se s příjmy 93 000,- Kč, tj.

nájem z kina	24 000,--
a bufetu	3 000,--
půjčovné sálu a jev.	8 000,--
výnos šaten	10 000,--
výnos představení	26 000,--
člen.příspěvky	4 000,--
restaurace	10 000,--
darů	5 000,--

Spolek doufá, že obdrží od státu bezúročnou půjčku 100 000,-- a bude dostávat každoročně subvenci státní a zemskou. Proponovaný Jiráskův Hronov bude odváděti spolku 25 % čistého zisku, atd.

Jiráskovo divadlo v Hronově.

Celkový účet zráty a zisku k 31.12.1930 :

	zisk	ztráta
Zůstatek z r.1929	149704,76	
hypotéka SDO	600000,--	
půjčka SDO	101700,--	
podniky Družstva	49380,85	
dary a odpisy	251591,75	
subvence	25000,--	
přísp.členů družstva	2886,--	
památníky Jir.pohřbu	37261,75	
plaketa Jiráskova	1716,--	
nájem za museum a čítárnu	220000,--	
pronájem bufetu	3500,--	
zapláceno dodavat.stavby		1368932,93
drobná vydání na stavbu		36674,25
urok		8712,38
správní výlohy		13935,10
zůstatek k 31.12.1930		14485,85
	1442740,51	1442740,51

Celkový účet rozvahový k 31.12.1930

	jmění	dluhy
Budova a zařízení	2 555 050,75	
staveb.losy	4 160,--	
hotovosti a vklady	14 485,85	
hypotéka		600 000,--
výpůjčka SDO		101 700,--
nedoplatek dodav. stavby		493 932,85
	2 573 696	1 195 632,85
čisté jmění družstva		1 378 062,75
	2 573 696,60	2 573 696,60

V Hronově dne 28.4.1931, rovněž bez podpisu,koncept
/ archiv SDO /

Poznámka : Na divadle vázly tedy Družstvu dluhy do výše
přes 42 a půl procenta.

35/

Časopis Čs.divadlo roč. XIV. 1931, č. 13, str.194

36/

POKROK, Krajský list republ.strany zeměděl. a malorol. lidu, vyd. v Hradci Králové

37/

Radola Gajda, vl.jménem Rudolf Gaidl, nar. 14.2.1892 v Kotoru, za svět.války přešel k Černohorům a přes Francii do Ruska k 1.srbské divisi v Oděse. Potom byl od r.1917 v čs. legiích, od r.1918 u Kolčaka. Tento dobrodruh se stal r.1921 čs.generálem a velel 11.divisi v Košicích, v r.1924 byl dokonce náčelníkem gen.štábu. V r.1926 byl zbaven hodnosti a od r.1929 byl poslancem ze Národní obce fašistickou. Beran mu za účast v t.zv. Nár.výboru v r.1939 vrátil generálskou hodnost. Gajda napsal Pámeti, vydané v r.1921.

38/

Nové české divadlo 1930 -1932, Aventinum, 1932
Sborník dramatického svazu, IV.sv., red. M.Rutte a Fr.Götz

39/

Zájem z Pošumaví 9. a 16. 9.1938

40/

Představení Jana Roháče mělo být / dla neověřené zprávy
ve vzpomínce F.Kopáčka, XVI.ročenka Jiráskova Hronova,
str. 44 , r.1946 / vysílán rozhlasem.

Р о у т и 6 п р е м е н у :

Jen Vondráček : Dějiny čes.divadla, doba obrozenská, I.II.
1771 - 1824, Orbis, Praha, 1956
1824 - 1846 ... 1957

Vojta Štein-Táborský : Příspěvky k dějinám div. ochot. Čes.
Praha 1921

Dr.F.Herman : ÚMDOČ 1886 - 1926, Praha 1926, nákl.ÚMDOČ
I.Doplňák 1927 - 1936 1936

Ročenky Jiráskových Hronová I. - XXIX.

Časopis Československé divadlo / zejména roč. XV.1932 /

Zprávy o činnosti ÚIPOČ a Matice div. 1981 - 1985

Věstník ochotnictva Čes.savaru roč. VIII. 1930

Naše Menšiny, roč. XI - XIV. / 1930-1934 /

Denní listy a krajské listy / Hradec Králové, okres Náchod /

Z. Nejedlý, B. Smetana, Obrození, český život, léta 20.-80.
Dr. F. Černý, Nástin dějin česk. divadla, St. ped. nakl. 1955

Archiv Jiráskova divadla, Museum A. Jiráka v Kronově.

Městská kronika hronovská I.1918 -1928, II.1929 - 1936

Státní archiv v K_uksu / Okres.hejtmanství v Náchodě, pol.
protokol města Náchoda a Nového Města n.M. /

Pozůstalost Maxe Lederera, v maj. Dr.V.Lederera v Jaroměři

Vlastní památky bronovských ochotníků : Quido Středa
a Fr. Krtilky / Rukopisné Dějiny bronovských ochotníků
od r.1826 do r.1929 /

Vzpomínky současníků, mimo uvedených ještě July Štelziga.

Archivní materiál býv. okresního úřadu v Náchodě se zachoval jen v malém množství, které zdaleka neodpovídá okres. významu. Do sloučení poř. fondu nebyl převezen do Kuksu materiál všechny / chybí na př. školství / pro léta 1855 - 1868 jsou jen pomocné registr. knihy, 1899 - 1939 většina spisů již ztracená.

Archiv min.vnitřní pro Nové Město má rajetník, ale spis. materiál, zejména o dělnickém hnutí, většinou chybí.

Vačším laskavostí s. Frant. Krtilčky z Hronova za zapůjčení jeho rukopisných Dějin spolku a p. Quido Středovi za ochotné informace a písemný materiál.

Do archivu spolku div.ochoťníků hronovských, uloženém v Ji-
ráskově divadle, ale neuspořádaném, jsem nahlédl díky ochotě
s. V. Škopa, jevištního mistra.

Děkuji za množství zpráv s. Dr. V. Ledererovi z Jeroměře, který mi umožnil nahlédnout do pozůstatosti Maxe Lederera, ukryté přes dobu okupace na půdě. Obsahoval zvláště hojně novinových výstřihků.

1	11 Antonín Knabl
	12 Náměstí v Hronově 1837
2	21 Jiráskovo věnování VOJNARKY spolku v Hronově
	22 Jirásek gymnasta, fotografie z let 60.tých
	23 Opis role z Jiráskovy ruky
3	31 Jeviště divadla v přírodě „pod Homádkou ..
	32 Klára Středová j.kráľ Václav /KOLJBKA/
4	4 Plakát hereckých závodů v M.Statonovicích 1921
5	51 Vstupenka na Mezinár.ochot.sjezd 1926v Praze
	52 M.Lederer, Divadlo Čes.severových. /leták/
6	61 Jiráskův doporučující dopis na sbírku
7	71 Jirásek při poklepu na zákl.kámen divadla
8	81 Losy loterie divadla
	82 Herní plán
9	90 Freiwaldův návrh na Jiráskovo divadlo
	91 Poděkování za dar na sbírku
	92 Dopis ochotníků v Říčanech
10	10 Brožura „Otevření Jiráskova divadla ..
11	110 Úmrtí oznámení A.Jiráska
12	120 Pozvánka na I.Jiráskův Hronov
	121 Program I.Jiráskova Hronova
13	Obrázková reportáž Nár.Politiky z I.Hronova
	131 Oficiální hosté
	132 Záběr z výstavy
	133 Z.Hejduklý v Hronově
	134 R.Deyl přednáší básně
14	140 Pozvánka na II.Jiráskův Hronov
15	150 Propagační spis II.Jiráskova Hronova
	151 Fotografie průčelí divadla
	152 Fotografie divadla /portál jeviště /
16	161 Program Jana Husa / II.Jiráskův Hronov /
	162 Zvláštní číslo Čes.divadla II.JH
	163 Program II.Jiráskova Hronova
	164 Fotografie divadla, zadní fronta
	165 L.Rychter v roli Hrdinky /J.Roháč /
	166 L.Rychter, návrh scény k Janu Husovi
	167 Godejlab, R.André z Gera / I.Hronov /
17	170 Věstní Jiráskova Hronova I.4 - fotografie
	představitelů z Jana Husa
18	180 Pozvánka a program III.Jiráskova Hronova
	181 Propagační spis III.JH
19	191 Věstník JH II/4 - fotografie Jana Žižky
	192 Císař Zikmund
	193 Ostatní fotografie z Jana Žižky
	194 Scéna L.Rychtra na Jana Žižku
20	20 Stávkový leták z 30.let v Hronově
21	210 Plakát III.Jiráskova Hronova
22	220 Leták sjezdu BDOČ 1934 v Praze
23	231 Věstník IV/1-2 Jan Roháč, Jaro Morevec
	232 Scéna pro Jana Roháče
	233 Císař Zikmund / R.Anthon /
	234 Max Lederer / x ve skupině /
24	240 Leták záchranné akce pro Jiráskovo divadlo